Církevní rok a lidové obyčeje aneb Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické.
Vlastimil Vondruška.

* * *

Poznámka - začátky jednotlivých kapitol jsou označeny #, začátky podkapitol *

OBSAH

KŘESŤANSTVÍ, LITURGIE
A LIDOVÉ ZVYKY (2)
PŘÍLOHA 1
O svatořečení (3)
Mše svatá (3)
Liturgické předměty a oblečení (5)
Liturgické barvy (8)
Církevní hierarchie (8)
Chrámový prostor (9)
KALENDÁRIUM SVĚTCŮ A SVĚTIC,
MUČEDNÍKŮ A MUČEDNIC (11)
PŘÍLOHA 2
Světice a světci v pranostikách(39)
CÍRKEVNÍ ROK A LIDOVÉ OBYČEJE(43)
PŘÍLOHA 3
Ze staročeské kuchařky (87)
Ze štědrovečerního stolu(89)
Tradiční zvykoslovné předměty(91)
RAKOVNICKÁ VÁNOČNÍ HRA (93)

# KŘESŤANSTVÍ, LITURGIE
A LIDOVÉ ZVYKY

EVROPSKÁ KULTURA,
evropské myšlení a vlastně ce-
lá evropská civilizace jsou těs-
ně spjaty s křesťanstvím. Jedno
nelze oddělit od druhého, jed-
notlivé etapy dějin není možno
chápat izolovaně, ale vždy
v souvislosti s vývojem křesťanství. Křes-
ťanská víra sjednocovala od středověku
evropské národy v nadregionální pospoli-
tost, současně každá národní církev přiná-
šela do života lidu svých zemí specifické
prvky. V nejrůznějších etapách dějin byla
právě ona zastáncem státnosti, nositelkou
národního jazyka a kultury, stále v čele boje
proti cizákům. - Křesťanství sehrálo důle-
žitou roli také v dějinách českých zemí.
O jeho podílu na osudech českého a morav-
ského lidu se do nedávné doby většinou mlčelo.
Tato kniha se pokouší zaplnit jedno
z dosud bílých míst - zabývá se vlivem
církve na lidové zvykosloví, lidovou víru,

tedy ty rysy kultury, které v souhrnu vytvářejí národní tradici. - Lidová kultura je nevyčerpatelnou pokladnicí inspirace, uchovává to nejlepší, co předkové vytvořili. Nesmíme s ní spojovat jen pohled na zajímavé, krásně zdobené a poetické hmotné předměty - kroje, nábytek, plastiky a další ale především stále platné normy etické morální a národní. Bez znalosti těchto souvislostí nemůžeme pochopit lidovou kulturu a v důsledcích toho ani českou a moravskou národní duši. - Kalendárium liturgických svátků ve vazbě na lidové zvyky a obřady představuje základní rámec veškerého života v minulosti. Vše, co lidé konali, s čím se setkávali, oč usilovali, to vše se odehrávalo ve stále se opakujícím rámci církevního roku. - Publikace vychází jak z dostupných pramenů archivních, starých tisků a kronik, tak i ze zpráv nedávných, z výzkumů četných obětavých vlastivědných a národopisných badatelů, stejně jako z ne příliš četné literatury odborné. Neklade si za cíl vědeckou analýzu jednotlivých svátků, nesnaží se o teoretické vyjádření vztahu křesťanské liturgie, pohanských reliktů a lidového zvykosloví, ani o vypsání všech dostupných zpráv. Jejím cílem je seznámil v základních rysech čtenáře s průběhem roku tak, jak ho lidé prožívali dříve. Ve vztahu k němu uvádí životopisy a legendy světců, mučedníků i blahoslavených a ctihodných osob, které mají vztah k českým zemím. Připomíná v nezbytné míře některé důležité liturgické úkony. - Je sestavena tak, aby poskytovala zábavu i poučení. A nejen to; snahou všech, kteří se na sestavení rukopisu, kresbě ilustrací, grafické úpravě i vydání podíleli, je přispět k lepšímu poznání života našich předků jako návodu k zámyslem nad otázkou: Kdo jsme a kam kráčíme?

* PŘÍLOHA I. *

# O SVATOŘEČENÍ

Postup, jímž se v křesťanských církvích prohlašují mimořádné osobnosti za svaté, se řídí kanonickými předpisy, které jsou v dějinách i v jednotlivých církvích různé. V katolické církvi začíná po smrti cesta křesťana, který proslul vyjímečně svatým životem, procesem v diecézi (biskupství), v níž žil. Vyslechne se řada svědků, kteří vypovídají o jeho životě a zázracích, které

se na jeho přímluvu staly. Výtah z protokolů se posílá do Říma, kde se jím obírá Kongregace pro svatořečení (pro causis sanctorum). Má několik komisí, z nichž nejdůležitější je komise historická a teologická. Její členové se obírají životem i ctnostmi navrhovaného. Zkoumání je velice důkladné a někdy trvá mnoho let. Existuje i důkladná oponentura zjištění, jejímuž představiteli se říkalo cardinalis diaboli (ďáblův kardinál). Jestliže zkoumání dopadnou kladně, doporučí plenární schůze Kongregace papeži, aby vystavil dekret, kterým se ctihodný služebník Boží prohlásí blahoslaveným. Úcta blahoslaveného se zpravidla omezuje na jednu či několik diecézí. Ukáže-li se, že se úcta k blahoslavenému šíří, může se po nějaké době (ta bývá různá) pokračovat v procesu svatořečení (kanonizace). Tentokrát se zkoumá především ono šíření úcty, důraz se klade na to, zda se objevil další zázrak. Pokud jsou splněny všechny podmínky, zařadí papež blahoslaveného slavnostně mezi světce katolické církve.

# MŠE SVATÁ

Kristus podal při Poslední večeři apoštolům prostřednictvím chleba a vína své Tělo a Krev. Přikázal, aby se tato oběť konala na jeho památku stále. Přináší se opakovaně během mše svaté. Od nejstarších dob prošla mše svatá mnoha proměnami; v západní křesťanské liturgii existuje mše tichá, zpívaná, slavná (s asistencí dalšího duchovního), pontifikální (sloužená biskupem nebo vysokým prelátem) a zádušní (za zemřelé). Průběh mše svaté se řídí přesnými zásadami s mnoha variantami modliteb, proslovů a písní, stejně jako proslovy zcela závaznými; řazení i symbolika jednotlivých částí jsou neměnné - mše katechumenů (vstupní obřady a bohoslužba slova) a vlastní mše věřících (eucharistická liturgie).

* I. vstupní obřady:

příchod kněze do posvátného
prostoru, věřící povstanou, kněz
zdraví úklonem a pokleknutím oltář

vstupní zpěv (antifona)

pozdrav věřících (kněz se žehná
znamením kříže a říká: "Ve jménu
Otce i Syna i Ducha svatého" a věří-
cí odpovídají: "Amen,"
kněz zdraví: "Pán s vámi"
a lid odpovídá: "I s tebou)"

kající úkon (kněz vyzve věřící, aby
zpytovali svědomí, následuje chvíle
ticha s následným vyznáním vin)

Kyrie (hold Kristově velikosti,
jímž si mají věřící uvědomit nejen
jeho velikost a moc, ale i svou hříš-
nost prosbou: "Smiluj se nad námi"

Gloria (chvalozpěv k oslavě Bo-
ha: "Sláva na výsostech Bohu a na
zemi pokoj lidem dobré vůle. Chvá-
líme tě. Velebíme tě. Klaníme se ti.
Oslavujeme tě. Vzdáváme ti díky
pro tvou velikou slávu. Pane a Bože,
nebeský Králi, Bože, Otče všemo-
houcí. Pane, jednorozený Synu, Je-
žíši Kriste, Pane a Bože, Beránku
Boží, Synu Otce. Ty, který snímáš
hříchy světa, smiluj se nad námi; ty,
který snímáš hříchy světa, přijmi na-
še prosby. Ty, který sedíš po pravici
Otce, smiluj se nad námi. Neboť ty
jediný jsi Svatý, ty jediný jsi Pán, ty
jediný jsi Svrchovaný, Ježíši Kriste,
se svatým Duchem, ve slávě Boha
Otce. Amen)"

vstupní modlitba (kněz vyzve vě-
řící: "Modleme se," následuje chvíle
ticha, určená k modlitbě, potom
kněz přednáší orace, v nichž oslovu-
je Boha Otce, spojené s prosbami, na
něž lid odpovídá souhlasným:
"Amen)"

* II. bohoslužba slova:

čtení (kněz čte výňatek ze Staré-
ho nebo Nového zákona podle textů
nového lekcionáře)

mezizpěv (předzpěvák zpívá ver-
še žalmu, které věřící opakují; pro-

tože jde o odpověď, říkáme mu zpěv responsoriální)

evangelium (četba z apoštola; jde o čtení z Nového zákona, které se opakuje ve tříletém cyklu; rok A je věnován evangeliu sv. Matouše, B sv. Marka a C sv. Lukáše; kromě toho se roku A i B, stejně jako o vánocích a velikonocích, čtou části z evangelia sv. Jana; začátek cyklu se určuje, je-li součet číslic letopočtu dělitelný třemi, jde o rok C.

homilie (kněz podává výklad vycházející z Písma, ale všímající si současného života)

Krédo (vyznání víry recitované každou neděli a během svátků)

přímluvy (obecná modlitba věřících; kněz přednáší výzvy seřazené v pořadí: potřeby církve, za ty, kteří spravují veřejné věcí, za ty, které tíží nesnáze a za věřící v kostele; na jednotlivé prosby odpovídají věřící: "Pane, smiluj se" nebo "Prosíme tě, vyslyš nás" apod).

* III. eucharistická liturgie

obětní průvod a zpěv (průvod je pouze symbolický, doprovází ho procesoriální zpěv, věřící se připravuji na oběť)

přípravné modlitby (knězi u oltáře se podává na pateně chléb a v kalichu víno; kněz obojí mírně zvedá a říká: "Požehnaný jsi, Hospodine, Bože celého světa. Z Tvé štědrosti jsme přijali chléb, který ti přinášíme. Je to plod země a plod lidské práce a stane se nám chlebem věčného života." - "Požehnaný jsi, Hospodine, Bože celého světa. Z tvé štědrosti jsme přijali víno, které ti přinášíme. Je to plod révy a plod lidské práce a stane se nám nápojem duchovním," položí obé na oltář)

očištění (okuřování darů, oltáře i kněze kadidlem, kněz si myje ruce a utírá do malého ručníku)

výzva k oběti (kněz vyzývá věřící:

"Modlete se, bratři a sestry, aby se má i vaše oběť zalíbila Bohu, Otci všemohoucímu)..."

tichá modlitba nad dary (přání, aby Bůh přijal nabízené dary) eucharistická modlitba (některé proslovy mají různé varianty, během nich dochází k proměně chleba a vína v Tělo a Krev Páně); - výzva ke chvále, úvodní dialog mezi knězem a věřícími; - preface, děkovná eucharistická modlitba, jež by měla vynikat velkolepostí a pokorou; - Sanctus, volání, k němuž se spojuje kněz s věřícími, aby vzdali chválu Bohu, andělský zpěv "Svatý, svatý, svatý!"; - epiklese nad dary, nejposvátnější okamžik, kněz pozdvihuje chléb a víno vzhůru k Bohu; - zpráva o ustanovení (,modlitba, v níž se vzpomíná Kristova oběť: "Když přišla hodina, abys ho, Otče, oslavil, ukázal všechnu svou lásku a těm, které zanechával ve světě, se vydal do krajnosti)..."; - anamnese, památka smrti a vzkříšení Páně, spojená s vyznáním víry a aklamací věřících; - epiklese, dvě modlitby, v nichž se oslavuje Duch svatý jako činitel Nového stvoření, jímž se dovršuje tajemství eucharistie, např.: "Proto tě, Otče, prosíme: ať svatý Duch posvětí také tyto dary, aby se staly tělem a krví našeho pána, Ježíše Krista," přitom kněz vztahuje ruce nad dary; následuje druhá modlitba: "Dej všem, kdo budou z tohoto jednoho chleba jíst a z tohoto jednoho kalicha pít, ať jsou v Duchu svatém jedno tělo. aby se stali dokonalou a živou obětí v Kristu, k chvále tvého jména;" - přímluvy, (za církev, světce, zemřelé i živé); - závěrečná doxologie, (shrnutí předchozího dobrořečení, vrcholící modlitbou chvály: "Skrze něho a s ním a v něm je tvoje všechna čest a sláva, Bože Otče všemohoucí - v jednotě Ducha svatého po všechny věky věkův," věřící odpovídají: "Amen)"

vlastní oběť (svatou hostinu uvozuje modlitba Otčenáš, rozšířená prosbou o ochranu a pomoc, spojená s aklamací věřících: "Neboť tvé je království i moc i sláva na věky;" kněz zdraví věřící: "Pokoj Páně ať

zůstává vždycky s vámi," ti odpoví-
dají: "I s Tebou," někdy věřící podá-
vají ruku svým sousedům jako po-
zdravení pokoje; oběť začíná kněz
symbolickým lámáním chleba -
rozlomením velké hostie, za zpěvu
písně "Beránku Boží)..."

pozvání k hostině (kněz uvozuje
tím, že ukáže věřícím hostii se slovy:
"Hle, Beránek Boží, hle ten, který
na sebe vzal hříchy světa," následuje
pozvání slovy: "Blahoslavení, kdo
jsou pozváni k večeři Beránkově;"
pak přistupují věřící k přijímám, do-
stávají do úst hostii, přitom mohou
klečet i stát; zatím ostatní zpívají pís-
ně z nového Kancionálu)

závěrečné děkování a modlitba
po přijímání

pozdrav věřících,
požehnání a propuštění

# LITURGICKÉ PŘEDMĚTY A OBLEČENÍ

* Abluční nádobka - pokud podával
kněz sv. přijímání mimo dobu mše,
užíval na vodu k omytí prstů tuto
nádobku spolu s malým ručníčkem.

* Alba - bílý splývavý šat s úzkými
rukávy, sahající až na zem, kolem
boků se podkasával šňůrou (cingu-
lum). Alba se vyvinula z antické tu-
niky, ve starší době byla liturgickým
oděvem osob s vyšším svěcením.

* Ampule - (1) mešní konvička z ko-
vu nebo skla na víno a vodu k omý-
vám rukou při mši. - (2) malá ná-
dobka z cínu, stříbra nebo jiného ko-
vu na sv. olej pro křest a pomazání.

* Antifonář - kniha s liturgickými
zpěvy církevních hodinek.

* Antipendium (antependium) - pů-
vodně dřevěná pomalovaná deska či
tabule z pozlaceného nebo postříb-
řeného plechu, později damašková
nebo brokátová rouška, vyšívaná
a zdobená aplikacemi, kryjící přední
stranu oltáře. Od doby baroka, kdy
se spodní části oltáře zdobily, ztrácí
význam.

* Aspergil (aspersorium) - nádobka s rukojetí a otvory v horní části, v níž je houbička namočená do svěcené vody; sloužila k pokropení.

* Baldachýn - přenosná látková nebesa různě zdobená, na čtyřech tyčích v procesí nad knězem, nesoucím Nejsvětější svátost.

* Berla biskupská - odznak biskupského úřadu, poprvé v 6 . století ve Španělsku, v Římě dlouho neznámá. Od 11 . století má hůl zahnutou hlavici (symbol podřízení se papeži).

Biskup nosí berlu v levé ruce, zatočením obrácenu k věřícím.

* Biret - liturgická pokrývka hlavy, která se nosí jen při některých úkonech (nikoli při modlitbě a u oltáře). Je čtyřhranný, kardinálský červený, biskupský fialový, ostatních kleriků černý.

* Breviář - kniha s užívanými modlitbami. Od 6 . století se skládá z osmi hór: matutinum, laudy, prima, terna, sexta, nona, nešpory a komplementář.

* Bugia - svíčka v malém svícnu, jíž při liturgickém obřadu svítí klerik nebo kostelník biskupovi nebo jinému prelátovi.

* Bursa (theca corporalis) - Plochá schránka ze dvou čtvercových destiček potažených hedvábnou látkou stejné barvy, jako mají mešní roucha. Ze strany se vkládal korporál.

* Bursa bývala označena křížem nebo jiným náboženským znakem, k oltáři ji kněz vždy nesl na kalichu. Vyvinula se ze skříňky na korporály.

* Camauro - hermelínem lemovaná sametová nebo červená hedvábná pokrývka hlavy papeže.

* Ciborium - kalich s víkem, přikrývaný pláštíkem z bílého hedvábí, ve kterém se ve svatostánku uchovávají hostie pro sv. přijímání. Vyvinulo se asi od 13 . století.

* Cingulum - (1) šňůra k podkasání alby - (2) stuha k mimoliturgickému obleku kleriků a členů řádů.

* Custodia - kovová schránka uložená ve svatostánku oltáře, do níž se ukládala lunula s posvěcenou hostií.

* Dalmatika - svrchní liturgické roucho se širokými rukávy, které nosí jáhen, pokud přisluhuje knězi při mši, průvodech a žehnání. Je převzata z antického světského oblečení. V 9 . století byla zkrácena, prohloubeno prostřižení po stranách a prostřiženy také rukávy. Nosí se v barvě mešního roucha.

* Faldistorium - přenosné skládací křeslo kryté při liturgických obřadech látkou barvy bohoslužebného roucha; užívá se pokud není k dispozici papežský či biskupský trůn.

* Graduál - liturgická kniha obsahující části mše zpívané sborem.

* Gremiale - hedvábné, lněné či ze zlatého brokátu šité čtvercové roucho (v mešní liturgické barvě), které se klade biskupům a prelátům na kolena, sedí-li při bohoslužbě na trůnu.

* Hábit - svrchní řeholní oděv kněžských řádů (premonstráti bílý, kapucíni a františkáni hnědý, jezuiti a benediktini černý).

* Humerál (amikt) - čtyřhranný plátěný šátek opatřený v rozích tkanicemi, váže se pod albu kolem krku a splývá přes ramena.

* Chrismale - (1) šátek, který se klade křížem na hlavu křtěnce či se kolem ní váže při pomazání - (2) páska, která se při biřmování klade biřmovanci na čelo - (3) voskem napuštěná látka, která se klade jako ochrana na oltářní desku pod tři vrchní oltářní přikrývky.

* Kaditelnice (thuribulum) - nádobka zavěšená na řetízcích, uzavřená dírkovaným víčkem, otevírá se tak, že se víčko po řetízcích vysune vzhůru. Do nádobky se dává žhavé dřevě-

né uhlí a na ně kadidlo (příjemně vonící pryskyřice). Převzato z antiky.

* Kalich mešní - pohár, v němž se při mši proměňuje víno v Kristovu krev. Původně z prostých materiálů - dřeva, skla, od 4 . století z drahých kovů, které zobecněly v 9 . století. V době papeže Řehoře Velikého byly veliké kalichy s uchy, záhy se zmenšily na číšku s nohou, na níž je ořechovité rozšíření (nodus), později se vyvinul dřík. Mešní kalich musí posvětit biskup a dotýkat se ho smějí jen klerikové a pověřené osoby (kostelník).

* Kancionál - kniha systematicky uspořádaných kostelních písní.

* Kapuce - pokrývka hlavy spojená s řádovým oděvem (hábitem).

* Kolárek - pevný a až dozadu uzavřený bílý límec, který nosí kolem krku klerik.

* Korporál - naškrobené čtvercové plátno, které se rozprostírá na oltáři pod kalich s Nejsvětější svátostí. Objevuje se ve středověku. První praní provádí klerik s vyšším svěcením, dotýkat se ho má pouze kněz nebo kostelník.

* Křížek na odpustky - menší kříž s obrazem nebo soškou Ukřižovaného posvěcený knězem; pokud křížek políbí umírající, který se vyzpovídal, dostává odpustky.

* Kustodie - (1) stojatá schránka k přechovávání větší hostie, určené pro kněze a vystavení v monstranci - (2) schránka na malou hostii, je-li nesena k zaopatření nemocného. Podobá se pateně s víčkem.

* Lunula (melchisedech, měsíček) - část monstrance ve tvaru srpku měsíce, do níž se při vystavení vkládá velká hostie.

* Manipul - krátký látkový pás barvy mešního roucha, součást liturgického oděvu, nošeného na levém předloktí; dnes se neužívá. Původ odvozuje od potního šátku vzneše-

ných lidí ve starověkém Římě.

* Manteleta - fialový pláštík biskupů a vyšších prelátů sahající až ke kotníkům, nosí se přes rochetu.

* Misál - liturgická kniha obsahující všechny modlitby; čte se při mši.

* Mitra (infule) - liturgická pokrývka hlavy papeže, kardinálů a biskupů (do 12 . století propůjčoval papež biskupům právo nosit mitru, později normální součást oděvu). Původně kuželovitá čepice, záhy promáčknutá tak, že vznikly dva výběžky na stranách, později se natočila, aby byly výběžky jeden vpředu a druhý vzadu. Původní byla nízká bez ozdob, později vyšší. Na zadní straně má dvě stuhy na ramena. Jednoduchá mitra (simplex) je potažena bílým hedvábím nebo plátnem; protkávaná (auriphrygiata) zlatým brokátem, drahocenná mitra (pretiosa) s výšivkami a perlovým zdobením.

* Monstrance (ostensorium) - z ušlechtilého nebo pozlaceného kovu, určená k veřejnému vystavení velké hostie (vkládala se do lunuly). Odvozena od relikviářů, nejstarší ze 14 . století gotická ve tvaru věže nebo oltářního retabula. Od renesance monstrance plochá, v podobě věnce podle návrhu Michelangela. Paprskovité se vyvinuly v baroku (nejznámější diamantová monstrance v pražské Loretě s 6222 brilianty).

* Mozetta - krátká pláštěnka přes ramena k loktům, s malou kapucí. Odznak papeže, kardinálů a diecézních biskupů.

* Ornát (kasule) - vrchní liturgické roucho příslušné denní barvy, které nosí při mši kněz přes albu. Vychází z pénuly, pláště přes hlavu antického Říma. Původně široký ornát zvonovitého tvaru s otvorem pro hlavu se shrnoval přes ramena a paže. Od středověku se po stranách vystřihoval a zkracoval, až vznikl ornát gotický, ještě poměrně široký, bohatý na záhyby, stále splývající částečně z ramenou na paže. Barokní paže zcela odhaluje, přední díl se podobá

zástěře, zadní bohatě zdobené desce (vyšívané obrazy, často kříž).

* Pacifikál - zdobený kovový kříž, někdy s vloženými ostatky svatých, který se podával věřícím k políbení.

* Palla - čtyřhranná vyztužená přikrývka, která se při mši mezi obětováním a vymytím klade na kalich.

* Pallium - původně světský šátek, v Římě udělováno jako zvláštní vyznamenání biskupům. Pásek, který visel z levého ramene vpředu, byl otočen kolem krku a splýval dozadu. Dnes odznak arcibiskupů a papeže; kruhový pásek kolem krku, jehož výběžky splývají vpředu i vzadu.

* Pasionál - kniha obsahující popisy umučení světců.

* Pastorále - biskupská berla.

* Paškál - veliká vosková svíce svěcená o velikonoční vigilii, která pak stojí až do svátku Nanebevstoupení Páně na evangelní straně oltáře. Při svěcení do ní vsazoval kněz 5 kadidlových zrn do tvaru kříže, připomínajících Kristovy rány.

* Patena - (1) miska z drahého nebo pozlaceného kovu určená pro hostii; kladla se na mešní kalich. Původně poměrně veliká miska, od 9 . století se zmenšovala, až nabyla podobu plochého disku - (2) patena nemocných (pyxis) byla upravena tak, aby v ní bylo možno přenést hostii pacientovi.

* Pektorale - kříž z drahého kovu s vloženými ostatky. Od přelomu 13 . a 14 . století si ho zavěšují na řetězu nebo hedvábné stuze kolem krku kardinálové, biskupové a opati. Původ odvozuje od starokřesťanského zvyku nosit na krku kapsle s ostatky svatých.

* Pileolus - kulatá čepička, již nosí papež (bílou), kardinálové (červenou), biskupové (fialovou) a opati (černou). Mimo mši nosí členové některých řádů podobnou černou nebo hnědou.

* Plátna oltářní - při mši musí být oltář zakryt třemi posvěcenými plátny. Vrchní musí dosahovat po stranách oltáře na zem.

* Pluviál (cappa) - vyvinul se z antického pláště pénuly. Jde o široký plášť v denní liturgické barvě, sahající až na paty. Původně halil celou postavu, postupně se vpředu otevíral a od 11 . století se spínal sponou. Vzadu měl kapuci, jež se od 13 . století proměnila ve štít zdobený výšivkou, třásněmi a zvonečky. Pluviál může nosit klerik i biskup.

* Prsten - (1) jako pečetní je znám již z raně křesťanského období, později odznak úřadu kardinálů, opatů a doktorů teologie. Biskupský symbolizuje spojení biskupa s diecézí - (2) od konce 13 . století dostávaly řeholnice jednoduchý prsten podobný snubnímu na znamení vnitřního spojení s Kristem (Kristova nevěsta).

* Purifikatorium - lněný šátek k vysušení mešního kalichu, povinně zaveden až v polovině 16 . století.

* Pyxis - nádobka ve svatostánku, v níž jsou uloženy malé hostie pro přijímání věřícími. Nádobka byla kruhová, oválná nebo mnohoúhelníková, s plochým nebo vypouklým víčkem, v gotice také tvaru pyramidy. Často měla krátkou nožku, mohla být určena i k zavěšení (opatřena kroužkem).

* Rationale - dvě plátna, jedno na prsou, druhé na zádech, spojená okrouhlými agrafami. Původně vyznamenání řezenských biskupů, později také pražských a olomouckých.

* Relikviář - schránka na ostatky světců a mučedníků. Zhotovovala se obvykle z drahých kovů, často byla nákladně zdobená. Měla rozmanitý tvar (skřínka, věž, ruka apod)..

* Rocheta - lněné nebo bavlněné roucho s úzkými rukávy, dosahující ke kolenům. Spodní roucho určené

pro biskupy a ostatní preláty. Rocheta se vyvinula z alby, prvé stopy se objevují v 9 . století.

* Rukavice pontifikální - nosí je při bohoslužbách v příslušné denní liturgické barvě biskupové a určití preláti. Vznikly počátkem 10 . století ve Francii, záhy přeneseny do Říma; mají připomínat čistotu jednání.

* Střevíce pontifikální - v 6 . století se užívaly kožené, od 13 . století jsou hedvábné v denní liturgické barvě. Nosí je biskupové a další preláti při pontifikálních mších.

* Superpelice - lněné nebo bavlněné bílé roucho dosahující až ke kolenům, se širokými rukáv). Při liturgických úkonech ji nosí klerikové.

* Sutana - šat dosahující až ke kotníkům, nahoře přiléhal těsně k tělu, vpředu se zapínal na knoflíky. Pro kleriky je sutana černá, preláty a biskupy fialová, kardinály červená a papeže bílá. Odlišné barvy mají některé řády. Stojatý límec se má nosit při bohoslužebných obřadech.

* Sutanella - šat podobný sutaně, který dosahuje jen ke kolenům.

* Škapulíř - původně někteří řeholníci nosili přes hábit přehozený široký pruh látky, sahající až ke kotníkům, aby oděv při práci neušpinili. Později se tato látka považovala za ochranu před působením zlého ducha. Protože byla při pohybu nepohodlná, povolil papež Pius X. nosit místo soukenného škapulíře škapulířovou medaili (na jedné straně měl být obraz Božského Srdce Páně a na opačné Panny Marie). Škapulíř od slova scapulare, tj. zástěra.

* Štola - dlouhá úzká stuha z hedvábí, kterou nosí jáhen na způsob šerpy přes levé rameno, kněz a biskup kolem krku a její konce volně vpředu splývají; kněz nosí štolu tak. že oba konce jsou zkříženy na prsou. V liturgickém oděvu je odznakem svěcení.

* Tiára - trojitá koruna, kterou nosí

při mimoliturgických slavnostech papežové. Ve 12 . století měla jeden korunní pás na známem světské moci papeže, po roce 1295 přibyl druhý jako symbol moci duchovní, třetí byl připojen počátkem 14 . století, pravděpodobně jako známem, že papežova moc se vztahuje i na nebe.

* Tunicela - svrchní liturgické roucho podjáhna, vzhledem podobné dalmatice.

* Velum (pokrývka) - (1) čtvercová látková přikrývka kalichu v denní liturgické barvě, zavedená v polovině 16 . století - (2) pokrývka ramen ve tvaru dlouhého obdélníku, z hedvábné, často bohatě zdobené látky, která se kladla knězi před svátostným požehnáním přes ramena tak, aby její konce zahalovaly ruce s monstrancí.

* LITURGICKÉ BARVY
Liturgická roucha, a to jak oltářní, tak oděv kněze, se v průběhu roku mění podle církevních svátků a slavností, někdy i v průběhu dne.

* Bílá - o svátcích Páně (pokud nepřipomínají jeho utrpení), Panny Marie a svatých (pokud nebyli mučedníky). Bílá též při svěcení kostela, žehnání, o nedělích a všedních dnech velikonočních, v oktávě (osmidenním svátku) vánoční a velikonoční.

* Červená - pro svátek svatodušní (včetně oktávy), povýšení sv. Kříže a vše vztahující se k umučení Krista a ke svátkům mučedníků.

* Černá - na Dušičky, Velký pátek (s výjimkou sv. přijímání) a při mších za zemřelé,

* Fialová - v době adventní a postní, v kvatembrové dny (jsou čtyřikrát do roka, před počátkem nového ročního období, vždy středa, pátek a sobota po sv. Lucii, Popeleční středě, Hodu Božím svatodušním a po Povýšení sv. Kříže), dále o obyčejných vigiliích (předslavnost určitých svátků), některých votivních mších a od roku 1955 o slavnosti přijímání

na Velký pátek.

* Zelená - O nedělích a všedních dnech, pokud na ně nepřipadá některý z pohyblivých svátků.

# Církevní hierarchie

Hlavou celého křesťanstva je papež, jemu podléhají duchovní všech stupňů a svěcení. Křesťanský svět je rozdělen na oblasti nazývané církevní provincie, V čele církevní provincie stojí primas (arcibiskup). Takovou církevní provincií jsou Čechy v čele s pražským arcibiskupem. Církevní provincie se člení na několik biskupství, které spravují biskupové (v rámci české provincie je to litomyšlský, českobudějovický a další biskupové). Menší správní jednotkou biskupství je buď děkanát řízený děkanem) nebo vikariát (spravovaváný vikářem nebo děkanem. Nejmenší správní jednotkou je farnost spravovaná farářem.

# CHRÁMOVÝ PROSTOR

* Ambit - klenuté, ze strany otevřené podloubí kostelů a klášterů.

* Ambo(n) - ve starých kostelích vyvýšené stanoviště mezi kněžištěm a lodí, opatřené na jedné straně zábradlím, v určité době byla dvě na východní a západní straně kněžiště.

* Ambo sloužilo ke čtení Písma, je předchůdcem kazatelny.

* Apsida - zaklenuté ukončení hlavní lodi, polokruhového či později i jiného půdorysu. Ve starokřesťanské bazilice zde stál oltář a biskupský trůn. Význam ztratila v době, kdy se vyčlenil chórový prostor a apsida se stala jen jeho zakončením.

* Baldachýn - především v italských kostelech pevný baldachýn na čtyřech obvykle kamenných sloupech nad oltářem.

* Baptisterium - křestní kaple nebo kostely v nichž byla původně nádrž

s vodou pro křest ponořením, později křtitelnice.

* Empora - ve středověku samostatný, často vyvýšený prostor pro vladaře (častý u vlastnických kostelů), jímž oddělen od lidu.

* Chór - (1) prostora v kostele určená pro hlavní oltář a duchovenstvo; původně vymezena ve středu chrámové prostory, později přemístěna do přístavku (apsis) - (2) vyvýšené místo (galerie, balkón) proti hlavnímu oltáři či v postranní lodi, kde jsou varhany a odkud zpívá při bohoslužbách chrámový sbor.

* Kaple (oratorium) - buď samostatný nebo s kostelem spojený menší bohoslužebný prostor.

* Kazatelna - vyvýšené místo, umístěné od 15 . století v hlavní lodi kostela (obvykle ve středu, aby bylo možno hlasem ovládnout celou délku lodi), často opatřená stříškou. Jejím předchůdcem je ambon.

* Konopeum - závěs kolem svatostánku v bílé nebo liturgické denní barvě (kromě černé).

* Kropenka - obvykle kamenná, někdy i kovová nádobka se svěcenou vodou, umístěná u vchodu kostela.

* Krypta - vyvinula se z confessio, což byl ve starokřesťanském kostele hrob světce spojený s hlavním oltářem kostela a přístupný chodbou. Do příchodu gotiky se tak označoval prostor v kostele pod vyvýšeným chórem, v němž se pohřbívalo nebo se uchovávaly relikvie.

* Kříž oltářní - je postaven uprostřed na oltáři mezi svícny, představuje nejdůležitější část oltáře.

* Křtitelnice - veliká nádoba mísového tvaru z kamene nebo kovu na křestní vodu. V časech křtu ponořením musela být přiměřeně veliká (někdy bazének); od 13 . století se všeobecně zavedl křest litím, proto zavedeny křtitelnice menší a vyšší.

* Lavice chórové - v kostelích, kde se konají společné chórové modlitby, jsou po pravé i levé straně oltáře, někdy bývají umělecky vyřezávané. Kromě nich v lodi lavice pro laiky.

* Lectoríum - vyvýšené místo mezi chórem a hlavní lodí na místě starších nízkých chórových mřížek, jímž se ve středověkých kostelech oddělval chórový prostor od věřících. Nad ním byla empora a po stranách předchůdce kazatelny ambon.

* Loď - vnitřní kostelní prostor, v němž jsou (v protikladu k chóru) shromážděni věřící.

* Mensa (oltář, stůl) - oltářní stůl, na němž se koná oběť. Původně stůl dřevěný, prvé zmínky o kamenném ze 6 . století, zobecněl až od 11 . století. Od středověku musel mít jednu velikou kamennou desku se zapuštěnými ostatky svatých (nepřenosný oltář), nebo alespoň oltářní kámen v dřevěné desce s ostatky svatých (přenosný oltář). Musí ho světit biskup nebo jiný prelát.

* Oltář - základem je mensa; hlavní oltář je ten, který stojí v kostele na nejdůležitějším místě, v kněžišti.

* Oratoř (oratorium) - označení kaple jako místa k modlitbám.

* Retabulum - oltářní nástavec, který se objevuje v 11 . století; ve středověku stál na zadní straně mensy, v gotice se z něho vyvinul rozevírací křídlový oltář. Od renesance a v baroku samostatná stavba (stěna), tvořící s oltářem celek. Retabulum bývá zdobeno plastickými reliéfy, plastikami a malbou.

* Sakrarium - nádobka nebo výlevky za oltářem nebo vedle něho, kam se vylévala voda použitá při liturgických umýváních a po předpráni některých liturgických textilií, rovněž se do ní sypal popel z nepoužitých spálených posvěcených předmětů.

* Sakristie - místnost, kde se uchovávají bohoslužebné předměty, zde se obléká kněz a jemu přisluhující do

parament.

* Sedilia - sedátka bez opěradel na epištolní (pravé) straně chóru, na něž usedá celebrant a jeho asistenti v určitých částech bohoslužeb.

* Suppedaneum - pódium před oltářem s jedním nebo více stupni (u hlavního bývají obvykle tři). Stupně se objevují od 11 . století.

* Svatostánek (tabernákl) - skříňka k uchovávání Nejsvětější svátosti oltářní, podle dnes platných předpisů musí být uprostřed oltáře a pevně s ním spojena. Má být náročně a důstojně zdobena.

* Trůn biskupský - křeslo podobné trůnu, na něž usedá při určitých bohoslužebných úkonech biskup. Původně stával v apsidě, dnes nejčastěji na evangelijní (levé) straně chóru. Má tři stupně a nad sebou baldachýn. Je symbolem biskupské moci na území diecéze.

* Zpovědnice - místo v kostele nebo kapli, kde může věřící vykonat u zpovědníka zpověď. Ve středověku pohyblivá židle, od poloviny 16 . století stěna s mříží, v době barokní nabývají tvaru uzavřených domečků. Tam, kde vykonávají zpověď ženy, musí být mezi zpovědníkem a klečící ženou mřížka.

* Zvon - prvé zmínky o kostelních zvonech ze 6 . století, v karolinské době běžná součást kostela. Nejstarší se nýtovaly z plechu, později se lily. Ve 12 . století se objevuje i malý zvonek k pozdvihování.

# KALENDÁRIUM SVĚTCŮ A SVĚTIC, MUČEDNÍKŮ A MUČEDNIC

* LEDEN

1 .
Nový rok
Obřezání Páně
sv. Fulgenc (467 až 533) - biskup v severní Africe, autor řady církevních spisů, zván druhý Augustin

sv. Odilo (zemř. 1049) - opat kláštera v Clugny,

zavedl svátek Památky duší v očistci (Dušičky)

2 .
sv. Makarius Alexandrijský, zv. Mladší
(zemř. 394 nebo 395) - poustevník, patron cukrářů

sv. Isidor Nitrijský (4 . stol). - biskup v Egyptě

sv. Isidor Saragosský (4 . stol). - biskup
ve Španělsku umučený ariány

3 .
sv. Daniel (1 . stol). - mučedník v italské Padově

sv. (či bl). Jenovefa Brabantská (8 . stol).
pro křivé obvinění vyhnána manželem

sv. Jenovefa Pařížská (kolem 421 až 512)
ochránkyně Paříže až

4 .
sv. Řehoř Langresský (zemř.541) - francouzský
biskup, z jeho rodu pocházel sv. Řehoř Tourský

sv. Titus (1 . stol). - průvodce apoštola

sv. Pavla, později biskup na Krétě

5 .
sv. Simeon Stylita (kolem 390 až 459)
poustevník v Sýrii, na znamení pokání žil 37 let
na vrcholu sloupu, aniž sestoupil na zem

sv. Telesfor (zemř. kolem 138) - papež, umučen,
patron řádu karmelitánů

6 .
sv. Tři králové (Kašpar, Melichar, Baltazar)

sv. Abo (zemř. 787) - bagdadský voňavkář
zabitý mohamedány

7 .
sv. Anastasíus (zemř. 900 či 977) - biskup sennský,
po ustanovení do úřadu již nepožil
masitého pokrmu

sv. Lucian (zemř. 313) - syrský kněz a mučedník

sv. Valentin (zemř. kolem 470) - hlásal víru
v bavorském Pasově a později na území
dnešního Švýcarska (apoštol Rhaetie)

8 .
sv. Erhard (7 . stol). - biskup
v bavorském Řeznu

sv. Severin biskup (zemř. kolem 530) - žil v Itálii

poblíž dnešního města San Severa,
pojmenovaného podle něj

sv. Severin věrozvěst (zemř. 482) - hlasatel víry
a poustevník v římské provincii Norikum
(dnes Rakousko) 15

9 .
sv. Julian a Basilissa (zemř. mezi 305 a 312)
křesťanští manželé žijící spolu v panenské
čistotě, po smrti ženy sv. Julian sťat mečem

sv. Marciana (3 . až 4 . stol). - křesťanská panna
v mauretánské Caesarei, pokácela pohanské
modly, za to předhozena divokým zvířatům

10 .
sv. Agathon (zemř. 681 nebo 682) - papež,
potvrdil rozhodnutí koncilu zavrhujícího bludy
monotheletů

sv. Marcian (zemř. 472 nebo 489) - cařihradský
kněz, dobročinností odvrátil mnohé dívky
od prostituce

sv. Vilém Bourgesský (zemř. 1209) - převor
kláštera v Citeaux a arcibiskup bourgesský,
od vstupu do kláštera nepožil masitého pokrmu

11 .
sv. Hygin (zemř. kolem 150) - papež, rozdělil Řím
na farní okresy, umučen

sv. Paulin (zemř. 802) - akvilejský biskup, misionář
u Korutanců a Avarů

sv. Taso (zemř. 729) - opat kláštera u Neapole,
nikdy neležel na loži, nestříhal si vlasy,
ani si nemyl tváře na znamení pokory

12 .
sv. Arkadius (zemř. 312) - mauretánský měšťan,
umučen, protože odmítl obětovat pohanským
bohům (usekali mu prsty na rukou i nohou)

sv. Menrád (797-861 nebo 863) - poustevník
poblíž švýcarského Curychu,
na místě jeho poustevny později vybudován
klášter Maria Einsiedeln

13 .
sv. Leontius (zemř. 337) - biskup v kappadocké
Caesarei, odpůrce ariánů

bl. Veronika z Binaska (1445 až 1497) - italská
řeholnice žijící nesmírně odříkavě

14 .

bl. Engelmar (zemř. 1100) - poustevník
u bavorského Pasová, zavražděn
společníkem, který mu záviděl milost Boží

sv. Felix Nolský (zemř. 256 či 266) - biskup
v italské Nole, pro víru mučen
a dlouho žalářován, zázrakem vysvobozen,
zemřel ve vysokém věku přirozenou smrtí

sv. Hillar (zemř. 368 či 369) - poitierský biskup,
autor spisů o víře a výkladů Písma,
patron malých a slabých dětí a provazníků

sv. Petr Urseol (zemř. 978) - benátský dóže, později
poustevník v Akvitanii

15 .
sv. Alexander (zemř. 430) - cařihradský opat,
zakladatel "akoemetů", tj. nespících, sdružení
mnichů, kteří se ve dne i v noci střídali
v nepřerušeném zpěvu a modlitbě

sv. Isidor mnich (zemř. kolem 400) - správce
chudobince poutnického domu v Alexandrii

sv. Makarius Egyptský, zv. Starší (4 . stol).
poustevník v poušti, kde se živil pletením košů,
vykonal četné dobročinné skutky, aby se vyhnul
návštěvníkům, vykopal si podzemní chodbu,
v níž se modlil

sv. Pavel Thébský (kolem 230 až kolem 342)
egyptský poustevník žijící v úplném osamění
v jeskyni desítky let

16 .
sv. Marcel (zemř. 304) - papež, usmrcen
snad císařem Maximianem proto, že jej káral

17 .
sv. Antonín Veliký (kolem 250 kolem 356) - egyptský
poustevník, tvůrce mnišského života,
též patron kartáčníků, cukrářů a řezníků
sv. Mesrop (zemř. 441) - královský úředník
v Arménii, vstoupil do kláštera,
vytvořil arménské písmo a přeložil do arménštiny
Písmo svaté

18 .
sv. Deikolus (zemř. 625) - z Irska přišel
do Francie, modlit se chodil do chrámu v Lure
horlivě i v noci, kněz ho falešně nařkl
a majitel pozemku, na němž kostel stál,
dal světce vykleštit. Později dostal sv. Deikola
onen pozemek od vdovy a vybudoval zde klášter

bl. Flacius (1190 až 1272) - italský zlatník, založil
"družinu Ducha Svatého" k ošetřování chudých,

nemocných a vězňů

bl. Markéta Uherská (zemř. 1271) - učinila slib panenství, odmítla ruku polského knížete, žila v klášteře

sv. Priska či Priscilla (zemř. 50 , podle jiných 270) - ve 13 letech se vyznala z křesťanství, proto umučena. Uctívána jako první mučednice západního křesťanství
sv. Ulfrid (zemř. před 1024) - z Anglie odešel hlásat víru do Švédska, kde rozbil sochu boha Thorstana, proto pohany usmrcen

19 .

sv. Arsenius (zemř. 800) - biskup na ostrově Korfu, žil v jeskyni (zv. krypta sv. Arsenia)

sv. Eufrasie (3 . až 4 . stol). - nikomedijská panna, již chtěl zneuctít pohan; namluvila mu, že mu dá mast, která chrání před každým zraněním, pokud ji ušetří; když souhlasil, natřela si hrdlo voskem rozpuštěným v oleji a vyzvala pohana, aby mečem ozkoušel účinnost jejího kouzla; pohan ťal a ona klesla mrtva, ochránila tak své panenství

sv. Jindřich (zemř. 1150) - biskup uppsalský, "apoštol Finska"
sv. Kanut, Knut (zemř. 1086) - dánský král, prosazoval víru mezi vikingy, za povstání vedeného bratrem Olafem probodnut kopím během modlitby v kostele

20 .

sv. Fabián (zemř. 250) - papež, v Římě ustanovil 7 jáhnů, kteří pečovali o chudé, nemocné, vdovy a sirotky; nařídil světit na Zelený čtvrtek olejem, sťat při pronásledování křesťanů

sv. Šebestian (zemř. 288) - vstoupil do římského vojska, prozrazen jako křesťan, přivázán ke sloupu, vojáci do něj stříleli z luků až oni všichni mysleli, že je mrtev, ale vdova Irena ho vzala domů a vyléčila; znovu předstoupil před císaře Diokleciána a vyzval ho, aby přestal pronásledovat křesťany; císař ho nechal ubít sochory; je ochráncem proti moru a patronem válečných invalidů

21 .

sv. Anežka Římská (zemř. 304) - patronka panenství a dětí; bohatá Římanka učinila slil panenství, násilím odvlečena do nevěstince, kde zázrakem ochráněna zneuctění;

kat jí sťal hlavu mečem

sv. Fruktuosus (zemř. 259) - biskup v Tarragoi
pro víru upálen, ctěn ve Španělsku

22 .

sv. Klement Ancyrský (3 . stol). - biskup
umučený za císaře Diokleciána; Rekové
ho nazývají Megalomartyr (velemučedník)

sv. Vincenc z Aragonie (zemř. 304) - jáhen,
vězněn, odmítl se vzdát víry, umučen

sv. Vincenc Galský (zemř. 380) - biskup
v městě Digne

sv. Vincenc a sv. Oroncius z Nizzy (zemř. 303)
bratři hlásající víru ve Španělsku,
umučeni v Gironě

23 .

Zasnoubení Panny Marie s Josefem

sv. Jan Almužník (552 až 616) - alexandrijský
patriarcha konající četné milosrdné skutky

sv. Raimund de Pennaforte (1175 až 1275)
španělský šlechtic, dominikán,
autor řady církevních spisů

24 .

sv. Artemius (zemř. 396) - na cestě do Španělska
těsně před svatbou onemocněl, po uzdravení
se vzdal světského života, později biskupem

sv. Macedonius (zemř. 420) - syrský poustevník,
žil v jámách, které si kopal, místo chleba jedl
ječmen rozmočený ve vodě

sv. Timotheus, Bohuslav (zemř. kolem 97) - průvodce
apoštola sv. Pavla, efezský biskup, ukamenován

25 .

Obrácení apoštola sv. Pavla

sv. Ananiáš (zemř. 40) - jeden z učedníků Krista,
uzdravil Šavla a pokřtil ho, rozšlehán býkovci
a ukamenován

sv. Juventin a Maxim (zemř. 363) - setníci stráže
císaře Juliána, sťati pro víru mečem

26 .

sv. David Obnovitel (zemř. 1126) - iberský král
válčící se Saracény, později vstoupil do kláštera

sv. Paula Římská (347 až 404) - vdova,
vykonala pouť do Jeruzaléma, v egyptské poušti
založila 4 kláštery

sv. Polykarp (zemř. 167) - přítel apoštola sv. Jana,
biskup ve Smyrně; měl být upálen, ale plameny
mu neuškodily, proto ho kat probodl dýkou

27 .

sv. Jan Zlatoústý (zemř. 407) - patron
katolických kazatelů, učitel východní církve;
vynikající kazatel v syrské Antiochii,
záhy cařihradský patriarcha, otevřeně kritizoval
nepravosti císařského dvora

sv. Vitalian (zemř. 682) - papež, do římských
kostelů zavedl varhany

28 .

sv. Cyril Alexandrijský (zemř. 444) - zpočátku
odpůrce sv. Jana Zlatoústého, alexandrijský
patriarcha, autor církevních spisů

sv. Efrém (zemř. 1097) - kyjevský metropolita,
přinesl pravidla mnišského života z Cařihradu,
usiloval o spojení ruské církve
s římskou papežskou stolicí

sv. Jakub (6 . stol). - poustevník na hoře
Karmelu, dopustil se mnoha hříchů
pro něž činil 10 let pokání

sv. Julian (zemř. 1208) - biskup v kastilském
Kuenzu, své jmšní i peníze za koše, které pletl,
věnoval na vykoupení vězňů od Saracénů

sv. Karel Veliký (zemř. 814) - první císař obnovené
středověké říše římské, patron císařů

29 .

sv. František Saleský (1567 až 1622)
ženevský biskup, spoluzakladatel řádu

Navštívení Panny Marie (salesiánky),
vychovávajícího dívky a pečujícího o chudé
a nemocné, autor duchovních spisů,
patron spisovatelů a tiskařů

sv. Maxim (4 . stol). - římský velitel popravený
pro víru i s manželkou a dětmi

sv. Sarbelius (2 . stol). - pohanský velekněz

v mezopotámské Edesse, protože přijal
křesťanství, krutě umučen (rozřezán pilou)

30 .

ct. Maria Ward (zemř. 1645) - neprávem
pokládána za zakladatelku společenství
"anglických slečen"; založila dobročinný ústav
v Mnichově

sv. Martina (zemř. 230) - římská panna, jáhenka,
sťata pro víru mečem

31 .

sv. Petr Nolaskus (1189 až 1256)
ve Španělsku založil roku 1223
"Řád Matky Boží na vykupování zajatců"
ze saracénského zajetí

* ÚNOR

1 .

sv. Brigita (zemř. 523) - zakladatelka zvláštního
řádu panen podle řehole sv. Augustina,
patronka Irska

sv. Ignác Antiochijský (zemř. 107) - učedník
apoštola sv. Jana, autor listu do Smyrny,
v němž církev poprvé nazývá katolickou,
rozsápán v římském cirku lvy

2 .

sv. Hadeloga (8 . stol). - dcera franckého krále,
zakladatelka kláštera ve Würzburku, nazývána
matkou chudých

Očišťování Panny Marie čili Hromnice

3 .

sv. Blažej (zemř. 316) - patron při krčních
nemocech, větrů a s tím spojených řemesel -
větrného mlynářství, hry na dechové nástroje

sv. Herigard (9 . stol). - na své náklady vystavěl
údajně prvý křesťanský kostel ve Švédsku

4 .

sv. Ansgar - Oskar (801 až 865) - biskup
v Hamburku a později Brémách,
misionář v Dánsku a u pobaltských Slovanů,
přezdívají mu "apoštol severu"

sv. Veronika - Berenika (1 . stol). - doprovázela
na poslední cestě Krista nesoucího kříž,
podala mu roušku k otřeni obličeje

5 .

sv. Agatha - Háta (zemř. 251) - sicilská křesťanka
umučená pro víru, patronka proti moru, hladu
a ohni, ochránkyně sklářů

6 .

sv. Dorota (4 . stol). - umučena, v Malé Asii,
patronka květinářů a zahradníků

sv. Lukáš mladší, zv. Divotvorce (zemř. 945)
poustevník poblíž Korintu, vynikal
dobročinností

7 .

sv. Josef de Leonissa (1556 až 1612) - misionář
v Cařihradu, mohamedáni ho nechali tři dny
viset na šibenici, ale zázrakem vyvázl

sv. Richard (zemř. kolem 720) - snad wessexský král,
zemřel na pouti do Říma

sv. Romuald (907 až 1027) - v toskánských
lesích vybudoval poustevnickou osadu,
v níž vznikl přísný kamaldolský řád
(členové zachovávali úplné mlčení)

8 .

sv. Jan z Mathy (1160 až 1213) - založil Řád
Nejsvětější Trojice na vykupování křesťanských
zajatců (řád trinitářů)

sv. Mengold (zemř. 892) - belgický hrabě
zavražděný protivníky, je patronem mlynářů
a pekařů

bl. Mlada - Milada (zemř. 994) - dcera českého
knížete Boleslava I., prvá abatyše kláštera sv. Jiří
na Pražském hradě

9 .

sv. Apollonia (zemř. 250) - alexandrijská křesťanka,
která se sama vrhla do plamenů, aby se nemusela
zříci víry; patronka zubních lékařů

sv. Marian (zemř. 1088) - skotský mnich, usadil se
poblíž Řezná a opisoval náboženské knihy

sv. Modest (zemř. kolem 790) - původem z Anglie,
hlásal víru v rakouských zemích

10 .

sv. Scholastika (480-543) - založila známý
klášter v Monte Kassinu, nad nímž bděl sám
sv. Benedikt

sv. Vilém Veliký (zemř. 1057) - poustevník
v Toskánsku, jeho žáci se nazývali vilemíni,
řád zanikl v 18 . století

11 .

sv. Servité (13 . stol). - mladíci z italské
Florencie, kteří se vzdali světského života,
založili řád Služebníků Panny Marie čili servitů

sv. Eufrosina (zemř. kolem 470) - uprchla
před sňatkem, protože se bála,
že ji rodiče budou hledat v klášterech panen,
vstoupila v přestrojení do mužského,
kde žila až do smrti jako bratr Smaragdus

12 .

sv. Benedikt Aniánský (zemř. 821) - člen družiny
císaře Karla Velikého, později vstoupil
do kláštera, měl dohled nad všemi kláštery
římské říše, sepsal pravidla řeholního života

sv. Eulalie (zemř. 303) - jako třináctiletá dívka
utekla rodičům do Barcelony, předstoupila
před vladaře Decia, vyznala se z křesťanství
a byla proto krutě umučena

13 .

sv. Kateřina de Ricci (1522 až 1589) - převorka
dominikánského kláštera v Toskánsku,
na rukách i nohách se jí objevila stigmata

sv. Martinian (4 . stol). - palestinský poustevník

14 .

sv. Auxencius (zemř. 470) - perský učenec,
nabádal křesťany, aby nenavštěvovali divadla,
kde se porušuje duše a rozdmýchávají se vášně

sv. Bruno (zemř. 1008 nebo 1009) - saský misionář
zavražděný litevskými Prusy, autor legendy
Život svatého Vojtěcha, s nímž navštěvoval
v Magdeburku školu

15 .

sv. Faustin a Jovita (zemř. 128) - lombardští bratři,
odmítli se vzdát víry, předhozeni lvům,

kteří jim neublížili, posléze sťati mečem
Pražští františkánští mučedníci (zemř. 1611)
mniši kláštera františkánů u Panny Marie Sněžné,
zavražděni v době vpádu Pasovských
do Prahy

16 .

sv. Juliána (zemř. 303) - nikomédská mučednice,
odmítla si vzít nápadníka, pokud se nedá pokřtít,
sám otec ji pohnal k soudu, sťata mečem

sv. Řehoř X. (zemř. 1276) - z rodu italských
Viscontinů, v letech 1271 až 1276 papežem,
svolal sněm v Lyonu

17 .

sv. Flavian (zemř. 449) - cařihradský patriarcha,
protože nechtěl dávat z církevního jmění dary
úředníkům dvora, zbaven úřadu, ve vyhnanství
zemřel

sv. Sir (11 . až 12 . stol). - biskup zvaný
apoštol Švédů

18 .

sv. Konstancia (zemř. 354) - dcera císaře
Konstantina Velikého, na hrobě sv. Anežky
se uzdravila z malomocenství, žila pak osaměle
u chrámu sv. Anežky jako řeholnice

sv. Simeon Jeruzalémský (zemř. 107) - učedník
Kristův, bratr apoštolů Judy Tadeáše a Jakuba
Mladšího, jeruzalémský biskup,
jako stařec byl umučen na kříži

19 .

bl. Godšalk (1116 až 1184) - opat
premonstrátského kláštera v Želivi

sv. Konrád (1290 až 1351) - žil rozmařile,
potom učinil pokání a stal se asketickým
poustevníkem

20 .

sv. Nikefor (zemř. 259) - syrský křesťan,
v Antiochii se nechá) popravit místo souseda,
který se vzdal ze strachu na popravišti víry

sv. Olkan (5. stol). - irský biskup pokřtěný
sv. Patrikem

sv. Pavla Barbata (4 . stol). - španělská panna,
prosila Boha, aby zohyzdil její obličej

a ona unikla nástrahám

21 .

sv. Eleonora (zemř. 1292) - manželka anglického
krále Jindřicha III., 19 let žila jako řeholnice
v klášteře

sv. Hilar (zemř. 468) - v letech 461-468 papež,
založil vatikánskou knihovnu, stanovil pravidla
svěcení kněží

22 .

sv. Ariston (zemř. kol. roku 70) - jeden z Kristových
učedníků, snad byl biskupem na Kypru

sv. Maximian (zemř. 553) - ravennský biskup,
pečoval o stavby chrámů, připisuje se mu
biskupská stolice ravennského dómu

23 .

sv. Petr Damian (kolem 1006 až 1072) - kardinál
ostijský, autor četných věroučných
a mravoučných spisů, bojoval proti svatokupectví

sv. Serenus (zemř. 307) - pannonský zahradník,
pro víru sťat mečem

24 .

sv. Ethelbert (zemř. 616) - král Kentu, nechal se
pokřtít sv. Augustinem, podporoval misionáře

sv. Felix III. (zemř. 492) - v letech 483-492
papež, jako prvý užil při oslovení císaře
označení "Synu!"

25 .

sv. Caesarius (zemř. 369) - lékař císaře Konstantina,
zemětřesení v Bithynii ho vyděsilo tak,
že se dal pokřtít a majetek odkázal chudým

sv. Valburga (zemř. mezi 778 a 780) - dcera
wessexského krále sv. Richarda,
v Německu zakládala panenské kláštery

26 .

sv. Markéta Kortónská (1248 až 1297)
prostopášnice, pak kajícnice v Toskánsku,
žila chudě jako řeholnice třetího řádu sester
sv. Františka

sv. Porfyr (353 až 421) - jeruzalémský obuvník,
ustanoven biskupem v palestinské Gaze, musel

uprchnout před pohany, jimž dal zavřít chrámy

27 .

sv. Baldomer (zemř. 660) - lyonský zámečník

sv. Gabriel od Bolestné Matky Boží
(1838-1862) - člen řádu passionistů,
pro jeho horlivost ho papež nazval
"Aloisem naší doby"

sv. Leander (zemř. 596) - sevillský biskup, bojoval
proti ariánství

28 .

sv. Proter (zemř. 457) - alexandrijský patriarcha
zabitý kacíři

sv. Roman (kolem 360 až 460) - prvý opat
v St. Claude

* BŘEZEN

1 .

sv. Albin (zemř. 549) - biskup ve francouzském
Angersu, vystupoval proti sňatkům příbuzných

sv. Eudoxia (zemř. 114) - žila rozmařile,
po vyslechnutí modlitby poustevníka Germána
se odebrala do pouště činit pokání,
biřici ji postavili před soud, byla sťata mečem

2 .

sv. Anežka Česká (kolem 1211 až 1282) - dcera
českého krále Přemysla I. Otakara

sv. Ceada (zemř. 672) - biskup v anglickém Yorku,
později v Mercii

3 .

sv. Anselm (zemř. 803) - friaulský vévoda,
později opat, vystavěl hostinec sv. Ambrože
pro poutníky

sv. Kunhuta (zemř. 1040) - manželka římského
císaře Jindřicha II., pečovala o kláštery,
po císařově smrti žila jako prostá řeholnice
v klášteře

4 .

sv. Hadrian (zemř. 870) - skotský biskup
zavražděný dánskými vikingy

sv. Lucius (zemř. 253) - papež, ve svých listech vyzýval ke smířlivosti, byl pro přijetí odpadlíků od víry zpět do církve, zemřel mučednickou smrtí

5 .

sv. Gerasimos (zemř. 475) - zakladatel poustevnické osady u řeky Jordán

sv. Jan Josef od Kříže (1654 až 1734) - prvý Ital, který vstoupil do přísného řádu bosáků, později se stal provinciálem řádu

sv. Kazimír (1458 až 1484) - syn polského krále Kazimíra IV., zbožný samotář, složil chvalozpěv ke cti Panny Marie

6 .

sv. Bedřich (zemř. 1175) - farář v holandském Hallumu, kde založil klášter pro mravně narušené chlapce

sv. Cyrill (zemř. 1315) - generál karmelitského řádu, žil v Cařihradu a usiloval o návrat byzantské církve zpět k západoevropskému křesťanství

7 .

sv. Pavel Simplex (zemř. 330) - prostý nádeník, přijat sv. Antonínem Velikým mezi poustevníky

sv. Tomáš Akvinský (1225 až 1274) - církevní učitel, jeden z nejvýznamnějších filozofů středověku, zakladatel tomismu a představitel scholastiky, patron vysokých škol

8 .

sv. Jan z Boha (1495 až 1550) - v Granadě zřídil klášter pro opuštěné lidi, z něhož povstal řád milosrdných bratří, patron nemocných a nemocnic

sv. Kleopatrina (zemř. kolem 400) - soluňská křesťanka, na hrob sv. Petra do Říma poslala drahocenná liturgická roucha a nádoby

9 .

sv. Františka Římská (1384 až 1440) - urozená Římanka, po smrti manžela založila družinu žen, žijících ve volném řeholním sdružení, patronka automobilistů

10 .

sv. Anastasia Patricia (zemř. 567) - žena z bohatého
cařihradského rodu, za sokyni
ji považovala císařovna Theodora, proto světice
uprchla do kláštera, kde žila velice asketicky

sv. Sebastejští mučedníci (zemř. snad 308)
čtyřicet křesťanů - římských vojáků - umučených
v Sebastě u Černého moře pro víru

11 .

sv. Eulogius (zemř. 859) - toledský biskup,
sťat proto, že ukryl mohamedánskou dívku,
autor spisu Povzbuzení k mučednictví

sv. Konstantin (zemř. 576) - podle legend král
anglického Cornwallu, později vstoupil
do kláštera a byl vysvěcen na kněze

12 .

sv. Mamilian (zemř. 259) - žil v severní Africe,
protože odmítl nastoupit do římského vojska,
byl jako křesťan sťat mečem

sv. Řehoř Veliký (kolem 540 až 604) - roku 590
zvolen papežem, položil základy světské moci
papežů, reformoval tzv. gregoriánský zpěv,
autor významné knihy Pravidlo pastýřské,
patron hudebníků a zpěváků

13 .

sv. Eufrasia (zemř. 410) - žila s matkou
v egyptských klášterech

sv. Kennocha (zemř. 1007) - skotská panna,
odmítla výhodný sňatek, otec ji vyhnal,
žila pak osamoceně velice asketicky

sv. Nikefor (zemř. 828) - cařihradský písař,
později patriarcha, vynikající učenec, autor spisů,
vyhnán obrazoborci

14 .

sv. Leobin (zemř. 557) - francouzský pastýř,
později chartreusský biskup

sv. Mathilda (zemř. 968) - manželka římského
císaře Jindřicha I. Ptáčníka, synové ji vyhnali,
že rozdává příliš almužen

15 .

sv. Abraham (zemř. 360) - mezopotámský

poustevník, nechal se zazdít v chatrči

sv. Klement Maria Hofbauer (1751 až 1820)
narodil se u Znojma, člen řádu redemptoristů

16 .

sv. Finian (zemř. kolem 600) - anglický biskup,
zakladatel četných klášterů

sv. Heribert (zemř. kolem 1022) - kancléř římské říše
a později kolínský arcibiskup

sv. Patrik-Vlastimil (zemř. 465 či 493) - misionář
v Irsku, zakladatel tamního křesťanství,
patron rolníků, kovářů a horníků

17 .

sv. Gertruda (kolem 626-659) - brabantská
princezna, žila asketicky v klášteře

bl. Jan Sarkander (1576 až 1620) - narodil se
u Těšína, vystudoval jezuitskou kolej,
stal se knězem, zachránil Holešov před Poláky,
obviněn ze zrady a po mučení zemřel

18 .

sv. Cyrill Jeruzalémský (kolem 313 až 386) -
jeruzalémský biskup, poslán do vyhnanství proto,
že prodal liturgické nádobí, aby měl peníze
pro chudé, autor četných spisů

sv. Eduard Mučedník (zemř. 978) - anglický král,
podporoval církev a pečoval o chudé, zavražděn
nevlastním bratrem Ethelredem II.
Nerozvážným

19 .

sv. Josef (zemř. 1 . stol). - manžel Panny Marie,
matky Krista, patron tesařů, dřevorubců, kolářů,
truhlářů a celníků

sv. Panchar (zemř. 302 nebo 303)v- archivář
v paláci císaře Diokleciána v Římě,
vyznal se z křesťanství a byl sťat mečem

20 .

sv. Jan z Egypta (zemř. 394) - egyptský
poustevník, nechal se zazdít v chýši,
otvorem dostával stravu, čas věnoval modlitbám

21 .

sv. Benedikt (kolem 480 až 543) - vystavěl klášter

na hoře Monte Kassino a sestavil pravidla
a předpisy benediktinského řádu, nejvýznamnější
řehole raně středověké Evropy,
je patronem Evropy

22 .

sv. Kateřina Švédská (1330 až 1381) - dcera
švédského krále vychovaná v klášteře,
usilovala o svatořečení své matky sv. Brigity

sv. Sergius Pavel (1 . stol). - římský prokonsul
na Kypru, stal se žákem apoštola sv. Pavla,
později biskupem ve španělské Narbonně

23 .

sv. Alfons Toribio (1538 až 1606) - arcibiskup
v peruánské Limě, rozšiřoval křesťanství
mezi Indiány

sv. Liberatus (zemř. 484) - španělský lékař
umučený pro víru Vandaly

24 .

sv. Aldemar Moudrý (zemř. kolem 1080)
benediktinský mnich v montekassinském
klášteře, sestavil zpěvník k církevním hodinkám

sv. Simeon Tridentský (zemř. 1475) - tříletý
křesťanský chlapec, jehož údajně zabili židovští
fanatici při rituálních obřadech

25 .

sv. Dismas (1 . stol). - jeden ze zločinců
ukřižovaných spolu s Kristem, před smrtí se kál
a Kristus mu slíbil vstup do ráje, je patronem
vyzývaným k vyprošení klidné smrti

sv. Humbert (zemř. kolem 680) - vykonal pouť
do Svaté země, značné jmění věnoval
na výstavbu kláštera v Marvilles

26 .

sv. Haštal (zemř. snad 296) - správce císařského
paláce v Římě, ukrýval křesťany přímo v paláci,
mučen a zaživa pohřben

sv. Ludger (746 až 809) - kázal víru v rodném
Frísku, odkud ho vyhnali pohanští Sašové,
založil chrám v Münsteru

27 .

sv. Jan Damascenský (zemř. 754 nebo 780) - hájil

svaté obrazy před obrazoborci, později rozdal majetek a odebral se do kláštera sv. Sávy, sepsal věrouku O pravé víře a další spisy

sv. Rupert (údaje se různí; 6 . až 8 . stol)? hlásal víru v Bavorsku, založil klášter na místě dnešního Salzburku, byl prvým salzburským biskupem

28 .

sv. Guntram (zemř. 595) - burgundský panovník, horlivě budoval kláštery a kostely, lid ho nazývá "Dobrým"

sv. Jan Kapistrán (1385 či 1386 až 1456) italský kazatel, působil v zemích severně od Alp v českých zemích údajně vrátil víře četné stoupence husitství

sv. Sixtus III. (zemř. 440) - v letech 432 až 440 papežem, potvrdil odsouzení učení nestoriánů

sv. Berthold (zemř. 1188) - francouzský teolog, účastnil se jako rytíř tažení do Svaté země, poblíž Eliášovy jeskyně na hoře Karmelu vybudoval klášter (kolébka řádu karmelitánů), stal se prvým převorem

sv. Jonáš a Barachius (zemř. 327) - bratři pro víru v Persii rozmačkáni v lisu

30 .

sv. Jan Klimak (kolem 525 až 605) - učený opat sinajského kláštera, sepsal pravidla řeholního života

sv. Zosimus (zemř. 660) - podle přání rodičů a proti své vůli vstoupil do kláštera, později se stal biskupem v Syrakusách

31 .

sv. Kvido (zemř. 1046) - vykonal pouť do Svaté země, stal se opatem benediktinského kláštera v Pompose, kde upevnil řeholní kázeň

* DUBEN
1 .

sv. Hugo (1053 až 1132) - grenoblský biskup, spolupatron chartreusského kláštera kartuziánského řádu

sv. Valerik (zemř. mezi 619 až 622) - francouzský pastýř, později zřídil klášter v Leukonausu,

jehož se stal opatem

2 .

sv. František Paulánský (1437 až 1507)
italský řeholník, zakladatel řádu Nejmenších
bratří Františka Paulánského či paulánů
s velice přísnými pravidly poustevnického života

sv. Marie Egyptská (kolem 344 až 421) - smilná
dívka, jež odešla činit pokání do pouště,
kde žila v modlitbách 17 let

3 .

sv. Richard (1197 až 1253) - kancléř
canterburského arcibiskupa
a později chichesterský biskup, pro neshody
s králem Jindřichem III. odešel ze země
a vrátil se až na papežův zásah

sv. Ulpian (3 . stol). - pro víru utopen v moři

4 .

sv. Isidor (zemř. 636) - církevní učitel, sevillský
arcibiskup, sepsal encyklopedii obecných
vědomostí

sv. Platon (zemř. 813) - cařihradský řeholník,
hájil svaté obrazy proti obrazoborcům,
přísně se postil

5 .

sv. Albert (zemř. 1127) - montekorvinský biskup,
oslepl prý od častého pláče nad hříchy světa

sv. Vincenc Ferrerský (1357 až 1419) - působil
ve Španělsku, Anglii a Francii,
jeden z nejslavnějších kazatelů

6 .

sv. Celestin (zemř. 432) - v letech 422 až 432
papež, upevnil kázeň v církvi,
odsoudil učení Nestoria

sv. Marcelin (zemř. 413) - v severoafrickém
Kartágu odsoudil učení donatistů,
z jeho podnětu sepsal některé práce sv. Augustin,
byl neprávem nařčen a popraven

7 .

sv. Afraates (zemř. 380) - poustevník v syrské
poušti

bl. Eberhard (zemř. kolem 1070) - příbuzný císaře Jindřicha II., založil klášter v Schaffhausenu, kde žil k stáru se svolením manželky

8 .

sv. Albert (1150 až 1214) - vercellský biskup, později patriarcha jeruzalémský, zavražděn, sepsal pravidla pro poustevnickou družinu "Bratři Matky Boží z hory Karmelské"

sv. Filaret (zemř. 825) - sicilský řeholník, odešel hlásat víru do Kalábrie, kde ho zajali mohamedáni a umučili

9 .

sv. Achacius (zemř. 420) - mezopotámský biskup, prodal liturgické nádoby, aby mohl vykoupit křesťanské zajatce

sv. Marie Kleofášova (1 . stol). - sestra či sestřenice Panny Marie, matka apoštolů sv. Judy Tadeáše a sv. Jakuba Menšího, doprovázela Krista na jeho poslední cestě na Kalvárii

10 .

sv. Mechtilda Elpedská (zemř. mezi 1270 až 1301) ze saské hraběcí rodiny, sepsala knihu o zjevení

sv. Michael de Sanctis (1591 až 1625) řeholník kláštera trinitářů, později představený kláštera ve Valladolidu, držel tak přísné půsty, že onemocněl a na následky zemřel

11 .

sv. Antipas (1 . stol). - biskup v maloasijském Pergamu, upálen

sv. Lev I. Veliký (zemř. 461) - v letech 440 až 461 římským papežem, najeho přímluvu ušetřil hunský velitel Attila Řím, autor četných pastýřských listů, patron hudebníků a pěvců

12 . sv. Julius I. (zemř. 352) - papež v letech 337 až 352 , hájil alexandrijského patriarchu

sv. Athanasia proti ariánům

sv. Sába (zemř. 372) - horlivý křesťan z kmene Gótů, umučen pro víru v Dacii

sv. Zeno (zemř. 380) - veronský biskup, zřídil jednu z prvých družin panen v západním křesťanstvu, sepsal výklad Písma, pro štědrost

mu chudí přezdívali "Otec vlasti"

13 .

sv. Hermenegild (zemř. kolem 586) - syn visigótského
krále, stoupence ariánství, utekl od otce
a přijal katolictví, ve válce s ním byl poražen,
uvězněn a popraven

sv. Ursus (zemř. 398 či 396) - ravennský
biskup, podporoval ctění památky světců

14 .

sv. Benedikt (zemř. 1183) - pastýř ve francouzském
Avignonu, za patrona ho přijala společnost
stavitelů mostů

sv. Justin (kolem 100 až kolem 166) - význačný
raně křesťanský filozof, v Římě zřídil školu,
sepsal dvě obrany křesťanství,
postaven před soud a sťat mečem

sv. Lidvina (1380 až 1433) - holandská
trpitelka, po úrazu v dětství trvale upoutána
na lůžko, žila ve víře z milodarů

15 .

sv. Anastasie a Basilissa (zemř. 67) - římské
měšťanky. žákyně apoštolů sv. Petra a Pavla,
tajně pohřbívaly těla mučedníků,
proto byly umučeny

bl. Petr Gonzales (1190 až 1246) - dvorní
kazatel kastilského a leonského krále
Ferdinanda III.

16 .

sv. Benedikt Josef Labre (1748 až 1783)
řeholník, záhy začal jako žebrák navštěvovat
poutní místa, zemřel v Římě

bl. Bernadetta Soubirous (1844 až 1879)
chudá dívka, jíž se v Lurdech zjevila
Panna Marie, později žila v klášteře

17 .

sv. Anicet (zemř. 168) - římský papež,
ustanovil počítám velikonoc

sv. Petr Kanisius (1521 až 1597) - holandský
jezuita, působil v četných německých městech,
ve Vídni, v Praze se podílel na vybudování
koleje sv. Klementa, otevřené roku 1556 ,
sepsal slavný Malý katechismus

18 .

sv. Apollonius (zemř. 186 nebo 189) - římský senátor, přijal křesťanskou víru, již obhajoval i před senátem, sťat mečem

sv. Eleuther (zemř. 135) - biskup v Illyrii, sťat i s matkou v době pronásledování křesťanů

19 .

sv. Emma (zemř. 1040) - manželka brémského hraběte, všechno jmění rozdala chudým

bl. Konrád Migliani (zemř. 1289) - italský františkán, jako misionář působil v pohanských zemích

sv. Timon (1 . stol). - prvojáhen, působil v Sýrii

20 .

sv. Anežka Montepulciánská (1270 až 1314) již v šestnácti letech se stala představenou kláštera sv. Dominika, žila velice asketicky, později přenesla klášter do Monte Pulciana, pro něj získala budovu bývalého nevěstince

sv. Marcellin (zemř. 363) - ze severní Afriky odešel hlásat víru do Galie, stal se biskupem v Embrunu

21 .

sv. Anselm (1033 až 1109) - jeden z nejvýznamnějších středověkých učenců, spoluzakladatel scholastiky, canterburský arcibiskup, pro spory s anglickým králem se musel uchýlit o pomoc k papežovi

sv. Alexandra (zemř. 303) - manželka císaře Diokleciána, pod dojmem utrpení sv. Jiří v Kappadocii přijala křesťanství a byla sama umučena nebo sťata

22 .

sv. Kajus I. (zemř. 296) - v letech 283 až 296 byl papežem, v době pronásledování křesťanů horlivě kázal a posiloval ostatní

sv. Soter (zemř. 176) - papež, vydal nařízení, aby křesťani přijímali před velikonocemi na Zelený čtvrtek Tělo Páně, dále ustanovil, aby se bohoslužebných rouch a nádob dotýkaly jen vysvěcené osoby

23 .

sv. Vojtěch (po 950 až 997) - pražský biskup,
zakladatel břevnovského kláštera, zavražděn
na misi k pohanským Prusům, patron pražské
arcidiecéze a českého kněžstva,
spolupatron české země

24 .

sv. Egbert (zemř. 729) - irský řeholník, připravoval
misionáře směřující k pohanským Frísům,
bouře zahnala jeho loď na hebridské ostrovy,
kde se stal představeným řeholnické obce

sv. Jiří (zemř. 303) - římský plukovník,
před císařem Diokleciánem obhajoval křesťanství,
byl mučen a posléze sťat mečem,
patron vojáků, jezdců, rytířských řádů, rolníků

25 .

sv. Franka (zemř. 1218) - abatyše cisterciáckého
kláštera v Piacenze, žila příkladným životem

sv. Marek (zemř. kolem 68) - průvodce apoštolů
sv. Pavla a sv. Petra, autor evangelia, usmýkán
na provaze v alexandrijských ulicích,
patron Benátek

26 .

sv. Kletus (zemř. 91) - třetí římský papež,
vynikal učeností, zemřel jako mučedník

sv. Fidelis Sigmaringenský (1577 až 1622)
německý právník, později řeholník
kapucínského kláštera ve švýcarském Altdorfu,
ubit graubündenskými kalvíny

27 .

sv. Sáva (zemř. 1237) - syn srbského krále,
stal se řeholníkem v Makedonii, později opatem
chilendarského kláštera a srbským arcibiskupem

sv. Zita (1218 až 1272 či 1278) - chudá
toskánská křesťanka, celý život byla služebnou,
je patronkou domácích prací

28 .

sv. Pavel od Kříže (1694 až 1775) - založil řád
k uctění památky utrpení Krista "kongregaci
kleriků bosáků svatého kříže čili passionistů"

sv. Theodora (zemř. 304) - alexandrijská křesťanka
zavřená za trest do nevěstince,

odkud ji vysvobodil mladý voják,
oba pak byli sťati mečem

29 .

sv. Petr Veroneský (1203 nebo 1206 až 1252)
italský dominikán, výtečný kazatel, papežsky
inkvizitor, zabit vyznavači albigenského učení,
jež pronásledoval

sv. Robert (kolem 1017 až 1108) - francouzský
poustevník a řeholník, zakladatel prvého
kláštera cisterciáckého řádu

30 .

sv. Adjutor (zemř. 1131) - jako rytíř se účastnil
tažení do Svaté země, později žil
jako poustevník ve Francii

sv. Kateřina Sienská (1347 až 1380) - řeholnice
třetího řádu sv. Dominika, ošetřovala nemocné,
účastnila se za Florencii jednání s papežem
Řehořem XI., sepsala knihu
zjevení Dialog s Bohem

* KVĚTEN

1 .

sv. Filip (zemř. 62) - apoštol, po Kristově smrti
ukamenován na kříži, patron kloboučníků

sv. Jakub Menší (1 . stol). - syn Marie
Kleofášové, apoštol, po rozchodu apoštolů
prvým biskupem v Jeruzalémě, ukamenován,
patron valchářů

2 .

sv. Flamina (zemř. kolem 303) - mučednice, patronka
proti očním nemocem

sv. Zikmund (zemř. 524) - syn burgundského krále,
od ariánství přestoupil ke katolictví, nechal
zavraždit svého syna na popud své druhé ženy,
vzápětí litoval, poražen Franky a zabit,
patron kajícníků a spolupatron české země

3 .

sv. Antonína (zemř. 313) - maloasijská panna,
jako křesťanka odvlečena do nevěstince,
odkud ji vysvobodil vojín Alexander,
spolu uprchlí, byli chyceni, mučeni a popraveni

sv. Theodosij (zemř. 1074) - poustevník poblíž

Kyjeva, později opat jeskynního kláštera,
jemuž dal řeholní pravidla

4 .

sv. Florian (zemř. 303) - římský voják umučený
v Horním Rakousku pro víru, patron požárníků,
zedníků a kominíků

sv. Gothard (kolem 960 až 1038) - opat
altaišského kláštera, později biskup

5 .

sv. Hilarius (401 až 448) - arelatský biskup,
žil v odříkání a štědrosti, jeden z nejznámějších
francouzských biskupů, patron provazníků

sv. Pius V. (1504 až 1572) - od roku 1565
papežem, horlivě prosazoval reformu
v duchu tridentského koncilu

6 .

bl. Alžběta Uherská (zemř. 1336) - dcera
uherského krále Ondřeje III., řeholnice
dominikánského kláštera ve Švýcarsku

sv. Evodius (zemř. 67) - jeden ze 72 učedníků
Páně, biskup v syrské Antiochii
7 .

sv. Albert de Ogna (zemř. 1190) - italský rolník,
odešel od ženy na pouť do Říma,
zůstal u sv. Homobona sloužit Bohu

sv. Stanislav (kolem 1030 až 1079) - krakovský
biskup, chtěl uvalit klatbu na krále Boleslava II.
Smělého, panovníkem zavražděn, patron Polska

8 .

sv. Athanasius Veliký (kolem 300 až 373)
alexandrijský patriarcha, vyhnán ariány,
přes 20 let prožil ve vyhnanství,
autor knih proti ariánům a pohanům

sv. Desiderat (zemř. 550) - bourgesský arcibiskup,
konal pravidelné poutě ke hrobům svatých
do Říma

9 .

sv. Hermas (1 . stol). - učedník apoštola

sv. Pavla, žil v Římě, autor knihy Pastor

sv. Řehoř Nazianský (před 330 až 389)

vyučoval vědy v Athénách, pak cařihradský
patriarcha, úřadu se musel vzdát, žil na statku
po rodičích a sepisoval duchovní básně
i teologické rozpravy

10 .

sv. Antonín (1389 až 1459) - italský kněz
pověřený sjednáváním náprav v klášterech,
později florentský arcibiskup,
autor knihy o mravovědě

sv. Isidor (12 . stol). - španělský chudý rolník,
patron rolníků, Madridu a Španělska

11 .

sv. František Jeroným (1642 až 1716) - italský
jezuita, představený misií v Neapoli,
kde horlivě působil 40 let

sv. Majolus (zemř. 994) - opat clugnyského
kláštera, údajně přítel biskupa sv. Vojtěcha

12 .

sv. German (zemř. 733) - cařihradský patriarcha,
vyhnán, neboť hájil svaté obrazy
proti obrazoborcům

sv. Johanna (zemř. 1490) - dcera portugalského
krále Alfonse V., řeholnice dominikánského
kláštera, otrávena

sv. Pankrác (zemř. 304) - ze vznešené frygijské
rodiny, dal se tajně pokřtít, popraven mečem

13 .

sv. Jan Mlčenlivý (zemř. kolem 450 až 559)
arménský biskup, pak řeholník v Jeruzalémě
v klášteře sv. Sáby

sv. Petr Regulatus (zemř. 1456) - španělský
františkán, přízvisko dostal proto,
že horlivě dbal plnění regulí řehole

sv. Servác (zemř. 384) - kněz v německém Trevíru,
stál na straně sv. Athanasia, později biskup
v belgickém Tongersu

14 .

sv. Bonifác (zemř. kolem 307) - římský křesťan,
správce na statku Aglaji, poslán paní do Malé
Asie vykoupit tělo některého mučedníka,
v Tarsu vyzrazen, mučen a popraven, tělo pak
dopraveno zpět do Říma, kde pohřbeno

15 .

sv. Hilar (zemř. 558) - poustevník v severní Itálii,
později zakladatel galeatského kláštera,
jednoho z prvých v zemi

sv. Pachomius (kolem 292 až 348) - egyptský
poustevník, zakladatel četných klášterů,
autor řádů řeholního života

16 .

sv. Jan Nepomucký (kolem 1340 až 1393)
generální vikář pražského arcibiskupa,
mučen a svržen z Karlova mostu, patron kněží,
zpovědníků, mlynářů, vorařů, lodníků, mostů

sv. Rossius (5 . stol). - biskup v severní Africe,
mučen Vandaly, na chatrné lodi poslán na moře,
zázrakem doplul až do Itálie

17 .

sv. Bruno (zemř. 1045) - syn korutanského vévody,
würzburský biskup, zemřel na tažení
císaře Jindřicha II. do Uher

sv. Junias (1 . stol). - jeden ze 72 učedníků
Páně, příbuzný apoštola sv. Pavla

18 .

sv. Felix z Kantalicia (1513 až 1587) - chudý
italský pastýř, vstoupil do kapucínského kláštera,
v Římě sbíral horlivě almužny pro svůj řád

sv. Potamon (zemř. 341) - egyptský biskup,
při mučení mu vyloupnuto oko, jako mučedník
se účastnil Nicejského sněmu, později zabit ariány,
protože se zastával patriarchy Athanasia

19 .

sv. Dunstan (zemř. 988) - anglický opat,
pak canterburský arcibiskup, králi Edgarovi
uložil pokání za hřích, který spáchal
s pannou v klášteře

sv. Petr Coelestin (1215 až 1296) - poustevník,
zakladatel řádu celestýnů, na čas papežem,
vzdal se úřadu, nový papež ho do smrti věznil

20 .

sv. Bernardin Sienský (1380 až 1444) - italský
šlechtic, jako člen náboženského bratrstva
ošetřoval nemocné morem, později se stal

generálním vikářem františkánského řádu

sv. Ivo (zemř. 1115 nebo 1116) - chartreusský
biskup, kritizoval svatokupectví i krále Filipa I.,
sepsal Dějiny francouzské

21 .

sv. Ethelbert (zemř. 793) - panovník knížectví
na britských ostrovech, zbožný,
zavražděn matkou dívky, o niž se ucházel

sv. Godrik (kolem 1080 až 1170) - bohatý
anglický obchodník, vykonal pouť do Říma
a Jeruzaléma, po návratu rozdal majetek
a žil jako poustevník

sv. Monika (332 až 387) - severoafrická
křesťanka, provdala se za hrubého muže,
ale posléze ho obrátila na víru, jako vdova žila
zbožně a konala dobré skutky

22 .

sv. Julie (zemř. kolem 540) - severoafrická křesťanka,
odvlečena do otroctví, odmítla se zúčastnit
pohanské slavnosti na Korsice, postavena
před soud, přibita na kříž a zardoušena

sv. Margarita (zemř. 1407) - italská žena,
zavraždili jí manžela, její dva synové chtěli
pomstít otcovu smrt, modlila se, aby je Bůh
raději povolal k sobě a nemohli spáchat smrtelný
hřích, Bůh ji vyslyšel a synové záhy zemřeli

23 .

sv. Jan Křtitel de Rossi (1698 až 1764) - italský
kněz, kanovník v Římě, žil v chudobě
v
sv. Předislava (zemř. 1173) - dcera polockého
knížete Jiřího Syjatoslava, vstoupila do kláštera,
přijala jméno Eufrosina, stala se abatyší,
zemřela na pouti do Svaté země

24 .

sv. Afra (zemř. 130) - manželka císařova úředníka,
který pronásledoval křesťany, po jeho smrti
přestoupila na víru, pro niž byla sťata mečem

sv. Johanna (1 . stol). - učednice Páně, zmínka
o ní je v evangeliu sv. Lukáše, byla při Kristově
zmrtvýchvstání

25 . sv. Bonifác IV. (zemř. 615) - papež, proměnil
antickou svatyni Pantheon v křesťanský chrám
zasvěcený Panně Marii

sv. Řehoř V. (zemř. 1085) - jeden
z nejvýznamnějších papežů středověku

26 .

sv.Filip Nerejský (1515 až 1595) - italský kněz,
v Římě založil bratrstvo Nejsvětější Trojice,
později vedl družinu oratoriánů, pro niž sepsal
pravidla schválená papežem

sv. Kleofáš (1 . stol). - zvaný též Alfeus, manžel
Marie Kleofášové, sestřenice Panny Marie,
otec apoštolů Jakuba Menšího a Judy Tadeáše,
děd Jakuba Většího a Jana

27 . sv. Beda Venerabilis - Ctihodný (673-735}
- učený anglický mnich, autor Církevních dějin
národa anglického

sv. Jan I. (zemř. 525) - papež, v Cařihradě vedl
diplomatickou misi západořímského panovníka,
získal zpět zabavené chrámy a patriarcha uznal
jeho nadřazenost, po návratu uvězněn,
neboť jednal jen ku prospěchu církve

28 .

sv. Augustin (zemř. 605) - opat benediktinského
kláštera v Římě, odešel hlásat víru do Anglie,
pokřtil i panovníka, nazýván apoštolem
Anglosasů

sv. German (zemř. 576) - pařížský biskup

sv. Theodul (zemř. 450) - cařihradský senátor,
později žil na znamení pokání
jako poustevník na sloupu

sv. Urban I. (zemř. 230) - papež, vydal nařízení,
že bohoslužebné nádoby mají být výhradně
ze stříbra, umučen

29 .

sv. Cyril (zemř. 258) - chlapec žijící v Malé Asii
v rodině pohana, protože se nechal pokřtít, otec
ho vyhnal, byl postaven před soud, sám vyzýval
soudce, aby mu umožnili mučednickou smrt

sv. Theodosia (8 . stol). - cařihradská panna,
popravena v době ikonoklasmu, neboť podtrhla
žebřík muži, který ničil obraz Krista

30 .

sv. Felix I. (zemř. 274) - papež, dostal se do sporu
s alexandrijským patriarchou, který vyhrál,

doporučil obyčej sloužit mši na hrobu světce

sv. Ferdinand (1198 až 1252) - syn leonského
krále Alfonse IX., porazil Maury a dobyl
Córdobu, položil základ ke sjednocení
Španělska

bl. Zdislava Berková (kolem 1200 až 1252}
patronka severních Čech a rodinného života

31 .

sv. Angela Merici (kolem 1470 až 1540) - italská
řeholnice, založila panenskou družinu
sv. Uršuly

sv. Petronila (1 . stol). - římská panna, podle
legend dcera apoštola sv. Petra, ucházel se o ni
mladík, dívka však slíbila své panenství Bohu,
modlila se, aby raději zemřela, před svatbou
ji Bůh vyslyšel

* ČERVEN

1 .

sv. Fortunat (zemř. kolem 400) - kněz v severní Itálii,
proslul dobročinností

sv. Konrád (zemř. 1066) - trevírský biskup zabitý
na cestě do Trevíru, kde měl převzít
přes odpor lidu úřad

2 .

sv. Eugen I. (zemř. 657) - papež, který se snažil
zmírnit rozkol mezi východní a západní církví

sv. Pothinus a spolumučedníci lyonští (zemř. 177) -
biskup zabitý spolu s dalšími křesťany
při pogromech v Lyonu

3 .

sv. Klotilda (zemř. 545) - manželka franckého
krále Chlodvika, pečovala o církev,
v Tours vystavěla u hrobu sv. Martina klášter

bl. Matěj Murumba (zemř. 1885) - ugandský
úředník krutě umučený v době pronásledování
křesťanů

4 .

sv. František Caracciolo (1564 až 1608)
spoluzakladatel a druhý představený řádu
Řeholníků duchovních menších

sv. Kvirin (zemř. 309) - chorvatský biskup, utopený v řece proto, že se odmítl vzdát víry

sv. Optat (zemř. kolem 370) - severoafrický biskup, autor knih proti učení donatistů

5 .

sv. Bonifác (kolem 680 až 755) - původem Angličan, pověřen papežem k hlásání víry v Německu, založil četné kláštery (mezi nimi i slavný fuldský), považován za největšího apoštola víry v Německu

sv. Ferdinand (1402 až 1443) - syn portugalského krále, velmistr nového řádu, nazvaného podle města Aviz, zajat Maury a umučen

6 .

sv. Filip prvojahen (1 . stol). - po ukamenování sv. Štěpána přijal křesťanství, hlásal víru v Samaří a vykonal četné zázraky

sv. Norbert (kolem 1080 až 1134) - zakladatel premonstrátského řádu, později magdeburský arcibiskup, jeden z patronů Čech

7 .

sv. Julita a Cyrus (zemř. 305) - maloasijská křesťanka, která odmítla vzdát se víry a byla proto i se svým malým synem umučena

sv. Vulfilaikus (zemř. kolem 600) - u Trevíru začal po vzoru poustevníků žít na sloupu, biskup to zakázal a proto se vrátil do kláštera

8 .

sv. Kalliope (zemř. kolem 250) - křesťanská panna umučená pro víru v Řecku

sv. Medard (kolem 459 až 545) - noyonský a později tournayský biskup

9 .

sv. Pelagia (zemř. 303) - křesťanská panna ze syrské Antiochie, jež odmítla se vzdát křesťanství a raději se vrhla ze střechy domu dolů, než aby připustila zneuctění žoldnéri

sv. Primus a Felician (zemř. 287) - bratři, kteří byli již jako starci umučeni v Římě proto, že se odmítli klanět pohanským modlám

10 .

sv. Landerik (zemř. kolem 600) - pařížský biskup,
který podporoval chudé a vystavěl špitál

sv. Markéta Skotská (zemř. 1093) - z královského
rodu, manželka skotského krále Malkolma III.,
horlivě podporovala církev i umem

11 .

sv. Barnabáš (zemř. kolem 60) - učedník Krista,
se sv. Pavlem a svým bratrancem sv. Markem
vykonal apoštolskou cestu, později odešel
na Kypr, kde snad byl ukamenován

sv. Felix a Fortunat (zemř. 296) - křesťanští bratři
z Vicenzy, označili za nespravedlivý zákon
zakazující křesťanství, byli sťati mečem

12 .

sv. Jan z Fakudy (1419 až 1479) - španělský
duchovní a řeholník augustiniánského kláštera,
horlivě bojoval proti hříchům

sv. Lev III. (zemř. 816) - papež, který korunoval
císaře Karla Velikého

13 .

sv. Akvilina (zemř. 293) - křesťanská dívka krutě
umučená pro víru

sv. Antonín Paduánský (1195 až 1231)
kazatel, třetí generál řádu sv. Františka

14 .

sv. Basil Veliký (zemř. 379) - právník, později
poustevník v Egyptě, tvůrce pravidel řeholního
života ve východních křesťanských zemích,
autor četných listů

sv. Method (zemř. 846 nebo 847) - v Cařihradě
vězněn 9 let, neboť hájil obrazy
proti obrazoborcům,
později cařihradským patriarchou

15 .

sv. Bernard Menthon (zemř. 1088) - kazatel
v horské krajině Walliských Alp,
vystavěl dva útulky pro poutníky

sv. Vít (zemř. 305) - římský chlapec umučený
pro víru, patřil mezi ochránce Čech

16 .

sv. Benno (1010 až 1106) - míšeňský biskup
šířící křesťanství mezi polabskými Slovany

sv. František Regis (1597 až 1640)
z francouzské šlechtické rodiny, kazatel
Tovaryšstva Ježíšova, na jeho památku založen
roku 1826 v Paříži spolek, usilující přimět
ke sňatku lidi, kteří spolu žili v hříchu

17 .

sv. Alena (zemř. kolem 640) - dcera brabantského
knížete, zemřela na následky zranění,
jež utrpěla od otcových žoldnéřů, když se snažili
zabránit jí účastnit se mše

sv. Montan (zemř. kolem 130) - římský voják
umučený pro víru

18 .

sv. Alžběta ze Schönau (kolem 1129 až 1164)
řeholnice benediktinského kláštera v Schönau,
sepsala knihu o svých viděních

sv. Efrém Syrský (zemř. 379 nebo 380)
po rozmařilém mládí činil pokání, stal se
poustevníkem, proslulý kazatel a autor četných
duchovních i mravoučných spisů

19 .

sv. Gervasius a Protasius (2 . stol). - křesťanští
bratři umučení v Miláně

sv. Juliana Falkonieri (1274 až 1341 nebo 1344)
sestra jednoho ze zakladatelů řádu servitů,
založila odvětví tohoto řádu nazvané
Služebnice Panny Marie (mantellátky)

20 .

sv. Adalbert (zemř. 981) - magdeburský arcibiskup,
učitel pozdějšího pražského biskupa

sv. Vojtěcha, který po něm přijal své jméno

sv. Silver (zemř. 540) - papež pronásledovaný,
vězněný a posléze zřejmě umučený
na pokyn císařovny Theodory za údajné pozvání
Gótů do Itálie

21 .

sv. Alois z Gonzagy (1568 až 1591) - syn

castiglionského hraběte, vzdal se jmění
a vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova, zemřel
v Římě, když ošetřoval nemocné morem

sv. Eusebius (zemř. 379 nebo 380) - syrský biskup,
hájil víru proti ariánům, zabit jistou ženou,
která mu hodila na hlavu cihlu

22 .

sv. Eberhard (zemř. 1164) - salzburský arcibiskup
podporující v době boje o investituru papeže
proti císaři

sv. Paulin (zemř. 431) - římský úředník, nechal se
pokřtít a stal se knězem, později nolským
biskupem, vykonal četné apoštolské cesty

23 .

sv. Etheldreda (zemř. 679) - dcera anglického
velmože, donucena ke dvěma sňatkům,
přesto zůstala pannou, na ostrově Ely založila
panenský klášter, jehož se stala abatyší

sv. Lanfrank (zemř. 1194) - pavijský biskup
vyhnaný měšťany proto, že hájil církevní
majetek

24 .

sv. Jan Křtitel (1 . stol. př. Kr). - zvěstoval
příchod Mesiáše, pokřtil Krista

sv. Simplicius (zemř. kolem 420) - autunský biskup,
který žil s ženou, s níž se oženil
ještě před svým vysvěcením; aby dokázal,
že s ní nežije v tělesném hříchu,
přešel bosý po žhavém uhlí, aniž se popálil

25 .

sv. Febronia (zemř. 310) - řeholnice panenského
kláštera v Sýrii, zabili ji vojáci, když odmítla
vzdát se svého panenství

sv. Vilém (zemř. 1142) - salernský opat,
rádce neapolského krále Rogera,
zakladatel bratrstva poustevníků

26 .

sv. Jan a Pavel (zemř. 362) - křesťanští bratři
sloužící na cařihradském dvoře, odmítli vstoupit
do služeb nového císaře Juliána Apostaty,
odpadlíka od víry, proto byli umučeni

sv. Pelagius (zemř. 926) - křesťanský chlapec

umučený pro víru ve Španělsku Maury

27 .

sv. Ladislav (kolem 1040 až 1095) - uherský král,
zasazoval se o upevnění církve

sv. Sampson (zemř. kolem 530) - vystudoval lékařství,
stal se knězem, poblíž Cařihradu vystavěl
pro nemocné špitál

28 .

sv. Ireneus (kolem 140 až 202) - lyonský biskup,
při masovém pronásledování křesťanů byl zabit,
je autorem knihy Proti kacířství

29 .

sv. Petra a Pavla (1 . stol). - svátek učedníků
Krista a apoštolů

sv. Syrus (zemř. kolem 330) - janovský biskup
vysvěcený sv. Felixem

30 . sv. Lučina (1 . stol). - římská vdova,
v žaláři ošetřovala uvězněné křesťany

sv. Simeon Salus (kolem 522 až kolem 600)
vykonal pouť do Jeruzaléma, považovali
ho za blázna, káral a napravoval hříchy

* ČERVENEC

1 .

sv. Domicián (zemř. kolem 380) - poustevník
v Jurském pohoří, uprchl, aby nemusel sloužit
v římském vojsku

sv. Eparchius (zemř. 581) - angoulemský kněz,
pečoval o vězně

sv. Theobald (kolem 1030 až 1066) - odešel
od šlechtických rodičů a žil v chudobě,
stal se řeholníkem kamaldolského řádu

2 .

Navštívení Panny Marie

sv. Processus a Martinián (1 . stol). - žalářníci
apoštolů sv. Petra a Pavla, kteří je obrátili
na víru, pro ni sťati

3 .

sv. Lev II. (zemř. 683) - v letech 682-683
papežem, zdokonalil gregoriánský zpěv
a zavedl pokropení lidu při bohoslužbách

sv. Otto (1062 až 1139) - hlásal víru v Polsku,
stal se bamberským biskupem,
působil jako misionář v Pomořansku

sv. Pavel (zemř. 776) - důstojník na cařihradském
dvoře, protože hájil svaté obrazy,
byl krutě umučen

4 .

sv. Berta (zemř. 725) - manželka kentského krále,
po ovdovění vystavěla klášter v Blangách
u Arrasu, i když byla abatyší,
žila poblíž v prosté chatrči

sv. Prokop (kolem 985 až 1053) - zakladatel
a opat sázavského kláštera

sv. Oldřich (kolem 890 až 973) - augsburský
biskup, rozdával almužny, založil špitál,
obnovoval chrámy zničené po vpádu Maďarů

5 . sv. Antonín Maria Zaccaria (zemř. 1550) -
spoluzakladatel a prvý představený řádu
pojmenovaného Clerici regulares s. Pauli
(Řeholní klerikové sv. Pavla),
lidově nazývaného barnabiti

sv. Athanasius (zemř. po 452) - jeruzalémský
jáhen, který hájil víru proti učení eutychiánů,
byl zbičován, sťat mečem a jeho mrtvola
hozena psům

sv. Cyril a Metoděj (9 . stol). - věrozvěstové,
přinesli na Velkou Moravu slovanskou liturgii

6 .

ct. Anděla Česká (zemř. 1220) - podle tvrzení
B. Balbína dcera krále Vladislava I.,
vykonala pouť do Jeruzaléma a vstoupila
do karmelitánského řádu

sv. Goar (zemř. 575) - poustevník žijící poblíž
Trevíru (později město St. Goar),
byl pohostinný k poutníkům, obžalován,
že provozuje hospodu, ale biskup se přesvědčil,
že nařčení je křivé

sv. Godoleva (zemř. 1070) - nizozemská dívka
provdaná do Flander, její manžel ji trápil
a posléze nechal zavraždit

7

sv. Odo (zemř. 1122) - vojín, později biskup v pyrenejském Urgelu, napravoval hříchy, žil velice ctnostně

sv. Vavřinec z Brindisi (1559 až 1619) - italský řeholník, odešel do Prahy, kde založil kapucínský klášter, vykonal mnoho cest po Evropě, vždy hlásal víru a pokoru

sv. Villebald (700 až po 789) - rodem Angličan, vykonal pouť do Svaté země, později pomocník sv. Bonifáce při jeho apoštolském působení v Německu

8

sv. Akvila a Priscilla (1 . stol). - židovští manželé žijící v Římě, pokřtěni sv. Petrem, proto nuceni uprchnout do Efesu

sv. Edgar (zemř. 975) - anglický král, zvaný "druhým Šalomounem", založil klášter v Shaftesbury, činil pokání, že zneužil pannu

sv. Isabella (1271 až 1336) - Španělka, manželka portugalského krále, byla zbožná a dobročinná

9

sv. Patermuthias (zemř. kolem 362) - egyptský poustevník, sťat i se svým žákem pro víru

sv. Poncian (zemř. kolem 310) - biskup v Tódi, v čase pronasledování křesťanů mu byl stažen pruh kůže z těla, v Římě obrátil na víru Kassiana a potom zemřel

10

sv. Amila-Amalberga (zemř. 772) - přezdívá se jí gentská panna, odmítla sňatek s králem Karlem Martellem, který ji dal unést, pak vstoupila do kláštera

sv. Felicita (2 . stol). - pro víru umučena v Římě i se svými 7 syny

11

sv. Olga (zemř. 969) - manželka ruského knížete Igora, krutě se vypořádala s Drevjany, kteří zavraždili jejího manžela, teprve potom poznala křesťanství, při křtu přijala jméno Helena

sv. Pius I. (zemř. 157) - římský papež,

jemu se připisují některá původní
křesťanská liturgická nařízení

12 .

sv. Jan Gualbert (kolem 995 až 1073) - italský
řeholník, zakladatel řádu nazývaného "šedí
mnichové" (či vallombrosští nebo gualbertini)

sv. Jason - Boreš (1 . stol). - učedník Páně,
ve svém domě v Jeruzaléme hostil apoštola
sv. Pavla

13 .

sv. Eugen (zemř. 550) - karthaginský biskup,
který rozdával chudým mnohé dary,
proto ho ariánští Vandalové vypověděli

sv. Markéta (zemř. 275 až 284) - křesťanská panna,
již nechal umučit vladař Olibrius, neboť odmítla
se za něho provdat

14 .

sv. Bonaventura (1221 až 1274) - italský
řeholník řádu Menších bratří,
představený řádu a vynikající učenec
v
bl. Hroznata (kolem 1160 až 1217) - český
šlechtic, zakladatel premonstrátského kláštera
v Teplé

15 .

sv. Ansverus (zemř. 1046) - racenburský mnich,
hlásal víru polabským Slovanům,
i s 30 společníky usmrcen pohany

sv. Jindřich II. (zemř. 1024) - římský císař,
byl velice nábožný, dbal o zájmy církve,
ve vnitřních bojích v říši upevnil císařskou moc
v
sv. Vladimír (zemř. 1015) - kyjevský kníže,
přijal křesťanství

16 .

sv. Domninus (zemř. kolem 303) - křesťanský
chlapec, pro víru mučen, posléze sťat

sv. Fulrad (zemř. 784) - opat francouzského
kláštera St. Denis u Paříže

sv. Symfronius (zemř. snad 256) - správce
u sv. Nemesia, velitele vojsk v městě Římě
pro víru buď upálen nebo udušen

17 .

sv. Alexius (kolem 360 až 417)? - syn římského
senátora, zavázal se k věčnému panictví,
odešel z domu a žil v pokoře a sebezapírání,
zemřel jako žebrák

sv. Ennodius (zemř. 521) - nejprve se oženil
a hřešil, potom činil pokání, stal se pavijským
biskupem

sv. Lev IV. (zemř. 855) - v letech 847 až 855
papežem, opravil římské městské hřbitovy,
obnovil boj proti Saracénům

18 .

sv. Arnulf (zemř. kolem 532) - ženat s neteří
franckého panovníka, zvolen biskupem
tourským, zavražděn příbuznými manželky
kvůli dědictví, jeho žena pak žila
jako poustevnice

sv. Kamil de Lelliis (1550 až 1614) - italský
šlechtic, po rozmařilém životě začal činit pokání,
pečoval o nemocné, založil řád
Otcové dobré smrti

19 .

sv. Arsenius (zemř. 449) - římský jáhen, vychovatel
císaře Arkadia, řadu let žil v poušti
jako poustevník

sv. Symmachus (zemř. 514) - od roku 498 římským
papežem, zápasil s protipapežem Vavřincem,
musel se očistit z četných nařčení,
za jeho předsednictví zrušil sněm dekret,
že k platné volbě papeže je třeba souhlasu
italského krále

sv. Vincenc de Paula (1576 až 1660) - rodem
z gaskoňské selské rodiny, zakladatel řádu
lazaristů a milosrdných sester,
podle něho spolky sv. Vincence
k podpoře chudých a nešťastných

20 .

sv. Barsabas - též Josef Justus (1 . stol).
učedník Páně, podle Skutků apoštolských
navržen jeruzalémskými křesťany
na místo apoštolské

sv. Jeroným Aemiliani (1481 až 1537)
benátský šlechtic, ve válkách vězněn,
pečoval o sirotky, založil útulek a sirotčinec,
sepsal pravidla družiny Somasků

(nazvané podle městečka Somaschi)

21 .

sv. Julia (zemř. kolem 260) - narozena
ve francouzském Troyes, byla otrokyní
u pohana Klaudia, odmítla sňatek s ním
a posléze ho obrátila na víru, mučena a sťata

22 .

sv. Maria Magdalena (1 . stol). - učednice
Krista, kajícnice

sv. Platon (zemř. 302) - ancyrský mučedník,
pro víru položen na rozžhavenou plotnu
a poléván vroucím olejem a smolou

23 .

sv. Apollinaris (zemř. mezi 75 až 78) - se sv. Petrem
přišel do Říma, stal se ravennským biskupem,
byl nadán darem uzdravovat nemocné,
pro víru umučen

sv. Rasyf (zemř. kolem 470) - věrozvěst v Normandii,
zemřel mučednickou smrtí

24 .

sv. František Solano (1549 až kolem 1600)
minoritský řeholník, jako misionář odjel
do Peru, vynikající kazatel

sv. Kristina (zemř. kolem 303) - dcera pohanského
soudce, přijala křesťanství, otec ji pohnal
k soudu, nechal drásat kolem a posléze zabít

25 .

sv. Jakub Větší (zemř. 42) - apoštol, bratr
evangelisty sv. Jana, patron poutníků, horníků,
rytířů a kloboučníků

sv. Kryštof (3 . stol). - maloasijský křesťan,
vězněný pro víru, posléze umučený,
podle legendy přenesl na rameni přes vodu
malé pachole - Krista, který se mu zjevil

26 .

sv. Anna (1 . stol. př. Kr). - matka sv. Panny
Marie

sv. Erastus (1 . stol). - pomocník sv. Pavla,
snad umučen v Korintě

sv. Mojžíš (zemř. kolem 1060) - původem z Uher,

služebník ruského knížete, později upadl
do otroctví, kde byl trápen, protože odmítl
vzít si svou paní za ženu, zemřel v klášteře

27 .

sv. Pantaleon (zemř. poč. 4 . stol). - zručný lékař,
přijal křesťanskou víru, odmítl obětovat
pohanským bohům, byl umučen, je patronem
lékařů a patří mezi čtrnáct svatých pomocníků

28 .

sv. Botvid (10 . až 11 . stol). - švédský
obchodník, přijal křesťanskou víru,
zavražděn otrokem, jehož vykoupil ze zajetí,
zřejmě ze ziskuchtivosti

sv. Innocenc I. (zemř. 417) - od roku 402
papežem, vydal četná nařízení ke správě církve,
ujal se pronásledovaného sv. Jana Zlatoústého,
za něho dobyli Gótové Řím

sv. Viktor (zemř. 202) - papež, zakázal dřevěné
a skleněné nádoby při mši svaté, poprvé psal
listy v latinském jazyce, snad zemřel
jako mučedník

29 .

sv. Lupus (zemř. 479) - po sedmi letech manželství
se dobrovolně rozešel s manželkou, aby se mohl
stát duchovním, byl povýšen na biskupa,
přesvědčil Attilu, aby město Troyes po dobytí
nevyplenil

sv. Maria a Marta (1 . stol). - učednice Páně,
sestry sv. Lazara

sv. Olaf II. (zemř. 1033) - norský král, s vikingy
konal nájezdy do Anglie a Francie,
prosazoval křesťanství na úkor domácích bohů,
padl v boji s odbojnými knížaty

30 .

sv. Jan Kolombini (1304 až 1367) - kupec,
stál v čele sienské republiky, později
rozdal jmění chudým a založil družinu
- řeholi jesuatů (zrušenou roku 1668)

sv. Julita (zemř. 303) - kappadocká panna,
majetek jí vzal jistý muž, který ji navíc
jako křesťanku pohnal k soudu,
odmítla se vzdát víry, byla upálena

31 .

sv. German (zemř. 448) - nejprve správce
Akvitánie, pak auxerreský biskup, na pouti
do Anglie vysvětil sv. Patrika na kněze

sv. Ignác z Loyoly (1491 až 1556) - chudý
španělský šlechtic, zakladatel řádu Tovaryšstvo
Ježíšovo

* SRPEN

1 .

sv. Petr v okovech

sv. Maria Těšitelka (zemř. kolem 778) - veronská
panna, sestra veronského biskupa sv. Annona,
přivezla do města ostatky sv. Firma a Rustika
z Kypru

sv. Narciss (zemř. 306) - biskup ve španělské
Geroně, v době pronásledování odešel
do Bavorska, pokřtil sv. Afru,
po návratu ho pohani umučili

2 .

sv. Alfons Maria Liguori (1696 až 1787)
neapolský kněz, zakladatel řádu redemptoristů
(kongregace Nejsvětějšího Vykupitele)

sv. Štěpán (zemř. 257) - roku 253 zvolen papežem,
při pronásledování křesťanů zajat
v katakombách a u oltáře proboden

3 .

sv. Augustin Gažotič (kolem 1260 až kolem 1329)
člen řádu sv. Dominika, záhřebský biskup,
usiloval o nápravu světské vlády,
v Záhřebu vystavěl chrám

sv. Dalmacius (zemř. kolem 440) - nejprve vojín,
odešel od rodiny a stal se poustevníkem,
později cařihradský archimandrita

sv. Lydie (1 . stol) - maloasijská
prvokřesťanka, obchodnice se šarlatem,
hostila apoštola sv. Pavla

4 .

sv. Dominik (1170 až 1221) - v době zápasu
s kacířskou sektou albigenských založil
"kazatelský řád", který se rozšířil po Evropě

sv. Rainer (zemř. 1180) - splitský biskup,
ukamenován, neboť hájil biskupské statky

proti šlechtě

5 .

sv. Afra (zemř. 304) - augsburská nevěstka, přijala víru a stala se kajícnicí, v době pronásledování křesťanů upálena

sv. Osvald (zemř. 642) - král anglické Northumbrie, pečoval o zvelebení křesťanství, padl v bitvě u Maserfieldu

6 .

sv. Gezzelin (zemř. kolem 1138) - poustevník poblíž Trevíru, žil velice odříkavě v chýšce bez střechy a téměř bez oděvu

sv. Hormisdas (zemř. 523) - od roku 514 papežem, než se stal duchovním, byl ženat a měl syna (později rovněž papež), zavrhl učení eutychiánů

sv. Sixtus (zemř. 258) - roku 257 byl zvolen papežem, při pronásledování křesťanů za císaře Valeriána se stal prvou obětí

7 .

sv. Kajetán z Thieny (1480 až 1547) - papežský protonotář, spoluzakladatel bratrstva Lásky Boží, řehole zvána kajetáni, byl druhým představeným řádu

sv. Viktricius (zemř. 405 nebo 407) - římský voják, pro víru mučen, stal se biskupem v Rouenu

8 .

sv. Cyriak, Largus a Smaragd (zemř. kolem 303) římští křesťané, horlivě pomáhali křesťanům žijícím v otroctví, pro víru sťati mečem,

sv. Cyriak patří ke 14 sv. pomocníkům

sv. Hedvika (zemř. 1399) - dcera uherského krále a polská královna, "matka chudých"

sv. Myron Thaumaturgus (zemř. kolem 300) - krétský biskup, sám obdělával pole a úrodu rozdával chudým

9 .

sv. Jan Křtitel Vianney (1786 až 1859) - farář ve francouzském Arsu, přezdívali mu "svatý duchovní", založil ústav pro dívky - sirotky

sv. Roman (zemř. 258) - římský voják, který střežil

uvězněného sv. Vavřince, nechal se jím pokřtít
a podstoupil mučednickou smrt

10 .

sv. Asteria (zemř. kolem 303) - křesťanská panna
z lombardského Bergama, konala milosrdné
skutky, pro víru sťata mečem

sv. Hugo (zemř. 1136) - příbuzný Huga
clugnyského, byl auxerresským biskupem,
podporoval cisterciácký řád a pečoval o církev

sv. Vavřinec (zemř. 258) - římský jáhen,
byl mučen, aby vydal údajné poklady církve,
posléze uškvařen, patron správců majetku,
kuchařů, sládků, knihovníků a hasičů

11 .

sv. Filomena (zemř. 303) - křesťanská panna,
již chtěl pro její krásu za ženu císař Dioklecián,
po odmítnutí byla mučena a sťata,
její ostatky nalezeny v 19 . století,
kdy nazývána "velikou svatou"

sv. Tiburc (zemř. 295) - římský křesťan udaný
pro víru jiným křesťanem, jemuž sv. Tiburc
vytýkal hříchy; byl sťat

sv. Zuzana (zemř. 295) - vznešená Římanka,
její bratr Kájus byl papežem, odmítla sňatek
s císařským dvořanem a neobětovala pohanským
bohům, sťata ve vlastním domě

12 .

sv. Anicet a Photinus (zemř. kolem 304) - Anicet
byl nikomedijský velmož, který vytkl císaři
Diokleciánovi, že pronásleduje křesťany,
za to byl bičován, tu k němu přistoupil
synovec Photinus a políbil ho, poté zemřeli
v žaláři spolu

sv. Klára {1193 až 1253) - podle vzoru
sv. Františka založila v Assisi řeholní sdružení
"chudých sester" či "damiatek"

13 . sv. Helena a Centoia (zemř. 303) - křesťanky sťaté
pro víru ve španělském Burgosu

sv. Jan Berchmans (1599 až 1621) - brabantský
řeholník Tovaryšstva Ježíšova, žil neobyčejně
ctnostně

sv. Kassián (zemř. kolem 303) - akvilejský biskup,
obrátil četné nevěřící ke křesťanství, zřídil školu,
v době pronásledování křesťanů

byl ubit svými žáky

14 .

sv. Athanasie (zemř. 856) - řecká křesťanka,
přiměla manžela ke vstupu do kláštera, založila
klášter Timia, v němž žila jako představená

sv. Eusebius (zemř. kolem 290) - palestinský kněz,
pro svou horlivost byl postaven před soud
a sťat mečem

15 .

Nanebevzetí Panny Marie

sv. Arduin (zemř. 1009) - italský řeholník
a poustevník, zemřel v riminském klášteře

sv. Napoleon (zemř. 3 . stol). - úředník
v Alexandrii, pro víru byl předhozen zvěři,
která ho rozsápala

16 .

sv. Joachim (1 . stol. př. Kr). - otec Panny
Marie, pastýř žijící poblíž Jeruzaléma,
jeho jméno značí v překladu "příprava na Pána"

sv. Rochus (1295 až 1327) - jako mladý sirotek
na pouti do Říma ošetřoval ve špitále nemocné
morem, sám se nakazil, ale uzdravil se,
po návratu domů ho nechal strýc,
který spravoval jeho majetek, uvěznit jako tuláka,
Roch trpěl ve vězení, ale nevyznal,
kým skutečně je, to se lidé dozvěděli
až z tabulky, kterou našli po jeho smrti

17 .

sv. Hyacinth (1183 až 1257) - polský kanovník,
roku 1213 založil u Krakova dominikánský
klášter, vykonal apoštolské cesty do Asie

sv. Jan Eliáš (zemř. kolem 903) - rodem ze Sicílie,
Saracény prodán do otroctví k africkému
koželuhovi, jako bohabojný křesťan odmítl
koželuhovu ženu, ta ho obvinila ze svádění,
proto zmrskán, když vyšla jeho nevina najevo,
dostal svobodu, odešel do Jeruzaléma,
kde se stal řeholníkem

18 .

sv. Agapit (zemř. 270 nebo 273) - patnáctiletý
mladík žijící nedaleko Říma, pro víru bičován
a pak sťat mečem

sv. Helena (zemř. 328) - matka císaře Konstantina, ve věku šedesáti let přijala křesťanství a horlivě o ně pečovala, podnikla pouť do Svaté země, položila základ ke chrámu Božího hrobu v Jeruzalémě

sv. Jan Rylský (zemř. 946) - bulharský poustevník, zakladatel kláštera "Světi otec"

19 .

sv. Jan Eudes (1601 až 1680) - normandský řeholník, zakladatel kongregace "Ježíšovy a Mariiny" (zvané "Eudistů)" a řádu "Naší Paní Lásky k bližnímu a Útočiště", autor četných spisů

sv. Ludvík Tolosánský (1274 až 1297) - odmítl neapolskou korunu a nechal se vysvětit na kněze, stal se biskupem tolosánským, žil přísně podle řehole sv. Františka

20 .

sv. Bernard (1091 až 1153) - zakladatel cisterciáckého kláštera v Clairvaux, vynikající kazatel, rytířskému řádu templářů sepsal řeholní pravidla, vyzýval ke křížové výpravě, autor mystických spisů

sv. Oswin (zemř. 651) - jeden z vládců rozdrobené Anglie, zajat v bojích se sousedy a zavražděn

21 .

sv. Bonosus a Maximilian (zemř. 363) - římští vojíni v Antiochii, odmítli strhnout ze zástav kříž, proto byli sťati mečem

sv. Johanna Františka Freiot de Chantal (1572 až 1641) - jako vdova rozdala majetek chudým, spolu s biskupem Františkem Saleským založila řeholní družinu Navštívení Panny Marie v Annecy, pečující o chudé dívky a nemocné lidi, v Savojsku a Francii založila 87 klášterů

22 .

sv. Antonín (2 . stol). - římský kat, který uprchl, aby nemusel mučit zajaté křesťany, později se sám nechal pokřtít a byl pro víru popraven

sv. Symforian (zemř. 178) - původem měšťan ze střední Francie, pro víru popraven

sv. Timotheus (zemř. kolem 310) - původem z Antiochie, v Římě pro víru bičován,

polit hašeným vápnem a sťat

23 .

sv. Ascelina (zemř. kolem 1195) - řeholnice cisterciáckého kláštera, příbuzná sv. Bernarda, vynikala přísnou sebekázní a posty

sv. Filip Benický (1233 až 1285) - florentský lékař, později řeholník nově založeného řádu servitů, který šířil zvláště v Německu

sv. Zacheus (1 . stol). - vrchní celník v Jerichu, učedník Páně, snad sv. Petrem ustanovený jako biskup v Caesarei Palestinské

24 .

sv. Bartoloměj (1 . stol). - zvaný též Nathanael, apoštol, snad vykonal apoštolskou cestu do Indie a ukřižován byl hlavou dolů v Arménii, patron řezníků, koželuhů, knihařů, obuvníků, krejčích a rukavičkářů

25 .

sv. Ebba (zemř. 870) - skotská řeholnice, aby uchránila při vpádu Dánů do kláštera své panenství, odřízla si horní ret a nos, totéž učinily i další řeholnice; vojáci se jich tak ulekli, že uprchlí

sv. Ludvík IX. (1215 až 1270) - francouzský král, vedl velice zbožný život, uspořádal křížovou výpravu, byl štědrý k řeholním řádům k chudobným lidem

26 .

sv. Alexander (zemř. 297) - římský důstojník thébské legie, rozbil modly a odmítl vodit křesťany k soudu, uvězněn, uprchl, v Bergamu však byl vypátrán a sťat

sv. Hadrian (zemř. 320) - syn císaře Proba, zabit, že se ujímal křesťanů

sv. Zefyrin (zemř. kolem 217) - papež, žil v úkrytu, byl smířlivý ke kacířům a odpadlíkům

27 .

sv. Caesarius Arelatský (zemř. 542) - od mládí miloval žebráky a rozdával jim almužny, arelatský biskup, založil klášter a chudobinec, dvakrát byl ve vyhnanství

sv. Josef Kalasanský (1556 až 1648)

španělský duchovní, v Římě založil školu pro chudé děti, z níž vznikla "společnost učitelů pobožných škol", roku 1621 povýšená na církevní řád, zkráceně nazývaný piaristický, sám se stal prvým představeným

28 .

sv. Aurelius Augustinus (354 až 430) kartaginský filozof, založil školu v Tagastě a Římě, později biskup v Hippo, autor četných spisů, především jednoho z nejslavnějších děl křesťanské literatury O obci Boží

sv. Hermes (2 . stol). - římský prefekt, který se dal i s rodinou pokřtít, vězněn a umučen

sv. Vivencius (zemř. 325) - v době pronásledování křesťanů přišel do Sarsíny v Itálii, kde se stal biskupem, zemřel přirozenou smrtí

29 .

Stětí sv. Jana Křtitele

sv. Hypacius a Ondřej (zemř. 735) - cařihradští mučedníci, v boji proti obrazoborectví byli zajati, soudce jim nechal natřít vousy smolou a zapálit, sedřít kůži z hlavy a pak je dal uškrtit

sv. Sabina a Serapie (2 . stol). - služebná Serapie vyučila svou paní, římskou vdovu Sabinu, v křesťanství, nejprve byla popravena sv. Serapie, Sabina ještě stihla pohřbít její tělo, ale vzápětí byla sťata mečem i ona

30 .

sv. Felix a Adauktus (3 . až 4 . stol). - Felix byl římským knězem, v době pronásledování křesťanů byl veden na popravu, na cestě potkal neznámého muže, který se jeho věznitelům prohlásil také jako křesťan, ač neznali jeho jméno (proto ho označili Adauktus, tj. dodatečně připojený), popravili ho spolu se sv. Felixem

sv. Růžena Limská (1586 až 1617) - peruánská panna, řeholnice třetího řádu sv. Dominika, žila velice sebezapíravě

31 .

sv. Dominik Valský (zemř. 1220) - malý chlapec zavražděný jistým Židem

sv. Raymund Nonnatus (1200 až 1240) Španěl, člen řádu Matky Boží na vykupování

zajatců, vykonal několik cest k mohamedánům
a vždy hlásal křesťanství, proto mnoho měsíců
od Maurů žalářován

* ZÁŘÍ

1 .

sv. Jiljí - Aegidius (zemř. kolem 700) - bohatý Řek,
rozdal jmění chudým a odplul do Galie, na řece
Gardě žil mnoho let spolu s poustevníkem
Veredemem

sv. Priskus (1 . stol). - učedník Páně, údajně
majitel domu, v němž proběhla poslední večeře
Kristova, později biskup v Kapui, zabit za císaře
Nerona

sv. Xistus (1 . stol). - žák apoštola sv. Petra,
biskup v Remeši, umučen za císaře Nerona

2 .

sv. Justus (zemř. kolem 390) - lyonský biskup,
svědomitě dodržoval zásady víry,
proto musel snášet četné útrapy,
pro něž posléze odešel tajně do Egypta

sv. Romedius (zemř. kolem 390 , podle jiných v 7 . stol).
narodil se v zámožné rodině poblíž
Innsbrucku, jmění rozdal chudým,
vykonal pouť do Říma

sv. Štěpán (zemř. 1038) - uherský král, bojoval
s opozicí domácích velmožů, podporoval církev,
dostavěl klášter sv. Martina na hoře Panonské,
založil arcibiskupství v Ostřihomi
a četná biskupství, je patronem Uher
(tam se však slaví 20 . srpna)

3 .

sv. Dorothea, Eufemia, Erasmia a Thekla
(1 . stol). - akvilejské panny, pro víru bičovány,
obnažené vedeny městem a sťaty (popravu
vykonal otec prvých dvou, pohan Valencius)

sv. Féba (1 . stol). - žila v Korintu, učednice
sv.Pavla, stala se jáhenkou, doručila Pavlův list
k Římanům

4 .

sv. Rosálie (zemř. kolem 1180) - jako šlechtična
vyrůstala na dvoře sicilského krále,
odešla do kláštera, ale ani tam nenašla klid,
proto se uchýlila do samoty jako poustevnice,

dlouhá léta žila v jeskyni na hoře Monte Pelegrino
poblíž Palerma, je patronkou proti moru

sv. Růžena Viterbská (1234 až 1252) - italská
řeholnice III. řádu sv. Františka, ve Viterbu
vystoupila proti učení albigenských, i s rodiči
vyhnána, později se mohla vrátit, žila v ústraní
ve veliké úctě lidu

5 .

sv. Boris a Gleb (zemř. 1015) - knížata ruská,
synové sv. Vladimíra, zavražděni starším
bratrem Syjatopolkem

sv. Vavřinec Justiniani (1381 až 1455)
benátský řeholník kláštera sv. Augustina,
později benátský biskup a první benátský
patriarcha

6 .

sv. Magnus (zemř. 666) - opat švýcarského
kláštera St. Gallen, byl ztrýzněn Franky,
kteří klášter vydrancovali, v hornatém Allgau
založil opatství a město Füssen,
nazýván "apoštol švábský"

sv. Onesifor (1 . stol). - pocházel snad z Efesu,
žák sv. Pavla, i se svým sluhou Porfyrem
pro víru usmýkán divokými koňmi

7 .

sv. Anastasius (zemř. 285 nebo 304) - byl
valchářem poblíž Splitu, v době pronásledování
křesťanů se veřejně znamenal křížem,
byl pro víru utopen

sv. Klodoald (zemř. kolem 560) - pocházel z rodu
franckých králů, stal se knězem, u Paříže založil
klášter St. Cloud

8 .

Narození Panny Marie

sv. Hadrian (zemř. před 310) - důstojník
císařského dvora v Nikomedii, od zajatých
křesťanů přijal víru, uvězněn a mučen, jeho žena
Natálie mu sama přidržela ruce na špalku,
když je katové utínali, aby mu dodala
pevné mysli a on nezradil víru

sv. Paulin Mladší (zemř. kolem 525) - nolský biskup,
protože neměl peníze na vykoupení syna jedné
vdovy ze své diecéze, odebral se do Afriky
a sám se stal místo chlapce otrokem

9 .

sv. Gorgonius, Dorotheus a Petr (zemř. kolem 303)
dvořani v Nikomedii, nebáli se přiznat k víře
v době, kdy císař Dioklecián pronásledoval
křesťany, byli mučeni, páleni na rožni
a posléze uškrceni

sv. Pulcheria (397 až 453) - dcera císaře
Arkadia, za nezletilého bratra Theodosia
spravovala říši, žila v panenství
a přísném odříkání

10 .

sv. Mikuláš Tolentinský (zemř. 1310) - řeholník
kláštera augustiniánů poustevníků v Tolentinu,
vysvěcen na kněze, svědomitě kázal,
bičoval se a držel četné posty

11 .

sv. Panfuc (zemř. kolem 356) - biskup v Horní
Thebaidě, při pronásledování křesťanů mučen,
přišel o oko, ale žalář přežil

sv. Protus a Hyacinthus (zemř. kolem 258) - bratři
pracující ve službách sv. Eugenie, s ní odešli
do Říma, kde byli umučeni

12 .

sv. Kvido (zemř. kolem 1012) - navštěvoval školu
v Bruselu, stal se kostelníkem, vykonal pouť
do Říma

sv. Maria Viktoria Fornari Strata (1562 až 1617)
záhy ovdověla, založila řád Zvěstování
Panny Marie čili annunciátek,
jehož čtvrtý slib zněl, že řeholnice budou žít
zcela odloučeny od světa

13 .

sv. Amát (zemř. kolem 690) - řeholník a poustevník
švýcarského kláštera sv. Mořice, později
sedunský biskup, úřadu zbaven pro křivé
nařčení, reformoval život merveileského kláštera

sv. Kateřina Janovská (1447 až 1510) - ač
toužila po klášterním životě, rodiče ji provdali
za šlechtice, s nímž měla špatný život,
na čas hledala útěchu i ve světských zábavách,
později se však kála, když ovdověla,
začala pečovat o nemocné ve špitále

sv. Maurus (zemř. kolem 449) - biskup v severoitalské

Piacenze

14 .

Povýšení sv. Kříže

sv. Kornelius (zemř. 252) - římský kněz, roku 251
se stal papežem, sváděl boje v církvi o přijímání
odpadlíků, v Římě uspořádal velký sněm,
podle legendy uzdravil při epidemii moru ženu
jistého římského žoldnéře, jež se nechala pokřtít,
ji i papeže dal císař popravit

sv. Maternus (4 . stol)? - podle jedněch legend
žil v 1 . století a byl oním mladíkem, jehož
Kristus vzkřísil opět k životu, hlásal víru v Galii
a slul trevírským a kolínským biskupem,
podle jiných žil až v době císaře Diokleciána
(jak potvrzuje účast biskupa Materay roku 313
na sněmu v Římě); nazývá se apoštol Alsaska

15 .

Sedmero bolestí Panny Marie

sv. Nikomedes (zemř. kolem 90) - učedník sv. Petra,
římský kněz, poté, co pohřbil tělo mučednice
Felikuly, byl utlučen olověným sochorem

sv. Porfyr (zemř. 361) - cařihradský divadelní
herec, nejprve miláček císaře Juliána Apostaty,
když přijal křest, byl krutě mučen a popraven

16 .

sv. Eufemia (zemř. kolem 303) - chalcedonská
křesťanská panna předhozená pro víru
divoké zvěři

sv. Ludmila (zemř. 921) - se svým manželem
českým knížetem Bořivojem přijala křest,
vychovala vnuka sv. Václava, zavražděna,
je prvou českou mučednicí, spolupatronka
země české

sv. Roger (zemř. 852) - córdobský mučedník, vnikl
do mohamedánské mešity, kde veřejně hlásal,
že Mohamed je lichý prorok, proto Maury sťat

17 .

sv. Hildegarda Bingenská (1098 až 1179)
od mládí měla různá zjevení, řeholnice, později
abatyše panenského kláštera u města Bingenu,
autorka řady mystických spisů, ale též děl
o lékařství a přírodě, patronka jazykovědců

sv. Lambert (kolem 640 až 709) - maastrichtský

arcibiskup, vyhnán po zavraždění krále,
žil jako řeholník, když byl povolán do úřadu zpět,
káral vladaře, zavražděn, patron zubních lékařů

18 .

sv. Josef Desa Kupertinský (1603 až 1664)
vyučil se obuvníkem, stal se sluhou
v neapolském klášteře, propuštěn, posléze přijat
do kláštera františkánského, pilně studoval
a vysvěcen na kněze

sv. Method Tyrský (3 . až 4 . stol). - biskup
v Tyru, autor několika duchovních spisů
chválících celibát, panenství a vyvracejících
pohanství, zemřel mučednickou smrtí

19 .

sv. Eustochius (zemř. 461) - tourský biskup,
rozšířil majetek farnosti a hájil církevní práva

sv. Januar (zemř. poč. 4 . stol). - podle legendy
beneventský biskup, pro víru sťat mečem,
jistá žena zachytila jeho krev do lahvičky,
jež byla se světcovou lebkou přenesena
do Neapole, kde se děl zázrak,
že se seschlá krev proměňovala v tekutou,
kdykoli ji položili vedle světcovy lebky

sv. Lucie de Monte (zemř. 1090) - údajně skotská
princezna, pásla dobytek u francouzského
Verdunu, později se stala poustevnicí

20 .

sv. Agapet (zemř. 536) - od roku 535 papežem,
aby mohl vykonat cestu do Cařihradu,
zastavil církevní nádoby,
v Cařihradu sesadil patriarchu Anthima a dosadil
Mennase, prvého cařihradského patriarchu
posvěceného papežem

sv. Eustachius (1 . až 2 . stol). - římský
důstojník, podle legendy se dal pokřtít,
když se mu mezi parohy jelena zjevil kříž,
byl upálen s manželkou i svými syny

21 .

sv. Kastor (zemř. 420) - soudce v Nimes, žil
v panickém manželství, stal se biskupem v Aptu,
založil klášterní dům a sepsal klášterní poučky

sv. Matouš (1 . stol). - celník v Kafarnau
(původně zvaný Levi), povolán mezi apoštoly,
sepsal evangelium, zavražděn oštěpem, patron

celníků, daňových úředníků, směnárníků

22 .

sv. Mořic (zemř. 286) - římský plukovník thébské
legie, v níž byli četní křesťani, když úmyslně
obešli císařský tábor, aby se nemuseli účastnit
modloslužby, nechal císař pluk zdecimovat,
když i potom odmítli křesťani vzdát se víry,
nechal císař celý pluk pobít (asi 6600 mužů),
mezi nimi i velitele Mořice,
to se stalo poblíž švýcarského města St. Mauritz

sv. Tomáš z Villanovy (1488 až 1555) - převor
kláštera řehole sv. Augustina v Salamance,
vynikající řečník, později arcibiskup ve Valencii,
vystavěl špitál a všemožně pečoval o chudé

23 .

sv. Linus (zemř. 79) - narodil se v Etrurii,

sv. Petrem obrácen na víru, roku 67 se po něm
stal prvým papežem, zemřel jako mučedník

sv. Thekla (1 . stol). - lykaonská panna, stala se
učednicí sv. Pavla, uprchla z domu, ale rodiče ji
chytili a chtěli donutit ke sňatku s pohanem,
protože odmítla, pohnána jako křesťanka
k soudu, odsouzena ke smrti upálením, déšť
však uhasil oheň, potom předhozena divé zvěři,
která jí neublížila, dostala svobodu

24 .

sv. Gerard (zemř. 1047) - rodem z Benátek, usadil
se v Uhrách, nejprve jako poustevník,
později se stal biskupem čanadským, křtil pohany,
když byli křesťané po smrti krále pronásledováni,
vydal se za novým panovníkem, ale po cestě byl zavražděn

sv. Liberius (zemř. 366) - papež, hájil Athanasia
proti ariánům, raději odešel do vyhnanství,
než aby potvrdil usnesení milánského sněmu
(ariánského)

sv. Ysarnus (zemř. 1048) - marseilleský řeholník,
později opat

25 .

sv. Kleofáš (1 . stol). - jeden ze 72 učedníků
Páně, podle evangelia sv. Lukáše byl zavražděn
ve svém domě Židy, někteří ho ztotožňují
s Kleofášem, manželem Marie Kleofášové

sv. Pacifik ze San Severa (1653 až 1721)
řeholník řádu sv. Františka, byl pokorný

a střídmý, stal se knězem, byl často nemocen
a oslepl, bolesti však snášel s radostí

26 .

sv. Cyprian (zemř. 304) - pohanský čaroděj,
kouzly chtěl pro jistého pohana získat
srdce křesťanské panny Justiny, neuspěl
a v zoufalství si chtěl vzít život,
tu ho osvítila milost Boží, stal se křesťanem,
byl vysvěcen na kněze, později byl biskupem
v Antiochii, při pronásledování křesťanů
byl zabit

sv. Eusebius (zemř. 311) - od roku 310 papežem,
byl vyhnán z Říma na Sicílii, neboť odmítl
přijmout do církve odpadlíky bez řádného
pokání

sv. Jan de Méda (zemř. 1159) - lombardský kněz,
snad zakladatel řádu humiliátů

27 .

sv. Eleazar z Ariana (zemř. 1323) - francouzský
hrabě, s manželkou Delfinou žil v panenské
lásce, byl pobožný, žil sebezapíravě,
zdědil rozsáhlé statky v Neapolsku,
jež spravedlivě spravoval

sv. Hiltruda (zemř. kolem 785) - dcera poitousského
hraběte, nechala se jako poustevnice zazdít
a žila zcela osamoceně

sv. Kosmas a Damian (zemř. 287 nebo 303)
bratři, syrští lékaři, v době pronásledování
křesťanů vhozeni na hranici, ale oheň
jim neublížil, poté sťati mečem

28 .

sv. Eustochium (kolem 367 až kolem 419) - dcera
římského patriarchy a sv. Pavly, odmítla sňatek
s velmožem (pro ni napsal Jeroným apologii
čistoty O panenství), s matkou odešla do Svaté
země a po její smrti řídila kláštery

sv. Liobe (zemř. kolem 779) - pocházela z Anglie,

sv. Bonifác ji ustanovil abatyší panenského kláštera
bischofsheimského, byla vzdělaná, psala básně,
žila pokorným a ctnostným životem

sv. Václav (zemř. 935) - český kníže zavražděný
bratrem Boleslavem I., patron české země

29 .

archanděl sv. Michael

sv. Rypsima (zemř. 310) - křesťanská panna
umučená pro víru v Arménii

sv. Theodota (zemř. 318) - thrácká nevěstka,
když měla v době pronásledování křesťanů
obětovat modlám, odmítla,
protože byla křesťankou, byla odsouzena,
zvyráželi jí zuby, drásali hřebeny
a posléze ukamenovali

30 .

sv. Honorius (zemř. 653) - do Anglie přišel
se sv. Augustinem, stal se canterburským
arcibiskupem

sv. Jeroným (kolem 342 až 420) - studoval
v Římě, pak žil u Antiochie jako poustevník, stal
se knězem, později tajemníkem papeže Damase,
z jeho popudu revidoval Italu (latinský překlad
Písma svatého), přeložil také Starý zákon,
oba texty spojeny jako Vulgáta,
patron překladatelů

* ŘÍJEN

1 .

sv. Piat (zemř. 287 nebo 299) - kněz v Tournay
(poblíž Bruselu), umučen v době pronásledování
křesťanů

sv. Roman Melod (zemř. kolem 500) - pocházel
ze Sýrie, byl jáhnem v Cařihradu, je autorem
mnoha duchovních básní a písní
(odtud přezdívka Melod, tj. pěvec)

sv. Remigius (436 až 533) - již v mládí zvolen
remešským arcibiskupem, pokřtil franckého
krále Chlodvíka a mnoho Franků

2 .

sv. Modest (zemř. 303) - narodil se na Sardinii,
byl jáhnem, vynikal zbožností,
pro víru byl mučen a upálen

sv. Leodeger (zemř. 678) - dosáhl výtečného
vzdělám, byl vychovatelem syna franckého krále
Chlotara, stal se autunským biskupem,
v době bojů o francký trůn stál na straně krále
Theodoricha, když nepřátelé oblehli Autun,
vydal se jim dobrovolně do rukou, aby zachránil
lid, byl mučen, vězněn a po několika letech
popraven

3 .

sv. Dionys Alexandrijský (zemř. 246) - správce
školy, později alexandrijský biskup,
jat při pronásledování křesťanů,
ale rolníci ho osvobodili a odvedli
do úkrytu v poušti, po návratu do Alexandrie
bojoval proti bludným učením

sv. Evaldové (zemř. 690) - bratři z Anglie,
odešli hlásat víru do Vestfálska,
zabiti pohanskými Sasy

sv. Terezie Ježíškova (1873 až 1897)
od mládí usilovala o přijetí
do řehole karmelitánů, po prvém odmítnutí
navštívila papeže, aby jí pomohl,
posléze dosáhla svého, v klášteře vynikala
zbožností a poslušností,
záhy těžce ochuravěla a zemřela

4 .

sv. Aurea (zemř. kolem 666) - abatyše v Paříži
ustanovena sv. Eligiem, zemřela na mor

sv. František z Assisi (1282 až 1226) -
zakladatel řádu sv. Františka, hlásajícího
chudobu a pokoru

sv. Quintin (zemř. 561 nebo 581) - vychovatel
na dvoře franckého krále Chlodvíka,
protože nepřijal necudné návrhy jisté šlechtičny,
nechala ho utopit

5 .

sv. Marcellín (zemř. kolem 310) - ravennský biskup,
žil prý tak svatě, že každý, kdo ho potkal, zanechal
neřestí a žil bohabojně

sv. Placidus (zemř. kolem 541) - syn římského
měšťana, na svých statcích u Messiny vybudoval
benediktinský klášter, prvý mimo Itálii,
žil velice zbožně, zavražděn při přepadení kláštera
buď ariánskými Góty nebo Maury

6 .

sv. Bruno (snad 1035 až 1101) - dosáhl
vynikajícího vzdělání, v chartreusské pustině
založil s několika druhy kostelík a malou osadu,
jež se stala kolébkou řádu, zvaného kartouzského,
velice přísného, plného odříkání a postů,
podobnou družinu založil poblíž Grenoblu

sv. Enimia (zemř. kolem 650) - dcera austrasského

krále, rozhodla se zůstat pannou, otec pro ni
zbudoval klášter, v němž žila v tuhé kázni

7 .

Slavnost Růžence bl. Panny Marie

sv. Marcel a Apulej (1 . stol). - nejprve
přívrženci pohanského mága, později se stali
učedníky apoštola sv. Petra, pro víru usmrceni

sv. Marek (zemř. kolem 336) - papež jen krátce,
byl nesmírně horlivý, propůjčil
pallium ostijskému biskupovi
(do té doby je nosil výhradně biskup římský)

sv. Sergius a Bacchus (3 . stol). - římští notáři
císařského dvora, když vyzrazeno,
že jsou křesťany, byli krutě mučeni a zabiti

8 .

sv. Brigita (1302 až 1373) - manželka
švédského místokrále norického, založila špitál,
po ovdovění rovněž dva kláštery, vykonala pouť
do Říma a do Jeruzaléma

sv. Simeon (1 . stol). - stařec žijící v Jeruzalémě,
byl prorokem a předvídal příchod Vykupitele,
malému Kristu předpověděl,
že on bude spasením

sv. Thais (4 . stol). - ač křesťanka, žila v neřesti
a hříchu, poustevník sv. Panfuc ji přiměl
k pokání, vstoupila do kláštera, kde záhy zemřela

9 .

sv. Jan Leonardi (1543 až 1609) - lékárník,
pak kněz, v italské Lucce založil řád řeholních
duchovních Matky Boží

10 . sv. František Borgia (1510 až 1572) - španělský
šlechtic, katalánský místokrál, když ovdověl,
vzdal se úřadu, vstoupil do řádu Tovaryšstva
Ježíšova, vysvěcen na kněze, později
představený celého řádu

sv. Paulin (zemř. 644) - poslán do Anglie jako
pomocník sv. Augustina, nejprve biskupem
v Yorku, později v Rochestru, nazýván apoštolem
sedmi anglosaských království

11 .

sv. Bruno Veliký (925 až 965) - syn německého
císaře Jindřicha Ptáčníka, opat několika
klášterů, byl velice učený a shromažďoval spisy

starých autorů, stal se kolínským arcibiskupem,
byl též říšským kancléřem a lotrinským vévodou

sv. Filonilla a Zenaida (1 . stol). - sestry,
příbuzné a učednice apoštola sv. Pavla

sv. Juliana (zemř. kolem 740) - v Paville ji nejprve
odmítli pro nízký původ přijmout do kláštera,
když se abatyše roznemohla, stala se řeholnicí,
protože vzorně plnila své povinnosti,
byla později sama zvolena abatyší

12 .

sv. Cyprian a Felix (zemř. kolem 483) - s dalšími
4964 spolumučedníky byli vyhnáni ariánským
králem Hunnerichem do pouště, mnohým byl
vyříznut jazyk, někteří usmrceni přímo,
jiní zemřeli útrapami

sv. Maxmilián (zemř. 308) - papež ho pověřil šířit
víru v Panonii, dvacet sedm let pak působil
v Laureaku (Lorchu), pro víru umučen

13 .
sv. Eduard Vyznavač (zemř. 1066) - z vyhnanství
se vrátil do Anglie a přijal královskou korunu,
dostavěl a vysvětil westminsterský chrám

sv. Karpus (zemř. kolem 80) - snad jeden
ze 72 učedníků Páně, později žák apoštola
sv. Pavla a biskup v Beroei nebo Pergamu

sv. Koloman (zemř. 1012) - snad pocházel ze
skotského královského rodu, na pouti do Svaté
země byl v Rakousku přepaden a oběšen

14 .

sv. Burkard (zemř. 752) - z Anglie odešel se
sv. Bonifácem hlásat víru do Německa, stal se
biskupem ve Würzburku, v okolí pečoval
o kolonizaci, mýcení lesů a zakládání
nových osad

sv. Kallistus (zemř. 222) - byl otrokem, těžce
pracoval, teprve po mnoha letech byl propuštěn
a stal se římským občanem, roku 218 byl zvolen
papežem, církev spravoval moudře, i když
o jeho smrti není přesných zpráv, počítá se mezi
mučedníky

15 .

sv. Terezie (1515 až 1582) - řeholnice
karmelitského kláštera v Avile, později
převorka, žila přísným duchovním životem,
sepsala vlastní životopis

16 . sv. Havel - Gallus
(kolem 550 - mezi 625 až 650) - irský kněz,
odešel hlásat víru do Galie, žil jako poustevník,
zřídil řeholní osadu,
z níž povstal Svatohavelský klášter

sv. Lullus (zemř. 787) - pomocník sv. Bonifáce,
hlásal víru v Německu, stal se mohučským
arcibiskupem

17 .

sv. Hedvika (1172 až 1243) - rodem
z Bavorska, provdala se za slezského knížete
Jindřicha, založila četné špitály a klášter
v Třebnici, žila zbožným životem

sv. Markéta Maria Alacoque (1647 až 1690)
francouzská řeholnice řádu Navštívení Panny
Marie (salesiánek), měla četná vidění
Srdce Páně

18 .

sv. Lukáš (1 . stol). - pocházel ze Sýrie,
byl pokřtěn apoštolem sv. Pavlem, sepsal
Evangelium a Skutky apoštolské, další osudy
jsou nejasné, snad zemřel jako mučedník
pověšen na olivovém stromě, patron malířů,
sochařů, lékařů, českých sklenářů, řezníků

19 .

sv. Petr z Alkantary (1499 až 1562) - španělský
kněz, žil jako poustevník, později provinciál
řádu Menších bratří, snažil se zavést
přísnou kázeň, proto měl mnoho nepřátel,
založil dvanáct klášterů

sv. Varus (zemř. 307) - římský voják v Egyptě,
jako věřící se ujímal uvězněných křesťanů,
proto popraven

20 .

sv. Artemius (zemř. 363) - císařský správce
v Egyptě, když vyčítal císaři Juliánu Apostatovi
odpadlictví, byl za trest sťat, Řekové ho označují
"megalomartyr", tj. velemučedník

sv. Jan Kentský (kolem 1390 až 1473) - haličský
kněz, farář v Olkuši u Krakova,
vykonal několikrát pouť do Říma, sepsal latinsky
duchovní spisy, patří mezi patrony Polska

sv. Vendelín (zemř. 650 , podle jiného autora 1015)
pocházel snad ze skotské královské rodiny,

žil jako poustevník poblíž Trevíru, u jeho
poustevny vznikla řeholní osada, jíž se stal
opatem, později z ní vznikl benediktinský klášter
Tholey, je patronem rolníků a pastýřů

21 .

sv. Hilarion (288 až 372 nebo 373) - narodil se
poblíž syrské Gázy, přijal křesťanství
a byl žákem sv. Antonína, stal se v poušti
poustevníkem, pro svůj odříkavý život
i prorocké schopnosti ho vyhledávalo stále více
věřících, před nimiž utíkal nejprve do Egypta,
potom na Sicílii, zemřel na Kypru

sv. Voršila (4 . až 5 . stol). - podle legendy dcera
britského velmože, před sňatkem s pohanem
utekla s dalšími křesťanskými pannami
do Kolína, po návratu z poutě do Říma padla
s dalšími pannami do rukou Hunů, odmítla být
po vůli králi Attilovi a byla zastřelena Šípem
z luku, patronka učitelek

22 .

sv. Abercius (5 . stol). - hieropolský biskup,
uzdravil císařovu dceru posedlou
ďáblem, sám si vykopal hrob, když se chystal
na svou smrt

sv. Filip (zemř. 304) - biskup v thrácké Herakleji,
při pronásledování křesťanů odmítl opustit
věřící, byl jat a protože odmítl obětovat
pohanským bohům, byl mučen a posléze upálen

23 .

sv. Bonifác II. (zemř. 532) - od roku 530 papežem,
vytýká se mu, že nebyl shovívavý
ke svému odpůrci a ještě po jeho smrti
na něj uvalil klatbu

sv. Ignác (zemř. 878) - syn řeckého císaře
Michaela, v době vzbouření proti otci
byl vykleštěn, později se stal cařihradským
patriarchou, byl nucen odejít do vyhnanství,
ale po zásahu papeže se vrátil do úřadu

sv. Theoderet (zemř. 362) - antiochijský kněz,
protože nechtěl vydat církevní jmění lakotnému
správci země, byl postaven před soud, pro víru
mučen a posléze sťat

24 .

archanděl sv. Rafael

sv. Prokul (zemř. 447) - sekretář sv. Jana

Chrysostoma, později cařihradský patriarcha,
ochránce pravdy

sv. Senochius (zemř. 579) - tournaisský
poustevník, zaopatřený svátostí umírajících
sv. Řehořem Tourským

25 .

sv. Bonifác I. (zemř. 422) - Říman, papež, zápasil
se vzdoropapežem Eulaliem

sv. Gaudenc (zemř. kolem 427) - brescijský biskup,
s dalšími biskupy vykonal cestu do Cařihradu,
aby se přimluvil za Jana Chrysostoma,
byl uvězněn a po čase poslán zpět do Brescie,
autor několika dochovaných kázání

sv. Krispin a Krispinian (zemř. kolem 287) - římští
bratři, odešli hlásat víru do Galie, vyučili se
obuvníky, objasňovali pohanům křesťanství,
víry se nevzdali ani před soudem, mučeni
a posléze sťati mečem

26 .

sv. Albuin (zemř. 787) - přítel sv. Bonifáce,
fritzlarský biskup, označovaný za apoštola
Durynska

sv. Ámand (zemř. 350) - štrassburský biskup,
zvaný apoštol Alsaska

sv. Evaristus (zemř. kolem 109) - rodem Řek, zvolen
papežem, vydal nařízení o církevní kázni,
aby bylo v biskupském sídle zřízeno 7 jáhnů
a sňatky byly knězem veřejně posvěcovány

27 .

sv. Elesbaan (zemř. kolem 520) - etiopský král,
ve své zemi hájil křesťanství

sv. Frumencius (5 . až 6 . stol.)? - byl ve výpravě
svého otce, učeného kupce z Tyru, která byla
pobita v Habeši, upadl do otroctví,
na královském dvoře se stal tajemníkem,
pilně hlásal křesťanství, pokřtil krále
a jako biskup se usadil v Axumu, upevnil církev
a založil 7 nových biskupství v etiopské zemi

28 .

sv. Alfred Veliký (849 až 901) - anglický král,
vedl boj proti Dánům, kteří neustále napadali
zemi, zavedl administrativní dělení země,
sepsal zákony, opravoval pobořené chrámy,
je zakladatelem anglického písemnictví

sv. Juda Tadeáš (1 . stol). - syn Kleofáše
a Marie, když byl povolán mezi apoštoly,
opustil manželku, později hlásal evangelium
v Sýrii a Persii, zemřel mučednickou smrtí

sv. Šimon Kananejský (1 . stol). - apoštol,
po Kristově ukřižování hlásal víru v Persii,
ukřižován a rozřezán pilou, patron dřevorubců

29 .

sv. Ermelinda (zemř. kolem 590) - křesťanská panna,
aby se ochránila před nástrahami, uprchla
a žila jako poustevnice v chýši v Maldriku

sv. Narcisus (zemř. 212) - jeruzalémský kněz,
pro jeho horlivost ho nazývali svatým knězem,
později jeruzalémský biskup,
když byl křivě obviněn, odešel do pouště,
ale na žádost lidu se vrátil zpět po osmi letech
poustevnické opuštěnosti

30 .

sv. Artemas (1 . stol). - podle zmínky apoštola
sv. Pavla jeden z učedníků Páně

sv. Marcel (3 . až 4 . stol). - setník v městě
Leonu, oženil se a s manželkou a syny přijal
křesťanství, se svou legií táhl do Mauretánie,
kde odmítl obětovat pohanským bohům
a přede všemi prohlásil, jak jimi opovrhuje,
byl sťat, stejně jako jeho synové

31 .

sv. Siricius (zemř. 398) - rodem Říman,
od roku 385 papežem, byl přísný a rázný,
na saragosském sněmu odmítl blud Priscilliana,
který byl později jako prvý v církevních dějinách
popraven pro kacířství, byl nazýván mužem
bezúhonným a spravedlivým, hájil celibát

sv. Stachis (1 . stol). - učedník Páně, později
oblíbený učedník apoštola sv. Pavla,
stal se biskupem v Konstantinopoli

sv. Volfgang (924 až 994) - řeholník
einsiedelnskéno kláštera, od roku 972 řezenský
biskup, konal cesty po své diecézi,
sám žil přísně, pěstoval vědy i umem,
podporoval zřízení biskupství v Praze

* LISTOPAD

1 .

sv. Benignus (2 . stol). - biskup v Dijonu,
proboden kopím, nazývají ho apoštolem
Burgundska

sv. Harald (zemř. 985) - zvaný Modrozubý,
dánský král, během jeho vlády přijato
v zemi křesťanství, vyhnán velmoži

2 .

sv. Marcian (zemř. 387) - syrský poustevník,
vynikal učeností

sv. Viktorin (zemř. 304) - biskup v římském táboře
v Panonii, zemřel mučednickou smrtí,
autor učeného výkladu částí Písma svatého

3 .

sv. Hubert (zemř. 727) - dvořan franckého krále,
miloval lov (patron myslivců),
později byl vysvěcen, stal se biskupem,
sídlo přenesl do Lutychu

sv. Malachiáš (1094 až 1148) - armagheský
arcibiskup, nazývají ho reformátorem irské
církve, vykonal pouť do Říma a stal se legátem
pro Irsko

sv. Pirmin (zemř. 739) - misionář, apoštol alsaský,
autor spisu o kanonických knihách

4 .

sv. Filolog a Patrobus (1 . stol). - žáci apoštola
sv. Pavla

sv. Karel Boromejský (1538 až 1584)
milánský arcibiskup, jeden z nejvýznamnějších
reformátorů církve doby Tridentského koncilu,
pečoval o nemocné, autor duchovních spisů

5 .

sv. Bertilla (zemř. 692) - abatyše v Chellesu
u Paříže

sv. Zachariáš a Alžběta (1 . stol. př. Kr).
stárnoucí manželé, kteří nemohli mít děti, Bůh
vyslyšel jejich prosby, synem byl sv. Jan Křtitel

6 .

sv. Emilián Cucullatus (5 . až 6 . stol).
španělský kněz, jako farář zbaven úřadu,
že dával příliš almužen a mrhal kostelní jmění

sv. Leonard (zemř. 559) - francký poustevník,
patron chovu dobytka, zajatců, rolníků, bednářů
a řemeslníků pracujících s kovem

7 .

sv. Engelbert (zemř. 1225) - kolínský arcibiskup,
správce části říše, zavražděn příbuzným,
jehož káral za odejmutí církevního majetku

sv. Florenc (zemř. mezi 675 až 693)
strassburský biskup, pro horlivost zván
nový apoštol alsaský

8 .

Čtyři korunovaní mučedníci (zemř. 294 nebo 304)

sv. Karpofor, Severian, Severus a Viktorin,
poddůstojníci římského vojska, pro víru
jim na hlavu dány věnce s ostrými hroty a zabiti

9 .

sv. Theodor (zemř. 306) - zvaný rekrut, římský
voják, který zapálil chrám pohanské bohyně,
milost za cenu obětování modlám odmítl

10 .

sv. Justus (zemř. kolem 627) - canterburský
arcibiskup, pomocník anglického věrozvěsta
sv. Augustina

sv. Ondřej Avellinský (1520 až 1608) - italský
řeholník, snažící se o nápravu klášterního života

11 .

sv. Bartoloměj de Crypta (zemř. 1054) - basiliánský
mnich, který vyzval papeže, aby se pro své hříchy
vzdal úřadu

sv. Martin Tourský (zemř. 397 nebo 399) - voják
v Galii, zakladatel mnišské osady u Poitiers,
biskup tourský, apoštol Galie

12 .

sv. Anastasius (zemř. 1007) - opat pražského
břevnovského kláštera, později opat uherského
kláštera sv. Martina a biskup kaločský

sv. Benedikt, Isák, Jan, Kristián a Matouš
(zemř. 1003) - řeholníci v Polsku zavražděni lupiči
pro peníze

13 .

sv. Brikcius (zemř. 444) - vychován tourským biskupem sv. Martinem, po něm převzal úřad

sv. Stanislav Kostka (1550 až 1568) - polský šlechtic, vstoupil do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova, onemocněl a záhy zemřel

14 .

sv. Albert Veliký (1194 až 1280) - generální vikář řádu sv. Dominika, řezenský biskup, nejslavnější středověký přírodovědec

sv. Homobon (zemř. 1197) - štědrý italský obchodník, jméno "homo bonus" - dobrý člověk

sv. Josafat Kuncevič (1585 až 1623) - opat řádu sv. Basila, obnovil Trojický klášter ve Vilně, později polocký arcibiskup, zavražděn rozkolniky

15 .

sv. Gertruda z Rodersdorfu (zemř. 1292 nebo 1334) abatyše kláštera v saském Rodersdorfu, autorka latinských proslovů

sv. Leopold (1073 či 1077 až 1136) - rakouský markrabě, zasloužil se o rozkvět Vídně, založil klášter v Klosterneuburgu a Heiligenkreuzu, v historii zván Leopoldem III. Pobožným

16 .

sv. Edmund (zemř. 1242) - studoval anglické a francouzské univerzity, stal se canterburským arcibiskupem a rádcem krále Jindřicha III., pro neshody později odešel do Francie

sv. Eucherius (5 . stol). - ženatý, později se stal biskupem v Lyonu, autor naučných spisů, např. O pohrdání světem

17 .

sv. Řehoř Thaumaturgus (zemř. 271) - vynikající řečník, biskup v pontské Nové Caesarei, pokřtil mnoho pohanů, "druhý Mojžíš"

sv. Řehoř Tourský (kolem 539 až 595) - tourský biskup, ujímal se pronásledovaných, autor rozsáhlých Dějin Franků

18 .

sv. Dionýsius (zemř. 269) - papež, formuloval

ve sporu s odpadlíky nauku o Boží Trojici

sv. Maximus (zemř. 380-430) - mohučský biskup, sedmkrát ho ariáni zbili a vyhnali z města, vždy se vrátil a tajně kázal dále

sv. Odo (kolem 879 až 938 nebo 942) - vzdělaný učenec, druhý opat francouzského kláštera v Clugny

19 .

sv. Alžběta Durynská (1207 až 1231) - dcera uherského krále Ondřeje II., manželka durynského landkraběte Ludvíka, po jeho smrti pronásledována jeho bratry, patronka chudiny, dobročinných ústavů a pekařů

sv. Poncian (zemř. 235) - římský papež, rozdělil žaltář na kanonické hodinky a při mši zavedl Vyznání (Confiteor)

20 .

sv. Bernvard (zemř. 1020 nebo 1022) - kancléř císaře Oty III., hildesheimský biskup, výborný zlatník

sv. Felix z Valois (1127 až 1212) - se sv. Janem z Mathy založil řád na vykupování zajatých křesťanů - řád Nejsvatější Trojice čili trinitářů, opat prvého kláštera v Cerfroi

21 .

sv. Gelasius (zemř. 496) - papež, zápasil o svrchovanost Říma s cařihradským patriarchou, upravil mši, zavedl slavnost Obětování Panny Marie

sv. Kolumban (zemř. 615) - irský misionář ve Francii a severní Itálii, zakladatel klášterů

22 .

sv. Cecilie (zemř. 170) - římská křesťanka, provdala se za Valeriana, s nímž se dohodla žít bez tělesného styku, přivedla ho ke křesťanství, umučena, patronka hudebníků, houslařů a varhaníků

sv. Filemon a Appia (1 . stol). - bohatí římští manželé, sv. Filemon se podle tradice stal kolosským biskupem, později ukamenován v jámě

23 .

sv. Klement (zemř. kolem 100) - údajně jeden
z prvých římských papežů, pro víru umučen
na Krymu, patron dělníků, lodníků
a mramorových lomů

sv. Řehoř (zemř. kolem 600) - sicilský biskup,
vykonal pouť do Jeruzaléma

24 .

sv. Firmina (zemř. 303) - bohatá Římanka,
v čase pronásledování křesťanů
pověšena na sloup a upálena

sv. Jan od Kříže (1542 až 1591) - zřídil nový
karmelitský řád s přísnou řeholí (tzv. bosí
karmelitáni), pronásledován a žalářován,
autor mystických teologických spisů

25 .

sv. Jakub Rozsekaný (zemř. 411) - důstojník
na perském dvoře, pro víru natažen
na skřipec a odsekávány mu části těla

sv. Kateřina Alexandrijská (zemř. 307)
výmluvností obrátila na křesťanství i císařovy
rádce, vězněna a mučena, tělo chtěli drásat
kolem s hřeby, které se zázrakem rozpadlo,
patronka univerzit, studentů, vědců, knihtiskařů,
kolářů a vozků

26 .

sv. Alypius Coinita (zemř. 660) - žil v Hadrianopoli
na vrcholu sloupu

sv. Konrád (zemř. 976) - kostnický biskup,
založil nové chrámy a útulek pro poutníky,
třikrát vykonal pouť do Svaté země

sv. Silvestr Gozzelin (1176 až 1267) - kanovník
v italské Padově, žil poustevnickým životem,
jeho žáci založili družinu silvestriánů,
papežem potvrzenou jako řeholi

27 .

sv. Josafat a Barlaam (5 . či 6 . stol).
sv. Josafat byl syn indického krále,
na víru ho obrátil poustevník sv. Barlaam,
po krátké vládě odešel sv. Josafat
za poustevníkem a spolu žili v poušti

sv. Virgil (zemř. 784) - irský misionář,
stal se salcburským biskupem,
zahájil stavbu nového chrámu, křtil obyvatele,

označován za apoštola Slovinců

28 .
sv. Jakub de Marchia - Picenský (1391 až 1479)
- italský františkán, na misijní cestě
do Čech a Uher doprovázel sv. Jana Kapistrána

sv. Řehoř III. (741) - papež, vynikající učenec,
zavedl svátek Všech svatých

29 .

sv. Radbod (zemř. 980) - utrechtský biskup,
nikdy nejedl maso a nepil víno,
vynikal horlivostí modliteb

sv. Saturnin (3 . stol). - biskup v Tolose,
zprávy nejisté

30 . sv. Hunna (zemř. 679) - manželka bohatého
alsaského šlechtice, na znamení pokory prala
lidem prádlo, "svatá pradlena"

sv. Ondřej apoštol (zemř. 60 či 70) - rybář
z Kafarnaa, po Kristově smrti hlásal víru
severně od Černého moře, v Řecku ukřižován,
patron rybářů, řezníků a provazníků

* PROSINEC

1 .

sv. Eligius (kolem 588-658/9) - dvorní zlatník
franckého krále, později založil klášter,
stal se biskupem noyonským a tournayským,
patron zlatníků, zámečníků, kovářů, zbrojím

2 .

sv. Bibiana (zemř. 362) - rodiče umučeni
pro křesťanství, její sestra zemřela ve vězení,
posléze byla umučena i sv. Bibiana

sv. Chromacius (zemř. 406) - akvilejský biskup,
autor četných církevních spisů,
přítel sv. Ambrože

sv. Štěpán Nemanja (zemř. 1200) - král,
sjednotil Srbsko, podporoval církev,
k stáru se vzdal koruny a vstoupil do kláštera

3 .

sv. František Xaverský (1506 až 1552)
španělský misionář, pomáhal při založení
jezuitského řádu, jako misionář působil v Indii
a Japonsku, patron misionářů, mořeplavců

sv. Lucius (zemř. kolem 182) - údajně anglický velmož, žil ve Švýcarsku jako poustevník, ukamenován pohany

4 .

sv. Barbora (3 . stol). - nikomédská panna umučená pro víru

sv. Čtrnáct pomocníků - světci, z nichž každý má svátek v jiný den, se slaví ještě společně, ochránci před nemocí a pomocníci v nouzi

5 .

sv. Krispina (zemř. 304) - severoafrická křesťanka, odmítla obětovat pohanským bohům, proto umučena, ve spisech ji chválí filozof sv. Aurelius Augustinus

sv. Mikuláš I. (zemř. 867) - prvý papež korunovaný papežskou tiárou, hájil autoritu papežské Stolice, měl přezdívku Veliký papež

6 .

sv. Mikuláš Myrský (kolem 250 až kolem 350) myrský biskup, patron námořníků, rybářů

sv. Petr Paschal (1230 až kolem 1300) - španělský řeholník řádu trinitářů, zavražděn Maury

7 .

sv. Ambrož (kolem 338 až 397) - milánský biskup, reformoval zpěv a uspořádal liturgii

sv. Bohumila (zemř. 1060) - dcera bohatého bulharského kupce, protože byla štědrá, zabil ji její lakotný otec sekerou

8 .

Neposkvrněné početí Panny Marie

sv. Eutychian (zemř. 283) - papež, sám pochoval 342 mučedníků, potvrdil liturgický význam svěcení plodin

sv. Theobald z Marly (zemř. 1247) - výtečný bojovník, později vstoupil do cisterciáckého kláštera

9 .

sv. Leokadie (zemř. 304) - španělská panna, do níž se podle legendy zamiloval sám císař,

když odmítla vzdát se Krista, zavřena do vězení,
kde zemřela v okovech

bl. Šebíř (zemř. 1067) - řeholník břevnovského
kláštera a později pražský biskup

10 .

sv. Asella (zemř. 410) - římská panna, po smrti
rodičů prodala majetek a peníze rozdala chudým

sv. Melchiades (zemř. 313 až 314) - papež,
v době jeho řízení církve vydal císař Konstantin
milánský edikt, jímž povoloval křesťanství,
vydal dekret o hostiích

sv. Menas (zemř. 310) - rádce císaře Maximiána,
umučen pro víru, patron kupců

11 .

sv. Damasus I. (zemř. 383) - papež, zvítězil
nad vzdoropapežem Úrsicinem, odsoudil
učení ariánů, nechal vyzdobit katakomby

sv. Daniel poustevník (zemř. 489 nebo 490)
na břehu Černého moře žil jako poustevník
na vrcholu sloupu

12 .

sv. Jodok (zemř. mezi léty 653 až 678) - Angličan,
kněz a poustevník v Pikardii

sv. Vicelin (zemř. 1154) - představený brémské
školy, oldenburský biskup,
nazývají ho apoštolem Holštýnska

13 .

sv. Lucie (zemř. 304) - sicilská panna umučena
pro víru, ochránkyně při očních nemocech

sv. Otylie Alsaská (zemř. 720) - narodila se slepá,
při křtu získala zázrakem zrak, zřídila ženský
klášter

14 .

sv. Spiridon (kolem 279 až 349) - chudý rolník
na Kypru, mučen pro víru, zmrzačen,
za císaře Konstantina propuštěn,
věřící ho zvolili svým biskupem

sv. Venancius Fortunatus (zemř. kolem 603)
poitierský biskup, složil hymnus k oslavě Panny
Marie, sepsal životopis sv. Martina

15 .

sv. Eusebius (zemř. 370 nebo 371) - biskup
na Sardinii, jako prvý uplatnil řeholní zásady
v kněžském životě, ariány mučen v Palestině

sv. Pavel poustevník (zemř. 956) - poustevník
v jeskyni ve skalní stěně, kam se bylo možno
dostat jen po žebříku

16 .

sv. Adelheida - Adéla (zemř. 999)
manželka italského krále Lothara III.,
později císaře Oty I., založila četné kláštery,
po smrti syna Oty II. spravovala
za nezletilého Otu III. říši

17 .

sv. Lazar (1 . stol). - Kristus ho zázračně
vzkřísil, stal se učedníkem Krista

sv. Olympias (zemř. 410) - provdala se
za cařihradského úředníka, který záhy zemřel,
podporovala kláštery, udržovala písemný styk
se sv. Janem Zlatoústým poté, co byl poslán
do vyhnanství

18 .

sv. Gracian (zemř. 304) - prvý biskup tourský

sv. Vunibald (zemř. 761) - příbuzný wessexského
krále sv. Richarda, vykonal pouť do Říma, založil
v Heidenheimu klášter, stal se jeho opatem

19 .

sv. Nemesius (zemř. 249) - původně krutý
loupežník, přijal víru, ukřižován byl v Alexandrii,
zprávy jsou nezaručené

sv. Timotheus a Maura (zemř. 305) - egyptští
novomanželé, mučeni a posléze
vedle sebe ukřižováni

20 .

sv. Dominik Siloský (zemř. 1073) - španělský
pastýř, později opat siloského kláštera,
který opět povznesl

sv. Petr Klaver (1581 až 1654) - španělský
jezuita, misionář v jižní Americe, křtil otroky

21 .

sv. Eugenie (zemř. 258) - alexandrijská panna,
žila v klášteře, když byl její otec sťat pro víru,
odešla s matkou do Říma, založila družinu
křesťanských panen, popravena

sv. Tomáš apoštol (1 . stol). - rybář, apoštol,
jako jediný nevěřil zvěstování vzkříšení Páně,
hlásal víru mezi Peršany

22 .

sv. Beata (zemř. 273) - španělská panna,
později žila v městečku Cenis jižně od Paříže,
patronka vychovatelek a učitelek ručních prací

sv. Servulus (zemř. 604) - římský žebrák nemocný
dnou, naučil se zpaměti Písmo svaté

23 .

sv. Dagobert II. (zemř. 679) - austrasský král,
zabit ve válce s Burgundskem

sv. Viktorie (zemř. 253) - odmítla sňatek,
protože zaslíbila panenství Bohu, mučena
a posléze popravena

24 .

Předvečer Narození Páně (Štědrý den)

sv. Irma (zemř. 710 nebo 720) - dcera
austrasského krále, u Trevíru postavila klášter,
jehož se stala představenou

25 .

Narození Ježíše Krista (Boží hod vánoční)

sv. Anastazie (zemř. 304) - křesťanka, byla nucena
si vzít pohana, hrubého a zpustlého muže,
když zemřel na cestě do Persie, věnovala se
duchovnímu životu, rozdala majetek chudým,
poslána do vyhnanství a upálena,
patronka tkalců

26 .

sv. Štěpán (1 . stol). - jáhen, obratný řečník,
ukamenován Židy

sv. Zosimus (zemř. 418) - papež, nařídil, aby kněží
nenavštěvovali hospody

27 .

sv. Fabiola (zemř. kolem 400) - bohatá Římanka,
opustila neřestného manžela a aniž byla

rozvedena, provdala se za jiného, uvědomila si hřích, prodala majetek, zřídila nemocnici, kde pracovala jako ošetřovatelka

sv. Jan Evangelista (1 . stol). - s bratrem Jakubem Větším učedníci a apoštolové Krista, mučen v Římě, zázrakem přežil, sepsal knihu Zjevení

28 .

sv. Mláďátek - svátek spojený s vyvražděním nemluvňat v okolí Betléma, nařízeným králem Herodem

bl. Mikuláš de Mello (zemř. kolem 1620) portugalský augustinián, jako misionář působil v Indii, protože neměl peníze, vracel se domů pěšky, popraven poblíž Astracháně

29 .

sv. Krescenc (zemř. kolem 80) - žák apoštola sv. Pavla, prvý biskup viennský

sv. Tomáš Becket (1117 až 1170) - říšský kancléř krále Jindřicha II., canterburský arcibiskup, odmítl přijmout klarendonské články, v nichž král vyhlašoval svou nadřazenost nad papežem, musel uprchnout do Říma, po návratu do Anglie byl zavražděn

30 .

sv. Anysia (zemř. 305) - soluňská křesťanka probodnutá římským žoldnéřem, když kráčela na mši

sv. Melanie Mladší (kolem 380 až 439) - bohatá Římanka, vychovala několik dětí, které zemřely, s bábou Melánií Starší odešla do Jeruzaléma, založila klášter, kde žila jako řeholnice

31 .

sv. Kolumba (zemř. kolem 280 či 180) - odmítla za muže císařova syna, sťata mečem pro víru

sv. Silvestr I. (zemř. 335) - papež, zápasil s odchylnými učeními, vydal četná liturgická nařízení

(II)

# PÍSNĚ A MODLITBY

K srdci Pánu Ježíši

1863

Přeslavný jest onen den
z nás vždy každý zaslíben
srdci Ježíšovu byl,
navždy do něho se skryl:

Slibujeme všichni znovu,
věrnost srdci Ježíšovu.

Hle on všechny přijal nás,
slyšeli jsme jeho hlas,
pro mně trp a umírej
srdce své mně v oběť dej.

Slibujeme všichni znovu,
věrnost srdci Ježíšovu.

Slíbils ze všech sil svých
nenávidět budeš hřích,
na slib tento pamatuj
po celičký život svůj.

Slibujeme všichni znovu,
věrnost srdci Ježíšovu.

Věrným svolils zůstati
Jemu i když vzrůstati
bude nepřátelů voj,
za čest jeho dát se v boj.

Slibujeme všichni znovu,
věrnost srdci Ježíšovu.

Církve Páně zhoubcové
pozdvihují čelo své,
víru brát si nedáme
život za ni vydáme.

Slibujeme všichni znovu,
věrnost srdci Ježíšovu.

Chceme ve dnech starosti
v požitku tvých milosti,
zachovati sobě ctnost
konat každou povinnost.

Slibujeme všichni znovu,
věrnost srdci Ježíšovu.

Po smrti pak v hodině
k Tvé se pojit rodině,
po vezdejší žalosti
zapějeme s radosti.

Slibujeme všichni znovu,
věrnost srdci Ježíšovu.

* Píseň ke cti a chvále
NEPOSKVRNĚNÉHO POČETÍ PANNY MARIE

Milí poutníčkové poslechněte hlas,
krásného slavíčka v tento jarní čas,
libě pěje v háječku,
ctí Kristovu Matičku,
volá tě svým hlasem, milý poutníčku
S radostí poslouchej kdo máš dobrý sluch,
když tobě dal zdraví dobrotivý Bůh,
toho času dočkati,
máš se z toho těšiti,
že slyšíš slavíčka na tě volati.
Slavíček svolává na všechny strany,
ctitele Marie, všechny křesťany,
pojďte sem bez rozdílu,
z veškerých světa dílů,
pojďte vychvalujte nebes královnu.
Nechtějte poutníci dlouho prodlévat
dlouhý čas libý hlas na sebe volat,
sem pospěš duše věrná,
a všeho zanech doma,
za to sám nebes Pán tobě požehná.
Začneme s radostí a pobožností,
chváliti Marii plnou milosti,
jak jen nejvíc můžete,
kdo jazyk v ústech máte,
zdrávas buď Maria ji prozpěvujte.
Z toho se raduje sám Bůh nebes Pán,
když Marii poctí nábožný křesťan,
ať je starý nebo mladý,
každý krok Bohu milý,
kdo vroucně putuje k Panně Marii.
Maria přijímá k sobě každého,
boháče, chudého také hříšného,
to v každém povolání,
rozdíl nečiní žádný,
v hříšnicích kajících má zalíbení.
Maria k sobě zve dítky nevinný,
mládence a panny, sirotky vdovy,
jen putujte k Marii,
čisté srdce dejte jí,
hlasitě, líbezně prozpěvujte jí.
Též vás, rodičové i manželové,
pak staré, Maria vždycky k sobě zve,
poslechněte hlas její,
z vroucností putujte k ní,
své strasti, úzkosti obětujte jí.
Milí poutníčkové, všickni společně,
jak mládí, tak stáří chvalte srdečně,
ctěte královnu Vaši,
ať zpěv k nebi vznáší,
před trůn Boha Otce k Synu Ježíši.
Nebeští kůrové připojte se k nám,
Marii chváliti pomáhejte nám,
dodej nám nebe síly,
v našem prozpěvování,

ať slavně chválíme Pannu Marii
Na všechny strany líbezně hrajte,
královně Andělské chválu vzdávejte,
pohni se celé nebe,
neb jest Matka pokoje,
ať hudba zní zdrávas, zdrávas Maria.
Rač přijmout, Maria, od nás všech chvály,
by jsme ji s radostí k tvé cti konali,
každou chvíli, každý čas,
ať je Bohu milý hlas,
Maria Matičko, pros Boha za nás.
By na nás laskavě ráčil vzhlédnouti,
nad naší úzkostí se ustrnouti,
neboť jsme dítky tvoje,
k tobě se utíkáme,
ochraň nás, zastaň nás, Tebe žádáme.
Maria Královno, pohlédni na nás,
rozviň plášť ochrany, Matičko, na nás,
chraň hříchu smrtelného,
zahynutí věčného,
přede vším neštěstím chraň nás každého.
Chraň naše osení od krupobití,
vojny, moru, hladu, neb jsi mocná paní,
chraň naši duši, tělo,
by věčně nezhynulo,
zachovej, Maria, ctitele svého.
Neb v Tebe, Maria, důvěru máme,
zač prosit budeme že obdržíme,
rač přijmout naše hlasy,
v tyto truchlivé časy,
neboť k Tvým ctitelům vždy náchylná jsi.
Ještě jednu prosbu k Tobě skládáme,
za v Pánu zesnulé Tebe žádáme,
též za své rodiče,
přátelé, dobrodince,
za nepřátelé své, v očistci duše.
A když se doplní naše hodina,
Když se bude dělit duše od těla,
a k soudu musí jíti,
rač jí přítomná býti,
rač za ni, Maria, soudce prositi.
Ach řekni synáčku můj z nejmilejší,
tyto jsou bývalí moji poutníci,
jenž mne navštěvovali,
a ke mne putovali,
prosím těm odplať jim v nebeským ráji.
Tam v tom ráji krásném zpívati budem,
jako děti matku svou chválit budem,
Otce Všemohoucího,
Syna Tvého milého,
i Ducha svatého ve všem rovného.
Sláva Bohu Otci, též Bohu Synu,
i Tobě Maria, Duchu Svatému,
Vás ze srdce pozdravujem,
radostně prozpěvujem,
stokrát alleluja vždy opakujem.
Nyní dokonáme naše zpívání,
rač nás k sobě přijmout laskavá Paní,

tam kdes korunovaná,
věčně oslavená,
s Tvým milým Synáčkem na věky Amen.
Za toto chválení, zpívání naše,
račtež nás přijmouti do nebes říše,
mezi vše vyvolené, by jsme se Vám klaněli,
ctili, velebili, po všecky věky.
AMEN

Pomodleme se společně:
Otče náš a Zdrávas Maria ke cti a chvále
neposkvrněného Početí Marie Panny, Marie naši,
za odvrácení všeho zlého
a dosažení tělu i duši potřebných milostí,
pak za odpuštění hříchů,
za duše v očistci.

* Píseň k Panně Marii

(1) Ó Maria! v každé době
vyvolíme stánek sobě,
v srdci Tvojím nejsladším,
pokladu nám nejdražším.
K němu jest-li se vineme,
v bouři světa nezhyneme;
ono slyší dětský hlas,
odvrátí truchlivý čas!

(2) Ach to srdce láska sama,
nejvroucnější z dcer Adama;
otevřeně v každý čas,
samo hledá, volá nás;
Pojďte ke mně dítky moje,
požívejte z lásky zdroje:
kdo mne najde, život má,
tomu Syn spasení dá.

(3) Pojďme tedy rychlým krokem,
vroucným srdcem, žalným okem,
když nás marný láká svět
aneb hříchů svůdný jed.
Ku Marii pospíchejme,
jako dítky k ní volejme:
Ó Maria, matkou buď,
dítky svoje nezapuď!

(4) Že svět viděl Spasitele,
bydlícího v lidském těle,
div ten srdci Marie
veškerý svět děkuje;
pod ním Ježíše nosila,
k němu vroucně jej tulila;
vyprosila: by Bůh Syn
zrušil dluhy našich vin.

(5) Tomu srdci ať se chvála,
od nás každodenně vzdává:

onoť bylo Boží chrám
stáhloť Krista s nebe k nám
proto plno jsouc milosti,
nám jich dává vždy v hojnosti,
ach, to srdce Marie,
nás upřímně miluje.

(6) Jakés nesla v srdci rány,
když Synáček milovaný,
přijal kalich krutých muk,
z krvavých nepřátel ruk;
když vidělas Syna svého
od nich hrozně zedraného,
jak on klade duši Svou
za mou vinu, ach za mou!

(7) Tam pod křížem kdes plakala,
matkou ses nám srdcem stala:
kde Ježíše rány krev,
ukrotily Otce hněv.
Pněje řekl ti na kříži:
Matko konec můj se blíží,
svět Ti dávám v Janovi.
Já mu bratr, Matka Ty.

(8)K Tobě tedy jako k Máti
chceme se vždy utíkati:
Matko, zachraň život náš,
z našich srdcí vinu smaž.
Matko, dej ať v lásce Tvojí,
srdce naše nebe spojí,
Tebe kdo nemiluje,
nemá srdce, ach! ne, ne.
1882

* Píseň k Panně Marii

(1) CHVÁLU VZDEJME
SVRCHOVANĚ, NEJSVĚTĚJŠÍ
MATCE PÁNĚ, PĚJME VROUCNĚ
NEBES KNĚŽNĚ, VZÝVEJME JI
VŠICHNI NĚŽNĚ.
MARIA, MARIA
DENNICE VÍTĚZNÁ,
MARIA, MARIA
LILIE LÍBEZNÁ,
ORODUJ ZA NÁS,
MATKO, KAŽDÝ ČAS,
KRÁLOVNO NADHVĚZDNÁ.

(2) Tak jsi byla nebi milá,
žes nám Boha porodila,
Pravá Matka Pána Krista,
zůstalas vždy Panna čistá
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria,lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,

Královno nadhvězdná.

(3) Nesmírná jest Tvoje cena,
milostí Tys naplněná,
jak jest divná Tvoje krása
od věků svět to hlásá.
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,
Královno nadhvězdná.

(4) Panno čistá, Panno svatá,
bez poskvrny započatá,
Tys květ Božské líbeznosti,
kdo by vychválil Tě dosti.
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,
Královno nadhvězdná.

(5) V lůně Tvém Bůh odpočíval,
na Tvých prsou tiše dlíval,
která matka Tebe předčí,
které matky syn jest větší.
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,
Královno nadhvězdná.

(6) Ty jsi Panna nejmoudřejší,
veškeré cti nejhodnější,
nelze Tebe vychváliti,
slávy Tvoji zvelebiti.
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,
Královno nadhvězdná.

(7) Panno věrná, dobrotivá,
s důvěrou Tě hříšník vzývá,
spravedlnost Tvoji chválí,
a Tvůj věhlas neustálý.
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,
Královno nadhvězdná.

(8) Příčinou Tys mého plesu,
Tobě darem srdce nesu,
z Tebe čerpám zbožnost pravou,
Ty jsi studnicí nám zdravou.
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,
Královno nadhvězdná.

(9) Tajemná Tys růže nová,
vyšlá z keře Davidova,

ze slonové kosti,
dům jsi zlaté výbornosti.
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,
Královno nadhvězdná.

(10) Ty jsi naše k nebi brána,
za úmluvy archu dána,
hvězda jitřní záře jemné,
jenž nám svítí z noci temné.
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,
Královno nadhvězdná.

(11) Nemocným Ty dáváš zdraví,
útulek jsi hříšných pravý,
zarmoucených potěšení,
svaté církvi zpomožení.
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,
Královno nadhvězdná.

(12) Vyvýšená nad anděly,
a všech svatých obor skvělý,
Tys všech tvorů císařovna,
Tvoje moc jest nevýslovná.
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,
Královno nadhvězdná.

(13) Chraň nás, Matko nejmilejší,
na obtížné pouti zdejší,
zahynouti nedej dětem,
které pustým bloudí světem.
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,
Královno nadhvězdná.

(14) Zacel rány duše, těla,
Matko v lásce neumdlelá,
a lid věrný přiveď v kraje,
tam, kde světlo věčné plaje.
Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, každý čas,
Královno nadhvězdná.

* Píseň o svaté Anežce české,
ABATYŠI Z RODU PŘEMYSLOVCŮ
1876

(1) Zaraduj se vlasti milá,

hle, tebe zas ozářila
nová, jasná světice:
Anežka to, kněžna svatá,
mezi svaté již přijatá
od papežské stolice.

(2) V Praze ve královském staně
uzřela jest světlo Páně
co drahý květ vznešená:
Otakaru z Konstancie,
jichžto slavná pověst žije,
k radosti narozená.

(3) Věkem tří let v klášter daná,
svaté Hedvig odevzdaná
Anežka ku ochraně;
a hle dítko nejoutlejší
volí Matku nejsvětější
za vzor nevinnosti své.

(4) Tam se Boha učí znáti,
ctíti jej i svatou Máti
to poupátko nevinné:
Matku Boží milovati
a Ježíška celovati,
jest jí blaho jediné.

(5) Věkem v umění prospívá,
síly ve ctnostech nabývá,
v zbožnosti postupuje:
volí záhy přísně žíti,
zbožným sestrám rovna býti,
s chudými vše sděluje.

(6) Otcem k dvoru uvedená,
v tamní kruhy postavená
ve čtrnáctém roce svém,
touží po tichosti svaté,
dvorní slávou jí odňaté
po životě nábožném.

(7) Má být králi Anglickému,
později císaři samému
časem svým zasnoubená,
tomu statně odporuje,
slávu světskou zavrhuje,
Kristu jsouc zaslíbená.

(8) Na mocné účinkování
Otcem Svatým vyjednání
byloť jí povoleno
dům královský opustiti,
život klášterní zvoliti
což i králem stvrzeno.

(9) Ejhle, již s radostnou pílí
Anežka ve klášter chýlí,
světu zcela umírá;

chudou chce jen sestrou býti,
přednosti nižádné míti,
v tichou skrejš se ubírá.

(10) Život její, plný ctnosti,
dobroty a kajícnosti
Bohu Pánu věnován.
Svatý Otec k ní se kloní,
Klára svatá píše o ní;
"že ji vyvolil si Pán".

(11) Za abatyši zvolená
stojí pevně, nezlomena
duše její v skromnosti,
příklad blaze účinkuje
sestry řádu rozněcuje
k úctě Boha, ku ctnosti.

(12) Chudí v ní svou matku znají,
z příjmů jejich rozkvétají
klášter, škola, Boží chrám,
onať plnou rukou dává,
sama sprostinkou ostává,
jí vše Maria, Ježíš sám

(13) Jižjiž u vysokém stáří
ještě mocně oko září
Anežky milované,
příkladem jest kajícnosti,
dobroty a nábožnosti
zcela Bohu oddané.

(14) Hle svátostmi opatřená,
zbožně k smrti připravená
Anežka již umírá:
"Ježíše a drahou máti"
slyší sestry ji vzývati,
nimi život zavírá.

(15) Anežko, patronko česká,
pros, ať královna nebeská
tu milost nám vyžádá,
bychom v ctnosti setrvali
a tak blaženě skonali,
šťastná smrt jak byla tvá!

# "Zdrávas Maria"

(1) Zdrávas Maria! Anděl Páně s nebe
a všechno tvorstvo pozdravuje Tebe
poselství spásy všemu světu nese,
Rodičko Boží u radostném plese.
Ó hvězdo jitřní - světa zatmělého,
oroduj za nás vždy u Syna svého,
vždy u syna svého!

(2) Milosti plná, andělem jsi zvána,

bez vady hříchu počata jsi byla,
lilie čistá, Matko Krista Pána,
životem nebes na zemi jsi žila.
Na krušné pouti žití pozemského
oroduj za nás vždy u Syna svého!

(3) Pán s Tebou, panno pannen vyvolená,
Tys děvkou Páně poslušnou se zvala
Tys z Evy dcer ta požehnaná žena,
která nám Syna Božího jsi dala.
Potřelas hlavu hada pekelného:
oroduj za nás vždy u Syna svého!

(4) Z tebe nám vzešlo slunce věčné spásy,
noc temná prchla září jeho světla;
vzrůstaly ctnosti nadpozemské krásy,
životem novým celá země zkvetla.
Požehnaný je plod života Tvého:
oroduj za nás vždy u Syna svého!

(5) Svatá Maria! ó Matičko Boží
pod křížem Páně v žalosti jsi stála,
když Ježíšem tam na bolestném loži
krvavá oběť za hříchy se dala.
Pro rány srdce sedmibolestného,
oroduj za nás vždy u Syna svého!

(6) Pros za nás hříšné! když nám duši tíží
na pouti zemské nepravost' a vina,
kajícné uveď ke svatému kříži,
ukaž nám svého zmučeného Syna:
beránka, jenž sňal hříchy světa všeho:
oroduj za nás vždy u Syna svého!

(7) Pros za nás nyní, dokud bojujeme
za spásu duše, za svou víru svatou,
dej, ať se z dobrých skutků radujeme,
ať přemáháme blud a zradu klatou;
pomáhej potřít nepřítele zlého:
oroduj za nás vždy u Syna svého!

(8) K hodině smrti když se budem strojit
Královno nebes, ó pak přispěj zvláště
věčnosti branou bychom mohli projít
v ochraně tvého mateřského pláště
až uvidíme soudce nebeského:
oroduj za nás vždy u Syna svého!

(9) Amen - tak staň se! Ó buď při nás stále
křesťanů věrných pomocnice mocná;
chraň naši vlasť i císaře a krále
v potřebách všech nám budiž nápomocna,
až doputujem života věčného,
oroduj za nás vždy u Syna svého!

* PŘÍLOHA 2 *

# SVĚTCI A SVĚTICE V PRANOSTIKÁCH

LEDEN

1 . Je-li na Nový rok hezky, budou pěkné žně.
Na Nový rok déšť - o velikonocích sníh.

2 . Jaké počasí na svatého Makaria bývá,
takové se i v září ozývá.

6 . Tři králové mosty staví, nebo je boří.
Na Tři krále mnoho hvězd -
urodí se hodně brambor.

11 . Na svatého Hygina pravá zima začíná.

14 . Svatý Vigil z ledu mosty zřídil;
a když nezřídil, tak je břídil.

15 . Na svatého Pavla poustevníka pěkný den -
bude dobrý rok; větrný den - mokrý rok.

19 . Na svatého Knuta přichází zima krutá.

20 . Nezmrzne-li cikán do Fabiána a Šebestiána,
potom už nezmrzne.

21 . Svatá Anežka kape ze stříšky,
sedláče, schovej zhryzky
(tj. zbytky píce, bude neúroda).

22 . Vincence slunečnost dává vína hojnost.

25 . Na svatého Pavla pohoda
- jistá Boží úroda,
a když sníh neb déšť,
to je pro hospodáře zlá zvěst.
V den obrácení svatého Pavla
když teče voda po silnici,
šetřte pro dobytek píci.

26 . Na svatého Polykarpa plná sněhu každá škarpa.

28 . Je-li Karel Veliký málo ledový,
únor to zase napraví.

* ÚNOR

2 . Jak dlouho skřivan před Hromnicemi vrzá,
tak dlouho po nich zmrzá.
Na Hromnice má sedlák raději
vlka ve chlévě i ženu na márách než slunce.
Svíti-li slunce na Hromnice,
bude zimy o šest neděl více.

3 . Na svatého Blažeje slunce ještě nehřeje.

5 . Svatá Agáta bývá na sníh bohatá.

6 . Na svatou Dorotu odmeť sníh od plotu.

9 . Svatá Apolena bývá v mlze často zahalena.

14 . Na svatého Valentina zamrzne i kolo mlýna.

16 . O svaté Juliáně připrav vůz a schovej sáně.
Masopust na slunci - pomlázka u kamen.
Konec masopustu jasný - len krásný.
Suchý půst - úrodný rok.

22 . Je-li mráz, o svatém Petru nastolení
po 40 dní mu konec není.

24 . Svatý Matěj láme vždy led;
není-li ho, zmrzne hned.
Svatý Matěj zimu tratí,
když netratí, obohatí.

27 . Je-li mráz na svatého Gabriele,
bývají žně veselé.

* BŘEZEN

1 . Svatá Eudoxie psa až po uši zavěje.

6 . Na svatého Bedřicha slunko teplem zadýchá.

7 . O svatém Tomáši sníh bředne na kaši.

10 . Čtyřicet mučedníků - čtyřicet mrazíků.
Mrzne-li na den Čtyřiceti mučedníků,
přijde ještě 40 ranních mrazíků.

12 . Na svatého Řehoře čáp letí od moře,
žába hubu otevře, líný sedlák, který neoře.

19 . Nenajde-li led Matějova pila,
najde Josefova širočina.
Svatý Josef s tváří milou končí zimu plnou.

22 . Na Kazimíra pohoda - na brambory úroda.

25 . Když noc na Matičku jasno,
bude úroda, krásno.
Na den Zvěstování Panny Marie déšť,
urodí se rež.

30 . U svatém Kvirinu už je teplo i ve stínu.

* DUBEN

Je-li Zelený čtvrtek bílý, tak je léto teplé.
Velký pátek deštivý - dělá rok žíznivý.

Když na Velký pátek hřmí, na poli se urodí.
Prší-li v noci na Bílou sobotu,
bude málo třešní.
Prší-li o velikonočním Hodu,
bude v létě nouze o vodu.
Na velikonoce jasno - bude laciné máslo.

24 . Ondřej mosty staví, Jiří je odplaví.
Kolik mrazů do svatého Jiří,
tolik do svatého Václava.
Před Jiřím sucho, po něm mokro.

25 . Svatého Marka deštivo,
sedm týdnů blátivo.

* KVĚTEN

1 .
Filipa Jakuba mráz, to obilí plný klas.
Prší-li na prvního května,
bývá málo žita a sena.

4 . Je-li na den svatého Floriána silný vítr,
bude toho roku mnoho ohňů.

11 . Déšť na svatého Mamerta přináší soužení,
neboť v něm nic dobrého není.

12 . až 14 . Pankrác, Servác, Bonifác
jsou ledoví muži,
Žofie je jejich kuchařka.

15 . Déšť svaté Žofie švestky ubije.

25 . Na Urbana pěkný, teplý den,
bude suchý červenec i srpen.
Pohoda na Urbana - pro sedláka vyhraná.
Déšť o letnicích - slunce na Boží tělo.
Na svatého Ducha nesvlékej kožicha.

* ČERVEN

1 . O svatém Fortunátu
má kapka deště cenu dukátu.
Jasno-li o Božím těle,
dobrý rok čekejte směle!
Když utíkají na Boží tělo od oltářů sekáči,
budou sušit seno v pekáči.

8 . Medardova krápě - čtyřicet dní kape.
Pláče-li Medard, i ječmen zapláče.
Jaké počasí na Medarda bývá,
šest neděl trvání mívá.

11 . Prší-li na svatého Barnabáše,
padají hrozny do koše.

12 . Svatá Tonička mívá často
uplakaná očička.

15 . Pohoda na svatého Víta,
to dobrota na žita.
Svatý Vít dává trávě pít.
Déšť na Víta - špatný budou žita.

19 . Svatí Gervázi a Protázi
po loukách kopce sena rozhází.

21 . Na svatého Aloise poseč louku, neboj se!

23 . Na svatou Agripinu odpočívej jenom v stínu.

24 . Na svatého Jana otvírá se létu brána.
Déšť na svatého Jana Křtitele,
nenasbíráš ořechů do věrtele.
Před svatým Janem modli se o déšť,
po něm přijde bez říkání.

26 . Svatý Jan Burian mlátí bez cepů.

27 . Prší-li na Ladislava,
déšť po sedm neděl trvá.

29 . Prší-li na svatého Petra a Pavla,
bude mnoho myší, urodí se hodně hub.
Je-li od Petra až do Vavřince parno,
bývá v zimě dlouho studeno.

* ČERVENEC

2 . Déšť na Navštívení Panny Marie
potrvá do Zuzany.
Navštívení Panny Marie čisté
přináší ovoce jisté.

10 . Jaká povětrnost na Sedm bratří,
taková po sedm týdnů patří.

13 . Svatá Markyta vede žence do žita.
Zapláče-li Markyta, bude dešťů dosyta.
Na Markétu-li prší, ořechy se stromu srší.

20 . Na svatého Eliáše dopoledne léto,
odpoledne podzim.

21 . Na proroka Daniele nalije též do mandele.

22 . V den Maří Magdaleny rádo poprchává,
neboť svého Pána oplakává.
Prší-li v den sváté Maří Magdaleny,
obilí i v stodole se zazelení.

25 . Kolik mračen na Jakuba, tolik v zimě sněha.

Je-li teplo na Jakuba, bude zima na vánoce.
Pěkný den před svatým Jakubem
slibuje dobré žně.

26 . Svatá Anna - chladna zrána.

* SRPEN

4 . Potí-li se Dominik,
bude ještě Marek v kožiše.

10 . Na svatého Vavřince slunečnost,
vína hojnost.
Vavřinec ukazuje, jaký podzim nastupuje.
Vavřincův déšť - myší úroda.
v
15 . Slunce-li o Nanebevzetí Panny Marie svítí,
lze hojnost vína se nadíti.

16 . Prší-li jen týden po svatém Rochu,
bramborů každý den trochu.

24 . Bartoloměj svatý odpoledne krátí.
Krásně-li o Bartoloměji, vinaři se smějí.
Fouká-li na Bartoloměje z Moravy,
vorej, sedláčku, pomali;
fouká-li na Bartoloměje vítr z Čech,
pak si, sedláčku, s oráním pospěš!

28 . Jak je teplo o Augustinu,
tak bude studeno na Kateřinu.

29 . Stětí svatého Jana,
přestávají již parna.

* ZÁŘÍ

1 . Jaké počasí o Jiljím panuje,
takové celý měsíc se ukazuje.
Jiljí jasný - podzim krásný.
Prší-li na svatého Jiljí,
budou otavy shnilý.

8 . Jaké počasí na Narození Panny Marie,
takové potrvá čtyři neděle.

14 . Po svatém Kříži podzim se blíží.

15 . Od Panny Marie Sedmibolestné
teplota rychleji poklesne.

16 . Svatá Ludmila deštěm obmyla.

21 . Pohoda o svatém Matouši
čtyři týdny se neruší.
Je-li na svatého Matouše pěkný den,

mají vinaři naději na dobrou sklizeň.
Po svatém Matouši čepici na uši.

26 . Na svatého Cypriána
chladno bývá často zrána.

28 . Přijde Václav - kamna připrav.
Svatý Václav víno chrání,
po něm bude vinobraní.
Na svatého Václava bývá bláta záplava.

29 . Když mrazy časně
před svatým Michalem přicházejí,
tedy se po svatém Matěji
zdlouha zase navracejí.

30 . Na svatého Jeronýma
stěhuje se k nám už zima.

* ŘÍJEN

3 . Den svaté Terezičky nebývá bez vlažičky.

4 . Svatý František zahání lidi do chýšek.

8 . O svaté Brigitě bývá mlha na úsvitě.

15 . Po svaté Tereze mráz po střechách leze.

16 . Jaký den svatý Havel ukazuje,
taková zima se objevuje.
Sucho-li na svatého Havla,
bude budoucí rok suchý.

17 . Svatá Hedvika medu do řepy zamíchá.

21 . Svatá Voršila zimu posílá.

28 . Šimona a Judy - zima je všudy
(kožich sneste z půdy;
tuhnou na poli hrudy).

* LISTOPAD

1 . Nepřijde-li sníh na Vše svaté v noci,
přijde o svatém Martině se vší mocí.
Jíní o Všech svatých věští
tuhé mrazy na vánocích.

2 . Když na Dušičky jasné počasí panuje,
příchod zimy to oznamuje.

9 . Svatý Teodor - mrazy lezou z hor.

11 . Přijede-li Martin na bílém koni,
metelice za metelicí se honí.

Martin a Kateřina na blátě,
vánoce na ledě.
Jsou-li na Martina mračna,
zima je levná;
jestli je noc jasná,
zima je mastná.

21 . Když je na Obětování Panny Marie
noc jasná, čistá,
krutá zima se v lednu chystá.

22 . Svatá Cecílie sněhem pole kryje.

25 . Na svatou Kateřinu
schováme se pod peřinu.
Chodí-li svatá Kateřina po ledě,
chodí svatý Štěpán po blátě.

30 . Na svatého Ondřeje
se někdy člověk ohřeje.
Když na svatého Ondřeje sněží,
sníh dlouho poleží.
Svatý Ondřej tichý,
nebude len lichý.
Ondřej mosty staví, Jiří je odplaví.
Když na Mikuláše prší,
zima lidi hodně zkruší.

PROSINEC

13 . Na svatou Lucii jasný den,
urodí se konopí a len.

1 .
Když mráz na prvního prosince,
vyschne nejedná studnice.

4 .O svaté Barboře ležívá sníh na dvoře.
Po svaté Baruši střež nos i uši!
Má-li svatá Barbora bílou zástěru,
bude příští rok hodně trávy.

5 . Na svatého Mikuláše
už je zima celá naše.

16 . O svaté Albíně schovej se do síně.

23 . Svatá Viktorie obrázky na okna ryje.

24 . Na Adama Evu čekejte oblevu.
Jitra jasné a obloha čistá,
úroda hojná příští rok jistá.
Na Štědrý večer hvězdičky,
ponesou vajíčka slepičky.

25 . Lepší vánoce třeskuté než tekuté.
Zelené vánoce - bílé velikonoce.
Když vánoce obílí stromy sněhem,

tak je posype jaro květem.
Temné vánoce - světlé stodoly.
Jestli vítr o vánocích věje,
jest v hojnosti dobrá naděje.

26 . Pakli na Štěpána větrové uhodí,
příští rok víno špatné se urodí.

28 . Máme-li na Mláďátka
a svatého Josefa pěkné počasí,
zvedou se příští léto brambory.

31 . Na Silvestra-li větry a ráno slunce svítí,
nelze nám dobrého vína se nadíti.
Jak byl celý rok samá voda a bláto,
na Silvestra nenapadne zlato.

# CÍRKEVNÍ ROK A LIDOVÉ OBYČEJE

* 1 . LEDEN
NOVÝ ROK

PŘIROZENÝM mezníkem pro počítám času a pravděpodobně nejstarším počátkem kalendáře byl zimní slunovrat. Některé pravěké kultovní stavby byly orientovány tak, aby právě v tento den sluneční paprsky svítily na obětiště. Pro vývoj našeho kalendáře měli klíčový význam Římani, kteří původně počítali rok od 1 . března, kdy přebírali úřad konzulové. Roku 153 př. n. 1 . však nastoupili 1 . ledna. Toto datum přijal jako výchozí G. J. Caesar a podle něj upravil kalendář (zvaný juliánský). Platil od roku 46 př. n. 1 . až do roku 1582 , kdy ho reformoval papež Řehoř XIII. (jako kalendář gregoriánský). - Juliánský se od gregoriánského lišil tím, že jako přestupné roky počítal všechny, které byly dělitelné čtyřmi. Tím za 128 roků přibylo vždy o jeden den více oproti slunečnímu roku, takže v polovině 16 . století činil rozdíl mezi skutečným zimním slunovratem a slunovratem v počítání juliánského kalendáře celých 10 dnů. Reformou bylo v celém křesťanském světě přebývajících 10 dnů vypuštěno, takže po 4 . říjnu následoval 15 . říjen. Aby se odchylkám zabránilo, počítá gregoriánský kalendář za přestupné jen ty roky na počátku

každého století, které jsou dělitelné 400 (tedy roky 1700 , 1800 a 1900 přestupné nebyly, ale rok 2000 přestupný bude). - Gregoriánskou reformu nepřijaly některé církve stojící v opozici ke katolickému Římu, především pravoslavná, která setrvávala liturgicky u počítání podle kalendáře juliánského.
PODLE juliánského kalendáře se za počátek roku bral 1 . leden, ale většina středověkých zemí tuto tradici nedodržovala. Ve Francii se dlouho přidržovali starořímského kalendáře, počátkem roku byl 1 . březen, někdy i velikonoce. Jinde se počítalo od 19 . března, na který připadlo podle výpočtu stvoření světa. V bulách papeže Řehoře XIII. se datovalo od 25 . března. Staří Čechové vycházeli ze zimního slunovratu; ještě kazatel Tomáš Štítný počítal rok od 25 . prosince. Teprve od 17 . století se prosazovalo sjednocování, které ustanovilo za počátek občanského roku 1 . leden (na rozdíl od liturgického roku, pro nějž byl počátkem advent).
V LITURGII se 1 . leden jako počátek roku nesvětil. Teprve v baroku se ve Španělsku a jižní Francii začala konat kající procesí, která měla být protiváhou rozpustilosti, kterou lidé provázeli začátek nového roku.

KAŽDÉHO DNE církevního roku se připomíná několik, často i dvě desítky mučedníků, světců, blahoslavených. Jen na 1 . leden (zvaný jinak Svátek Obřezání Páně) připadala památka biskupa sv. Fulgence, biskupa sv. Aggripiny, sv Almachia (Telemacha), opata sv. Eugenda, Josefa z Palerma, biskupa sv. Justina, opata sv. Klára, kněze sv. Konkordia, sv. Luitbergy, biskupa sv. Marciana, opata sv. Odila, poustevníka sv. Oyanta, sv. Řehoře Naziana Staršího, Teresie Gardy, opata sv. Viléma a biskupa blahoslaveného Vincenta Strambi.

OD STŘEDOVĚKU dostávali na Nový rok za zpěv na kostelním kůru peněžitou koledu literáti. Drobné dárky dostávali čeledíni a děvečky od hospodáře, děti od rodičů a duchovní správce od věřících farníků.

Městské rady posílaly pozdravy a někdy i dar radám spřátelených měst. - Známé se staly minucí - malovaná a často ve verších složená přání, která posílali učitelé vrchnostem, městským radám a dalším příznivcům, od nichž očekávali pár grošíků. Protože učitelé někdy psaní nestíhali, nutili žáky pomáhat, prý "na úkor vzdělanosti mládeže". Dokonce Karlova univerzita zakazovala bakalářům takovou činnost, ale marně. - Teprve po vydání tereziánského patentu o tisknutí v polovině 18 . století malování minucí zaniklo, nezanikl však obyčej novoročních přání. Ve 30 . letech 19 . století zavedl známý vlastenec hrabě Karel Chotek zasílání novoročenek, zobrázujících hrdiny národních dějin a významné světce. Také ty upadly časem v zapomnění a teprve koncem 19 . století se s módou posílání pohledů objevily rozmanité novoročenky s grafikou, uměleckými lepty a ve 20 . století s fotografiemi.

BUKÁČ (bzučán, fanfrnoch) je džbán, jehož otvor v hrdle je potažen měchuřinou, v jejímž středu je několik dlouhých žíní. Pokud za ně tahá navlhčená dlaň, vyluzuje nástroj jednotvárné bručivé zvuky. V řadě měst a vsí jižních a středních Čech i Moravy chodívali chlapci s bukáčem po domech a koledovali. - "Co bručíš, bukači, o té naší Káči. Káča není doma, šla do Betléma, v beraním kožiše, poprosit Ježíše, Ježíška malého, nově narozeného, aby jí daroval mužíčka hodného."
(Ze Statenic u Prahy)

PO NOVÉM ROCE 1778 podal Jan Jakub Wildner zprávu krajskému úřadu do Prahy, podle níž způsobovala mládež chodící s bukáči po Berounu nesmírný hluk, který nevydržel nájemce šenku Hikisch a jednoho z koledníků stloukl do krve. Krajský úřad zakázal napříště mládeži hlučné koledování a nařídil Hikische potrestat. Městská rada dala hostinskému ustřihnout vrkoč vlasů, vsadila ho do šatlavy a o Hromnicích, když šli lidé ráno do kostela, mu nechala veřejně vysázet před radnicí 15 ran karabáčem.

EXISTOVALA pověra, že to, co bude člověk dělat na Nový rok, bude dělat po celý zbytek roku. Proto se lidé toho dne snažili vystříhat hádek a jiných nepříjemností. Mnozí věřili, že budou-li mít v kapse peníze, budou je mít po celý rok. Za předobré známem se považovalo, pokud vstoupilo do domu jako prvý host dítě, mladá dívka či muž, naproti tomu stará žena přinášela smůlu. Ve vsích okolo východočeské Železnice se hospodyně bránily sušit prádlo, protože věřily, že by se do roka usoužily. Téměř obecně se dbalo, aby se nit; nevynášelo ze stavení, protože by ta věc určitě příštího roku chyběla. - V okolí Městce Králové si dívky schovávaly ze štědrovečerního stolu jablko, které uložily do postele pod polštář. Na Nový rok ho jedly před domem, když se lidé vraceli ze mše. Věřily, že nastávající ženich bude mít stejné povolání jako ten, kdo půjde kolem první. Do vánočky se zapékal jeden hrášek a kdo ho nalezl, měl mít celý rok štěstí. PEKAŘŠTÍ a sladovničtí tovaryši se strojili za kališe (kalouse, smítálka, vometače), v maškarách obcházeli domácnosti, kde koledovali, zpívali a peroutkami ometali prach. Někteří lidé však chápali slovo "kališovat" jako nicnedělání, žebrání. - Obchůzky existovaly i v jižních Čechách a na Moravě. Venkovské domácnosti navštěvovaly i "baby", s hlavami zabalenými do šátku, v jedné ruce husí křídlo a ve druhé hrneček s kolomazí. Jak někdo z domácích nedával pozor, kolomazí ho začernily. V usedlostech je o "babím večeru" pohostili pálenkou, vdolky i jinak. Říkalo se: "Dáme jim raději vdolky, než aby chtěly holky".

2 . LEDEN
DĚTMAR
PRVNÍ pražský biskup, který se ujal úřadu roku 973 nebo 975 . Narodil se snad v Sasku a zemřel roku 982 .

* 3 . LEDEN
Sv. JENOVÉFA
BRABANTSKÁ
I KDYŽ se její jméno v žádném offi-

ciu neobjevuje, pokládají ji mnozí za blahoslavenou či svatou. Její příběh se stal oblíbeným námětem kramářských tisků a lidového vyprávění.
- Jenovéfa žila za vlády franckého Karla Martela (8 . století), byla manželkou falckrabího Siegfrieda (staročesky Žibřida) v Brabantsku. Když ji muž opustil a odebral se na válečné tažení, byla právě těhotná. Hrad i ji svěřil do péče správci Golonovi, jemuž plně důvěřoval. Golon však začal krásné paní činit nestoudné návrhy, které ctnostná Jenovéfa rázně odmítla. Proto Golon padělal list, že Siegfried padl v bitvě. Ani touto lstí však ženu nedobyl. Aby se pomstil, obvinil u vracejícího se Siegfrieda Jenovéfu z nevěry. Falckrabě uvěřil a aniž by cokoli prověřil, nařídil odvléci manželku i s novorozenětem do lesa a zabít. Voják, který měl rozkaz splnit, ji však pustil, a protože pán chtěl důkaz o zabití Jenovéfy, přinesl mu jazyk zabitého psa. Jenovéfa se v ardenských lesích živila kořínky a mlékem ochočené laně. Po šesti letech potkal náhodou na lovu Siegfried svou manželku. Teprve tehdy uvěřil v její nevinu, vzal ji zpět do hradu a Golona potrestal. Pronásledovaná žena po krátkém čase zemřela.

* 5 . LEDEN
Sv. JAN NEPOMUK NEUMANN
NARODIL SE 28 . března 1811 v Prachaticích, bohoslovecká studia začal v Českých Budějovicích a dokončil v Praze. Pro nesouhlas s učiteli josefínského smýšlení a pro nadbytek kněží v českobudějovické diecézi však nebyl vysvěcen. Roku 1836 se jako misionář odebral do New Yorku, kde přijal svěcení. Svědomitě zastával různé úřady, až byl roku 1852 ustaven biskupem v Philadelphii. Zde dokončil stavbu katedrály, počítané mezi nejkrásnější v USA. Ovládal řadu jazyků, což mu usnadňovalo poslání duchovního mezi vystěhovalci z různých zemí. Zakládal školy, koleje, sirotčince i pracovny pro odrostlé dívky. Zemřel 5 . ledna 1860 , jednání o jeho blahořečení bylo zahájeno roku

1886 , roku 1963 byl blahořečen
a v roce 1977 prohlášen za svatého.

* 6 . LEDEN
Sv. TŘI KRÁLOVÉ
LITURGICKÉ knihy označují již od
4 . století tento den jako svátek Zje-
vení Páně. Jeho spojení se Třemi
krály je pozdějšího původu a je svou
podstatou lidové. V evangeliu sv.
Matouše čteme: "Když se narodil
Ježíš v judském Betlémě za dnů krá-
le Heroda, hle, mudrci (mágové) od
východu se objevili v Jeruzalémě...
Vešli do domu; padli na zem, klaněli
se mu a obětovali přinesené dary
- zlato, kadidlo a myrhu." Nikde se
v Písmu neuvádí počet mudrců, na-
tož jejich jména. - Ve výkladu sta-
rokřesťanského prostředí kolísal je-
jich počet od dvou až po dvanáct.
Teprve později se ustálil na třech,
počtu odvozeném pravděpodobně
ze tří darů. K záměně mudrců za
krále došlo ve středověku v souvis-
losti s rozšířením úcty v ně poté, co
roku 1194 družina římského císaře
přinesla z milánského kostela sv.
Eusrogia do chrámu v Kolíně nad
Rýnem ostatky, považované za os-
tatky sv. Tří králů. - První autor,
který uváděl jejich jména, byl kan-
cléř pařížské Sorbonny Petr Comes-
tor ve 12 . století. Jména Kašpar,
Melichar a Baltazar jsou známa ze
zkratky "C + M + B", psané spolu
s datem svěcenou křídou na dveře.
Podle některých badatelů však může
být její původní význam jiný, zřejmě
šlo o požehnání "Christis mansio-
nem benedicat", česky "Kristus ať
požehná příbytek". Několik autorů
jde v interpretaci ještě dále. Letopo-
čet u písmen C + M + B znamená
počátek roku, neboť v době před za-
vedením juliánského kalendáře zači-
nal rok i 5 . nebo 6 . ledna a spojován
byl se svátkem boha Aiona. Jde tedy
o ohlas pohanského obřadu, který
měl chránit dům před démony.

OBCHŮZKA duchovního, dopro-
vázeného ministranty, často i kos-
telníkem, učitelem a žáky, měla nej-
méně od třicetileté války stejnou po-
dobu. S modlitbou a zpěvem se dům
vykuřoval kadidlem a vykropoval

svěcenou vodou, na dveře či rám nad nimi se psala písmena K (C) + M + B a datum. Později se v některých vsích ujal této povinnosti kantor, který za ni dostával výslužku, jak je zaznamenáno již roku 1668 ze zaječické tvrze. - Pamětníci vzpomínají, že prý přání často jen oddrmolil a písmena zběžně načrtl, neboť věděl, že mu hospodář velkou výslužku nedá; zato tam, kde předpokládal dobrou odměnu, písmena pečlivě kreslil, i křížek, větvičky a jiné ozdoby přimaloval.

PŘI KOLEDĚ se někdy rozdávaly "tříkrálové lístky". Šlo o poutní svaté obrázky zobrazující sv. Tři krále. O jejich rozdávání se píše koncem 18 . století v pamětech rytíře Jana Jeníka z Bratřic.

DIVADELNÍ HRY o narození Krista a příchodu Tří králů hráli v barokní době žáci jezuitských kolejí. Tyto hry byly pro svou výpravnost mezi prostým lidem oblíbené. Některé verše převzali malí koledníci, kteří obcházeli domy a recitovali různá přání. Proto měla tříkrálová koleda i herecké prvky.

"MY TŘI KRÁLOVÉ jdeme k vám, - štěstí, zdraví přejeme vám. - Štěstí, zdraví, dlouhá léta, - my jsme k vám přišli zdaleka. - Daleko-li cesta vaše? - Do Betléma mysl naše. - Copak ty tam černej vzadu - vystrkuješ na nás bradu? - Aj, já nejsem černej, - jsem jen od slunce opálenej. - Slunce jest toho příčina, - že je má tvář opálena. - Kdybys na slunce nechodil, - nebyl by ses tak opálil. - Slunce je drahé kamení - a to od Kristova narození."

TŘI KRÁLOVÉ chodívali sami, původně je představovali mladíci, později děti. Masky byly jednoduché - papírová koruna, vousy z koudele nebo vaty, místo vzácného roucha dlouhá bílá košile přepásaná provazem, červeným šátkem nebo stuhou. A pochopitelně začerněné tváře třetího krále. Na severní Moravě, v kopcovitých krajinách, kde se choval dobytek, chodívali se Tře-

mi králi ještě "pastýři", "pastuchové". V Orlických horách je doprovázeli dva sluhové, zvaní laufři.

V PŘEDVEČER sv. Tří králů zapalovali v některých krajích všichni členové domácnosti stejně veliké svíce a věřili, že prvý zemře ten, komu nejdříve dohoří. Pokud kouř svíčky stoupal vzhůru, duše člověka se dostala do nebe, pokud klesal k zemi, měla přijít do pekla. I další praktiky měly pomoci určit budoucnost; byly podobné jako na Štědrý den (lití olova, pouštění skořápek s malými svíčkami apod).. Ráno ještě před východem slunce se mladé dívky omývaly sněhem, což prý zaručovalo bělostnou pleť. Pokud se někdo dokázal ponořit celý do ledové vody, měl během roku zajištěno pevné zdraví. Napití svěcené tříkrálové vody chránilo podle lidové víry před nemocemi.

SVÁTKEM sv. Tří králů se končil cyklus vánočních svátků. Toho dne se obvykle odstrojoval vánoční stromeček, v některých krajích ho však nechávali spolu s betlémem až do Hromnic.

* 15 . LEDEN
Sv. PAVEL THÉBSKÝ
NARODIL SE kolem roku 230 v Thébách. V době pronásledování ho jako křesťana udal jeho nevěřící švagr. Pavel se však o nebezpečí dozvěděl a uprchl. Nalezl místo skryté mezi skálami, kde vyvěral pramen vody a rostl obrovský datlovník. Zde se usadil a žil desítky let až do své smrti. Každý den se modlil 300 modliteb a aby na nějakou nezapomněl, odložil po každé vždy jeden kamínek. - To se stalo základem růženců - kuliček z různého materiálu navlečených na šňůrce, které se po jedné po odříkání příslušné modlitby posunovaly. Růžence zaváděli ve středověku mniši dominikánského řádu. - Skleněné kuličky pro růžence se zhotovovaly na Šumavě, odkud se od 15 . století vyvážely do celé Evropy. Říkalo se jim pateříky podle začátku modlitby Pater noster, Otče náš.

* 17 . LEDEN
Sv. ANTONÍN VELIKÝ
NARODIL SE kolem roku 251
v severoegyptské Komě a zemřel ob-
klopen svými žáky ve věku 105 let.
Během dlouhého života toužil vždy
po poustevnickém životě, ale i když
se uchýlil hluboko do pouště, vždy
ho jeho žáci nalezli a přemluvili, aby
nežil osaměle a věnoval se učení ví-
ry. Především pro své žáky sestavil
zásady zbožného odříkání a stal se
tak zakladatelem a tvůrcem pravidel
mnišského života.

23 . LEDEN
Zasnoubení PANNY MARIE

* 28 . LEDEN
Sv. KAREL VELIKÝ
KAREL byl francký panovník, kte-
rý roku 800 přijal po několika stale-
tích znovu titul římského císaře. Pře-
devším on položil základy mocné
středověké Říše římské národa ně-
meckého, zasloužil se o povznesení
kultury, vzdělanosti, šíření nových
ideálů a také křesťanství. Jeho jmé-
no se proto objevuje v některých
seznamech svatých, ač byl kanonizo-
ván jen vzdoropapežem Paschalem
II., tedy nikoli oficiálními představi-
teli katolického kléru. Jako světce
ho uctívali především v Německu
a severní Francii, centrem kultu je
bývalé korunovační město Cáchy.
Kult Karla Velikého přinesl do Čech
Karel IV., který mu nechal zasvětit
kostel v Praze na Karlově.

* 2 . ÚNOR
HROMNICE
HROMNICE je lidové označení
svátku, který prošel řadou proměn.
Původně se nazýval hypapanté, tj.
Setkání starce Simeona s Pánem,
později Očišťování Panny Marie,
dnešní liturgie ho zná jako Uvedení
Páně do chrámu. - "Hromnice svě-
tí, aby lidé nesli je ke cti sv. královny,
úvod její pamatujíce - a také prosí
kostel svatý, kdež by koli kdy byly
rozježeny v domích, v kutiech, aby
tu neměl ni žádné moci ďábel. Pro-

tož když hřímá, sluší je rozžieti
aby tu nic hrom nemohl uškoditi."
(Traktát Tomáše ze Štítného,
r. 1376)

SVĚTLO a oheň patřily od pradávna k symbolům spojeným s představou boje dobra a zla. Svíce znamenají v katolické liturgii "světlo k osvícení národů", tedy Krista. Jejich svit měl vést umírajícího na cestě do věčnosti. Na Chodsku se zapálená hromnička dávala do ruky umírajícímu, jinde se stavěla vedle jeho lože. Svíčky hromničky se rozsvěcely při bouřce, aby Bůh ochránil dům před bleskem. Výjimečně se jim připisovaly i další ochranné funkce. Ve vsích u Chrudimi obcházel hospodář hned po návratu z kostela s posvěcenou hromničkou třikrát včelí úly, aby měl hojnost medu a aby byly včely chráněny před zloději.

NA HROMNICE bylo zakázáno šít, neboť lidé věřili, že by špička jehly přitáhla blesk. Nesmělo se klít, mluvit nevážně; na Chodsku věřili, že kdo bude toho dne tancovat, zemře bez světla.

* 3 . ÚNOR
Sv. BLAŽEJ
BISKUP z pontského města Sebasty (Megalopolis) byl popraven při pronásledování křesťanů roku 316 . Byl nejen duchovním pastýřem, ale také výtečným lékařem. Legenda vypráví, že k němu jistá zbožná vdova přivedla syna, kterému se v hrdle vzpříčila rybí kost a on se dusil. Sv. Blažej ho modlitbou a požehnáním uzdravil. Proto ho především ve východní církvi ctili jako ochránce před krčními chorobami, což se přeneslo i do českého prostředí.

DO NEDÁVNÉ doby pomáhal duchovní pastýř přímluvou ke sv. Blažejovi - pod bradou nemocného zkřížil posvěcené svíce a modlil se: "Na přímluvu sv. Blažeje biskupa a mučedníka ochraňuj Tě Bůh od krčních nemocí a veškerého jiného zla. Ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého. Amen."

LEGENDA také vypráví, že když byl sv. Blažej vězněn, přinášela mu nějaká žena denně pokrm a svíci. Za to jí slíbil, že bude chráněna před nemocemi, pokud každoročně obětuje jednu svíčku. Pravděpodobně z toho povstal zvyk obětovat v kostele svíci (jenž však nemá přes časovou blízkost nic společného se svěcením hromniček). Od 16 . století zapaloval v kostele svíčku ten, koho trápila bolest zubů či jiný neduh. Sv. BLAŽEJ byl také patronem počasí, což bylo zřejmě odvozeno z podobnosti jeho jména (v němčině Blasius) se slovem "blasen" (v němčině foukat, vát). V českých zemích se o jeho svátku rozhazoval do větru popel, sůl a mouka, aby se větry "nakrmily" a více neškodily. Odvozeně byl sv. Blažej patronem majitelů větrných mlýnů a hudebníků na dechové nástroje. - Pokud na sv. Blažeje ráno svítilo slunce, mělo podle lidové víry sloužit v nastávajícím roce mladým zdraví, polední slunce přinášelo zdraví dospělým a večerní lidem starým.

V NĚKTERÝCH vsích na Slovácku chodívali toho dne školáci s rožněm a košem. Odříkali sborově vinš, za nějž dostávali od hospodyně do koše vejce, obilí i peníze, na rožeň jim nabodla slaninu nebo uzené maso. To vše děti odevzdávaly paní "rechtorce", která jim za to vystrojila řádnou hostinu. - Obchůzky žáků na sv. Blažeje jsou u nás zaznamenány již ve 14 . století jako jeden z nejstarších žákovských zvyků vůbec doložených v českých zemích. - "Dnes jest svatého Blažeje den, v němž se zachovává obyčej ten, že chudí žáci chodí po domích dobrých lidí, by svú živnost dostali. I my sme k vám přišli, by sme s vámi zišli, byste nám něco dali. Milá paní, pro tvú čest dej nám masa velkú čest. Pakli nám masa nedáte, na svojích hrncoch poznáte, když budu lietat z police do mlynárovej světnice. Tam se obžerú pšenice z tej ukrutnej měřice." (Z kalendáře na rok 1799)

* 5 . ÚNOR
Sv. AGATHA

SVATÁ Agatha (lidově Háta) byla křesťanská panna umučená roku 251 Římany proto, že odmítla vzdát se své víry. Nejprve se ji žalářníci snažili přivést ke hříchu a po 20 dnů ji drželi v nevěstinci. Když zjistili marnost svého počínání, mučili ji pálením na žhavém uhlí, uřízli jí prsy. - Stala se patronkou sicilského města Catanie, podle víry pomáhala proti moru, hladu a ohni (byla také ochránkyní před výbuchy sopky Etny). Pro spojitost s ohněm, jímž byla umučena, ji uctívali zvláště skláři.

V LIDOVÉM zvykosloví se objevuje jen sporadicky (na rozdíl od rakouských zemí, kde byla velice oblíbená). Chléb svěcený v den sv. Agathy jedli lidé i dobytek, chránil pole před škodami. V okolí Bzence světili lidé vodu, jíž na ochranu před škůdci kropili zahradu a pole. Též se věřilo, že kdo se napije vody posvěcené toho dne, neuštkne ho žádný had. - "Svatá Háto, prosíme za to, nedopúščej našemu příbytku, ani našemu dobytku".

* 6 . ÚNOR
Sv. DOROTA
PODLE legendy žila ve 4 . století v Kappadocii. Odmítla vzdát se víry a byla odsouzena k smrti. Když v zimě kráčela na popraviště, řekla těm, kteří ji doprovázeli, že se již těší do ráje, kde kvetou květiny a zraje ovoce. To zaslechl úředník Theofil, který se rád křesťanům posmíval. Přistoupil k ní a ironicky odvětil, aby mu neopomněla z ráje květy a ovoce poslat. Krátce poté přistoupilo k Dorotě neznámé děcko a podalo jí tři růže a tři jablka, které Dorota obratem poslala Theofilovi. Ten se zmateně rozhlédl po pusté krajině zaváté sněhem, z níž ovoce nemohlo pocházet, a uvěřil v Krista. Pro něj byl později i on sám sťat mečem.
- V řeckém světě je zcela neznámá a v katolickém se úcta k ní objevuje poměrně pozdě, zhruba až v 7 . století. Mezi českým lidem byla v minulosti ve velké vážnosti, jak svědčí i staročeská verze legendy o jejím umučení, sepsaná ve středověku podle latinské předlohy zvané Le-

genda aurea. Z církevních legend se v průběhu let utvořil zvyk "chození s Dorotou", původně šlo o obchůzkové hry předvádějící trápení a vykoupení světice, jež se později staly volnou lidovou zábavou. - Masky, oblečení a texty, zachycené v 19 . století, jsou obvykle zkomoleným ohlasem původní podoby her o sv. Dorotě. Ve většině se vyskytují stejné postavy - Dorota, Theofil, král, čert a kat. Podstatně více zpráv o hře je z 19 . století doloženo na Moravě, časté jsou také z jižních a jihozápadních Čech. Ve hře účinkovala spíše mládež či děti. Součásti převleků bývaly podobné - královská papírová koruna, dřevěný katovský meč, bílý panenský plášť Doroty, kožich a rohy čerta. Také jednotlivé pasáže hry se v různých místech podobají - téměř pravidelně hrával čert s katem karty o královu duši, kat na popravišti spílal Dorotě, smrt sv. Doroty byla vykoupena potrestáním krále.
Africius: Aj, Doroto, Doroto, krásné stvoření - Toto jest mé mínění:
- Mou chotí býti, Krista zapříti
- aneb zlou smrtí umříti.
Dorota: Králi, já jsem sobě umínila
- Pána Krista chotí býti - a jemu věrně sloužiti.
Africius: Rychle sem katané přistupte, - a Dorotu do žaláře vemte,
- tam ji trapte a mučte, - kterak nejvíce umíte a můžete.
Kati: Rádi se Ti zachováme, - milostivý pane (mučí Dorotu).
Starší kat: Pohleď bratře milý! - Co se s tou osobou děje? - Čím ji více mučíme a trýzníme, - tím krásnější je, to vidíme...
(Ze hry o sv. Dorotě
podle F. Bartoše)

* MASOPUST
TŘÍDENÍ svátek, který nemá ve své podstatě mnoho společného s liturgií, ale přece je plně podřízen běhu církevního kalendáře. Masopust se slavil ve dny předcházející Popeleční středě, jíž začínal 40idenní půst, končící o velikonocích. A protože se datum oslav velikonoc měnilo, byl pohyblivým svátkem i masopust. Podle toho, kdy byly velikonoce, mohla masopustní neděle připad-

nout na dny od 1 . února až do 7 . března; Popeleční středa se slavila od 4 . února do 10 . března.

O MASOPUSTNÍCH rejích z Čech i Moravy máme písemné zprávy již ze 13 . století, i když je svátek svým původem zřejmě ještě staršího data. Mnozí badatelé spojují rej masopustních masek s tradicí předkřesťanských pohanských obřadů, na něž navázala činnost církve podle zásady, že co nelze potlačit, je nutno převzít a uzpůsobit vlastní potřebě. - I když byl masopust veskrze zábavou lidovou, je dochován ze středověku pokus o jeho liturgické vyjádření. Ve 13 . století se v mnoha klášterních kostelech především ve Francii konalo před nedělí Devítník (devátou nedělí před velikonocemi) "alelujové oficium". Lidé se loučili s aleluja a potom se konal jeho pohřeb se všemi předepsanými liturgickými náležitostmi (přímá podobnost s lidovým pohřbem masopustního Bacchusa či basy). Je dochována zpráva, že v jednom francouzském kostele představovala aleluja panna obalená slámou, již choralisté vyháněli z chóru do křížové chodby. Pro různá uličnictví, která se provozovala, byl však obřad zakazován.

OD STŘEDOVĚKU čeští mravokárci vystupovali proti rozpustilostem, které se o masopustu děly, aniž by však přísná kritika ubírala cokoli z dobré nálady lidí. Masopust slavili všichni, od nejchudších až po panovníka. Je známo, že čeští králové v tu dobu strojili hostiny, kam zvali nejen šlechtu, ale později i zástupce městského stavu. Panovnické masopustní reje se po třicetileté válce přenesly z Pražského hradu na císařský dvůr do Vídně. Roku 1725 byla součástí masopustu maškarní "selská svatba", při níž byl za českého sedláka přestrojen kníže Auersperg, za hanáckého hrabě Harrach. - Masopusty se slavily na venkově i ve městech, kolem poloviny 18 . století se začaly pořádat zvláštní taneční zábavy zvané reduty. Zpočátku byly přístupné jen vyšším vrstvám, později všem zájemcům. Prvá reduta se pořádala v Praze roku 1752 .

PŘÍPRAVOU na masopust býval čtvrtek před masopustní nedělí, nazývaný "tučný čtvrtek" či "tučňák". V mnoha usedlostech mu předcházela zabijačka. Tradičním jídlem byla k obědu vepřová pečeně s knedlíkem a zelím, k tomu džbán dobrého piva. Panovalo přesvědčení, že o "tučný čtvrtek" má člověk jíst a pít co nejvíce, aby byl celý rok při sile.

HLAVNÍ masopustní zábava začínala o masopustní neděli. Také toho dne byl oběd bohatý, ale přece jen netrval příliš dlouho, protože se všichni chystali do hospody k muzice. Někdy se tancovalo i přímo na návsi. Toho dne ani ti nejšetrnější nehleděli na grošíky. Pivo teklo proudem, muzikanti se měli co ohánět. Tanec se protáhl až do rána.

TAKÉ o masopustní pondělí se pokračovalo v zábavě a tanci. V mnoha vsích se toho dne konal "mužovský bál", kam neměla svobodná chasa přístup. Tancovali jen ženatí a vdané. V mnoha oblastech lidé věřili, že jak vysoko bude selka při tanci vyskakovat, tak vysoké vyroste toho roku obilí či len.

VYVRCHOLENÍM masopustu bylo úterý. Toho dne procházely venkovem průvody maškar, ve staročeských městech se hrála masopustní divadelní představení, secvičená obvykle žáky. V 16 . století horlil proti maškarám Vavřinec Leandr Rvačovský, který psal, že lidé "nadělají si sukniček kožených, chlupatých, vlčích, medvědích, vepřových, telecích, svinských, beraních, kozích, psích a tak se přetvoří; muži v roucha ženská a zase ženy v roucha mužská se zobláčejí, larvami ďáblům podobni se činí. Zčerní se a zmaží sazemi, kolomazí, smolou." - Obchůzky masek neměly obvykle závazná pravidla, záleželo většinou na vtipu a pohotovosti "maškarádů", jaké taškařice se budou provádět. Hlavním smyslem bylo pobavit sousedy i sebe. Čím byla maska pitvornější a budila větší pozornost, tím bylo lépe. Při návštěvách domů se zpívalo, tancovalo, přednášely se

vinše, žertovalo se na úkor hospodáře a hospodyně. Masky byly všude pohoštěny, něčím k zakousnutí a především pálenkou a pivem, které ještě zvyšovaly veselí a rozpustilost. "Maškarádi" také dostávali výslužku - peníze, mouku, vejce, máslo, mák, jablka. Za tyto dárky chasa pila večer v hospodě. - Masky byly rozmanité a závisely na vtipu a šikovnosti mládenců. Bývalo však i několik masek tradičních, které se každoročně objevovaly. Pravidelně v průvodu chodíval medvěd, někdy vedený na řetězu medvědářem. Medvěd měl na sobě buď na ruby obrácený kožich či oděv z pytloviny, pošitý hrachovinou; na hlavě mu seděla umně zhotovená medvědí hlava. Jinou tradiční maskou byla klibna (šiml, kobyla, koníček), skrývající často dvě osoby. V Jungmannově slovníku z poloviny 19 . století se popisuje: "klibna, maškara, příšera slonu podobná...; postaví se jedna osoba zrovna, majíc v ústech něco podlouhlého, co by zuby a nos představovalo, druhá osoba se za první sehne, hlavu svou za její záda kladouc, a vše se jakousi plachtou přikryje." Jí podobná byla brůna ze severních Čech, jež však měla na hlavě rohy, aby budila hrůzu. Objevovala se i maska jezdce na koni, častý byl Žid s pytlem nebo rancem na zádech, bába s nůší, kominík se žebříkem, kozel a řada dalších. - Při obchůzce měly často jednotlivé masky předepsáno, jak se mají ve svém přestrojení chovat - medvěd strašil malé děti, Žid vyjadřoval nespokojenost s dárky, protože mu připadaly malé.

S MASOPUSTEM byly spojeny masopustní divadelní a obchůzkové hry. Renesanční a barokní žákovská představení bývala rozverná, plná vtipů. Nejčastějším námětem byla "hra s Bacchusem", při níž byl se vší vážností souzen "pán ožralců", aby byl posléze za nesčetné prokázané nešlechetnosti odsouzen a potrestán, třeba vhozením do kašny na náměstí. Ohlasem těchto her byly proslulé jihočeské obchůzkové masopustní hry, stejně jako pochovávání Bacchusa maškarády.

STAROBYLÝM českým zvykem
bylo stínání kohouta. Provádělo se
většinou o masopustu, podle zpráv
také o velikonocích, pouti, během
posvícení, svateb nebo obžínek. Sám
obyčej je velmi starého původu,
i když nejstarší zprávy pocházejí až
ze 17 . století. Podle popisu z 18 . sto-
letí se mládež přistrojila za vojáky
(šaty si oblékla na ruby), několik
mládenců přivedlo na dlouhých tka-
nicích uvázaného kohouta. U "po-
praviště" se mu přečetl rozsudek,
provázený žerty a posměšky, nako-
nec mu "kat" usekl kosou hlavu.
V tu chvíli ale "kat" začal utíkat, co
mu síly stačily, aby ho přihlížející di-
váci nechytili. V Roztokách u Prahy
doprovázela kohouta, oděného do
šarlatového šatu, celá jízda mláden-
ců na koních, dívky jely na opentle-
ném žebřinovém voze. - Popis
z počátku 19 . století z Podkrkonoší
uvádí boj s kohoutem. V ohradě se
zavřel kohout s mladíkem, jemuž se
zavázaly oči a do ruky dostal cep.
Jím se snažil zděšeně pobíhajícího
kohouta zasáhnout. Postupně se
pak střídali v pronásledování nejen
chlapci, ale i dívky, až byl kohout
konečně udolán. Podobných popisů
známe desítky, protože zvyk byl hoj-
ně rozšířen, teprve ve druhé polovině
19 . století rychle mizel. - V Kolov-
či u Domažlic stavěli o masopustní
pondělí "babský mlýn", v němž mle-
li druhého dne v úterý staré baby na
hezká děvčata. Za smíchu, povyku
i hašteření mlynářská chasa pochy-
tala 9 bab, jež vnesla do mlýna, aby
za chvíli vyšlo 8 ukrytých děvčat,
převlečených do jejich šatů. Teprve
potom se šlo na oběd a k muzice.
- Na Nymbursku se o masopustu
konal "šplochan". Ženy ze vsi objely
s muzikou ves a potom se sešly
u jedné z nich na hostině, na niž
všechny něčím přispěly. Hodování
a popíjení trvalo až do večera, kdy se
šlo k muzice. Na Boleslavsku se zase
slavila zábava "šedivek". Děvčata
obešla po ukončení přástek či draní
peří ves, aby všechny pozvala na
slavnost. Od hospodářů obdržela
příspěvek. V úterý pak objelo obec
několik vozů s hudbou, děvčaty
a žertovnou svatbou, již uzavíral
"pan Šedivý a paní Šedivá". Násle-

dovala společná veselice s pohoštěním. - Téměř všude končila o masopustní úterý zábava přesně o půlnoci. S ní zatroubil ponocný na roh a rychtář či některý z radních vyzval všechny, aby se v klidu rozešli domů, protože nastala středa a s ní předvelikonoční půst. Mnohde končili o půlnoci muziku pochováním basy (symbolicky, že si hudebníci v době postu nezahrají), jinde o půlnoci pochovávali Bacchusa. - Na panství Kouty u Domažlic bylo zvykem, že se dudy a housle zabalily do smutečního oděvu a pohřbily se, ovšem až ráno o Popeleční středě. - Lidé věřili, že pokud budou o masopustu tancovat přes půlnoc, objeví se mezi nimi ďábel, často jako cizinec v zeleném kabátě.

* POPELEČNÍ
STŘEDA

POPELEČNÍ (či také lidově Škaredou, Černou, Bláznivou, Adamovým dnem) středou začínalo již od 7 . století dodržované 40denní období půstu. Lidé se sešli v kostele na tiché mši. Od Popeleční středy byl obraz na hlavním oltáři až do Gloria na Bílou sobotu zakryt fialovým plátnem. V některých krajích nazývali toto plátno "Hungertuch", což v němčině znamená "hladové sukno", protože symbolizovalo půst. Mnozí věřící se přizpůsobovali postu i oděvem; ženy odkládaly pestré šátky, barevné fěrtochy a nosily tmavé oděvní součástky. - O Popeleční středě žehnal kněz věřícím a na čele jim svěceným popelem značil křížek (doloženo již v 11 . století). To ovšem nebránilo mužům, aby se po cestě z kostela nestavili v hospodě na skleničku "spláchnout popelec".
V okolí Hradce Králové muži věřili, že napití kořalky je bude v létě chránit před štípáním much a komárů.
- Lidová víra tvrdila, že požehnaný popel přináší poli úrodu.
"Na den Popelce jest divné, co se na mnohých místech děje; panny kterékoli celý rok do tance chodily, od mládenců bývají tu shromážděny a k pluhu místo koní zapraženy jsouce, s píšťákem (pištcem), který na

tom pluhu pískajíc sedí do řeky nebo do jezera taženy bývají."
(Kniha Aubana-Mirotického z roku 1579)

V OKOLÍ Ledče nad Sázavou chodil na Popeleční středu po domech směšně oblečený muž s rozsvícenou lucernou a vysvětloval, že hledá ztracený masopust. Prosil, aby mu povolili po něm pátrat. K veselí všech prohlížel kouty; za tu taškařici dostal výslužkou zbytky z masopustního hodování.

* 15 . ÚNOR
MUČEDNÍKŮ PRAŽSKÝCH
KNIHA Strasserova "Illustre Martyrium" z roku 1624 vypráví, že v době vpádu pasovského vojska do Prahy roku 1611 vtrhli 15 . února rozjitření lidé, obviňující mnichy, že ukrývají zbraně, do augustiniánského kláštera v Emauzech, kde zavraždili převora, opata a ještě jednoho mnicha. Pak napadli klášter františkánů - bosáků u Panny Marie Sněžné, v němž umučili a pobili 14 mnichů a laiků. Unikl jen představený a dva bratři, kteří byli mimo Prahu. Za tři dny nechalo městské právo vůdce davu popravit. - Část katolických Pražanů prohlásila zabité za mučedníky. Sbor římských duchovních prostudoval roku 1698 akta o Pražských mučednících, ale k oficiálnímu blahoslavení nedošlo.

* 19 . ÚNOR
BAHOSLAVENÝ GODŠALK
NARODIL SE 1116 v Kolíně nad Rýnem, vstoupil do nedalekého premonstrátského kláštera ve Steinfeldu. Odtud byl povolán do českého kláštera v Želivi. Stal se opatem a jeho přičiněním byly založeny ženské premonstrátské kláštery v Louňovicích pod Blaníkem v Čechách a v Dolních Kounicích na Moravě, pečoval také o kláštery v Rakousku. Žil asketickým životem, nejedl maso, tři dny v týdnu držel půst o chlebu a o vodě, celý rok nosil týž oděv, vyhýbal se vytopeným jizbám a noc trávil nejraději v chladnu chrámu. Podle análů byl prý vyhublý na kost

a stíhaly ho četné nemoci. Zemřel v Louňovicích 18 . února 1184 na podlaze posypané popelem, pochován byl v Želivi. V novém kalendáři českých premonstrátů však uveden není.

8 . ÚNOR
BLAHOSLAVENÁ MILADA
MILADA (Mlada) byla dcerou knížete Boleslava I. Roku 966 vykonala pouť do Říma, aby na přání otce získala od papeže Jana XIII. povolení zřídit v Praze biskupství a klášter panen podle řehole sv. Benedikta. Nějaký čas žila v římském klášteře, pak se s papežovým souhlasem podle přání českého knížete vrátila do Prahy. Zde se stala abatyší nově založeného kláštera sv. Jiří, vůbec prvého v českých zemích. Zemřela 8 . února 994 . V českých zemích ji uctívali jako blahoslavenou, i když církev o této poctě oficiálně nerozhodla. - "Vlastní jeho sestrou (knížete Boleslava II). byla Mlada, panna Bohu zaslíbená, v svatém písmu vzdělaná, křesťanskému náboženství oddaná, pokorou nadaná, v hovoru líbezná, k chudým a sirotkům štědrá příznivkyně a veškerou poctivostí mravů ozdobená."
(Kosmova kronika
zpočátku 12 . století)

* 24 . ÚNOR
Sv. MATĚJ
PŮVODNĚ byl zřejmě jedním ze 72 učedníků Páně. Po Kristově nanebevstoupení byl losem určen místo zrádného Jidáše apoštolem. Hlásal evangelium v Palestině, Malé Asii i Africe. Další zprávy chybějí, podle legendy mu sekerou uťali hlavu; sekera patří k jeho atributům a stal se proto kromě jiného i patronem tesařů a řezníků. Ve střední Evropě byl ve středověku velice uctíván, neboť je jediným apoštolem, který je pohřben ve střední Evropě (v Trevíru). Odtud se dá vysvětlit obliba staročeského křestního jména Matěj.
Dnes se jeho svátek slaví 14 . května.
NĚKDY se den sv. Matěje považoval za konec zimy (říkalo se, že Matěj láme ledy). Toho dne se věštil zdar žní, úspěch sňatku, předpoví-

dalo se počasí a předvídala se i smrt. Sv. Matěji náleželo zvláštní místo mezi hospodářskými pověrami. Za jeho pomoc jako patrona úrody ovoce prosil hospodář a někdy i děti, které musely i jít bosy. Všichni se společně modlili a potom třásli každým stromem v sadu, jinde děti tloukly ověnčenou vařečkou do ovocných stromů. - "Prosím, prosím svatého Matěje, nám ať ovoce hojného dopřeje, kamkoli v zahradě hlas můj se rozleje."
(Z Nechanicka)
PRO PRAŽANY měl svátek sv. Matěje vždy zvláštní význam - toho dne se konala první jarní pouť, jejíž tradice se uchovala do dneška.

* 2 . BŘEZEN
Sv. ANEŽKA ČESKÁ
POSLEDNÍ dcera českého krále Přemysla I. Otakara a jeho druhé manželky Konstancie Uherské; narodila se pravděpodobně kolem roku 1211 . Podle neověřeného údaje legendy byla jako dítě zasnoubena s polským knížetem a poslána na vychování do cisterciáckého kláštera v Třebnici u Vratislavi. Po nečekaném snoubencově úmrtí se vrátila do Čech a byla svěřena do péče premonstrátkám v Doksanech. Prvou ověřenou informací je až její zasnoubení s Jindřichem, synem římského císaře Fridricha II. roku 1219 . Intrikami rakouského rodu Babenberků se podařilo sňatek zmařit a roku 1225 se Anežka vrátila zpět do Prahy. Někdy v té době se rozhodla pro život zasvěcený Kristu. - Vrozenou přemyslovskou ctižádost obrátila ve snahu dosáhnout uznání v církevním světě. Pro ženskou řeholi řádu klarisek zřídila v Praze na Starém Městě klášter, do něhož 1234 vstoupila. Téhož roku přijal papež Řehoř IX. klášter v ochranu papežské stolice a nařídil dosadit Anežku za abatyši. - Roku 1233 založila poblíž kostela sv. Haštala špitál sv. Františka, který se roku 1235 přemístil ke kostelu sv. Petra na Poříčí. Po složitých jednáních dostalo bratrstvo špitálu statut církevního řádu a stalo se tak ve středověku jediným mnišským řádem českého původu. Roku 1256

dosáhla Anežka na papeži potvrzení zvláštního znaku nového řádu - kříže s červenou šesticípou hvězdou (odtud jméno křižovníci s červenou hvězdou). Řád měl specifické postavení, službu vykonávali bratři i sestry, kteří neměli kněžské svěcení. Díky některým zvláštnostem byl teprve v 17 . století uznán za řád rytířský. - Roku 1238 se Anežka okázale vzdala úřadu abatyše, ale faktické řízení svých klášterů si v nikách podržela. Její nevšední osobnost k sobě záhy poutala pozornost současníků, začaly se objevovat pověsti o její zázračné moci. Podle pozdějších legend žila odříkavým životem, věnovala se duchovní i dobročinné práci. Dne 2 . 3 . 1282 zemřela a byla pochována ve svém klášteře.

DOPISOVALA SI se sv. Klárou, jež ji v jednom listě oslovuje jako "sestru svou ze všech nejmilejší": "Vysoké a ctihodné panně Anežce, přemocného krále českého dceři - Klára, nehodná děva Ježíše Krista v klášteře sv. Damiana. Pověst o Vašem svatém mezi lidmi obcování došla nejen nás v našem klášteře, ale prošla již veškeren téměř svět. Pověděmo jest, kterak jste ctí a slávou nade všecky vyniknouti mohla, maje ruku dáti velmocnému císaři, a bylo by se to jak na Vaše, tak i na Veličenstvo slušelo. Ale Vaše srdce neslo se všechno upřímnou touhou po svaté chudobě a umrtvení těla. Proto zvolila jste sobě ženicha mnohem urozenějšího Ježíše Krista. I prosím Vás co nejpokorněji, abyste se ve svém svatém předsevzetí víc a více utvrzovala. Buďte nám v Pánu zdráva a modlete se za nás. Amen."

KULT sv. Anežky se začal v českém prostředí rodit ihned po její smrti; záhy vyšly impulsy ke kanonizačnímu řízení, i když prvý ověřený doklad o nich pochází až z roku 1328 . Skončily neúspěchem, úcta k Anežce však žila dále, vznikla prvá dochovaná legenda. Roku 1436 bylo v Římě zahájeno nové jednání o kanonizaci, ale bylo po čtrnácti letech zastaveno proto, že nebylo známo místo uložení Anežčiných ostatků, což byla v té době podmínka svato-

řečení. - Anežčin hrob hledali během třicetileté války, legenda o ní však přesto žila a objevuje se běžně i v barokní literatuře. Neoficiální úcta českého lidu ke svaté Anežce vyvrcholila rozsáhlou akcí kardinála Schwarzenberka ve 2 . polovině 19 . století, jejímž výsledkem bylo její blahořečení papežem Piem IX. Od třicátých let 20 . století rozvinula česká katolická církev nové úsilí o svatořečení Anežky, ale vše ztroskotalo opět na faktu, že nebyly prokazatelně objeveny její ostatky. Tato formální překážka byla pominuta až nedávno - v říjnu 1989 byla Anežka Česká papežem Janem Pavlem II. v Římě svatořečena.

* 5 . BŘEZEN
ZDENKO
ZDENKO byl jako člen řádu johanitů roku 1420 umučen husity. Před smrtí si přál, aby části z jeho rozsekaného těla byly rozeslány do celého světa jako svědectví pevnosti víry.

* 12 . BŘEZEN
Sv. ŘEHOŘ I. (VELIKÝ)
NARODIL SE kolem roku 540 v rodině římského senátora; stal se císařským náměstkem. Potom se však vzdal úřadu, rozdal majetek a odešel do kláštera. Roku 590 byl zvolen papežem, ale o tuto poctu nestál. Napsal proto císaři Mauriciovi do Konstantinopole (Cařihradu) list, v němž žádal, aby volbu neuznal. Protože ji ale císař potvrdil, uprchl sv. Řehoř z Říma a skrýval se v lesích doufaje, že si lid zvolí papeže jiného, Římané jeho skrýš vypátrali a dovedli ho slavnostně zpět do města, kde byl nucen úřad přijmout.
- Pečoval o církev, učinil j>rvé kroky k samostatnosti města Říma jako budoucího základu světské moci papežů. Upravil bohoslužby, reformoval církevní zpěv (gregoriánský chorál), sepsal řadu významných církevních knih, především "Pravidlo pastýřské", které nabylo významu téměř kanonické knihy. Zemřel 12 . března 604 . - "Na svatého Řehoře, lenoch sedlák, který neoře."
Z POLOVINY 19 . století je docho-

ván popis "řehořských voraček"
z Klatovska: "Mladí lidé v onom čase
na jednom místě v obci se sejdou,
člověka dlouhou slámou žitnou
a pšeničnou od paty až do hlavy ovi-
nou a ovážou, na hlavu mu čepici ze
slámy do špičky upletenou postaví;
na obličej škrabošku připnou neb
mu obličej počerněj, aby nebyl k po-
znání. Potom v průvodu s ním při
hudbě a zpěvu, jásání a vejskání cho-
dějí po vsi, od domu k domu...
a hospodyně s tímto mužem slamě-
ným a mládenci s děvami v každém
domě potančejí a pozpívají." Všude
dostali výslužku, kterou společně
v hospodě propili.
ČESKÝ lid ho bral jako patrona
školy, žáků. O jeho svátek byla v ře-
dě měst i vsí povolena koleda učiteli.
Nejstarší dochovaná zpráva o řehoř-
ské obchůzce pochází z Jáchymova
z roku 1577 , kde žáci byli přestroje-
ni do kabátů, přes něž si navlékli ko-
šile, na opasky si přivěsili rozmanité
cetky. Později se žáci strojili za "ře-
hořské vojáky" doprovázené "sva-
tým Řehořem", vyznačujícím se ob-
vykle berlou v ruce a papírovou biskupskou
čapkou na hlavě. Někdy je
ohlašoval bubeník, sv. Řehoře do-
provázel praporečník, nejmenší žáci
představovali anděly. Vojáci odří-
kávali různé verše, často vyzývali ro-
diče, aby své děti posílali do školy.

* 25 . BŘEZEN
Zvěstování PANNY MARIE
dnes slavnost
ZVĚSTOVÁNÍ PÁNĚ

* 28 . BŘEZEN
Sv. JAN KAPISTRÁN
NARODIL SE roku 1385 nebo
1386 v jihoitalském Kapistránu. Po
ukončení teologických studií dostal
svolení svého kláštera kázat po celé
Itálii. Vynikal ohnivým projevem,
na poutě chodíval bos, bez tlumoku
a hole, v prostém řeholním šatu. Ro-
ku 1451 byl pověřen úřadem misio-
náře a papežského zmocněnce pro
země na sever od Alp. Kázal v Brně,
Olomouci, Znojmě a Jihlavě, údajně
se mu podařilo vrátit zpět ke katolic-
ké víře 11000 kališníků, bývalých

husitů. - Později působil i v Čechách, jako host pana Oldřicha z Rožmberka v Českém Krumlově, dále v Plzni, Chebu, Kadani a Mostě. Chtěl také kázat v Praze proti se postavil duchovním vůdce kališníků Jan Rokycana. Proto odešel Jan Kapistrán do Německa a později do Polska. Zemřel v Uhrách při boji s Turky 23 . října 1456 .

* POSTNÍ DOBA
OBDOBÍ čtyřicetidenního půstu, trvající od Popeleční středy do Božího hodu velikonočního. Z hlediska lidové víry mají význam především obyčeje konané o postních nedělích. Podle toho, na který den připadaly velikonoce, mohla být 1 . postní neděle ve dnech od 8 . února do 14 . března, šestá od 15 . března do 18 . dubna.

* 1 . NEDĚLE POSTNÍ
(Invocabit)
V ČESKEM prostředí nazývaná černá, pravděpodobně proto, že během postu odkládaly zvláště ženy pestré oděvní součástky a halily se do černých šátků, plen a fěrtochů. Jiné označení je neděle pučálka podle pokrmu z namočeného a usmaženého hrachu. Dokonce se i maškara nazývala pučálka, pučálník. - Méně často se objevuje označení "liščí neděle". V polovině 19 . století píše Václav Krolmus: "První neděli postní na Hořovicku, v Berounsku, na Křivoklátsku, v Rakovnicku aj. lidé zovou nedělí liščí a za onou příčinou na těchto místech hospodyně pekou jednou v roce na první neděli postní preclíky, těsto z pšeničné mouky pozůstávající, jež se na tvrdo utluče, z něho preclíky udělají a když zkynou, v kotli se uvaří, napotom se mákem a solí posypou a posléze v peci nebo troubě se dopíct nechají. To vše matky činí v noci, aby děti nevěděly. Na to každá matka kolik dětí má, tolik proutků vrbových sobě zaopatří a na každý proutek několik preclíků navlékne a na stromy do zahrady zavěsí a před východem slunce své děti vzbudí, vypravujíc jim: - Milé děti, běžela tudy liška

a nechala vám zde (nebo ztratila) preclíky v zahradě na stromě." Obdobný zvyk býval i jinde, i když třeba v jiný postní den.

* 2 . NEDĚLE POSTNÍ
(Reminiscere)
V LIDOVÉM prostředí zvaná pražná podle postního jídla pražma. Pražmo je staroslovanský pokrm, který se zhotovoval pražením nedozrálého obilí. Dokladem o oblibě tohoto jídla jsou četné archeologické nálezy velkých pražnic.

* 3 . NEDĚLE POSTNÍ
(Oculi)
V ČECHÁCH zvaná kýchavná podle pověry, že kolikrát kdo tuto neděli kýchne, tolik roků bude ještě živ; jinde, že za tolik let umře. V okolí Nového Bydžova se tradovalo, že kdo toho dne kýchne třikrát, bude celý rok zdráv. - Dříve existoval druh středověkého moru, jehož onemocnění se projevovalo kýcháním. V 16 . století se psalo: "Jakž kdo kejchl, hned náhle umříti musil. Lidé obávajíce se, aby z toho odkejchnutí neumřeli, vinšovali sobě ta slova prý - Pomáhej Pán Bůh anebo Pozdrav tě Pán Bůh."

* 4 . NEDĚLE POSTNÍ
(Laetare)
V NÁBOŽENSTVÍ, stejně jako v tradičním zvykosloví, měla zvláštní postavení, neboť toho dne bylo možno uvolnit postní kázeň. Výrazem byla i krátkodobá změna barvy rouch v kostele - dosavadní fialová byla nahrazena růžovou. - Od úlev povstal název družebná neděle (u starých Čechů také družbadlná, družbadlnice), někdy také růžová, růžebná nebo středopostí. Mládeži bylo povoleno sejít se na návsi a poveselit se. Název družebná se vykládá od družby, neboť právě o tuto neděli chodíval družba se ženichem navštívit dům, do něhož chtěli přijít o velikonoční pomlázku na námluvy. Z toho vznikl ve Slezsku zkomolený název tohoto dne - Droužkensontag. V okolí Nepomuku bylo

zvykem podávat ženichovi pučálku; ženich ji musel jíst lžící, pokud uchopil nastrčenou vidličku, stal se terčem posměchu.

* 5 . NEDĚLE POSTNÍ
(Judica)
NEDĚLE smrtelná či smrtná (někdy i černá) byla těsně před velikonocemi; v kostelech se na oltářích zahalovaly kříže. Je to zřejmě tradice sahající až do starokřesťanských počátků života svaté církve. Ve 3 . a 4 . století kříže ještě nenesly postavu umírajícího Krista, byly však často zdobeny filigránem, drahými kameny, kamejemi a podobně, aby výzdoba nerušila vážnost postní doby, zakrýval se již tehdy celý kříž. - O smrtelné neděli byl obecně ve slovanském světě rozšířen zvyk vynášení smrti (smrtholky, Morany, Mořeny, Mařeny), jež však nemělo s křesťanskou liturgií žádnou spojitost. Původ tohoto zvyku je třeba hledat již v pohanských dobách, kdy byl nejspíše spojen s koncem zimy a počátkem jara. Že jde o zvyk starobylý dokládají zákazy pražské synody z roku 1366 a znovu 1384 , tehdy prý tradičního obyčeje. - Figurka smrtky se obvykle zhotovovala z hadrů a slámy, často měla bílou režnou košili, někdy velké korále z vyfouknutých vajíček, obličej pomalovaný barvou, zavěšené ozdoby - pentle, papírové věnce, kytičky i obrázky svatých. Většinou ji nesli na dřevěné tyči. Smrtky bývaly nejen malé, ale také velikosti lidské postavy. Mládenci a dívky ji za zpěvu vynesli ze vsi a svrhli do potoka, někdy jen se skály, byla také místa, kde se zahrabávala do země. Často se potom všichni účastníci obřadu dali na kvapný útěk. Mnohde věřili, že kdo zůstane pozadu či zakopne a upadne, do roka zemře. - Na Moravě se zvyk vynášení smrti udržel déle než v Čechách. Lidé věřili, že z domácnosti, z níž by se nikdo vynášení neúčastnil, někdo do roka zemře. - Ve Slezsku chodily v některých vsích průvody dva - z jedné strany vesnice vyšla děvčata s Mařenou, ze druhé chlapci s Mařochem. Uprostřed vesnice se průvody setkaly, Mařoch

se rozloučil s Mařenou, "políbil" ji na rozloučenou. Potom děvčata chlapce zahnala a Mařoch byl vhozen do vody nebo do kaluže. - Smrt plave po vodě - nový léto k nám jede, - s červenejma vejci, - s žlutejma mazanci. - Jakej je to mazanec, - bez koření, bez vajec. - Fiala, růže kvést nemůže, - až jí Pánbů z nebe pomůže. - Svatej Petr hřímá, - nese flaši vína, - abysme se napili, - Pána Boha chválili. - Až to víno vypijeme, - tak tu flaši rozbijeme. (Lidové říkání z okolí Nepomuku)

VYNÁŠENÍ smrti mělo různé mladší a upravené varianty. Zatímco původně šlo o magický obřad, během staletí se přesunoval do polohy zábavy a zvyku. V Provodě u Nového Města nad Metují chodíval po obci jediný chudý chlapec, který si sám udělal figurku smrtky, zpíval a za to dostával od bohatších dárky. Na Příbramsku vynášely smrt děti, chodily dům od domu, ukazovaly ji hospodářům, vybíraly dárky a potom ji hodily z hráze do rybníka. - V některých krajích chodívala děvčata nebo děti místo smrtky s "lítem" - malým stromkem (smrčkem) ozdobeným pentlemi, vyfouknutými bílými i barvenými vajíčky, obrázky apod. Obcházely ves, zpívaly či recitovaly říkadla o lítu, spojovaném s odchodem "smrti" a nástupem jara. Za to dostávaly děti dárky.

## * 6 . NEDĚLE POSTNÍ (Palmárům)

NEDĚLE Květná (též Květnice) je dnem v němž se připomíná památka Kristova vjezdu do Jeruzaléma. S tím se v řadě zemí, především v Německu a Rakousku, ale místy i u nás, pojilo procesí, v němž se na památku této události táhl dřevěný osel na kolečkách, na němž seděla figura Krista nebo dokonce přestrojený člověk. Gotické vyřezávané dřevěné figury osla se sedícím Kristem se v Německu dochovaly již ze 13 . a 14 . století, i když zvyk je zřejmě ještě staršího původu. - "Radostí všichni plesejte a Pána Krista vítejte, přijel na tichým hovádku,

dnes máme toho památku."
(Ze 17 . století)

KVĚTNÁ neděle nese název od
květů, neboť přijíždějícího Krista ví-
tali mnozí palmovými ratolestmi.
V krajích, kde rostou palmy, se na
paměť světily palmové listy, u nás
převzaly tuto funkci větvičky jívy
"kočičky" (klokoče, berany, ra-
tolesti, košťata). Se svěcenými ko-
čičkami se prováděly rozmanité
praktiky, hraničící z hlediska církve
až s pověrou. Posvěcené kočičky se
zastrkovaly za domácí kříž ve světni-
ci, za svaté obrázky nad stolem, staré
se pálily. Na Písecku ovíjeli pruty
jívy kolem dlouhé tyče zvané "be-
ran", jejíž výška dosahovala někdy
několika metrů. Bylo věcí prestiže
mít nejvyšší ve vsi. Kočičky se také
zapichovaly na okraj pole k ochraně
úrody, dávaly se do sklepa, aby
chránily "před jedovatinami", ně-
kde lidé dokonce jednu až tři posvě-
cené kočičky polykali na ochranu
před bolestmi krku a zimnicí. Také
se jimi vytíraly oči, aby nebolely.

- Obchůzky s "lítem" se mnohde
přenášely ze smrtné neděle na Květ-
nou, stejně jako i vynášení smrti.
- Lidé v ten den na sebe oblékali
nejlepší či nové šaty, v okolí Hořic se
každý snažil mít alespoň jeden kus
oděvu nový. Ve vsích okolo Městce
Králové vymetali ze stavení zelený-
mi ratolestmi neřest. Nesmělo se
péct, aby se nezapekl květ, protože
potom by se neurodilo ovoce.

* VELIKONOCE

Pašijový týden
POSLEDNÍ týden čtyřicetidenního
půstu před velikonocemi se nazýval
pašijový (též svatý, veliký). Veliko-
noce jako nejvýznamnější svátek
křesťanské církve, spojený s památ-
kou umučení a vzkříšení Krista, o-
vlivňovaly řadu od nich odvozených
svátků pohyblivých. - Oslavy veli-
konoc měly velice starou tradici, pů-
vodem ještě z doby předkřesťanské.
Navazovaly pravděpodobně na ži-
dovský svátek pesach (odtud latin-
ské označení pascha), jenž byl pa-

mátkou vysvobození Židů z egypt-
ského zajetí. Pesach připadal na den
prvního jarního úplňku (podle ži-
dovského kalendáře 14 . Nisan). -
Velikonoce jsou pozůstatkem roku
řízeného současně sluncem (sluno-
vrat) a měsícem (úplněk), který je
pohyblivý, což působí rušivě v pra-
videlném běhu juliánského a grego-
riánského kalendáře. Od počátku se
křesťané snažili oddělit velikonoce
od židovského svátku pesach, navíc
propukaly spory o příslušné datum
mezi Alexandrií a Římem. - Ale-
xandrijský způsob výpočtu data veli-
konoc byl nakonec v 6 . století přijat
obecně. Vychází ze zásady slavit ve-
likonoce po jarní rovnodennosti
(stanovené na 21 . březen) v neděli
po prvním jarním úplňku. Takto sta-
novená neděle velikonoční může být
v rozmezí od 22 . března do 25 . dub-
na. Přesné tabulky pro určování ve-
likonoc sestavil již v 5 . století pat-
riarcha Kyrill, doplněné později
římským opatem Dionysiem Exigu-
em a anglosaským mnichem Bedou
Venerabilis. - Protože lidé dříve
neuměli astronomicky vypočítat da-
tum prvního jarního úplňku, je v Di-
onysiových tabulkách k jeho stano-
vení užito devatenáctiletého kruhu.
Léta měsíčního cyklu, označovaná
čísly od 1 do 19 , jimž se pro jejich
důležitost říkalo zlatá (numeri au-
rei), se ve středověku užívala i v da-
taci listin jako vedlejší časové určení.

* SAZOMETNÁ STŘEDA
STŘEDA před Božím hodem veli-
konočním patří liturgicky ještě
k postní době. V lidovém prostředí
se jí říkávalo škaredá, sazometní či
smetná, protože se toho dne vyme-
taly komíny. Škaredá prý pochází od
toho, že se Jidáš škaredil na Krista;
proto se podle lidové víry nesmí ni-
kdo toho dne mračit, jinak by se ška-
redil po všechny středy v roce.

* ZELENÝ ČTVRTEK
DOBU mezi čtyřicetidenním po-
stem a Božím hodem velikonočním
označuje liturgie jako "velikonoční
třídení". Ve starokřesťanském poje-
tí se od 2 . století k němu počítal Vel-

ký pátek, Bílá sobota a Neděle Zmrtvýchvstání jako jednota smrti a vzkříšení. Ve středověku pod tlakem mystikou prodchnuté zbožnosti zvítězila myšlenka zdůraznit jako samostatný celek umučení Páně, z něhož byla vydělena velikonoční neděle a jako náhradní den přidán Zelený čtvrtek. Teprve po druhém vatikánském koncilu bylo obnoveno starokřesťanské pojetí velikonoc; velikonoční třídení začíná večerní mší na Zelený čtvrtek a končí nešporami Neděli Zmrtvýchvstání. V lidovém prostředí se však k němu často řadil Zelený čtvrtek, jak svědčí četné lidové zvyky. - Název Zelený čtvrtek je v Německu doložen již ve 12 . století, odvozen snad od zeleného mešního roucha, jež se toho dne užívalo. Toho dne se měla jíst zelená strava (špenát, různé druhy zelí), aby byl člověk celý rok zdráv.

KOSTELNÍ ZVONY zní toho dne při mši naposledy, pak umlknou až do Bílé soboty, "odlétají do Říma". Mnohde existovala pověra, že když naposledy zvoní na Zelený čtvrtek zvon, má člověk cinkat penězi, aby se ho držely. Jinde zvonili paličkou o hmoždíř, aby stavení opustil hmyz a myši. - Hlas zvonů nahrazovaly o velikonocích nejrůznější klapačky, řehtačky - nejen malé do ruky, ale především na jihovýchodní Moravě i velké klapačky na trakařích. Jejich hluk se rozléhal po celé vesnici, na mnoha místech se říkalo, že děti honí proradného Jidáše. - Již ze 16 . století je dochována obchůzka s popěvky, namířenými proti Jidášovi a Židům, kteří ukřižovali Krista. V některých východočeských i západočeských venkovských kostelích bylo zvykem, že jeden z chlapců, jakmile kněz začal mši, vyběhl ven a pelášil pryč. Ostatní děti s klapačkami a řehtačkami za ním. Dbalo se, aby honěný chlapec, představující Jidáše, byl zrzavý. Někdy vybíhali chlapci společně a Jidášem byl pak nejlepší běžec či ten, kdo vyběhl z kostela jako prvý. Často se při pronásledování volalo: "Jidáše honíme, klekám zvoníme, při tom se modlíme... ." Méně často se Jidáš pronásledoval v jiné velikonoční dny.

PŘI MŠI na Zelený čtvrtek umýval biskup a řeholní představení nohy 12i starcům nebo řeholním bratřím, po obřadu je pohostili a obdarovali. Tento liturgický úkon je symbolicky spojen s Poslední večeří Páně, kdy tak Kristus stejně učinil svým učedníkům - apoštolům. Lidé toho dne často vstávali časně ráno, rodina se společně pomodlila, potom se všichni omyli rosou, jež měla zabránit onemocnění lišeji a dalšími neduhy. Jinde se tato pověra spojovala s Velkým pátkem.

RUBRIKA pražského misálu z roku 1482 popisuje, že po mši ve Svatovítské katedrále se Největší svátost odnese do Svatováclavské kaple a uloží do hliněné nádoby na oltáři. V pozdějších dobách (zhruba od konce 16 . století) se ukládala do jednoho z vedlejších oltářů na paměť Kristovy úzkosti na Olivetské hoře v místě zvaném Getsemanská zahrada. Tento zvyk souvisí se zaváděním tzv. Božího hrobu v kostelích.
NA ZELENÝ čtvrtek vstávaly hospodyně časně, aby zametly dům ještě před východem slunce; smetí se odnášelo za humna či na křižovatku cest, aby se v domě nedržely blechy. Kdo prý snědl před východem slunce pečivo nebo chléb pomazané medem, bude bezpečný před uštknutím hadů a žihadly vos a sršňů. Med měl ve velikonočních pověrách vůbec zvláštní místo. V podhůří Orlických hor házeli lidé do studní chléb namazaný medem, aby se v nich celý rok držela voda. - Odpoledne bylo zakázáno pracovat. - V okolí Hořic bylo zvykem, že se proutkem svěceným na Květnou neděli doma šlehalo po podlaze a peřinách, přitom se volalo: "Ven hosti - bez kosti." Tak se zaháněly blechy. - Po západu slunce vykropil hospodář svěcenou vodou z nového dosud nepoužíváného hrnečku dům i jeho okolí. Obvykle nesměl kropit rukou, ale věchýtkem slámy; tak chránil obydlí před čarodějnicemi.

* VELKÝ PÁTEK
V KATOLICKÉ liturgii je dnem hlubokého smutku; nekoná se mše

a bohoslužba je složena jen ze čtení textů a zpěvu. Důležitou součástí pobožnosti je odhalení a uctění svatého kříže. Původní prostý a střídmý ráz liturgických oslav pozměnila až doba protireformace, kdy se zvýraznil význam oslav Velkého pátku jako dne, kdy je třeba myslet na spásu. Zejména jezuité se zasadili o rozvinutí forem, jimiž bylo věřícím umožněno konat další pobožnosti. Právě oni zavedli "Boží hrob"; zatímco původně v něm byl jen kříž, umístili tam monstranci zakrytou rouškou, kolem ní květy a mnoho svící, do dutiny pod oltářem sochu představující mrtvého Krista. Takováto úprava "Božího hrobu" již byla provedena v 80 . letech 16 . století v Praze (předtím vůbec poprvé roku 1577 v Bavorsku). V 17 . a 18 . století se zvyk rozšířil obecně. - V barokní době vypjaté exaltovaností a mystické symboliky se k poctě zemřelého Krista skládaly kantáty, jezuité zaváděli divadelní pašijové hry, vycházející ze středověké tradice (hra o třech Mariích apod).. Do okruhu předloh patří i středověká hra Mastičkář, jedna z nejstarších dochovaných českých divadelních her. Od středověku tyto hry předváděli především studenti. V některých oblastech se staly pašijové hry velikou a na pohled nesmírně atraktivní podívanou. V Hořicích na Šumavě se až do 1 . světové války hrály německy, dívat se přicházeli lidé z blízkého i vzdáleného okolí. - Pašijové hry se předváděly i v jižních a západních Čechách, ať již místními věřícími pod vedením duchovního správce, nebo ochotníky za vedení učitele či jiného nadšence. Většina z nich realisticky přibližovala události posledních dnů Kristova života a jeho Zmrtvýchvstání, i když jsou od renesance známy i hry prostoupené navíc veselostí a šprýmy. - V různé dny během velikonoc, někdy již o Zeleném čtvrtku, častěji ale na Bílou sobotu o Vzkříšení, se pořádaly obchůzkové pašijové hry či spíše torza z nich. Chlapci, jeden přestrojený za Jidáše, jiný za židovského kněze, obcházeli s krátkými veršovanými proslovy stavení, potom přišel obvykle čert, který dostal od

hospodáře poplatek, za nějž odvedl proradného Jidáše s sebou do pekla.

NA VELKÝ pátek vstávali lidé před východem slunce a odcházeli se omýt k potoku, aby byli uchráněni před nemocemi. Někteří se ve vodě i potápěli, mládenci z okolí Volyně se pokoušeli vytáhnout ze dna v ústech oblázek, který pak hodili levou rukou za hlavu, což chránilo proti bolestem zubů. Děvčata zase stírala v osení rosu, aby byla chráněna před sluncem. - Hojně rozšířený zvyk, zvláště v krajích s rozvinutou plátenickou výrobou, bylo předení pašijových nití. Kdo měl na šatu alespoň několik stehů ušitých těmito "čarovnými" nitěmi, byl uchráněn před uhranutím i zlými duchy. Košile ušitá z plátna takto upředených nití chránila před bleskem.

ŘADA pověr byla spojena s vírou v čarodějnice a hledáním ochrany před uhranutím. Na Velký pátek se nemělo nic půjčovat z domácnosti, protože s takovými předměty by se dalo čarovat. Především na dojačku a sítko k cezení mléka měly hospodyně dávat bedlivý pozor, pokud chtěly ochránit krávy před nečistými silami. Nesmělo se hýbat zemí, proto se nepracovalo na poli ani v sadu. Nesmělo se také prát prádlo; pradleny říkaly, že by ho místo do vody namáčely do Kristovy krve.

V NĚKTERÝCH vsích chodívali odpoledne chlapci s košíkem a sbírali vajíčka. Bývali tři s klapačkou v ruce, jeden převlečený za kněze, druzí dva za ministranty. Ve stavení odříkali verše o tom, že honí Jidáše, pak ministrant řekl: "Vajíčka v košíčku ještě nejsou", což bylo pobídkou hospodyni, aby nějaké darovala.

S VELKÝM pátkem byla spojena víra v magickou sílu země a zázraky, které se toho dne dějí. Podle lidové víry se země otevírala, aby odhalila na krátkou dobu ukryté poklady. Proto bylo večer o Velkém pátku vidět v lesích, u zřícenin hradů a na dalších opuštěných místech hledače pokladů. Poklad prý označovalo světélko, jindy zářící a kvetoucí ka-

pradí, případně otvor ve skále či zdi, z něhož vycházela zvláštní záře. Toho dne se podle pověsti otevíral na několik hodin i Blaník. Jinde věřili, že mohou na souš vycházet z vody vodníci a prohánět se na koních.

* BÍLÁ SOBOTA

V RŮZNÝCH křesťanských církvích získala během staletí odlišnou tvářnost a mnohé z obřadů přešly do všeobecného povědomí. Příkladem toho je svěcení ohně (resp. světla), které je zachováno v různých liturgiích, včetně etiopské. - Obřadu spojenému s žehnáním světla, při němž se zpívají žalmy, se říkalo lucernarium. Doloženo je také ve slovanských bohoslužbách sv. Cyrila a Metoděje na Velké Moravě i sv. Prokopa v sázavském klášteře. - Bílá sobota nebyla ve starém křesťanském světě dnem liturgickým, konala se jen noční bohoslužba - vigilie. Před vigilií se posvětil oheň, od kterého se zapálil paškál (velikonoční svíce) a jím se světlo přeneslo do kostela. Svěcení ohně se postupně stalo slavnostním obřadem a římský císař Konstantin Veliký dokonce počátkem 4 . století nařídil, že má být celé město osvětleno ohni.

V ČESKÉM prostředí se na Bílou sobotu světil oheň před vchodem kostela. V mnoha vsích byl zvyk, že se doma uhasila všechna ohniště. Před kostelem vložila hospodyně na hraničku vlastní polínko a když kněz oheň posvětil, vzala žhavý oharek domů a zažehnala jím oheň nový. Z ohořelých dřev se zhotovovaly křížky, které věřící nosili do pole, aby dobře rodilo; popelem z posvěceného ohně se sypaly louky. Někde bylo zvykem dávat uhlíky za trám domu na ochranu před požárem. Aby se zabránilo různým pověrečným praktikám, platil ještě počátkem 20 . století příkaz církevních úřadů, že se má ohniště po vykonání liturgického posvěcení ohně zalít vodou, aby se popel znehodnotil a ohořelé zbytky se měly pod dohledem odnést.

VZKŘÍŠENÍ je původem slavnost

mimoliturgická, oblíbená v celé střední Evropě. Z "Božího hrobu" v kostele se vyzvedla monstrance s Největší svátostí a také Kristova socha nebo obraz, které se v průvodu nesly obcí. V době baroka se nad monstrancí nesl baldachýn, průvod se honosil četnými korouhvemi, svátečním krojem lidu a později uniformami spolků.

* BOŽÍ HOD VELIKONOČNÍ

V RÁMCI svátku se provádělo okázalé svěcení velikonočních pokrmů - beránka, mazance, ale také vajec, chleba a vína. Toto svěcení mělo kromě symbolického významu i praktický podtext. Po období dlouhého půstu by mohl náhlý přechod k tučné stravě přivodit obtíže. Proto se světily určité pokrmy, které měly tělo na návrat k běžné stravě pozvolna připravovat. - Na Chodsku jedli věřící pokrm posvěcený v kostele vždy stoje. Pokud kdokoli přišel do stavení, ať vrchnost nebo žebrák, dostal kousek z posvěceného jídla. Ve východních Čechách obětoval hospodář kus svěceného mazance, vejce a víno zahradě, poli a studni, aby byla dobrá úroda, hojnost ovoce a zdravá pitná voda. Na Šumavě lidé věřili, že vzpomínka na to, že člověk jedl o Božím hodu velikonočním posvěceného beránka, pomůže nalézt ztracenou cestu zbloudilci v lesích.

OBYČEJ se v polovině 19 . století na Bechyňsku popisuje: "Mladé hospodyňky a vyšňořené dcerky v národním kroji... v levé ruce modlitby se šátečkem, v pravé uzlík sněhobílý a v něm talíř s mazancem a vejci, červeně, modře, žlutě i jinak barvenými. Při «hrubé» postavila v kostele každá svůj uzlík před sebe a když bylo po mši, kráčely všechny k hlavnímu oltáři a kladly uzlíky své, poněkud je uvolnivše, na oltář, ku posvěcení. Když se tak stalo, odstoupily opět do lodi chrámové, pan farář vystoupil ze sakristie a jakmile vystoupil, spustili hudebníci na kůru pochod a hráli jej tak nadšeně, jako by o nějakém svatebním průvodu. Zatím světil pan farář mazance a vejce, a když bylo po svěcení, hos-

podyňky a dívky si požehnané věci
opět vzaly a odnesly. Doma je posta-
vily na stůl, hospodář požehnav ještě
křížem věci ty, ukrojil před obědem
každému domácímu po krajíčku
mazance a dal každému i po vejci."

* PONDĚLÍ VELIKONOČNÍ
Z HLEDISKA zvyků českého lidu
bylo nejvýznamnějším dnem veliko-
nočního cyklu pondělí velikonoční,
i když se k němu žádné významné
liturgické úkony neváží. Toho dne se
odbývala pomlázka, velikonoční ho-
dování, mrskut (proto "mrskaný
pondělek)". Zvyk sám je zřejmě ve-
lice starého původu, stejně jako zdo-
bení vajíček - kraslic. Původně šlo
zřejmě o magický obřad, jehož se
účastnili dospělí, teprve časem se
posunul do polohy zábavy. - Dům
od domu chodívali mládenci za děv-
čaty, později hlavně děti, se splete-
nými pomlázkami (dynovačkami,
mrskačkami, šlehačkami, binovač-
kami, na Moravě též tatary) obyčej-
ně z vrbového proutí, zdobenými
stuhami. Jimi šlehali dívky i ženy
v domácnosti, vinšovali a dostávali
malovaná vajíčka. Toto základní
schéma velikonoční pomlázky mělo
řadu místních variant. I když dívky
při mrskání křičely, na oko utíkaly
a durdily se, byla by se velice hněva-
la ta, za níž by nějaký hoch nepřišel
vymrskat ji. Na Slovácku je dokonce
pomlázka znamením přátelství mezi
rodinami; dítě nechodilo k těm sou-
sedům, s nimiž se jeho rodiče hněva-
li. Mnohde bylo zvykem, že v úterý
chodila na oplátku s pomlázkou
děvčata, někde místo ní polévala
chlapce vodou, aby byli svěží. -
V mnoha vsích bylo prastarým oby-
čejem číhat na děvčata v pondělí
zrána (obvykle když Šla do kostela)
a vyšlehat je, aby byla celý rok zdra-
vá, veselá a pilná. Na Chodsku i na
Boleslavsku vyšlehal hospodář
všechnu čeládku i rodinu, aby nebyli
líní. - Dynovačka se čepejří, - ať
mi má Andula nevěří; - poženeme
se do dveří, - a ze dveří do kuchy-
ně, - a z kuchyně šup do síně: -
budeme se šlehat upřímně.
O STÁŘÍ velikonoční pomlázky
a její po staletí nezměněné podobě

svědčí vzpomínky pražského kazatele Konráda Waldhausera, žijícího ve 14 . století, že se manželé a milenci v pondělí a úterý velikonoční šlehají metlami, tepají i rukou. Ospalé i lenivé prý časně z rána házejí do vody nebo alespoň polévají. Deník z doby vlády Rudolfa II. uvádí, že v Praze se před velikonocemi prodávaly po ulicích pestrobarevné metly, s nimiž pak všichni venku pobíhali. Potkal-li prý kdo pannu, šlehal ji po ramenou i rukou, aby dostal velikonoční vejce. Této kratochvíli se oddávali i zemští úředníci. - Hody, hody do provody, - dejte vajíčko malovaný. - Nedáte-li malovaný, - dejte aspoň bílý, - slepička vám snese jiný. - Koledníci dostávali vajíčka namalovaná i jednobarevná (nejčastěji červená), stejně jako bohatě malované a i jinak zdobené kraslice. Od pohanských dob bylo vejce symbolem života, snad právě proto se spojovalo s oslavou jara.

LIDOVÁ legenda z Blešna u Hradce Králové vysvětluje vznik tradice malovat velikonoční vajíčka: Když Ježíš se svatým Petrem chodili po světě, přišli do jednoho statku a poprosili hospodyni o kousek chleba. Ta však neměla v celém stavem ani skývu. V tom uslyšela kdákání slepice, seběhla ke kurníku a našla vejce. Upekla ho v teplém popelu a jím nakrmila oba pocestné. Když odešli, chtěla smést koštětem pohozené skořápky. Jaké bylo její překvapení, když uviděla, že se proměnily ve zlato. Selka potom každého pocestného častovala vejci, ale žádná skořápka se ve zlato neproměnila. Časem začala vejce rozdávat na výroční den návštěvy oněch dvou pocestných.

S VAJÍČKY provozovali o velikonoční pondělí a někdy i v následující dny dospělí i děti různé hry. - Běžné bylo "sekání" do vajec. Jeden chlapec uchopil vejce do dlaně, aby jen špička vykukovala mezi palcem a ukazovákem. Druhý hoch vzal krejcar a mrštil jím proti vejci. Pokud se krejcar zasekl, patřilo vejce házejícímu chlapci; pokud se svezl či se vůbec do vejce netrefil, zůstalo vejce tomu, kdo ho držel. Méně čas-

to se krejcar zasekával do vejce položeného na zem (do důlku). - Při "ťukání" dva hoši lehce udeřili špicí svých vajec proti sobě. Čí špice se rozbila, ten prohrál a musel dát vejce soupeři. Někteří chlapci podváděli a přinesli vejce vyfouknuté a naplněné smolou, které se nerozbilo. Pokud ostatní takový podvod zjistili, bylo pochopitelně s nepoctivcem zle. - "Koulení" mělo různé varianty. V jedné z nich se vajíčka dala do řady a chlapci k nim z větší dálky kutáleli "kudrnu" (kouli slepenou z volských chlupů). Kdo zasáhl vejce, mohl si ho vzít. Jiným způsobem koulení bylo spouštění vajec po nakloněném šindeli či dřevěným žlábkem na rovnou zem. Komu se podařilo zasáhnout jiné vejce, získal ho. Existovaly varianty, při nichž byl vítězem ten, jehož vejce se dokutálelo nejdále. V okolí Vamberka se pro tento účel připravovalo speciální "valbisko" s přesně stanovenými rozměry (6 ,5 m krát 0 ,5m, na němž se dalo soutěžit 10 vejci najednou. Stavitel valbiska dostával od hráčů zaplaceno za přípravu jeden nebo dva krejcary. - Na Chodsku se scházela mládež na návsi a házela vejce buď do výšky nebo jím přehazovala střechu tak, aby dopadlo na měkký drn. Pokud se vejce od některého děvčete chlapci rozbilo, sklidila dívka posměch a hoši říkali, že bude nestálá.

SPOJENÍ obrázku zajíčka se svátkem velikonoc nemá dlouhou tradici, ujalo se koncem 19 . století a rychle se rozšířilo. Vychází z německého prostředí, v českém ji rozšířila povídka K. Schmidta "Kraslice", v níž vykládá, že kraslice snáší v poli pro mravné děti zajíček. Od té doby se začali zajíčci objevovat v cukrárnách, pekárnách, papírnictví na nejrozmanitějším zboží.

* BÍLÁ NEDĚLE
PRVNÍ neděle po velikonocích se tak nazývá proto, že mnohde nosili toho dne novokřtěnci naposledy bílé křestní roucho. Dnes je často dnem slavnostního prvního sv. přijímání.

* 23 . DUBEN
Sv. VOJTĚCH
POCHÁZEL ze slavníkovského rodu, který byl na konci 10 . století po Přemyslovcích nejmocnějším rodem v Čechách. To také vyvolávalo mezi oběma rody třenice, zvláště kvůli mocenským ambicím Slavníkovců (v té době razili i vlastní mince). - Vojtěch se narodil po roce 950 . Podle legendy byl původně určen ke světské dráze, ale když těžce onemocněl, položili ho k oltáři Panny Marie a prosili za jeho uzdravení. Po vyváznutí z nebezpečí ho otec zaslíbil duchovní cestě. Roku 972 se odebral na školu do Magdeburku, kde jako arcibiskup působil sv. Adalbert, který se chlapce ujal a při biřmování mu dal své jméno (Vojtěch - německy Adalbert). Roku 982 zemřel pražský biskup Dětmar a novým pražským biskupem byl na sněmu na Levém Hradci za účasti knížete Boleslava II. zvolen právě Vojtěch. Ihned se odebral do Verony za císařem Otou II., který ho schválil udělením prstenu a biskupské berly. Zde se setkal se zastánci clunyjského hnutí, požadujícími reformu církve a vytvoření pevné organizace na základě teorie o nezávislosti církve na světských panovnících. Bojovali rovněž proti sňatkům kněží. Myšlenky reformy prosazoval Vojtěch i doma, což záhy vyvolalo konflikt, doprovázený mocenským zápasem mezi Přemyslovci a Slavníkovci. Roku 988 byl Vojtěch nucen opustit Čechy, odešel do Itálie, kde vstoupil do známého benediktinského kláštera, pak do řeckého reformního kláštera ve Valle Luce. Roku 990 složil na Aventinu ve shodě s papežem slib v římském reformním klášteře. - Nepřítomnost biskupa v zemi byla vždy nepříjemná - neměl kdo světit kněze (což za peníze suploval biskup řezenský), chyběla hlava celé církevní organizace. Proto roku 992 požádal kníže Vojtěcha, aby se vrátil do Čech. Ten tak učinil a přivedl s sebou italské mnichy v čele s Anastasiem, kteří založili roku 993 prvý mužský klášter v Čechách v Břevnově. - V Čechách Vojtěch nepobyl dlouho, spory

s domácí šlechtou se záhy vyhrotily a již roku 994 odchází opět ze země. Podle legendy se příčinou stalo to, že jistá cizoložná žena z bohatého rodu Vršovců se před hněvem manžela uchýlila pod ochranu kostela sv. Jiří. I když měla být podle pohanského práva sťata, Vojtěch odmítl ji vydat. Poté se Vršovci vlámali do chrámu, ženu odvlekli od oltáře a zabili. Za toto porušení svátosti chrámu je Vojtěch vyobcoval z církve. - Roku 995 byli při zákeřném přepadu Libice nad Cidlinou vyvražděni Slavníkovci. Rodové hradiště bylo bez ochrany, protože nejstarší člen rodu Soběbor dlel s vojskem v Polsku. V letech 995-996 žil Vojtěch v římském Aventinu, pak odešel do Polska, rozhodnout uspořádat křesťanskou misi k pohanům. Podle legendy se na své pouti dostal spolu s průvodci do lesa zvaného Romovské pole, který byl posvátným hájem, kam nesměli křesťané vkročit. Tu ho přepadli pohanští Prusové a jejich žrec probodl Vojtěcha oštěpem. I když do něj bodali i další, Vojtěch rozepjal ruce a modlil se za odpuštění vrahům, až klesl mrtev. Pohani mu prý potom usekli hlavu a nabodli ji na kůl. Vojtěch zemřel 23 . dubna 997 poblíž dnešního města Královec.
POLSKÝ panovník Boleslav I. Chrabrý záhy vykoupil od Prusů tělesné ostatky sv. Vojtěcha a nechal je pohřbít v Hnězdně, které nedlouho potom císař Ota III., který se s Vojtěchem několikrát osobně setkal a pokládal ho za svatého, povýšil na arcibiskupství. Již kolem roku 1000 byl založen kostel sv. Vojtěcha v Cáchách i v Římě na Aventinu. -
V roce 1039 uspořádal český kníže Břetislav vojenské tažení do Polska, dobyl Hnězdno a odvezl odtud ostatky sv. Vojtěcha do Prahy. Nechal je slavnostně pohřbít v katedrále sv. Víta. Jeho záměrem bylo zvýšit prestiž Prahy natolik, aby se mohl také ucházet o zřízení pražského arcibiskupství. Od 11 . století se po sv. Václavovi řadil sv. Vojtěch mezi patrony české země, současně ale byl i patronem Polska. Z této doby pocházejí první svatovojtěšské legendy. - Se svátkem sv. Vojtěcha souvisí lidové

zvyky, vázané na chov holubů - ať již čarování děvčat s mladým holoubětem, které mělo pomoci získat milého, nebo různé praktiky holubářů, které měly do holubníku přilákat cizí holuby. Tyto zvyky nejsou staré a byly poměrně málo rozšířeny.

NA DEN sv. Vojtěcha v Milavči u Domažlic pastýř nikdy netroubil na roh, ale práskal bičem. K tomuto tradičnímu zvyku se vázala místní legenda, podle níž se u obce na pouti z Říma zastavil sv. Vojtěch a usnul unaven ve stínu lípy. Právě hnal kolem stádo zlomyslný pastýř, který spícímu muži zatroubil rohem schválně přímo u ucha. Sv. Vojtěch se vzbudil a na místě pastýře potrestal hluchotou. Aby se podobné neštěstí neopakovalo, usnesli se sousedé, že jejich pastýř bude místo troubení práskat bičem.

* 24 . DUBEN
Sv. JIŘÍ
POCHÁZEL z urozené kappadocké rodiny; otec byl jako křesťan umučen. Jiří vstoupil do vojska a časem dosáhl hodnosti plukovníka římské armády. Když začal císař Dioklecián pronásledovat křesťany, předstoupil před něj a vyznal se ze své víry. Císař jeho slova označil za zradu a nechal Jiřího ihned uvěznit. Několik dnů ho mučili, aby se zřekl křesťanství, ale marně. Roku 303 zemřel katovým mečem. - Sv. Jiří - neohrožený bojovník za víru - se od 12 . století zobrazuje na koni jako sličný rytíř ve zbroji, jak zabíjí kopím saň, která naň dotírá. Toto vyobrazení je ovšem symbolické - saň totiž představuje zlého ducha či pohanství.

PODLE lidové víry se na sv. Jiří otevírá země. Svátek byl proto důležitým mezníkem hospodářského roku, především v chovu dobytka. Od sv. Jiří se dobytek začal pást na pastvě, v některých krajích se prováděl slavnostní jarní výhon. Hospodáři spolu s pastýřem prováděli evidenci kusů na rabuších (dřevěných hůlkách, na nichž se vruby značil počet), někdy pastýř dostával od nos-

podářů dárky (vejce, trochu mouky apod).. Prováděly se i různé pověrečné praktiky, které měly zajistit, aby byl dobytek celý rok zdráv. Když na Šumavě odcházel dobytek z chlévů, hospodáři ho zdobili věnci květů s červenými pentlemi (červená barva chránila před uhranutím), polévali ho svěcenou vodou a podobně. V Podmoklech dávali kravám do píce diviznu, aby dobře dojily. - Existovala pověra, že v den sv. Jiří vylézají ze země hadi a štíři, ale nejsou toho dne ještě jedovatí. S otevíráním země souvisela také pověra, že na sv. Jiří je voda ve studních jedovatá. - Na sv. Jiří odváděli poddaní každoročně vrchnosti jarní plat (peníze i naturálie); podzimní se splácel na sv. Havla.

* 25 . DUBEN
Sv. MAREK
EVANGELISTA sv. Marek se zmiňuje ve Skutcích apoštolských; provázel sv. Petra, kolem roku 62 působil v Římě jako pomocník apoštola sv. Pavla. Zde prý sepsal na žádost věřících evangelium, v němž zachytil věrně, co od sv. Petra slyšel. Podle jiného podání vzniklo jeho evangelium až po roce 67 (v té době již bylo sepsáno evangelium sv. Matouše). Zemřel údajně roku 68 , usmýkán na provaze uvázaném kolem krku Židy v Alexandrii.

NA CHODSKU se toho dne konal průvod, v němž pan farář spolu s věřícími obcházel po mezích pole, kropil ho i jarní osení. Tento obřad zvaný větší litanie nesouvisí se svátkem sv. Marka. Jeho původ sahá do pohanských dob Říma, kdy se konala procesí (zvaná ambarvalia - tedy průvody do polí) k poctě bohyně Robigo, spojená s prosbou dobré úrody. - Roku 598 se papež Řehoř I. Veliký zmiňuje, že se konalo křesťanské procesí, které se ubíralo stejnou cestou jako dříve pohanské, neskončilo však obětí psa, ale bohoslužbou pod širým nebem.

* 30 . DUBEN

Sv. KATEŘINA
PAMÁTKY slavené toho dne: Sv. Kateřiny Sienské, panny a řeholnice; sv. Adjutora, poustevníka; sv. Antonie a Tertully, mučednic; sv. Desideráta, kněze; sv. Donáta, biskupa; sv. Emiliána, vojína; ct. Eustachy, panny a mučednice; sv. Gualfarda, sedláře; bl. Hildegardy, manželky císaře Karla V.; bl. Josefa Cottolenga, kněze; sv. Ludvíka, chlapce; sv. Maternianase, biskupa; sv. Maxencie, vdovy; sv. Maxima, nádeníka a mučedníka; sv. Otildy, panny; sv. Primosuse a Rodiciana, mučedníků; sv. Quirilla, biskupa; ct. Rosamundy, matky sv. Adjutora; sv. Sabiny, panny; sv. Silvia, biskupa; sv. Žofie, panny a mučednice; bl. Vernera, opata.

* OD STŘEDOVĚKU se věřilo, že existují dny, kdy mají nečisté síly větší moc než jindy. Takovým dnem byl i noční čas z 30 . dubna na 1 . května. Víra v nečisté síly, stará jako lidstvo samo, se časem proměnila v pověru, že ďábel může moc na zemi uplatňovat pouze prostřednictvím lidí - čarodějnic a někdy i čarodějů. Zvláště staré ženy bývaly často podezřívány ze spojení s ďáblem a před uhranutím jimi se venkované bránili rozmanitými praktikami. - Před vrata domu i chléva se položily narýpané drny. Dříve než mohla čarodějnice vstoupit dovnitř, musela všechna stébla přepočítat, což jí trvalo až do rána, kdy její moc pominula. Stavení se kropilo svěcenou vodou, před vrata a na dvůr se zapichovaly pruty a pichlavé trní, aby se čarodějnice poranila. Na ochranu před nimi se zapichovaly i vidle, košťata, pod drn se dávalo vejce. Aby se čarodějnice zahnaly, práskali mladíci na návsi biči, také se střílelo z pušek. - Existovala řada praktik, které měly umožnit čarodějnici vidět, případně potrestat. Lidé věřili, že ji lze zahlédnout v noci na křižovatce nebo opuštěném místě. V Úbislavi na Šumavě se bylo možno zbavit vlivu čarodějnice na dobytek tak, že hospodyně vlila do korbele mléko od uřknuté krávy, smetanu tloukla do zpěnění a potom

hospodář vystřelil do korbele slepě nabitou pistolí. Tím se čáry zlomily a čarodějnice přišla prý sama prosit za odpuštění. - Ve Věštíně viděl hospodář souseda klečet u pole, nabírat do dlaní rosu a při tom šeptat: "Tohle beru z Podběly;" (což bylo jméno vypravěčovy krávy, z níž chtěl jeho soused magicky odčarovat část mléka pro sebe). - Na ochranu před čarodějnicemi se na vyvýšených místech pálily ohně, které jsou v některých krajích (zvláště v Německu) velmi starého původu. Postupem doby se z výročních ohňů stalo "pálení čarodějnic" - mladíci zapalovali košťata a vyhazovali je do výšky, prý proto, aby viděli čarodějnice létající na košťatech v povětří. Jinde se říkalo, že je tak možno čarodějnici srazit k zemi.

O PŮLNOCI před sv. Filipem a Jakubem, kdy měly zlé síly moc škodit lidem, daly se nalézt četné poklady. Aby se hledající před nimi bránil, musel mít při sobě květ z kapradí, svěcenou křídu, hostii a další předměty.

* 1 . KVĚTEN
Sv. FILIP a JAKUB
Dnes v katolickém kalendáři
3 . května.

APOŠTOL sv. Filip byl v Hieropoli ukamenován na kříži; s ním byly pochovány jeho dvě dcery. Apoštol sv. Jakub Menší, příbuzný Krista, byl Židy shozen z hradeb Jeruzaléma a ukamenován, protože odmítl prohlásit Krista za falešného Mesiáše. Je autorem obecné epištoly, v níž se učí, že víra je bez skutků mrtvá.

NA sv. FILIPA a Jakuba odeznívaly různé pověrečné praktiky, související s ochranou proti čarodějnicím. V mnoha vsích odmítali toho dne prodat cokoli z produkce, související s chovem dobytka, protože by se prý s takovými věcmi dalo čarovat. - S příchodem měsíce května bylo spojeno stavění staročeských májů. Popis z 2 . poloviny 19 . století líčí: ..Na den 1 . května chodí mládenci po půlnoci do lesa, kdež uťavše bře-

zový stromek zdola až po korunu hladce jej oklestí, věnci, kvítím a pestrými stužkami, červenými hedvábnými šátky vystrojí a pak uprostřed návsi postaví. Také každá zachovalá poctivá panna dostane svou májku, kterou jí před domem postaví její milenec buď pod okny nebo na dvoře, nemá-li ještě žádného, některý jiný mládenec. Je-li více děvčat v domě, dostane každá svou máji, a to nejstarší největší, nejmladší nejmenší. Potom první neděli májovou po poledni chodí mládenci s hudbou a májkou dům od domu, kde děvčatům byly máje postaveny, a sebravše dívky i dárky od nich veselí se buď společně okolo postavené máje na návsi anebo v hospodě zpěvem a tancem." - Bývalo často prestižní věcí, aby máj na návsi byl vyšší než měli v sousedních obcích. Někdy měl v koruně velký věnec z chvojí a místní chlapci pořádali soutěž, kdo se odváží vylézt k němu a přinést z věnce stuhu. Někdy museli mládenci máj přes noc střežit, protože chlapci ze sousední obce se pokoušeli věnec z máje pod rouškou tmy ukrást, což by přineslo hanbu vsi pro celý příští rok.

* 3 . KVĚTEN
Nalezení sv. KŘÍŽE
VE 4 . STOLETÍ nalezla císařovna sv. Helena údajný kříž, na němž byl ukřižován Kristus. Svátek nalezení se slavil zhruba od roku 800 až do nedávné doby, kdy byl zrušen.

* 4 . KVĚTEN
Sv. FLORIÁN
V ČESKÉM prostředí jeden z nejpopulárnějších světců. Byl patronem proti požárům a proto představoval běžný námět pro výklenkové plastiky venkovských usedlostí, které měly ochraňovat dům. Byl také patronem hasičů, kominíků a zedníků. Zpodobňoval se jako voják ve zbroji, s mečem a korouhví, obvykle v ruce s putnou, z níž lil vodu na hořící kostel u nohou. - O jeho svátku bylo zakázáno rozdělávat oheň a nosit vodu, jinak by mohlo usedlost stihnout neštěstí.

ŽIL na přelomu 3 . a 4 . století, působil jako plukovník římského vojska v Cetii (dnes rakouská obec Zeiselmauer). Jako horlivý křesťan se přidal v Laureacu (Lorchu) k těm, kteří byli vězněni pro víru, protože toužil po mučednické smrti. Soudce ho dlouho přemlouval, aby se křesťanství vzdal. Posléze mu kolem krku ovázali provaz s balvanem a svrhli ho z mostu do řeky Enže.

* 7 . KVĚTEN
BLAHOSLAVENÝ JARLOCH(Gerlach)
NARODIL SE roku 1165 , vychován byl v želivském klášteře, kde přijal nižší svěcení. Když jeho příbuzný Jiří založil roku 1187 v Milevsku premonstrátský klášter, přivedl sem Jarloch mnichy z Želivi a stal se prvým opatem. Sestavil životopis sv. Godšalka, sepsal kroniku v řadě druhých pokračovatelů Kosinových a účastnil se i politického života, jak svědčí jeho podpis mezi svědky na listině z roku 1221 , jíž český král Přemysl I. Otakar uzavřel mír s biskupem Ondřejem II. Jarloch zemřel 7 . května 1228 .

* SVÁTEK
VW NANEBEVSTOUPENÍ PÁNĚ
PODLE slov evangelia odešel Kristus 40 dnů po svém vzkříšení s apoštoly na Olivetskou horu a tam "byl před jejich zraky vzat vzhůru a oblaka jim ho zastřela". Také datum této oslavy je pohyblivé, slaví se ve čtvrtek 40 dnů po velikonoční neděli (tedy mezi 30 . dubnem a 3 . červnem). - Od středověku doprovázely některé liturgické úkony symbolické akty. Po evangeliu se Kristův obraz či socha vytahovaly vzhůru ke klenbě kostela, na věřící někdy z výše padalo kvítí či zrní symbolizující Kristovo požehnání lidem. Také se konala procesí, naznačující Ježíšovu cestu na Olivetskou horu.

* 11 . KVĚTEN
JÁCHYM DEBEŘÍM
RODEM byl Čech, působil v benediktinském klášteře v Mariazell, později jako duchovní správce v In-

zersdorfu. Pro víru se dostal do sporu s luterány, kteří ho 11 . května 1617 přepadli a ubili motykami.

* 16 . KVĚTEN
Sv. JAN NEPOMUCKÝ
NARODIL SE zřejmě kolem roku 1340 . Poprvé se syn Wolfina z Pomuka připomíná roku 1372 , kdy působil jako klerik pražské diecéze a veřejný císařský notář. O tři roky později ho pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi nazývá svým osobním notářem. Po vysvěcení na kněze se nejprve stal oltářníkem u sv. Víta a pak farářem u sv. Havla na Starém Městě pražském. Roku 1380 se současně tituluje jako sekretář a notář pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna. - Šetřil peníze, které plynuly do příjmů fary, a když nashromáždil dostatečnou částku, odebral se roku 1383 na studia na padovskou univerzitu. Zde byl roku 1386 zvolen rektorem ultramontánů (tedy příslušníků neitalských národů), promoval na doktora práv. Pak se vrátil do Prahy, kde obdržel hodnost kanovníka u sv. Jiljí a současně se zapsal na Karlově univerzitě. Roku 1389 se stal generálním vikářem arcibiskupa Jana z Jenštejna a dostal kanovnictví na Vyšehradě. Již v této době se mohl počítat mezi dobře placené vyšší činovníky kléru. Roku 1390 směnil svatohavelskou faru za žatecké arcijáhenství a stal se také kanovníkem kapituly u sv. Víta. - Roku 1393 vypukl spor mezi králem Václavem IV. a pražským arcibiskupem, který měl politické pozadí a odrážel krizi domácí společnosti. Arcibiskup uvalil na některé královské úředníky klatbu, bez králova vědomí potvrdil nového opata kladrubského kláštera. V odvetu za to nechal Václav IV. pronásledovat přední rádce a pomocníky arcibiskupovy a plenit jeho statky. Generální vikář Jan z Pomuka byl zajat, pálením boků mučen a na králův rozkaz 20 . března 1393 svržen z Karlova mostu do Vltavy, kde utonul.

ARCIBISKUP Jan z Jenštejna zaslal roku 1393 papežovi Bonifáci IX. stížný list na krále Václava IV., kde

již označuje Jana za "skutečného mučedníka". O jeho mučednictví se zmiňují i další autoři. Roku 1451 zapsal profesor vídeňské univerzity Tomáš Ebendorfer vyprávění, že Jan byl zpovědníkem manželky krále Václava IV. a byl utopen proto, že odmítl sdělit panovníkovi, co se dozvěděl při zpovědi. Tato legenda o mučednictví pro zásadu neporušit zpovědní tajemství se rychle rozšířila. V Čechách ji barvitě rozvedl kronikář Václav Hájek z Libočan, jehož podání ovlivňovalo výklad událostí, spojených se smrtí sv. Jana Nepomuckého až do poloviny 18 . století. - I když úctu měl záhy po své smrti, husitská revoluce ji na čas potlačila. Teprve v 16 . století ho začali spisovatelé označovat za světce a uváděli neobvyklé události z doslechu, zázraky, které se po jeho smrti staly. Tím byl dán základ k oficiální kanonizaci. Jednání s Římem začalo roku 1675 , ale mělo zdlouhavý průběh. Více než 20 let se v archivech zkoumal písemný materiál o životě Jana Nepomuckého a dalších pět let se šetřily příčiny, pro něž se v Čechách veřejně uctívá, ač ho Řím oficiálně za svatého neprohlásil. - Dne 15 . dubna 1716 byl komisionálně otevřen hrob Jana Nepomuckého. Pod kamennou deskou s gotickým nápisem "Johannes de Pomuk" byla nalezena rakev s kosterními pozůstatky, od pohřbu netknutými. V lebce byl údajně shledán neporušený jazyk - zázračný důkaz toho, že Jan hájil svatost mlčení. 31 . května 1721 byl prohlášen za blahoslaveného a 19 . března 1729 svatořečen.

JAN Nepomucký se záhy stal široce uctívaným českým světcem, jehož kult podporovali habsburští panovníci (proti tradici svatováclavské). Sv. Jan Nepomucký byl typickým barokním světcem, zobrazeným v 18 . století na četných plastikách, obrazech, svatých obrázcích, věnovány mu byly traktáty, literatura, procesí a poutě. - Gelasius Dobner vystoupil koncem 18 . století jako prvý proti nesprávným historickým údajům v papežově kanonizační bule z roku 1729 (smrt mylně datována do roku 1383). Roku 1855 po-

přel německý badatel Ábel dokonce existenci sv. Jana Nepomuckého a namítl, že za svatého nebyl prohlášen skutečný Jan Nepomucký, utopený roku 1393, nýbrž jiný smyšlený Jan, utopený roku 1383 . Kolem tohoto názoru vznikla rozsáhlá polemická literatura; je faktem, že ve starých zprávách, jichž není mnoho, došlo zřejmě několikrát k záměně jmen i dat. Přesto však lze přijímat opravy, provedené G. Dobnerem, které uvádějí zmatky na pravou míru a potvrzují existenci historické osobnosti sv. Jana Nepomuckého.
Sv. JAN Nepomucký byl kromě jiného ochráncem proti povodním, patronem mostů; v lidovém prostředí se jeho svátek pojil s pověrou, že se není před tímto dnem radno koupat venku, protože může člověk onemocnět.

* SVATODUŠNÍ SVÁTKY
V LIDOVÉM prostředí se označovaly jako letnice, také se jim říkalo rozalie, neboť o svatodušní neděli byly všechny oltáře bohatě zdobeny květy, především růžemi. Svatodušní svátky se slavily 50 dnů po velikonocích. Mezi velikonocemi a Božím hodem svatodušním bylo šest nedělí (1) Průvodní - Quasimodogeniti; (2) Misericordia; (3) Jubilate; (4) Cantate; (5) Křížová - Rogate; (6) Exaudi). Boží hod svatodušní, zvaný také svátek Seslání Ducha svatého, mohl připadnout na dny od 10 . května do 13 . června. - Ve Starém zákoně se padesátý den po velikonocích vzpomínal jako den, kdy Mojžíš na hoře Sinaj obdržel Desatero. Seslání Ducha svatého (Pentacostes) slavila starokřesťanská církev záhy, ale prvá ověřená zpráva pochází až ze 3 . století. Brzy se objevila snaha připodobnit tento svátek velikonocím; proto dostala již ve 4 . století vigilii s oktávou a připojil se další den - svatodušní pondělí. Po velikonocích se staly v západní církvi druhým svátkem, v němž bylo možno světit křestní vodu a udělovat svatý křest. Liturgická barva je červená na památku ohnivých jazyků, v jejichž podobě sestoupil sv. Duch

na apoštoly.

TAKÉ letnice navazovaly na tradici předkřesťanských svátků. Český kronikář Kosmas psal k roku 1092 o knížeti Břetislavovi II., že vyháněl ze země čarodějníky, věštce a hadače pohanské. Vykořenil také "obyčeje pověrečné, které vesničané, posud polou pohané, o letnicích v outerý nebo ve středu zachovávali, přinášejíce dárky k studánkám, oběti zabíjeli a zlým duchům obětovali".

* BOŽÍ HOD SVATODUŠNÍ

KROMĚ církevních oslav doprovázely letnice od středověku bujaré oslavy, hostiny, tanec a zpěv, proti kterým marně horlili mravokárci. - Často se v sobotu před svátkem celé stavení čistě uklidilo, vyzdobilo zelenými ratolestmi a květy, ozdobily se svaté obrázky v koutě nad stolem. Především na Moravě věnovaly hospodyně úpravě domu značnou péči. - Se svatodušními svátky se také spojovaly nejrůznější pověry, především zápas proti nečistým silám - čarodějnicím. Podobně jako v noci před sv. Filipem a Jakubem vycházeli v podvečer chasníci na náves a práskáním bičů zaháněli čarodějnice. - Na mnoha místech se konaly obchůzky mezí a hraničních kamenů, patřících k obci, které se kontrolovaly, opravovaly a řešily se také sousedské spory. Na tyto obchůzky se příliš netěšila mládež, i když se jich musela s obcí účastnit. Mnohde bylo totiž zvykem, že u významných mezníků dostávali chlapci výprask, protože tak prý bylo zaručeno, že si budou přesně pamatovat, kde hranice leží.

* SVATODUŠNÍ PONDĚLÍ

ZATÍMCO neděle měla ráz především oslav církevních, v pondělí dominovaly rozmanité lidové obyčeje. Mnohé z nich měly starobylou tradici. Velice rozšířeným obyčejem, známým i z jiných evropských zemí, byl zvyk mládeže strojit se za krále a královnu a za doprovodu družiny vyjednávat královskou svatbu, případně hledat pro krále vhodnou ne-

věstu. Někde se role rozdělovaly dohodou, jinde podle vážnosti účastníků nebo soutěží (např. na Šumavě byl králem ten pastýř, který vyhnal dobytek ráno prvý na pastvu). Průvod s králem chodil po vsi, vtipkoval, chválil i haněl hospodáře a čeleď, předříkával rozmanité verše, místy se hrálo téměř malé divadelní představení; za to dostávali mládenci od hospodářů dárky. Obchůzka končila obvykle pronásledováním utíkajícího krále, vhozením některého člena průvodu (hastroše, lenocha, žáby) do vody, závody na koních a podobně. Takové bylo základní schéma, obměňované v různých variantách, s rozličnými maskami, verši, vtipy a podrobnostmi.

SLAVNÉ jízdy králů se dodnes uchovaly na Slovácku, známá je jízda vlčnovská, uherskohradišťská a další. V minulosti byly běžné ve většině obcí - v Záhlinicích honili krále naposledy roku 1849 , v okolí Přerova 1868 a v Hluchově 1870 . Podrobné popisy jízd králů z okolí Uherského Hradiště se dochovaly z 90ých . let 19 . století. - Král býval ustrojen různě, v jednom průvodu celý v bílém, na hlavě měl korunu z pozlaceného plechu a v ruce palaš s červenými stuhami, v jiném byl oblečen do honosného slováckého kroje, na hlavě věnec z kvítí, přepásán byl dvěma pentlemi. Často musel zůstávat netečný ke svému okolí, nesměl ani promluvit - proto měl někdy v ústech růži. Pokud byl se svou chasou přepaden mládenci z jiné vsi, nesměl se bránit a mohl se jen držet za svými jezdci. Král musel mít nejlepšího koně, bohatě zkrášleného pentlemi a květy. Chasa si ho volila několik dnů před jízdou; býval jím obvykle chlapec ve věku 14 až 15 let, syn některého bohatého a váženého souseda. Být králem byla největší pocta, jaké mohl chlapec dosáhnout, a proto se často rodiče různými dárky u chasy ucházeli, aby byl zvolen právě jejich syn. - V králově družině býval obvykle praporečník, který jel před průvodem, dále chasa, oděná v pestré, bohatě vyšívané a krajkou zdobené kroje s pentlemi, často třímali jezdci v rukách šavle.

Někdy byla chasa rozdělena na vyslance, kteří oznamovali králův příchod a žádali o svolení k návštěvě průvodu, vyvolavače, výběrčí s pokladnicí na dary a doprovod. Po obou stranách krále jeli pobočníci, někdy se chlapci, jedoucímu vedle krále, říkalo "královna". Průvod uzavíral "ocásek", jezdec v obráceném ošuntělém kožichu na olysalé herce. Průvod byl různě veliký, podle počtu chlapců v obci čítal místy i 20 jezdců. Průvod objížděl jednotlivá stavení, v nichž se opakovala vyvolávání a proslovy, navštěvoval i sousední obce. Pokud se v polích potkaly skupiny dvou králů, následovala obvykle "bitva"; poražená strana musela svého krále vydat a později ho vykoupit sudem piva.

TAKÉ v Čechách se dříve slavil tento den zvyky, které měly mnohé prvky podobné s honosnou slováckou jízdou králů. Podrobné popisy jsou dochovány ze vsí jižních i západních Čech. Králův průvod byl obvykle rozmanitý, kromě praporečníků a biřiců se v něm vyskytoval i kat, kněz, soudce, rybníkář, sluha a další. Na některých panstvích Rakovnického, Berounského a Plzeňského kraje se v letech 1780 až 1790 (doba josefínských úsporných reforem) hry s králem zakazovaly, protože prý výrostci nadělali v lesích mnoho škod při sekání stromků na máje, loupání kůry stromů na čepice, oděvy a pásy, jimiž se odíval král a družina. Součástí obchůzky v Čechách byly často dlouhé proslovy a bohatý sled dramatických scén, v nichž nechyběl soud, kázání, posměšky na konkrétní osoby, srážení žáby či její poprava katem a honba krále vojáky na koních.

NA CHUDENICKÉM panství u Klatov se role rozdělovaly podle pořadí, v jakém ráno vyhnali chlapci dobytek na pastvu - prvý byl král, druhý buřič (biřic), třetí žabař, čtvrtý hokynář, další čtyři táhli káru, jeden držel opratě a poslední byl žábou. Odpoledne ozdobili chlapci káru jedličkami, do káry se ukryl chlapec - žába, který někdy držel v ruce bič s přivázanou skutečnou

žábou. Prvý v průvodu kráčel král
s opentlenou jedličkou a za ním ho-
kynář s košíčkem na dárky. Když
došli ke stavení, odříkali své role.
Buřič: Bigity, rigity, šponc, zabili
nám krále, na zelenej skále, neměli
sme se čím brániti, museli sme ka-
mení ze skály lámati. Pane králi, je-li
pravda?
Král: Je pravda, kdo svědčí, šelma
větší, kdo nesvědčí, ještě větší.
Žabař: Dřu, dřu žábu na řežábu, aby
nechodila do zelí ani do hrachu, jest-
li tam přijde, o zuby přijde.
Hokynář: Paní mámo krásná, daruj-
te nám kousek másla, aby se nám
huba pásla; kousek tvarohu, aby
nám vousy rostly nahoru; ňáký vej-
ce, pro naše strejce; ňáký vdolky,
pro ty naše holky; ňáký troníky, pro
ty naše koníky; ňáký grejcary, pro ty
naše švejcary.
Král: Žábo, zahrkej!
Poté chlapec ukrytý v káře zakuňkal
jako skutečná žába, nato dala hos-
podyně chlapcům výslužku - vejce,
někdy i peníze. Vše si dělili po obeji-
tí celé vsi; nejvíce dostal král, nejmé-
ně žába. Tato forma zobrazuje již
úpadkovou podobu starého zvyku.

POSLÓCHNĚTE horní, dolní, -
jak domácí, tak přespolní, - co se
stalo v raničku - na tem zeleným
trávníčku. - Honili jsme krále, po
horách, po dolách, - po štrnácti
hřebcích, po dvanásti kobylách. -
Králíčka jsme nedostali, - koníčky
jsme stumlovali. - Skoval se nám
do salaší, chrašči, - nemohli jsme
ho dostati, ani dopásti. - Máme
krále chudobnýho, - na tři strany
poctivýho.
(Ze slovácké jízdy králů)

MEZI německým obyvatelstvem na
Šumavě byl populárním "zpěv vod-
ního ptáka" (Wasservogelsingens),
přinesený zřejmě přistěhovalci z Ba-
vorska v 17 . století. V noci z neděle
na svatodušní pondělí se sešli chlap-
ci ze vsi a zvolili jednoho, označené-
ho jako "vodní pták"; ten dělal
předzpěváka. Potom šli společně
dům od domu a pod okny zpívali
předem připravené písně, obsahující
žertovné posměšky na jednotlivé
členy domácnosti. V domech čekaly

dívky, které na ně po dozpívání vylily z podstřeší plná vědra vody. Teprve potom směli mokří hoši vejít a dostali výslužku. Když obešli celou ves, odešli se usušit do hospody a uspořádali z dárků hostinu.

ZVYKEM vzdáleně souvisejícím s moravskou jízdou králů byl závod na koních, pořádaný o letnicích na Šumavě a zřejmě dříve i jinde, kde se chovali koně. Na pastvině se vyznačila dráha, jezdilo se na vyšňořených nesedlaných koních; vítěz obdržel vyšívaný praporec či šátek. Na počest vítěze hrála také kapela.

VE STAROČESKÝCH městech existoval zvláštní zvyk, zvaný "střílení ku ptáku". Zábava přišla z ciziny, ve 13 . století jsou o ní zmínky v Německu, v Čechách se po husitských válkách stala velice oblíbená. Na dlouhou dřevěnou tyč se upevnil původně živý, později dřevěný pták, na něhož se střílelo z kuše, později pušky. Zábavu organizovaly převážně cechy. Kdo sestřelil ptáka prvý, stal se králem a směl toho dne nosit na krku stříbrného ptáka zavěšeného na řetěze. Koncem 15 . století obdrželi úředníci v Kutné Hoře příkaz vydat střelcům hřivnu stříbra, aby mohli nechat takový odznak zhotovit. O ptačím králi je v městských knihách ze 16 . a 17 . století nemalá řada zápisů.

* 27 . KVĚTEN
BLAHOSLAVENÁ VOJSLAVA
SESTRA blahoslaveného Hroznaty, spoluzakladatelka chotěšovského kláštera; zemřela v listopadu 1227 .

* 30 . KVĚTEN
BLAHOSLAVENÁ ZDISLAVA
NARODILA se kolem roku 1200 v Křižanově na severozápadní Moravě. Již jako malá se zajímala o životy světců a podle legendy uprchla do lesů, kde chtěla žít jako poustevnice. Služebníci však děcko nalezli a přivedli zpět. - Když dospěla, provdala se za Havla z roku Markvarticů, majitele rozsáhlých držav v severních a severovýchodních Če-

chách. Žila s ním na hradě Lemberku a měla 4 děti. Manžel byl válečník, nekladl však překážky Zdislavině zbožnosti. S jeho svolením vstoupila do třetího řádu řehole sv. Dominika. Pod prostým řeholním šatem prý nosila žíněný pás, jedla skrovnou stravu. Zemřela 1 . ledna 1252 . Někdy se uvádí s příjmením Berková, příbuzenské vztahy k tomuto roku jsou však velmi vzdálené. Berkové z Dube později vlastnili panství, kde žila, proto se k ní hlásili jako své praméti. Úcta ke Zdislavě má kořeny v severních Čechách. Roku 1907 byla blahoslavena a v současné době se jedná o jejím svatořečení. Je patronkou rodinného života, někteří duchovní ji považují za ochránkyni severních Čech.

* SVÁTEK BOŽÍHO TĚLA
(dnes Slavnost Těla a Krve Páně)
SLAVIL SE 11 dnů po Božím hodu svatodušním, v rozmezí od 21 . května do 24 . června. Od prvých kroků křesťanské církve žila víra v přítomnost Krista v Nejsvětější svátosti - hostii (Tělu Páně). Zvláštní úcta jí však začala být prokazována až v dobé vrcholného středověku. V té době zjednodušené dramatické zpodobnění základů víry nahrazovalo duchovní symboliku; proto se také při mši zavedlo pozdvihování. - Svátek Božího těla se odvozuje od vidění sv. Juliány (zemřela roku 1258), kterého se jí dostalo roku 1209 v Lutychu. Bůh ji vyzval, aby se snažila o zavedení svátku ke cti Nejsvětější svátosti. Podporu získala u lutyšského arcijáhna Jakuba Pantaleona, který poté, co se stal papežem (přijal jméno Urban IV)., stanovil roku 1264 tento svátek pro celou církev. Přesto se mu nepodařilo prosadit ho všeobecně. Šířil se postupně, v Praze se prvé procesí Božího těla konalo roku 1355 . - V českých zemích, stejně jako ve většině krajin střední Evropy, nabyla tato oslava zvláštního rázu. Průvod přijal charakter prosebného procesí za příznivé počasí před nastávajícím létem a za ochranu před přírodními katastrofami. Procesí se konalo postupně ke čtyřem oltářům (postave-

ným obvykle v rozích náměstí),
u každého se četl začátek jednoho ze
čtyř evangelií. Rázu procesí odpoví-
daly i modlitby, začínající invokace-
mi např.: "Od hromobití, krupobití
a záhuby bouře, od metly zemětřese-
ní, od moru hladu a války - ochra-
ňuj nás, Pane."
U OLTÁŘŮ se někdy světily květi-
nové věnečky účastnic. Těmto vě-
nečkům se připisovala stejná moc,
jakou měly "kočičky" posvěcené
před velikonocemi o Květné neděli,
především chránily před blesky. Že-
ny se také snažily získat pár ratolestí
lípy a břízy, jimiž byly zdobeny oltá-
ře. Pokud je zastrčily do lnu, vyrostl
prý obzvláště vysoký. Listí břízek
z oltářů, smíšené s uhlím z Jidáše,
páleného na Bílou sobotu, položené
do chléva bezpečně chránilo doby-
tek před každou nemocí.

* 3 .ČERVEN
hrabě JAN BEDŘICH
VALDŠTEJN
PRAŽSKÝ arcibiskup; na své ná-
klady vystavěl chrámy v Horním
Litvínově a Duchcově, při chrámu
Panny Marie v Klatovech založil na-
daci na výživu kněží. Prostřednic-
tvím Dědictví Svatováclavského dal
vytisknout Nový zákon, který rozdal
lidu. Zemřel na neštovice 1694 .

* 8 . ČERVEN
Sv. MEDARD
PRAXÍ potvrzená pranostika "Me-
dardova krápě - 40 dní kape" ne-
má s osudy sv. Medarda spojitost. Sv.
Medard se narodil kolem roku 459
v severní Francii rodině zámožného
šlechtice. Ve svých 33 letech byl vy-
svěcen na kněze, po bohabojném ži-
votě se jako sedmdesátiletý stařec
stal biskupem vermandoisským; ze-
mřel roku 545 . Rodnému městu Sa-
lency odkázal 12 jiter polí, aby z je-
jich výtěžku dostávala každoročně
nejctnostnější panna z města 12 tola-
rů. Slavnost zvaná "růžová" se koná
dodnes, dívka "růžová královna" je
korunována věncem bílých růží.

* 13 . ČERVEN

Sv. ANTONÍN PADUÁNSKÝ
V MINULOSTI byl oblíbeným světcem, platil za ochránce cestujících, za pomocníka při hledání ztracených věcí a obecně za pomocníka v nouzi. Jeho obrázek či malou sošku lidé často při sobě nosili na ochranu. - Narodil se roku 1195 v Lisabonu, přízvisko Paduánský je podle italského města, kde jsou jeho ostatky uloženy. Jako patnáctiletý vstoupil do řádu sv. Augustina, později přešel mezi františkány. Roku 1221 se vydal kázat do Afriky, ale bouře zahnala jeho loď na Sicílii. Zde vstoupil nedaleko městečka Forli do kláštera sv. Pavla. Vynikal jako kazatel, pro veliký zájem věřících musel kázat i pod širým nebem. Zemřel roku 1231 , již roku 1232 byl prohlášen za svatého.

* 17 . ČERVEN
JAN z JENŠTEJNA
JAKO mladík si liboval ve světských radovánkách, ale pak učinil pokání. Stal se pražským arcibiskupem, zpočátku podporoval politiku krále Václava IV., později se dostal do sporu s ním a byl nucen opustit Čechy. Zemřel roku 1400 v Římě.

* 23 . ČERVEN
ANNA PŘEMYSLOVNA
DCERA českého krále Přemysla I. Otakara a jeho druhé ženy Konstancie Uherské. Provdala se za slezského vévodu Jindřicha Zbožného, který později padl v bitvě s Mongoly u Lehnice. Oba žili zbožným životem, přesto měli mnoho dětí, z nichž naživu zůstalo jen 10 . Anna stavěla a bohatě podporovala kláštery, zemřela roku 1265 .

* 24 . ČERVEN
Sv. JAN KŘTITEL
NARODIL SE v judských horách knězi Zachariáši a Alžbětě. Jako mladík odešel do pouště, kde žil životem poustevníka, oděn jen do šatu z velbloudí srsti, ovázaného kožený pásem. Jedl kobylky upražené na kameni a lesní med. Připravoval lid na příchod Mesiáše, četné posluchače svých kázání křtil v řece Jor-

dán. Sv. Jan pokřtil také Krista, přitom nad ním spatřil Ducha svatého, sestupujícího v podobě holubice na znamení, že Kristus je Božím synem.

Sv. Jan Křtitel vytýkal vládci Galileje Herodu Antipovi, že hřeší s Herodiadou, manželkou svého bratra. Za to byl uvězněn; Herodiada usilovala o Janův život, ale král Herodes vězně zpočátku chránil, protože se bál nevole lidu a sám si sv. Jana Křtitele vážil. Příležitost se zlé ženě naskytla až při hostině k výročí Herodovy korunovace. Dcera Herodiady Salome okouzlila tancem krále tak, že nadšen slíbil splnit jí jakékoli přání. Salome požádala podle návodu matky o hlavu sv. Jana Křtitele. Král se sice zdráhal, ale nakonec panovnický slib splnil - 29 . srpna byl sv. Jan Křtitel sťat.

SVÁTEK sv. Jana Křtitele připadá na dobu letního slunovratu. Je to jediný svátek církevního roku, kdy se slaví narození světce. V předkřesťanských dobách byl výročím nastávajícího léta a úrody. Podle pohanských představ vyvěraly na povrch magické síly země, neboť slunce, obracející se na své pouti oblohou, ztrácelo toho dne nad nimi moc. Odtud pramenila řada pověr a zvyků, které souvisely s tímto svátkem v pohanských dobách a které se přenesly i do křesťanského prostředí. Sv. Jana Křtitele slavila církev již roku 506 .

PÁLENÍ ohňů, zřejmě ještě předkřesťanský zvyk, nemohla církev potlačit, a proto ho v lidovém prostředí tolerovala. Ohně dostaly název "svatojánské", scházela se u nich především mládež, chlapci přeskakovali plameny, existovala různá říkadla a dokonce i symbolická oběť ohni (květy, věnec).
RŮZNÉ pověry toho dne se vztahovaly k rostlinám. Zvláštní síla se připisovala bylinám natrhaným v předvečer svátku (svatojanské koření), které se užívaly v lidovém léčení i magii. Obdobné vlastnosti se připisovaly máslu stlučenému během svatojánské noci. V lesích se daly podle zářícího kapradí nalézt ukryté

poklady, šťáva ze zázračného kapradí činila člověka neviditelným nebo mu umožňovala rozumět řeči zvířat. V severních Čechách se ve světnici pod stolem z trojího kvítí stlala "postel sv. Jana", k ní se kladl obrázek světce. Ráno se v ní objevoval obtisk světcovy hlavy a děti zde nalézaly drobné dárky. Podle světce se také nazýval "svatojanský chlebíček", protože se jím prý živil.

* 25 . ČERVEN
Ct. JINDŘICH ZDÍK
ROKU 1126 se stal olomouckým biskupem, roku 1137 vykonal pouť do Jeruzaléma. Zde vstoupil do premonstrátského řádu, po návratu se podílel na založení Strahovského kláštera. Protože podporoval vládu českého knížete Vladislava II. na Moravě, přepadla ho odbojná znojemská údělná knížata a málem ho připravila o život. Jindřich Zdík se neúspěšně pokoušel zorganizovat misi k pohanským Prusům, snažil se o nápravu domácí církve a bojoval proti sňatkům kněží. Zemřel roku 1150; jeho současník sv. Bernard ho nazval "mužem svatým a učeným".

* 29 . ČERVEN
Sv. PETR a PAVEL
PATŘÍ k nejstarším svátkům světců, které církev slaví; v Římě o něm existuje zmínka již ve 4 . století. Apoštol sv. Petr neměl školní vzdělání, živil se lovem ryb v Genesaretském jezeře. Pro Krista opustil rodinu a jako učedník ho následoval, místo původního jména Šimon přijal jméno Petr. Když byl Kristus zajat, Petr ho zapřel, později velice litoval svého lidského poklesku. Kristus mu před smrtí slíbil nejvyšší hodnost. v církvi a po svém zmrtvýchvstání mu ji předal. Sv. Petr si byl vědom této pocty, proto vystupoval jako hlava apoštolů. Po kratším pobytu v Jeruzalémě (kde byl andělem zázračně vysvobozen ze žaláře) odešel do Říma, kde založil křesťanskou obec. Odtud řídil 25 let církev, vykonal i četné apoštolské cesty. Předsedal prvému tzv. apoštolskému církevnímu sněmu v Jeruzalémě roku

50 . Za císaře Nerona byl spolu s apoštolem sv. Pavlem zajat, 9 měsíců žalářován a roku 67 ukřižován hlavou dolů. Od sv. Petra odvozují svůj úřad a sídlo římští papežové (papežskému trůnu se proto říká stolec sv. Petra). - Apoštolu sv. Pavlovi, který byl umučen se sv. Petrem, se v církvi říká "učitel národů", protože vykonal četné apoštolské cesty a je autorem listů Thessalonským (řadícím se k Novému zákonu), v nichž vykládá otázky víry.

PODLE lidové víry si toho dne žádala oběť řeka - proto se na sv. Petra a Pavla nikdo nekoupal a dokonce ještě v 19 . století se převozníci zdráhali vyjet na vodu, ba dokonce i vylovit utopence.

* 30 . ČERVEN
ARNOŠT z PARDUBIC
NARODIL SE roku 1297 v zemanské rodině, záhy se jeho otec přestěhoval do Pardubic (odtud přídomek). Navštěvoval školy v Praze i v Itálii, roku 1343 byl zvolen pražským biskupem a po zřízení pražského arcibiskupství se stal roku 1344 prvým pražským arcibiskupem. Položil základní kámen katedrály sv. Víta, posvětil i všechny významné stavby Karla IV., jehož osobně korunoval českým králem. Ač sám žil střídmě, soustřeďoval na svém dvoře vynikající osobnosti. Pro jeho učenost i zbožnost sbor kardinálů uvažoval po smrti papeže Innocence VI. o jeho zvolení papežem. Roku 1364 zemřel na zimnici. Lid ho považoval za svatého, jeho kanonizaci zabránily však husitské války. - Podle mylné legendy pochází z jeho rukou milostná soška Panny Marie na Svaté Hoře v Příbrami.

* 2 . ČERVENEC
Navštívení PANNY MARIE
(dnes se slaví 31 . května)

* 3 . ČERVENEC
BLAHOSLAVENÝ MENRÁD (Meinhard)
PRAŽSKÝ biskup, který nechal vyzdobit hrob sv. Vojtěcha, jehož byl

ctitelem. Vykonal pouť do Jeruzalé-
ma, po návratu byl obžalován ze
spiknutí proti knížeti Soběslavovi II.,
ale obhájil se. Zemřel roku 1134 .

* 4 . ČERVENEC
Sv. PROKOP
PODLE legend se narodil kolem ro-
ku 985 v zemanské rodině v Cho-
touni u Kouřimi. Na Vyšehradě
(snad v Uhrách) byl vzdělán ve slo-
vanském písemnictví, snad na Mo-
ravě byl vysvěcen na kněze. Po ná-
vratu do Čech nalezl útulek v jeskyni
u řeky Sázavy. Postavil chýši, vymý-
til les a začal pěstovat obilí. Zhruba
v roce 1030 ho potkal kníže Oldřich
a vyvolil si ho za zpovědníka a rádce.
Sv. Prokop založil roku 1032 u Sá-
zavy klášter slovanské liturgie,
v němž byla škola, pěstovalo se zde
nejen písemnictví, ale i výtvarné
umění. Opatem byl 20 let a zemřel
roku 1053 . Stal sey prvým českým
světcem, kterého Řím roku 1204
oficiálně uznal.

V MINULOSTI se slavily oblíbené
prokopské poutě. Sv. Prokop byl
patronem horníků, proto měly oká-
zalý ráz zvláště v městě Příbrami.

* 5 . ČERVENEC
Sv. CYRIL a METODĚJ
BRATŘI původem z makedonské-
ho města Soluně, roku 863 je na žá-
dost knížete Rastislava vyslal na
Velkou Moravu byzantský císař Mi-
chal III. Přinesli slovanskou liturgii
a písmo, jež dalo základ slovanské-
mu písemnictví. Cyril (později přijal
jméno Konstantin) zemřel roku
869 , Metoděj 885 . Metoděje jmeno-
val papež arcibiskupem panonským.
Dne 30 . září 1880 nařídil papež
Lev XIII. encyklikou "Grande mu-
nus" slavit svátek obou věrozvěstů
v celé katolické církvi.

* 6 . ČERVENEC
CTIHODNÁ ANDĚLA ČESKÁ
HISTORICKÉ údaje o ní chybějí;
v Kolíně nad Rýnem je však uložen
relikviář s informací, že je pochová-
na v Praze. B. Balbín zapsal neově-

řenou zprávu, že byla dcerou knížete Vladislava II., vykonala pouť do Jeruzaléma, vstoupila do řádu karmelitánů a po zbožném životě zemřela v Praze roku 1220 .

* 13 . ČERVENEC
Sv. MARKÉTA
NARODILA SE v maloasijském městě Antiochii, tajně se stala křesťankou, proto ji otec zavrhl. Odešla do hor, kde se živila pasením dobytka. Pro její krásu se do ní zamiloval vladař Olibrius. Sv. Markéta odmítla všechny jeho návrhy a veřejně se přihlásila ke Kristu. Proto ji dal mučit, rány se jí však zázračně zacelily. Kolem roku 275 byla popravena mečem. - Sv. Markéta je patronkou těhotných žen. Podle legendy ji ve vězení spolkl ďábel převtělený do podoby draka, ale pukl a světice tak byla osvobozena. Ženám se dával k ulehčení porodu "Markétin pás". Při těžkých porodech a velkých porodních bolestech se obětovala sv. Markétě svíčka; pokud hořela, byla žena chráněna.
Byla patronkou rolníků a také pastýřů, protože byla přinucena po útěku od otce živit se v horách chovem dobytka. Na její svátek v českých zemích dříve začínaly žně - "Sv. Markéta, hodila srp do žita". V okolí Městce Králové chodily po domech děti s přáním dobré úrody.

TÉHOŽ DNE se vzpomíná výročí blahoslavené Markéty, dcery českého knížete Vladislava II., abatyše v Doksanech.

14 . ČERVENEC
BLAHOSLAVENÝ HROZNATA
NARODIL SE kolem roku 1160 v rodině starobylého šlechtického rodu pánů z Krašovic. Podle legendy spadl při cestě do Krakova do řeky Visly a topil se. Později vyprávěl o vidění, že ho nad vodami drží jakási vznešená paní a učinil slib, že provždy zůstane ctitelem Panny Marie. Když mu zemřela žena i syn, věnoval své rozsáhlé statky církvi. Na říčce Teplé založil premonstrátský klášter, dostavěný roku 1196 . Odešel také na tažení do Svaté země, ale

pro nebezpečí domácí války se musel vrátit do Čech. Při zastávce v Římě vymohl od papeže pro svůj klášter četné výsady. Při obhlídce klášterního majetku byl zajat loupeživými rytíři. A podle legendy nechtěl Hroznata, aby klášter utrpěl finanční ztrátu vyplacením výkupného. Dříve než mniši požadovaný obnos shromáždili, zemřel Hroznata na útrapy (14 . července 1217).

* 27 . ČERVENEC
Sv. GORAZD
RODEM z Moravy, žák sv. Metoděje, který odešel s kněžími slovanské liturgie z Velké Moravy do Bulharska, kde zemřel kolem 900 . Jeho osudy jsou zahaleny tajemstvím.

* 22 . ČERVENEC
Sv. MAŘÍ MAGDALENA
SESTRA Lazara a Marty, bydlela na statku Magdale u Tiberiadského jezera. V mládí vedla hříšný život, později poznala Krista, učinila pokání a přidala se k jeho věrným. Doprovázela ho i na Křížové cestě a byla přítomna jeho smrti. Když vstal Kristus z mrtvých, zjevil se jí v zahradě. V čase pronásledování křesťanů byla spolu s Lazarem a Martou zahnána na loď bez vesel, která byla poslána na širé moře. S ní doplula až do Francie, kde později zemřela a tam jsou uloženy její ostatky.
K JEJÍM atributům patří dlouhé vlasy a slzy. V Bavorsku byla patronkou holičů, o jejím svátku se měly stříhat vlasy, aby vyrostly delší.
O růžích se říkalo, že byly původně bílé, ale zčervenaly jejími slzami; odtud jméno "růže svaté Magdaleny".
- V den sv. Maří Magdaleny se lidé neměli koupat, věřili, že by je její vlasy mohly stáhnout pod hladinu.
V této víře se světici přisoudily rysy pohanské rusalky, vodní víly. Sňatek, uzavřený toho dne, měl přinést smůlu; rovněž měla smůla stihnout pocestné.

* 25 . ČERVENEC
Sv. JAKUB VĚTŠÍ
SYN galilejského rybáře, od Krista

dostali spolu se svým bratrem evangelistou sv. Janem pro ohnivou povahu přezdívku "Synové hromu". Doprovázel Krista a byl prvým, kdo za něj položil život - na rozkaz krále Heroda Agrippy byl sťat roku 42 (nebo 44). - Je národním světcem Španělska. Stal se patronem poutníků a od 13 . století je jeho atributem poutnická hůl. Na jeho svátek se v Německu začínaly tradičně žně.

NA sv. JAKUBA se v mnoha západoevropských zemích shazoval ze střechy nebo věže kostela kozel či kočka. Obřad se prý dál jako památka toho, že sv. Jakub byl shozen s jeruzalémských hradeb (či chrámu). Někdy se tento zvyk spojoval i s předkřesťanskou letní obětí za zdar úrody. - I když zvyk nebyl dříve všude znám, rozšířen byl v mnoha regionech českých zemí. Měl zřejmě dlouhou tradici, ač nejstarší zpráva o něm pochází až z roku 1636 . Tehdy poslala šafářka vrchnostenského dvora lék podle příkazu své paní Zuzaně Černínové. "Nechala sem toho kozla shoditi, aby se v něm krev srazila, na sv. Jakuba do slunce vejchodu a tu krev sem usušila a lůj přepustila a nyní Vaší milosti posílám". - Řada návodů se objevuje v dalších spisech, včetně knihy jezuity J. Barnera z konce 17 . století: "Kozlové k sv. Jakubu nebo při začátku tohoto měsíce zabiti bývají, anebo z vysokého místa svrženi, sebraná krev jejich zachovává se pro všelijaké příhody náhlé a jistá částka dává se v octě, jestli která žíla v těle lidským se přetrhla a krev se usedla, zase se rozplyne po ní." Podle lidových léčitelských receptářů prý propůjčoval strach padajícího kozla krvi čarovnou moc. - Kozel se shazoval v severních i východních Čechách ještě v 1 . polovině 19 . století z věží kostelů a také přímo z hradu Trosky. Později již kozla neshazovali, ale slavnostně zabíjeli. V Jaroměři o to pečoval řeznický cech. Kozla slavnostně ověnčili pentlemi, kolem krku dostal věnec z kvítí, pozlatili mu rohy. V průvodu ho dovedli k městské bráně, kde ho řezník zapíchl. Krev i maso se prodávaly, neboť se věřilo

v jejich čarovnou moc. Jinde kozla upekli a společně ho snědla celá obec. - Nermuť se, kozle, - že svůj život dokonáš. - Vypršela tvoje hodina, - dnes svůj život skončit máš. - Po celý svůj život - užíval jsi kratochvíle, - teď za tvé špatné činy - přišla tobě smutná chvíle. - Nemeškej, skoč rychle dolů, - sraz hlavu, uděláš konec všemu! (Z Náchodská)

* 26 . ČERVENEC
Sv. ANNA
S MANŽELEM sv. Joachimem nemohla mít děti; teprve ve vysokém věku vyslyšel Bůh její modlitby a obdařil ji dcerou Marií, matkou Ježíše Krista. Její kult dosáhl v českých zemích největší obliby v 15 . a 16 . století. V té době patřilo křestní jméno Anna k nejběžnějším. Sv. Anně byly zasvěceny četné kostely, na její svátek se konaly poutě, ale i různé zábavy a kratochvíle. - Sv. Anna byla také patronkou horníků a o jejím svátku chodívali lidé v důlních revírech na mši ve slavnostních uniformách, doprovázeni kapelou.

* 27 . ČERVENEC
Sv. KLEMENT
ŽÁK sv. Cyrila a Metoděje, po vypuzení mnichů slovanské liturgie odešel z Velké Moravy a byl v Makedonii ustaven biskupem. Zasloužil se o rozvoj písemnictví.

* 30 . ČERVENEC
CTIHODNÝ ONDŘEJ
BISKUP Ondřej II. žil na počátku 13 . století, kdy Evropou otřásal zápas o investituru mezi mocí světskou (císařem) a církevní (papežem). Ondřej II. se dostal do sporu s českým králem Přemyslem I. Otakarem, roku 1217 odešel do Říma a nad Čechami vyhlásil interdikt. Spor byl ukončen roku 1221 vydáním ochranných privilegií pro českou církev. Ani potom se však biskup necítil doma bezpečný, znovu odešel a roku 1224 zemřel v Římě.

* 10 . SRPEN
Sv. VAVŘINEC
Sv. VAVŘINEC (Laurentius) pocházel ze Španělska, učitelem mu byl kněz Sixtus, který se později stal papežem a sv. Vavřince přijal mezi sedm římských jáhnů. Za císaře Valeriána se Sixtus stal prvou obětí pronásledování křesťanů. Při svém zatčení nařídil sv. Vavřinci prodat všechno církevní jmění a peníze rozdat chudým. Zanedlouho byl i sv. Vavřinec předvolán a císařův náměstek mu nařídil odevzdat poklady. Sv. Vavřinec sezval všechny chudé a trpící a je označil za bohatství své církve. Rozhněvaný úředník nechal také sv. Vavřince odvléci do žaláře, mučit a roku 258 pozvolna upéci na rozžhaveném rožni. - Od středověku se sv. Vavřinec mezi římskými mučedníky uctíval nejvíce. Počátek této úcty se datuje do roku 955 , kdy na den sv. Vavřince porazil císař Ota I. kočovné Maďary na řece Lechu, kteří tehdy hrozili zaplavit celé Německo.

POKUD padaly letní noční oblohou v předvečer svátku létavice, říkali lidé, že světec prolévá ohnivé slzy. - Pro svou smrt na rožni byl sv. Vavřinec patronem všech povolání, která měla co činit s ohněm - hasičů, kuchařů, platnéřů, uhlířů. Spolu se sv. Floriánem a Agathou patřil k ochráncům před požáry. -
V mnoha vsích jižních Cech zdobili lidé kolem svátku tohoto světce okna, někdy celá průčelí domu jeřabinami (obdobně jinde na sv. Bartoloměje). Tento zvyk má původ v legendě, že sv. Vavřince stíhali vojáci. Večer se před nimi ukryl do domu, který si pronásledovatelé označili větvičkou jeřabiny. Když ho ráno hledali, byly jeřabiny na všech domech, takže sv. Vavřinec unikl.

* 15 , SRPEN
Nanebevzetí
PANNY MARIE
PŘEDSTAVOVALO jeden z hlavních a současně nejstarších svátků mariánského kultu, slavený již ve 4 . století v Římě, Cařihradu a dokonce i v arménské církvi. Toho dne

se v kostele světily byliny, plody a semena (proto také svátek Panny Marie kořenné), jimž se v lidovém léčitelství připisovala zvláštní moc. Liturgické svěcení květin je známo již z 9 . a 10 . století a navazovalo snad na dávný svátek plodů.

* 26 . SRPEN
CTIHODNÝ MARTIN STŘEDA
NARODIL SE 11 . listopadu 1587 (nebo 1589) ve slezském městě Glivici. Roku 1608 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova v Brně, kde byl roku 1627 jmenován rektorem koleje. Roku 1638 se stal řádovým provinciálem. Roku 1645 obléhali Švédové pod Torstenssonovým velením 16 týdnů Brno; při obraně se zvláště vyznamenal Martin Středa. Odražen byl i útok o svátku Nanebevzetí Panny Marie, na paměť záchrany se pak konalo každoročně děkovné procesí. Martin Středa zemřel 1649 .

* 27 . SRPEN
Sv. RUFUS
RAVENSKÝ konsul pokřtěný biskupem sv. Apollinářem byl pro svou víru sťat mečem za císaře Nerona či později. - Podle lidové víry se tento den považuje za nešťastný; proto nikdo necestoval, nepouštěl se do žádného obchodu a také neprováděl žádné práce, při nichž by se mohl zranit.

* 30 . SRPEN
CIHODNÝ ADAM KRAVAŘSKÝ
NARODIL SE roku 1585 v Bavorově u Ratiboře, roku 1607 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Podnikal misionářské cesty po středních a jižních Čechách. Protestanti prý sice jeho kázání navštěvovali, ale ozbrojeni ručnicemi; spílali mu vždy, jakmile hovořil o jejich bludech, jiní před ním prchali do lesů. Nedbal nebezpečí a nesmlouvavě šířil víru i v letech třicetileté války. Zemřel 30 . srpna 1660 .

8 . ZÁŘÍ
Narození PANNY MARIE
V PŘEDVEČER tohoto svátku se

ve vinařských krajích, především na jižní Moravě, "zarážela hora". Hotař (hlídač) šel ráno do kostela ke zpovědi, nechal posvětit kytici polních květů. Na špici dlouhé tyče nabodl jablka a upevnil na ni kytici. U vinohradu vykopal jámu, přes ni položil tuto tyč, na ohni spálil kytici z loňského roku. Pak přišel průvod hospodářů vedený starostou, třikrát obešel jámu, která se pokropila svěcenou vodou, a všichni se pomodlili Otčenáš, Zdrávas a modlitby ke sv. Urbanovi, patronovi vinařů. Každý, kdo na vinici pracoval, vložil do jámy tři pěkné hrozny. Pak se zaházela a vztyčila se tyč s kyticí na znamení, že od této chvíle je vinohrad "zaražen" - zavřen. Nikdo do něj až do vinobraní nesměl vstoupit.

* 14 . ZÁŘÍ
Povýšení Sv. KŘÍŽE
SLAVNOST původně na paměť vztyčení kříže při svěcení Konstantinova kostela na Kalvárii (roku 335), později upomínka na opětovné získání Kristova kříže (nalezeného ve 4 . století sv. Helenou, roku 614 ukořistěného Peršany po dobytí Jeruzaléma) po vítězství východořímského císaře Heraklia nad Peršany roku 628 .

* 15 . ZÁŘÍ
Svátek
SEDMIBOLESTNÉ
PANNY MARIE

* 16 . ZÁŘÍ
Sv. LUDMILA
PŮVODEM z kmene Pšovanů, manželka prvého českého historicky doloženého knížete Bořivoje I. S ním roku 874 přijala na Velké Moravě z rukou sv. Metoděje křest. Po Bořivojově smrti byli knížaty její synové, nejprve starší Spytihněv I., pak Vratislav I., jehož ženou byla Drahomíra. Nástupcem Vratislava I. byl od roku 921 jeho nejstarší syn Václav I., jemuž sv. Ludmila věnovala podle legend zvláštní péči, vychovala ho v křesťanské víře. V době panování nezletilého Václa-

va došlo k vnitřním bojům, které líčí pozdější legendy jako zápas mezi křesťanstvím, hájeným sv. Ludmilou, a pohanstvím, reprezentovaným Drahomírou, i když zřejmě nesprávně, protože i Drahomíra byla nejspíše křesťankou. Podstatou zápasu byl spíše střet o moc. I když se po určité době odebrala sv. Ludmila do ústraní na svůj hrad Tetín, určité napětí zůstávalo. Nejspíše z popudu kněžny Drahomíry byla sv. Ludmila 15 . září 921 zavražděna, podle legend zardoušena vlastním závojem.
ZÁHY po smrti začali lidé sv. Ludmilu uctívat jako mučednici. Již její vnuk sv. Václav nechal záhy (snad na podzim roku 925) převézt její ostatky slavnostně do Prahy a pochovat v chrámu sv. Jiří, který se stal prvým střediskem jejího kultu.
PŘI OTEVŘENÍ tumby s pozůstatky sv. Ludmily v roce 1981 byly nalezeny zbytky několika textilií. Jedna z nich je zřejmě součástí oděvu sv. Ludmily, snad pokrývkou hlavy nebo závojem. Již Kosmova kronika se zmiňuje, že závoj byl spolu s ostatky sv. Ludmily uložen při jejich přenesení do Prahy. Později byla Ludmilina tumba dvakrát otevřena ve 14 . století za účasti pražského arcibiskupa a opětovně zapečetěna. Textilie, považované za relikvie, byly zřejmě v tumbě ponechány. Zhotovením, technikou i dalšími znaky lze nejstarší zařadit do 10 . století.

* 22 . ZÁŘÍ
FRANTIŠKA SLAVATOVÁ
DCERA rakouského šlechtice, narodila se roku 1610 . Roku 1628 se provdala za hraběte Joachima Oldřicha Slavatu, syna místodržícího, vyhozeného roku 1618 vzbouřenými představiteli českých stavů z okna Pražského hradu. Měla 7 dětí, které vychovala ve víře; ve 37 letech ovdověla. Císař Ferdinand III. ji povolal ke dvoru a svěřil jí výchovu syna Leopolda (později císaře a českého krále). Františka dala podnět k založení koleje Tovaryšstva Ježíšova v Telči, založila první nadaci pro chudé osiřelé dívky v Evropě. Také jsou známé její životopisné poznámky; zemřela roku 1676 .

* 28 . ZÁŘÍ
Sv. VÁCLAV
NARODIL SE kolem roku 907 jako nejstarší syn knížete Vratislava I. a Drahomíry. Podle legend byl vychován na Budči, kde získal na svou dobu neobvyklé vzdělání. Pod vlivem babičky sv. Ludmily se od mládí přiklonil ke křesťanství, které představovalo oporu formujícímu se feudálnímu českému státu. Za nejasných okolností se kníže Václav dostal do střetu s římským císařem Jindřichem I. Ptáčníkem, jehož saská vojska kolem roku 929 Václavova porazila. Podle legendy se český kníže zavázal platit říši 300 volů a 300 hřiven stříbra. Tribut pacis - poplatek za mír, byl v té době běžný a platil ho poražený vítězi, neboť smyslem válek bylo spíše dobýt kořist než připojit nová území. - Sv. Václav se na knížecím stolci udržel, ale jeho postavení bylo značně nejisté. To ostatně platilo pro každého panovníka, který prohrál válku - družiníci neměli kořist, proto se od svého lenního pána odvraceli. Do čela nespokojenců se postavil Václavův bratr Boleslav, který sv. Václava zavraždil roku 935 ve Staré Boleslavi. Na hostině, jež vraždě údajně předcházela, byli pobiti i nejbližší členové Václavovy družiny a kněží. IHNED po smrti knížete Boleslava I. začali především kněží podporovat kult sv. Václava. Tělo zavražděného knížete přenesli ze Staré Boleslavi do kostela sv. Víta, záhy vznikly prvé legendy a již koncem 10 . století ho za svatého považovali nejen v Čechách, ale i v Německu, v 11 . století i v Polsku a Rusku. - Nejstarší z legend (První staroslověnská legenda) je napsaná hlaholicí a vznikla kolem poloviny 10 . století, po ní následovala nejstarší latinská, nazvaná podle první věty Crescente fide (sepsaná kolem roku 974 v Praze nebo Řezně). Před rokem 983 byla na popud římského císaře Oty II. sepsána v Itálii Gumpoldova legenda. Následovaly legendy další, bohaté na detaily, ale přitom méně hodnověrné; proto jsou mnohé úseky života sv. Václava nejasné. - Od

2 . poloviny 11 . století se sv. Václav stal ústřední osobností státního kultu, české státní ideologie. Zosobňoval přemyslovskou panovnickou tradici, stal se ochráncem českého státu před nepřítelem. Zobrazoval se na všech přemyslovských pečetích až do 2 . poloviny 13 . století, stal se symbolem zemského práva, stejně jako patronem prostého lidu. Karel IV. navazoval vědomě na přemyslovskou tradici, proto i on podporoval svatováclavský kult a jemu zasvětil české korunovační klenoty (Svatováclavská koruna). - V době habsburské vlády po třicetileté válce byla snaha povýšit na prvé místo mezi českými světci sv. Jana Nepomuckého. Obliba sv. Václava byla však mezi prostým lidem veliká a proto jeho uctívání nenabylo tak okázalého rázu, jako v případě sv. Jana Nepomuckého. Sv. Václav se stal skutečně národním světcem, v těžkých chvílích posiloval národní cítění, stal se jedním ze základních symbolů státnosti.

SVÁTEK sv. Václava uctívala celá země. Konaly se slavnostní mše i lidové veselice, poutě, posvícení. Den sv. Václava byl významným datem hospodářského roku - v některých krajích končila toho dne služba čeledi a uzavíraly se smlouvy pro následující rok (i když se toto odbývalo většinou až na sv. Martina). V kopcovitých krajích končila obvykle toho dne pastva na salaších a stáda se vracela do níže položených vsí do chlévů k přezimování. Od sv. Václava bývalo na venkově povoleno pást dobytek i na strništích, úhorech a dalších místech. - Na Plzeňsku se toho dne odbýval svátek hospodářské čeledi. Čeledíni a děvečky volili na návsi chudého krále, chudou královnu a dvořany. Jejich průvod pak obešel se zpěvem ves a prosil hospodáře o dárek. Z výslužky se večer uspořádala v šenku společná hostina. Toho dne se sporadicky konala také poprava kohouta (prováděná jinak o masopustu).

DNE 28 . září se rovněž připomínala památka pražského arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Hazenburku, který

pro neshody s králem Václavem IV. opustil Čechy, uchýlil se do Uher; zemřel roku 1411 .

* 4 . ŘÍJEN
Sv. FRANTIŠEK z ASSISI
NESPORNĚ jedna z nejzajímavějších a ve své době nejznámějších osobností středověkého duchovního života. Snažil se napravovat nešvary v církvi, proklamovanou pokoru chtěl nahradit skutečnou chudobou. - Narodil se roku 1182 v severoitalském městě Assisi. Jméno Francesco (tj. Francouzek) dostal buď proto, že se záhy naučil tomuto jazyku, nebo proto, že jeho otec zbohatl obchodem s Francií. V mládí žil veselým životem a šetrný otec mu vytýkal, že si nehledí obchodu. Ve válce mezi Assisi a Perugií byl zajat a rok vězněn. Po návratu onemocněl a jeho povaha se změnila - byl zamlklý a vážný. Začal rozdávat peníze chudým, před chrámem sv. Petra v Římě vyměnil svůj oděv se žebrákem za rozedraný šat a sám prosil pokorně o almužnu. Sousedé se mu posmívali a otec zuřil, když František chodil v cárech po ulici. - Nakonec se s otcem rozešel a odebral se do ústraní v lese. U Assisi stál rozpadající se kostel sv. Damiána. Při jeho návštěvě uslyšel sv. František hlas vybízející ho, aby chrám opravil. Ujal se tohoto úkolu a opravu dokončil roku 1206 . Do roku 1208 opravil i nedaleký kostelík Panny Marie s anděly, u něhož si postavil poustevnickou chatrč. - Záhy se ke sv. Františkovi začali přidávat první učedníci. Aby je cvičil v pokoře, přikázal jim žebrat dům od domu, protože neuznával jinou obživu než tu, kterou dostanou od lidí. Sestavil zásady řeholního života, hlavním příkazem byla úplná chudoba. Nikdo nesměl přijímat ani mít peníze, nesměl je ani žádat za práci, žebrat o pokrm se smělo jen z nouze, bratři měli vždy chodit bosi ve dvojicích, na ulicích se věnovat kázání. Papež Innocenc III. zprvu odmítal přijmout zásady nového bratrstva. Když spatřil sv. Františka v chudobném oděvu z pytloviny, odmítl ho prý příkře slovy: "Jdi, hledej

si vepře, válej se s nimi v blátě! Jim dej svou řeholi!" Sv. František odešel, poslušně se vyválel v blátě a vrátil se ještě špinavější než prve. Taková pokora prý papeže dojala a rozhodl se vyslechnout zásady nové řehole. - Zpočátku namítal, že je pro přísnost nebude moci žádný člověk dodržovat, posléze je roku 1210 ústně schválil, nikoli však jako mnišské, ale jako "Bratrstvo kajícníků z Assisi". Bratří tohoto bratrstva dostali nižší svěcení. Po návratu sv. Františka do Assisi mu biskup daroval opravený kostelík Panny Marie s anděly a sousední domek, který se stal kolébkou prvého kláštera řádu. Mnoho příznivců získal záhy také sv. František mezi pannami, vedenými sv. Klárou, která založila odnož "družinu chudých sester" se sídlem v nedalekém kostelíku sv. Damiána. - Na shromáždění řádu sv. Františka roku 1219 se sešlo již na 5000 bratří. Propukly prvé spory o předpisy; ač sv. František hájil zásadu žebrácké chudoby, musel nakonec v některých bodech ustoupit. Trval například na tom, aby příbytky bratří byly chatrče ze dřeva a hlíny, ale ukázalo se, že v některých krajích je dřevo dražší než kámen, navíc prý velmoži stavěli pro řád nákladné kláštery, které nebylo možno odmítnout. - Sv. František se také vydal kázat nevěřícím mohamedánům. V té době vypsal sultán Saladin odměnu svým vojákům za každou hlavu křesťana. Přesto přišel sv. František neohroženě až do tureckého tábora a předstoupil před sultána. Saladin užasl nad jeho odvahou, dokonce mu nabídl dary, které sv. František odmítl. Poté ho nechal doprovodit zpět do křesťanského tábora. - Teprve roku 1223 schválil papež Honorius III. řád sv. Františka, podle upravených regulí nazvaný "Menší bratři", prvý pro muže, druhý pro ženy. Později sv. František sepsal pravidla pro třetí řád, jehož členy mohli být ti, kteří chtěli žít zbožně, ale přitom zůstali se svými rodinami. Sv. František se prý obával, aby všichni věřící neodešli do klášterů jeho řádu a aby se země nevylidnila. - Sv. František se odříkal pohodlí, jen nerad jedl vaře-

né pokrmy, pil pouze vodu, spal na holé zemi, pod hlavu si dával kámen či poleno, v zimě se koupal v ledové vodě, jindy se prý vrhal do trní, mrskal se důtkami. Ve městě Bari chtěli dvořané císaře Fridricha II. vyzkoušet jeho pevnost a proto za ním poslali rozpustilou frejířku, aby ho svedla k tělesnému hříchu. Sv. František, chtěje zahnat pokušení, si lehl na žhavé uhlí z krbu; žena hrůzou utekla. - Sv. František nazýval všechny tvory svými bratry a sestrami. Roku 1224 ucítil při vytržení mysli bodavou bolest na rukách, nohách a pravém boku, na místech, na nichž byl zraněn Kristus. Zázrakem se mu na těle objevily jizvy (stigmata), jež zůstaly otevřené až do jeho smrti. Zemřel 4 . října 1226 .

* 9 . ŘÍJEN
BLAHOSLAVENÝ VINTÍŘ
BLAHOSLAVENÝ Vintíř (Gunther) pocházel z rodu příbuzného s římským císařem sv. Jindřichem II. V mládí žil rozmařile, teprve později si umínil, že začne nový život. Vykonal pouť do Říma a po svém návratu vstoupil do altaišského kláštera v Bavorsku. Odkázal mu veškerý majetek; později odešel do nitra šumavských lesů, kde se jako poustevník usadil u říčky Černé. Později za ním přišli z kláštera další bratři. - Blahoslavený Vintíř klestil údajně v se svými mnichy stezku vedoucí ze Železné Rudy do Sušice. Roku 1040 porazil český kníže Břetislav I. německé vojsko u Všerubského průsmyku. Proto převedl podle legend následujícího roku bl. Vintíř německé vojsko tajnými stezkami lesem do zad českým vojákům, střežícím zemské stezky. Kníže Břetislav I. byl nucen se rychle stáhnout ku Praze a později se podrobit císaři. Roku 1045 bl. Vintíř zemřel a byl podle svého přání za přítomnosti sv. Prokopa pochován v Břevnovském klášteře v Praze.

20 . ŘÍJEN

* Sv. VENDELÍN
PATRONEM pastýřů a chovu dobytka byl ve většině regionů českých

zemí sv. Vendelín. Podle legendy pocházel ze skotské královské rodiny. Na pouti do Říma se zastavil u Trevíru, kde si zřídil poustevnu. Jednou ho potkal jakýsi zeman, a protože ho pokládal za lenošivého žebráka, vybídl ho, aby mu pásl vepře. Sv. Vendelín se práce ke spokojenosti zemana ochotně ujal. Po čase mu dovolil vystavět v lese domek, na jehož místě vyrostl benediktinský klášter Tholey. Nad hrobem sv. Vendelína bylo v Sársku založeno město St. Wendel. Sv. Vendelín je patronem německých Frank.

* 1. LISTOPAD
VŠECH
SVATÝCH
SVÁTEK vychází z historické události - církevního vysvěcení Pantheonu v Římě roku 609 . Pantheon byl původně antický chrám, v němž se uctíval kult všech římských bohů. - Všech svatých je vzpomínkovou slavností zemřelých, kteří již dosáhli věčné blaženosti (na rozdíl od Dušiček, které jsou vzpomínkou na ty, kteří této blaženosti nedosáhli).

* 2 . LISTOPAD
PAMÁTKA VŠECH
ZEMŘELÝCH
SVÁTEK lidově označovaný jako Dušičky je vzpomínkou na zemřelé, jejichž duše ještě pobývají v očistci. Úctu a vděčnost svým předkům projevovali lidé od nejstarších dob. V počátcích křesťanské církve se zemřelých vzpomínalo v rodinném kruhu. Výroční vzpomínka spojená s veřejnou slavností se objevila až po roce 998 ve francouzském reformním klášteře v Čluny. Od 11 . do 13 . století se svátek rozšířil do dalších zemí a ve 14 . století zdomácněl i v Římě. Od roku 1915 , kdy v první světové válce zahynulo tolik lidí, mohou kněží sloužit toho dne tři mše. - V českém prostředí však tato vzpomínková slavnost není jedinou; také v květnu se vzpomínalo na zesnulé při svátku "maifest".

PODLE lidové víry vystupují v předvečer Dušiček duše zemřelých

z očistce, aby si alespoň jednou v roce odpočinuly od muk. S tím souvisela i řada pověrečných praktik. Lampa se místo olejem plnila máslem, aby si jím mohly duše zemřelých potřít spáleniny, které v očistci utrpěly. Rodina pila večer studené mléko či se jím lidé postříkali, neboť mléko pomáhalo k ochlazení duší.
- Konaly se průvody na hřbitovy, lidé navštěvovali hroby svých zemřelých a přátel, zdobili je květy, věnci a svícemi. - V některých vsích se peklo zvláštní pečivo zvané "dušičky", jímž se obdarovávali pocestní, žebráci u kostela a chudáci.

TÉHOŽ dne se vzpomíná památka Matouše Kramera, člena Tovaryšstva Ježíšova. Narodil se v Českém Krumlově a zemřel roku 1642 v bitvě u Breitenfeldu; zastřelil ho kníže Sasko-Lauenburský, když Kramer zpovídal umírajícího vojáka.

3 . LISTOPAD
JINDŘICH VÁCLAV
RICHTER
NARODIL SE 7 . září 1653 v Prostějově, přes odpor rodičů vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Studia dokončil 1683 v Praze; podle svého přání byl vyslán jako misionář do jižní Ameriky. V Peru se naučil indiánským jazykům a potom byl vyslán ke kmeni Kunibů. Učil je nejen náboženství, ale i správně hospodařit. I když požíval v kmeni úcty, indián pokřtěný jménem Jindřich přemluvil ostatní a 3 . listopadu 1696 misionáře přepadli a zabili.

* 6 . LISTOPAD
Sv. LEONARD

Sv. LEONARD (Linhart) pocházel z franckého vznešeného rodu; zřekl se úřadů, které vykonával na dvoře krále Chlodvíka a vstoupil do kláštera v Micy u Orleansu. Po smrti opata sv. Maxima odešel jako poustevník do lesů u Limoges, kde vybudoval malou svatyni. Směřovali k němu četní lidé; ujímal se i zločinců a zajatců. Zemřel roku 559 .
NA ŠUMAVĚ ho lidé ctili jako patrona pastýřů a chovu dobytka. Za-

svěceny mu byly kostely v Dolní Vltavici, Uhlišti, stejně jako četné další na bavorské straně pohoří. Hospodáři se k němu obraceli s prosbami o pomoc a často mu v kostele symbolicky obětovali hrubě kované železné figurky, představující dobytek. Tento prostředek se považoval za jeden z nejlepších při nemoci.

* 11 . LISTOPAD
Sv. MARTIN
NARODIL SE v rodině setníka v římské provincii Panonii. V Pavii se seznámil s křesťanstvím. Podle otcovy vůle vstoupil do jízdního pluku, který byl odvelen do Galie. Podle legendy v zimě, když projížděl městskou branou, spatřil chladem se třesoucího chudáka. Protože neměl u sebe nic, rozetnul mečem svůj plášť a polovinu mu daroval. Následující noci se mu zdálo, že vidí Spasitele oděného do jím darované polovice pláště, jak říká: "Tímto rouchem mne přioděl Martin ještě nepokřtěný." Záhy poté se sv. Martin dal pokřtít, vystoupil z vojska a odešel za svými rodiči; matku se mu podařilo obrátit na křesťanskou víru. Od svého přítele Hilaria dostal nedaleko Poitiers pozemek, na němž založil mnišskou osadu. Roku 371 ho věřící z Tours zvolili biskupem. Protože věděli, že by se zdráhal poctu přijmout, zajali ho lstí, odvedli do města a vysvětili ho. I nadále zůstal skromný, žil v malé chatrči u Loiry, kolem níž vyrostla nová osada mnichů (později známé opatství Marmoutier). Pro křesťanství ve Francii vykonal mnoho, proto se mu přezdívalo apoštol Galie. Zemřel roku 397 (nebo 399) ve věku 81 let. Pochován byl v klášteře v Poitiers, vůbec prvém západoevropském klášteře. Za panování franckého krále Chlodvika byl přijat za ochránce křesťanství ve Francii, odtud se úcta v něj rozšířila zvláště do severního Německa.

NA DEN sv. biskupa Martina - milý hospodář a jeho družina - husy jedí, víno k tomu pijíce, - štědrého Martina chválíce; - páni, žáci a kněží se radují, - neb se jim kole-

dy přibližují. - Pacholci a dívky
svobodu mívají, - au jiných pánův
se zjednávají.
(Selská pranostika z roku 1710)

Sv. MARTINA bylo tradiční datum,
kdy čeleď opouštěla sjednanou služ-
bu, dostávala mzdu a hledala si no-
vého hospodáře, případně o rok
prodlužovala dohodu se stávajícím.
Toho dne se velmi slavilo. Existu-
jí četné záznamy o rozpustilostech
i výtržnostech, prováděných "mar-
tínky". V řádu města Prahy, vydá-
ném císařem Rudolfem II. roku
1598 , se píše: "Strany pak Martin-
kův, kteří obyčej mají, ze všech kra-
jin při sv. Martině dosloužíce, do
Prahy se obraceti a zdeť v zahálce
zůstávati: na to taky úředlníci pozor
míti budou, aby jich šenkýřové ne-
přechovávali", - Ke dni sv. Marti-
na se uzavíraly smlouvy mezi obcí
a obecním pastýřem, ovčákem, po-
nocným a dalšími lidmi, které obec
platila. Zvláště osoba pastýře se peč-
livě zvažovala, protože to musel být
muž zkušený, vždyť se mu svěřoval
všechen vesnický dobytek. Zároveň
se od něj požadovalo, aby uměl léčit,
někdy také trochu "čarovat", musel
se vyznat v počasí a řadě dalších vě-
cí. Za svou službu dostával pastýř
obvykle ubytování v obecní chalupě
- pastoušce. Kromě toho měl sjed-
nánu mzdu v penězích i naturáliích,
náleželo mu několik strychů obilí,
pár věrtelů hrachu, později i bram-
bory. Měl povoleno držet vlastní
krávu na mléko, pro niž dostával píci
či do správy obecní louku, stejně ja-
ko k vyživování obecního býka
a kance, určeného k plemenitbě. Od
hospodářů dostával předem dohod-
nutou odměnu za každý pasený kus
dobytka, měl povoleny koledy a do-
stával poplatek za připouštění. -
S přijetím pastýře se spojovala osla-
va, nazývaná "bejkova svatba",
"martinská sýpka". Bylo obvykle
povinností pastýře vystrojit pro hos-
podáře trachtaci, s pečenou husou
koláči a pivem. Pokud hospodáři
přijali pozvání, bylo to dobré zna-
mení, protože pastýř mohl téměř
s jistotou počítat, že s ním smlouvu
obnoví i pro příští rok. Jinde se hos-
tina připravovala tak, že každý

z hospodářů nasypal pastýři dohodnutou míru obilí. Protože však byli sedláci furianti, přidal každý něco nad míru, aby ukázal sousedům, že mu na troše nezáleží. Tak se nasypalo mnohem více, než náleželo pastýři. Jeho díl se mu přesně odměřil a ze zbytku se připravila hostina.

NA sv. MARTINA se konaly posvícenské hody, jejichž neodmyslitelnou součástí byla pečená husa (martinská). O "tučnú hus" žádali žáci o martinských hodech již v 15 . století. Při společném obědě dostával od hospodyně čeledín křídlo, aby celý rok "lítal". Někdy se z husí kosti zvané kobylka předpovídalo počasí (bílá kobylka znamenala tuhou zimu). - Rozšířeno bylo také zvláštní svatomartinské pečivo - rohlíky, rohy, podkovy sv. Martina. Martinskými rohlíky obdarovávala někdy děvčata své milé. Veliké buchty s povidly nebo mákem se pekly jako dar odcházející čeledi.

JIŽ ze 14 . století je dochována česky složená martinská koleda, s níž chodili nejen chudí žáci, nýbrž i kanovníci a dokonce i městský kat.

* 22 . LISTOPAD
Sv. CECÍLIE
POCHÁZELA z rodu římských patriciů, stala se křesťankou. Podle přání rodičů se provdala za Valeriána, kterému sdělila při svatební noci své rozhodnutí zůstat pannou. Přiměla ho, aby se i on nechal pokřtít, později přijal křest i švagr Tiburcius. Při pronásledování křesťanů byli nejprve popraveni oba bratři, pak byla před soud předvedena sv. Cecílie. Odmítla sloužit pohanským bohům, proto byla odsouzena ke smrti udušením v parní lázni. Pobyt ve žhavé komoře zázrakem přečkala. Kat jí měl setnout hlavu mečem; zasadil jí tři rány do šíje, a protože nejevila známky života, odešel. Mučednice se však probrala z mrákot a ještě tři dny žila. Podle legendy zemřela kolem roku 250 , podle jiné za panování císaře Marka Aurelia (tedy kolem roku 170).
PODLE legend byla sv. Cecílie hu-

debně nadaná, umírala na rtech
s písní velebící Krista. O její svátek
se konaly slavnosti literátských bra-
trstev, sdružujících zpěváky kostel-
ních kůrů. Toho dne či v předvečer
svátku se shromáždili všichni člено-
vé, aby projednali spolkové věci,
zvolili nové představené, přijali no-
vé členy, rozhodli o finančních otáz-
kách, například podporách vdovám
a sirotkům z bratrské pokladnice.
Večer se konaly zábavy se zpěvem
a tancem v hospodě, při nichž se čas-
to vybíraly příspěvky na další čin-
nost bratrstva. Mnohde se konaly
i slavné zpívané mše v kostelích.

* 25 . LISTOPAD
Sv. KATEŘINA
SLIČNÁ alexandrijská křesťanka,
která předstoupila podle legendy při
modloslužbách před císaře Maxi-
miana a vyzvala ho, aby se zřekl po-
hanství. Výmluvností dokázala ob-
rátit na křesťanskou víru některé je-
ho rádce a služebníky. Byla uvězně-
na, mučena a když odmítla obětovat
modlám, bylo sestrojeno zařízení,
které mělo 4 kola s ostrými hroty po
obvodu, jejichž otáčením jí mělo být
drásáno tělo. Než mučení začalo,
provazy se zázrakem přetrhly a stroj
se rozpadl. Rozzuřený císař nechal
sv. Kateřinu roku 307 setnout me-
čem. - Ostatky mučednice přenesli
podle legendy andělé na horu Sinaj.
Ve skutečnosti je odnesli basiliánští
mniši (lidmi přezdívaní "andělé)“
do kláštera sv. Kateřiny, položeného
vysoko v horách poblíž Sinaje, kde je
poutníci navštěvují dodnes.
PODLE legendy přesvědčila 50 po-
hanských filozofů o správnosti víry
a obrátila je na křesťanství. Proto se
také stala patronkou učenců, stu-
dentů, univerzit a knihoven. Na pa-
řížské Sorbonně byla patronkou fi-
lozofie. - Na den sv. Kateřiny platil
podle lidové víry zákaz práce se
vším, co mělo kola (mlýn, povoz,
kolovrat aj).. - O jejím výročí se
konaly, rozpustilé taneční zábavy,
v mnohém podobné masopustním.
Po sv. Kateřině začínala adventní
postní doba, v níž byl tanec, zpěv
a zábava zakázány. Proto si lidé
chtěli ještě naposledy užít. Během

většiny kateřinských tanečních zábav platilo "ženské právo". Ženy si vybíraly tanečníky, staraly se o občerstvení, platily hudbu. Jen o půlnoci byla mužům dopřána volenka. Často sev tancovalo až do bílého rána. - Řekla Káča (sv. Kateřina) Barce (sv. Barboře): "Nechme toho tance." (Staročeské lidové úsloví)

* ADVENT
ADVENT znamená doslova "příchod" a byl dobou očekávání příchodu Mesiáše na svět. Přípravná doba na vánoce zahrnovala prvé čtyři neděle církevního roku (před Štědrým dnem). Byla dobou postní, v níž platily zásady střídmosti v pití a jídle, intenzivního zbožného rozjímání a zákazu zábav, tance a zpěvu. Přesto se o adventu konaly četné lidové obřady a zvyky, které postní zásady porušovaly.

* 30 . LISTOPAD
Sv. ONDŘEJ
UČEDNÍK sv. Jana Křtitele, později jeden z apoštolů Krista. Po Kristově ukřižování se odebral kázat na sever do Řecka a Skytie. V Patrasu ho odsoudili roku 70 k smrti, přivázali provazy na kříž, na němž trpěl tři dny, než skonal.

PRO VĚŠTĚNÍ budoucnosti se považoval tento den v lidové víře vedle Štědrého dne za nejdůležitější, snad proto, že stál na počátku zimního adventu. Soudí se, že věštění na sv. Ondřeje je starobylého data a souvisí s kultem pohanských démonů, ochranou před zlem a mocí nastupující zimy. - Čtyřmi hrnečky se přiklopila trocha hlíny, kus chleba, hřeben a prsten tak, aby ten, kdo chce znát svůj osud, nevěděl, kde se která věc nachází. Jeden odklopil - pokud pod ní byla hlína, měl do roka zemřít, hřeben znamenal nemoc, chléb majetek a prsten svatbu.

Sv. ONDŘEJ byl v lidové tradici považován za patrona nevěst, ač je toto spojení nejasné. Toho dne prováděla děvčata různé praktiky, jimiž hádala svého ženicha. Podobné úkony

však často dělali i mládenci. Tříslo se stromem, který měl naznačit, kdo bude nastávajícím partnerem. Mnohé čáry se prováděly se žábou, jež se zahrabala do mraveniště a podle zbylých kostí se věštilo - kůstka v podobě háčku mládence přitahovala, lopatkovitá odpuzovala. - O půlnoci před sv. Ondřejem se klepalo na kurník. Pokud se dívce ozval jako prvý kohout, měla se do roka vdát, pokud slepice, zůstala svobodná. O půlnoci bylo také možno spatřit obraz nastávajícího na hladině vody ve studni či díži, v zrcadle nebo dokonce v komíně. Roku 1762 se kritizoval zvyk, že několik dívek položilo na lopatu po kousku chleba a čí snědl pes první,; ta se měla nejdříve vdát. - V severovýchodních Čechách odevzdávaly toho dne děvečky hospodyním napředenou přízi a odměnou dostávaly peníze, za něž pak hostily mládence v šenku.

* 4 . PROSINEC
Sv. BARBORA
NARODILA SE počátkem 3 . století v maloasijské Nikomedii v rodině bohatého kupce, zavilého nepřítele křesťanů. Aby dceru uchránil před světskými svody, nechal u svého domu vystavět luxusně zařízenou věž, v níž dceru uzavřel. Tato věž je atributem, s nímž se sv. Barbora zobrazuje nejčastěji. Mezi sloužícími však pracoval tajný křesťan, který sv. Barboru obrátil na víru. - Jednou nalezl její otec u ní kříž a sv. Barbora se přiznala, že je křesťankou. Rozzuřený otec uchopil meč a chtěl ji na místě zabít, ale dívce se podařilo uprchnout do nedalekých hor. Otec ji však vypátral, odvedl domů a snažil se donutit ji zříci se křesťanství. Když neuspěl, odevzdal ji soudci. - Mučení sv. Barbory viděla žena jménem Julia (Juliána); se soucitem předstoupila před soudce a přiznala se také ke křesťanství. V tu chvíli se sv. Barboře rány zázrakem zhojily. Soudce jí dal mučit ještě ukrutněji a na potupu ji nechal uříznout prsy. Nakonec sv. Barboře setnul hlavu mečem sám otec, spolu s ní (snad roku 237) skonala i sv. Julie. - Sv. Barbora patří mezi čtrnáct svatých

pomocníků, jejichž společná památka se slaví 4 . prosince.

V PŘEDVEČER svátku chodívaly po venkovských domech "Barborky" - ženy a děvčata zahalené do bílých prostěradel či šatů se závojem nebo rouškou přes obličej. Výjimečně byly převlečeny za jeptišky nebo měly vlasy rozpuštěné na záda, případně s věnečkem na hlavě. Převládala bílá barva, symbolizující panenskou čistotu. V ruce držely košík s ovocem a sladkostmi, jimiž poděliły děti, ve druhé měly metlu, jíž hrozily zlobivým dětem. Svůj příchod někdy ohlašovaly zvonkem, tlučením na okno nebo jen tiše vstoupily a křesťansky pozdravily. Sborově zazpívaly píseň o sv. Barboře, případně se s rodinou společně pomodlily a pokračovaly k sousedům: My tři Barborky jsme, - z daleké krajiny jdeme - a dárky vám neseme.
- Neseme, neseme, velice to krásné, - kdo se modlit bude, tomu je dáme, - a kdo nebude, tomu hodně nalupáme. (Z Rataji nad Sázavou)
- Barboro z rodu vzácného, - dcero otce zuřivého. - My tě ctíme, velebíme, - tak, jak můžeme a víme; - uvržena do žaláře, - požívá nebeské záře; stoupila z hrozné temnosti - veliké její svatosti.

OBCHŮZKY v 19 . století jsou zbytkem her a obřadů, provozovaných kdysi při barborském svátku. Základem byla divadelní představení legendy o sv. Barboře, jejichž rukopisy se zachovaly ze 17 . a 18 . století. Někdy se v nich objevují formulace a verše shodné s těmi, které předříkávaly v 19 . století Barborky při svých obchůzkách. - V řadě zemí střední Evropy, v českých zemích, Rakousku, Bavorsku, Westfálsku i jinde, řezali lidé toho dne třešňové větvičky ("barborky)“, nejen jako ozdobu světnice, ale jejich prostřednictvím se rovněž věštilo. Dávaly se do nádoby s vodou. Někdy děvčata pojmenovala každou větvičku jménem některého chlapce a věřila, že si vezmou toho, jehož jméno ponese ta, která první rozkvete. Jindy se počítalo, kolikátý den po sv. Barboře větvička rozkvete, aby

se určil nejšťastnější měsíc příštího roku (rozkvetla-li 5 . den, nejlepší měl být květen).

* 6 . PROSINEC
Sv. MIKULÁŠ
NARODIL SE v lykijském městě Pataře kolem roku 250 v rodině zbožných křesťanů; již jako mladík přijal nižší duchovní svěcení. Po smrti rodičů rozdal část majetku chudým. Legenda vypráví, že se v té době dostal jistý muž do takových dluhů, že mu zbývalo jediné - prodat své tři dcery do nevěstince. Když se o tom dozvěděl sv. Mikuláš, vhazoval otevřeným oknem do ložnice dívek tři noci za sebou peníze, jimiž jejich otec nejen splatil dluhy, ale ještě zbylo na věno. - Aby sv. Mikuláš unikl projevům vděčnosti, vydal se na pouť do Palestiny. V maloasijském městě Myra zemřel v té době biskup. Volba nového nebyla jednoduchá a posléze se přítomní shodli, že se biskupem stane ten, kdo vstoupí následujícího rána jako prvý do chrámu. Tím byl putující sv. Mikuláš. - Nejprve se vzpíral, ale posléze úřad přijal. To ho ještě utvrdilo v odříkání a pokoře. Za panování císaře Diokleciána byli počátkem 4 . století v celé římské říši pronásledováni křesťané. Také sv. Mikuláš byl na několik let uvězněn. Roku 313 povolil císař Konstantin křesťanství milánským ediktem; sv. Mikuláš byl propuštěn a opět mohl zastávat biskupský úřad. Účastnil se jednání Nicejského sněmu, pak snad vykonal ještě pouť do Říma; zemřel mezi léty 345 a 352 .
SVATÝ Mikuláš se záhy stal jedním z nejuctívanějších světců východní církve (na území východořímské říše, pozdější Byzance). Pochován byl v Myře, ale roku 1087 byly jeho ostatky uloupeny a převezeny do jihoitalského městečka Bari, v němž se zastavil podle legendy během poutě do Říma. V 11 . století se začal jeho kult šířit v západoevropských zemích, především zásluhou normanských mořeplavců, kteří ho přijali za patrona námořníků. Záhy uctívali sv. Mikuláše ve Francii, ve 12 . století v Německu a ve 13 . a 14 .

století i v českých zemích.

VE STŘEDOVĚKU sv. Mikuláš chránil námořníky a rybáře, ve střední Evropě převozníky, pečoval o mosty, chránil před povodněmi. Původem byla zřejmě legenda o námořnících, které světec zachránil na rozbouřeném moři. Vznikla v byzantském prostředí a rozšířila se po celé Evropě. Znal ji také český lid, jak svědčí poznámka v Bibli kralické ze 16 . století. Později horlil kněz Zámrský, že "moc vlny, bouřky, moře uspokojovati připisovali staří pohané Neptunovi; nyničko pověreční připisují touž moc sv. Mikulášovi". Jako patrona vod a mostů ho v českých zemích od počátku 18 . století vytlačil sv. Jan Nepomucký.
SVÁTEK sv. Mikuláše se od středověku spojoval s vírou v bohatství. Proto obchodníci uzavírali toho dne rádi složité obchody. V některých zemích je považován za patrona šťastného manželství, modlí se k němu svobodné dívky, toužící po ženichovi. - Podle jedné legendy oživil sv. Mikuláš zavražděné děti; odtud pochází lidová víra rozšířená především v alpských zemích,, že nosí děti a pomáhá rodičkám v těžké chvíli. Ve francouzských klášterních školách vystupoval jako ochránce dětí před nemocemi a v neštěstí. Ve starých českých školách se setkáváme se žákovskými mikulášskými obchůzkami, jimž se říkalo "uvádění biskupa do domu". Na počátku 16 . století měl takovou koledu povolenu učitel v Praze, Slaném, Stříbře, Městci Králové, Trutnově i jinde.

ŠTĚDROST světce vychází z legendy o obdarování tří dcer zadluženého otce. Sv. Mikuláš (St. Nicolaus, odvozeně Santa Claus) naděluje dětem dárky o vánocích v Anglii, USA, Švédsku a v dalších zemích. Ke spojení postavy sv. Mikuláše s vánoční nadílkou však ve střední Evropě nedošlo. V české tradici se mikulášská nadílka odbývala vždy v předvečer světcova svátku. - Rozpustilé mikulášské maškary obcházely domácnosti již ve středověku, v českých zemích existují nejstarší zápisy o nich ze 14 . století. Teprve

později se změnily v nadílku dětem.
PODLE zápisků byl mikulášský
průvod v okolí Litomyšle početný
ještě koncem 19 . století. Čtvrt hodi-
ny před příchodem vstoupili do
světnice dva nebo čtyři laufři, kteří
oznamovali jeho příchod. Když do-
stali od hospodáře svolení, vyběhli
před stavení a práskáním karabáče
dali znamení ostatním, že mohou
přijít. Než se průvod nahrnul do
světnice, seběhli se zvědavci z okolí
a obsadili volná místa u stěn, stáli na
lavicích u pece. - Hajduci oznámili
příchod sv. Mikuláše, potom vyzvali
odrostlejší mládež, aby poklekla
a modlila se. Následovala muzika
a průvod, v němž bylo až deset husa-
rů, dragoun s "koněm", nesměl chy-
bět sedlák se selkou, kominík, ras,
Žid, smrt i zvláštní masky, jako byli
"hansbuřti" (hajduci chránící sv.
Mikuláše) a "klapačka" (mladík
v houni s tyčí ukončenou dřevěnou
hlavou s velikými čelistmi, které po
zatahání provázku hlučně klapaly).
Po andělech (obvykle dvou přestro-
jených chlapcích, z nichž jeden nesl
koš s pamlsky a druhý pokladničku
na dárky) vstoupil jako poslední
sv. Mikuláš, oblečený v biskupském
ornáte, s papírovou mitrou na hlavě
a dřevěnou pozlacenou berlou v ru-
ce. - Hospodáři uložil v krátkém
proslovu řádně pečovat o děti a učit
je v bázni Boží. Pak od něj dostaly
děti sušené ovoce, cukrovinky a hos-
podář vhodil do pokladničky dárek
- chudší pár krejcarů, zámožný
i zlatku. Následoval rej masek -
dragoun odevzdal hospodáři dopis,
husaři tančili a předváděli svou ob-
ratnost, kominík vymetal troubu
u kamen, Židé se snažili něco v do-
mácnosti odcizit a pak to prodat
zpět hospodáři. Hospodář obvykle
požádal kaprála, aby ztrestal Židy
výpraskem, ale posléze jim přece jen
pár krejcarů daroval. Teprve po del-
ší době se průvod seřadil a odešel do
dalšího domu. - Časem se dopro-
vod sv. Mikuláše redukoval na an-
děly a čerty, jen výjimečně i další
masky (smrt, sluha). Takové je po-
znaly děti již v 18 . století. - Roku
1786 přinesly noviny zprávu, že
v Klatovech "několik ničemných
chlapů se přestrojilo za Mikuláše,

z nichž někteří převlékli se za akolity v duchovních komžích, za laufry, za smrt a jiní zase za čerty, v té maškaře proběhli celé město, děsili po domech děti a s čeládkou neslušně a nelidsky zacházeli". - Autor České mše vánoční Jakub J. Ryba tvrdil v naučení mládeži z roku 1804 , že "chození Mikulášů přemnoho mrzáků nadělalo" a horlí proti němu jako zaostalé pověře. Přesto přečkali Mikuláši s anděly a čerty až do dnešních dnů.

V SOUVISLOSTI s tímto svátkem se dříve konaly mikulášské trhy. Na nich se prodávalo rozličné pečivo, figurky a jiné drobné hračky, typické právě pro tuto dobu. Mikulášské pečivo z marcipánového těsta zpodobňovalo Mikuláše, čerta, mimino a jiné postavy, zvířátka - kuře, ptáčka, kohouta, jelena, ještěrku, hada i rozmanité propletence a věnečky. Objevuje se i marcipánová abeceda; dochovala se forma z roku 1652 , v níž se tvarovala písmena G a S. - Na mikulášských trzích v Praze, Klatovech, Jindřichově Hradci i jinde se prodávaly oblíbené figurky čertů ze sušených švestek. Byly tu i levné hračky - zvířátka ze sušené (nepálené) hlíny, jednoduše tvarovaná v ruce, zdobená pestrou malbou, kouskem kůže či látky, peříčky, slámou a barevným papírem. Podobně zdobené figurky se zhotovovaly také z kousků dřeva. Koncem 19 . století se na klatovském trhu prodávaly figurky brusiče, dudáka, lovce, kominíka, pastýře, panenky, ponorného, mlynáře, sedláka s vánočkou, Žida a pochopitelně i Mikuláše.

* 7 . PROSINEC
Sv. AMBROŽ
NARODIL SE kolem roku 338 snad v Trevíru, vystudoval práva a stal se soudcem v Miláně. Ač nebyl pokřtěn, zvolil si ho pro jeho laskavost a moudrost milánský lid biskupem. Křest přijal 7 . prosince 374; v úřadu biskupa horlivě kázal, reformoval antifonární zpěv, uspořádal liturgii (zvanou ambrosiánská), sepsal četná mravoučná a věroučná díla. Pro svou rozsáhlou činnost se

řadí ke čtveřici velkých církevních učitelů. Zemřel 4 . dubna 397 .

SE SVÁTKEM tohoto světce se pojí ojedinělý zvyk, jehož původ a význam se dají těžko objasnit. Je znám ze vsí na Podřipsku, z okolí Kolína, Mostu a z dalších míst. Jeden muž se přestrojil za sv. Ambrože do bílé košile, hlavu zakryl černou špičatou čepicí se závojem přes obličej, v ruce držel dlouhé proutěné koště polepené papírem. Za soumraku se vesnické děti shromáždily u kostela a pokřikovaly na něj. Ambrož je honil a hrozil výpraskem. Občas utrousil z uzlíku cukrovinky, které děti opatrně sbíraly ze země, aby vzápětí musely o to rychleji vyskočit a utíkat z dosahu Ambrožova koštěte.

* 8 . PROSINEC
Neposkvrněného početí
PANNY MARIE
SVÁTEK byl prohlášen článkem víry roku 1854 bulou papeže Pia IX. "Ineffabilis Deus". Praví, že Panna Marie byla od narození na duši uchráněna dědičného hříchu vzhledem k předvídaným vykupitelským zásluhám svého syna Krista.

* 9 . PROSINEC
BLAHOSLAVENÝ ŠEBÍŘ
POCHÁZEL z urozené české rodiny, byl mnichem břevnovského kláštera. Stal se v pořadí šestým pražským biskupem a podle církevního podání se snažil "s apoštolskou horlivostí vykořenit zlořády, zbytky pohanských pověr". - Kronikář Kosmas podává charakteristiku trochu jinou. V souvislosti s vítězstvím Břetislava I. nad Uhry roku 1030 píše o Šebířovi: "Ten za doby mládí slynul chválou neobyčejné hbitosti, protože nad všechny, co jich bylo na dvoře knížecím, vynikaje úslužností, konal svému pánu pilnou a věrnou, a proto tím milejší službu. Neboť býval první při duchovních povinnostech a neméně horlivý v světských zaměstnáních, vždy býval knížeti nerozdílným druhem při lovech. Býval první při ruce při zabíjení divokého kance; uměl mu uříznouti ocas, očis-

titi jej a připraviti, jak to míval kníže rád, a podával jej pánu, jakmile přišel, k jídlu. Proto prý kníže Oldřich často mu říkával: «Šebíři, pravím ti upřímně: za tenhle lahodný zákusek zasluhoval bys biskupství. Pro tuto a podobnou horlivost získal si přízeň knížecí a obecnou oblibu". - Zemřel roku 1067 .

* 13 . PROSINEC
Sv. LUCIE
NARODILA SE ve 3 . století v sicilských Syrakusách v rodině zámožných křesťanů. Po otcově smrti její matka sjednala sňatek s bohatým pohanským mladíkem. Lucie sňatek odmítla a požádala matku, aby jí předala věno, které hodlala rozdat chudým. Matka si však chtěla díl jmění ponechat a teprve po smrti ho odkázat na dobročinné účely, ale sv. Lucie ji pokárala, že kdo dává Bohu jen to, co nemůže vzít na věčnost, nemá před Bohem z takového daru zásluhy. - Když se Luciin nápadník dozvěděl, že rozdala všechen majetek, obžaloval ji u soudu jako křesťanku. Soudce jí přikázal obětovat pohanským bohům, ale dívka odmítla. Proto nařídil odvléci ji do nevěstince, ale sv. Lucie stála jako přirostlá k zemi a nebylo v silách bičíců pohnout s ní. Kat, který byl přítomen, se rozezlil a vrazil sv. Lucii dýku do hrdla (stalo se roku 304).

Sv. LUCIE je uctívána jako patronka švadlen a kočích, český lid ji v minulosti považoval za ochránkyni před čarodějnicemi. Na severovýchodní Moravě věřili, že právě na její svátek se shromažďují čarodějnice na Radhošti a konají své rejdy. Proto dávaly pověrčivé hospodyně od sv. Lucie až do Božího hodu vánočního každý den dobytku kousek zaříkaného těsta smíchaného se zvláštním kořením, aby jej ochránily. Ve Slezsku zase dávaly každý den od sv. Lucie až do vánoc stranou jedno poleno; jimi se na Štědrý den topilo. Lidé věřili, že se tak ochrání v příštím roce před čarodějnicemi. Ze stejného důvodu dělali nad vraty chléva svěcenou vodou tři křížky.
- Jiná pověra radila zhotovit mezi

svátky sv. Lucie a Božím hodem vánočním stoličku z desky, v níž je suk, který se pak vyrazil. Stoličku si měl hospodář vzít o Božím hodu vánočním do kostela na ranní mši a otvorem po suku se podívat zpoza hlavního oltáře po sousedkách; ihned poznal, která z nich je čarodějnice.

JE ZNÁMO pořekadlo "Svatá Lucie, noci upije", které znamenalo, že od tohoto dne by se měl začít zimní den prodlužovat a noc zkracovat. Nemá však pravdu, protože to se děje až od zimního slunovratu. Vzniká tedy otázka, jak tuto nesrovnalost vysvětlit. Objevil se názor, že jde o omyl lidu. S tím však nelze souhlasit, protože právě kalendářní lidová pořekadla a pranostiky jsou velice přesné, vycházejí z dlouholetého pozorování přírody. - Rozdíl mezi zmíněným pořekadlem a skutečností vyplývá z nesrovnalostí mezi starším juliánským kalendářem a skutečným slunečním časem. Juliánský kalendář se v důsledku určitých nepřesností posunoval každých 128 let zhruba o jeden den vpřed ve srovnání se skutečným časem (viz u 1 . ledna v kalendáři). Tak se mohlo ve středověku stát, že svátek sv. Lucie v určitých letech připadl podle kalendáře na den zimního slunovratu. Propočty lze zjistit, že pořekadlo o upíjení noci sv. Lucií muselo vzniknout ve 14 . až 15 . století, kdy platilo. Po reformě kalendáře a posunu času přestalo mít pravdu, přesto ho lidová ústní tradice uchovala.

Sv. LUCIE se v českých zemích dávala vždy do souvislosti s předením lnu. Nejrůznější zvyky, obchůzky masek, rozmanité proslovy i kontrola tradičních zákazů byly záležitostí dívek a žen. - Především na Moravě platil přísný zákaz příst na svátek sv. Lucie. Na Podluží věřili, že pradleně, která by zákaz neuposlechla, naplní sv. Lucie komínem světnici prázdnými vřeteny a běda ženě, která by je nedokázala obratem napříst. Na Valašsku vynášely pradleny toho dne dokonce kolovraty ze světnice na půdu. Ve Starém Hrozenkově se vyprávělo, že zde kdysi žila lakotná hospodyně, která na sv. Lucii před-

la. Sám hospodář ji napomínal, ale ona lehkomyslně odvětila, že než se sv. Lucie objeví, napřede koš vřeten. Tu zaburácel vítr a komínem do světnice spadl koš prázdných vřeten. Selka se ulekla, ale zachovala chladnou hlavu. Na každé vřeteno natočila symbolicky trochu předíva, jen aby ho jednou obtočila. Za chvíli měla koš plný. Zaburácelo podruhé a tu se v místnosti objevila svatá Lucie, podívala se na koš a chladně konstatovala, že si hospodyně dokázala poradit. Potom uchopila koš a zmizela komínem. Přadlena byla ráda, že to tak dopadlo a od té doby si žádná žena v okolí nedovolila zákaz porušit. - V mnoha českých vsích kontrolovaly ženy převlečené za Lucky domácnosti a pokud zastihly nějakou hospodyni, jak dere peří či přede len, vrhly se na ni, aby nedovolené dílo pokazily - peří rozfoukaly, kužel s předivem odnesly.

V OKOLÍ Českých Budějovic chodívaly v 19 . století dvě dívky v bílých pláštích, s obličejem zakrytým maskou ze dřeva polepeného papírem, podobnou velkému čapímu zobáku, jímž se dalo klapat. Zabouchaly na dveře domu, vešly do světnice a zvýšenými hlasy pronášely: "Jdu, jdu, noci upiju!" Aniž by prováděly cokoli jiného, zase odcházely. - Rozšířeným zvykem byla obchůzka malého průvodu, v němž dominovaly Lucky, objevovaly se však i jiné masky. Nejstarší tištěnou zprávou o obchůzkách Lucek je vyprávění J. J. Ryby z roku 1804 o strašení "dětí hltavých". - Ve středních Čechách chodívala v předvečer sv. Lucie žena zahalená do bílého pláště nebo prostěradla s velikým dřevěným nožem, jímž strašila děti, že rozpáře břicho tomu, kdo se v adventu nepostí. Obdobně se strašily děti v okolí Českých Budějovic a na mnoha dalších místech. Na Slánsku se objevovala maska ještě více stylizovaná jako strašidlo - Perchta, Peruchta. Byla obdobou Lucky, oblečena v obrácený kožich, na hlavě měla nataženu králičí kůži, v jedné ruce dřevěný nůž a ve druhé škopek s hrachovinou. - Variant obchůzek

byla řada. V okolí Orlíku chodívaly dívky ve věku 12 až 14 let celé zahalené bílým prostěradlem, na navlhčený obličej si nafoukaly bílou mouku. Chodívaly po třech až šesti; jedna měla v ruce kartáč na drhnutí podlahy ve světnici, druhá "bílila" štětkou stěny, další nutila metlou děti modlit se; pokud uměly, dala jim z košíčku pamlsek. Pro hospodáře s hospodyní měly v lahvi doušek dobré kořalky. Lucky často doprovázela maska kněze, který se modlil, žehnal a místy i kázal žertovné věci. - V okolí Milevska chodil s Luckami celý průvod - poustevník, kominík, řezník, dráteník, krajánek i cikánská rodina. Ve světnici se prováděly žerty - poustevník kázal, Lucky usazené na židlích předly, děvečky "uklízely" světnici, kominík harašil u kamen a saze házel po přihlížejících děvčatech, dráteník spravoval hrnce, cikáni hádali z dlaně, žebrali a kradli. Za představení a vinš se nežádala odměna, vše se konalo pro potěšení a zábavu.
Sv. LUCIE byla také ochránkyní před očními nemocemi. Podle legendy si vyrvala oči, které probudily zájem a lásku pohanského záletníka a poslala mu je na míse na důkaz pevnosti své víry.

* 24 . PROSINEC
ŠTĚDRÝ DEN
ŠTĚDRÝ DEN souvisel těsně s následujícím svátkem - Božím hodem vánočním, dnem narození Ježíška. Liturgicky se Štědrý den označuje jako vigilie, tedy předvečer slavnosti. Byl dnem postu a přípravy, doprovázený řadou lidových zvyků, od rozmanitých pověr až po poetické obyčeje, které zlidšťují liturgickou podobu vánoc. Dnes už postním dnem není. - Během dne se dříve měl dodržovat přísný půst, rodiče slibovali dětem, že uvidí večer zlaté prasátko, pokud půst dodrží. Také je strašili, že Perchta (odvozeno z německého Berchta, Bílá paní) rozpáře ty, kteří se nepostili. V některých krajích obcházela večer domácnosti děvčata oblečená do bílých šatů, někdy celá zahalená velkou bílou plachetkou. V ruce držela

metlu, někdy velký dřevěný nůž (dokonce se špičkou natřenou červenou barvou, připomínající krev), jímž naznačovala párání břicha. Perchty na rozdíl od většiny jiných obchůzkových masek nenadělovaly dětem žádné dárky, pouze je strašily a trestaly nestřídmost. - V okolí Nového Strašecí jezdívala Perchta na "brůně". Byl to koník udělaný z dřevěných vidlí, na nichž byla upevněna maska koňské hlavy vycpaná hrachovinou, místo uší byly dvě husí peroutky. Perchtu zde obvykle představoval muž zahalený do bílého prostěradla.

V 16 . A 17 . STOLETÍ chodívaly po českých vsích na Štědrý den různé maškary, proti nimž brojili všichni karatelé a mravokárci. Jejich původ snad může sahat až k předkřesťanským obřadům zimního slunovratu. - V některých horských krajích, zvláště na Valašsku, chodívali s koledou pastýři, jinde koledoval ponocný. Pastýři i ponocný před vstupem do domu troubili na dlouhé rohy, zpívali rozličné koledy, mezi nimi i proslulou: "Neseme vám noviny, radujte se." Hospodyně je štědře obdarovala vánočkou, koláči, ovocem a někdy i penězi.
ADVENTNÍ půst končil o Štědrý večer s východem první hvězdy. Teprve tehdy zasedala rodina ke slavnostní večeři, posadit se však směla, až hospodyně oznámila, že má vše připraveno. Lidé věřili, že počet sedících u štědrovečerního stolu nesmí být lichý, proto předem zvali hosty, aby se tomuto nebezpečí vyhnuli. Před večeří se společně pomodlili, děkovali za vše dobré předchozího roku a prosili za požehnání do roku příštího. Časté bylo přání, aby se všichni stolovníci opět spolu sešli u příští štědrovečerní tabule. - Večeře měla obvykle několik chodů; tradiční česká vánoční jídla byla jiná, než jaká známe dnes. Objevoval se kuba, muzika, pukance s mákem a medem, hrachová nebo čočková polévka, hubník (nákyp s houbami) a řada dalších; někdy se také jedla ryba, ale oblíbená příliš nebyla, protože v 16 . a 17 . století platila za postní jídlo. Teprve v 19 . století se kapr

stal pokrmem vánočních tabulí.

JÍDLA na štědrovečerní tabuli muselo být tolik, aby se všichni nasytili a ještě zbylo, neboť podle lidové víry to bylo zárukou hojnosti v příštím roce. Lidé se také snažili, aby byly na stole co nejrozmanitější pokrmy - od masa a pečiva přes ovoce, sladkosti, nápoje až po nepostradatelný chléb. - Část pokrmů ze štědrovečerní tabule se dávala dobytku, kladla se ke kořenům stromů do zahrady a sypala se do studně. Ohlas prastaré oběti měl vyjadřovat vzájemnost osudů celého hospodářství a současně byl přáním zdaru v příštím roce.

JEŽÍŠ KRISTUS se narodil ve chlévě, v prostých jeslích poblíž města Betléma. Od počátku je ve výtvarném umění, čerpajícím z křesťanství, narození Ježíše jedním z častých motivů. Takový obraz se objevuje již v římských katakombách. Spojení narození Krista s jeslemi připomíná svátek Panny Marie "ad praesepe" (tj. u jeslí) v římské bazilice Panny Marie Větší. Jako relikvie se zde chová část dřevěných jeslí, pocházejících údajně z Betléma. Právě v tomto kostele sloužil papež o půlnoci před Božím hodem vánočním mši. - K většímu rozšíření kultu jeslí došlo ve spojitosti s narozením Ježíše až ve středověku, kdy nabylo podoby vzpomínky na člověka. Chápání vánoc se výrazně posunulo do poeticky lidské sféry. - U počátku tohoto posunu stál také sv. František z Assisi. Vždy toužil prožít vánoční noc prostě, jak ji podle jeho představ prožívali lidé kdysi v Betlémě. Proto dal před vánocemi roku 1223 postavit v jeskyňce nedaleko Assisi (u vsi Greccio) jesle vystlané senem, k nim přivedl osla a vola, a v tomto prostředí sloužil kněz slavnostní mši, při níž sv. František zpíval evangelium o narození Páně. Podle legendy se mu potom v jeslích ukázalo narozené Jezulátko, které sv. František dojatý k slzám pochoval v náručí. Od té doby šířili především členové františkánského řádu jesle v celé Evropě. Již ve středověku se stavěly v kostelích

spolu s figurami sv. Panny Marie a sv. Josefa, realisticky vyřezanými ze dřeva, vytesanými z kamene či odlitými z vosku v životní velikosti. Ostatní u jeslí byli živí lidé, kteří v této dekoraci předváděli scény z narození Ježíše Krista. Tak je zaznamenáno ve 14 . a 15 . století v severní Francii. - Záhy začali Ježíšovo narození předvádět v kostelích žáci z kolejí a škol, zřizovaných u některých chrámů. Později se však tato představení stala záležitostí vyslovně světskou, v době baroka prokládali účinkující žáci původně strohé církevní texty rozpustilými scénkami ze života, aktuálními satirami a vtipy, takže prý pohoršovali kazatele a posléze byli v Německu nařízením vykázáni z kostelů. Provozování her se přeneslo na náměstí, k šenkům. - Ještě později je předváděli žáci dům od domu při vánoční koledě. To vedlo ke zkracování her a zjednodušování textů, až se ztratil epický obsah a zůstala jen řada scén s texty a písněmi. S tím souvisí podoba lidových koled, jak je z českých zemí známe z 19 . století. I KDYŽ se jesle postavené sv. Františkem pokládají někdy za prvé jesličky ve smyslu betlému, není to výklad správný. Cesta od divadelního ztvárnění narození Krista k jeho čistě výtvarnému zobrazení trvala ještě několik staletí. Za předobraz betlému lze spíše považovat gotické skříňové oltáře s námětem narození Krista. - Skutečný počátek betlému lze datovat do poloviny 16 . století a především do doby třicetileté války a následujícího rozmachu baroka. Betlémy šířili hlavně členové Tovaryšstva Ježíšova jako jeden z prostředků rekatolizace českého lidu. Ke kostelním jeslím se přistavovaly figury v životní velikosti, odívané do nákladně šitých rouch. Různě se přeskupovaly, jak vyžadovalo symbolické znázornění jednotlivých dnů s legendou o narození Krista - od Zvěstování Panny Marie přes narození až po příchod Tří králů. To zvyšovalo zájem diváků a zajišťovalo stálou návštěvnost. - Prvé vánoční jesle tohoto typu byly v zemích na sever od Alp postaveny roku 1562 v Praze, podle dobové zprávy "jesle

dosud nikde nevídané". Rychle je začala napodobovat další česká města, nejprve v okolí Prahy, později i ve vzdálenějších místech - již roku 1569 v Olomouci, kolem roku 1580 v Litomyšli. - Z církevního prostředí se jesličky dostávaly do světského, nejprve do zámeckých kaplí, počátkem 18 . století se objevují v prostředí nižší šlechty a zřejmě ještě během 1 . poloviny 18 . století i v měšťanských domácnostech. - I když je konkrétních zpráv dochováno málo, lze soudit, že se většinou jednalo o práce z dílen profesionálních umělců. - Do lidového prostředí jesličky pronikly koncem 18 . století, s největší pravděpodobností v souvislosti s osvíceneckými reformami císaře Josefa II., který jesle v kostelech i vánoční hry zakázal. Tímto zákazem však tuto tradiční a poetickou součást oslav vánoc z mysli lidí nevymýtil. Krásný biblický příběh o chudé pronásledované matce a bezbranném dítěti si udržuje nadčasovou platnost. Lidé na venkově si začali stavět vlastní jesličky. Někteří se snažili napodobovat to, co viděli v kostelech, jim vymysleli pojetí vlastní. Již v prvých lidových jesličkách se kromě tradičních postav, známých z bible, objevují i další postavy, které řezbáři znali ze svého okolí - venkované, vesničtí řemeslníci, pastýři, ponocný. V hornické Příbrami snad nebyl jediný betlém, kde by nebyly postavy horníků a v betlémské krajině věž šachty. - Pro většinu betlémářů se práce na betlému stala celoživotní zálibou, pro některé i skrovnou obživou. Mnozí vystavovali během vánočního času své betlémy (ty největší zabraly skoro celou světnici, kde stály od počátku adventu až do Hromnic), na ně se chodívali dívat lidé ze širokého okolí a nikdo nezapomněl dát hospodáři malý dárek - vejce, trochu mouky a nebo i pár grošů. Někteří řezbáři zhotovovali jednoduché betlémové figurky i na prodej při předvánočních trzích. - Betlémy se zhotovovaly z nejrozmanitějších materiálů. Kromě vyřezávaných ze dřeva jsou známé i keramické, vázané z kukuřičného šustí, těstové, voskové, sádrové, ručně malované

na deskách dřeva i na papíru a od poloviny 19 . století také tištěné na arších. Lidové betlémy se zhotovovaly v mnoha regionech, mezi nejznámější patří Příbramsko, Třebíčsko a Orlické hory.

ZDOBENÍ vánočního stromku je zvykem ještě mladším než stavění jesliček. Prvá zmínka o vánočním stromku zdobeném ovocem, sladkostmi a papírovými květinami, postaveném ve světnici, pochází z roku 1570 z brémské kroniky. Stál v cechovní budově, kam byly pozvány děti řemeslníků. V průběhu 16 . až 18 . století se vánoční stromek pomalu šířil po německém území, roku 1816 stál i na císařském dvoře ve Vídni. Počátkem 19 . století se objevuje v českých zemích. V Praze ho prý poprvé jako překvapení pro své hosty vystrojil roku 1812 režisér Stavovského divadla Liebich, který ho znal z rodného Bavorska. I přátelé ho však překvapili; pod stromek mu nadělili vyplacené dlužní úpisy. - Záhy se vánoční stromek objevil v jídelnách české šlechty, ozdobený si ho lidé věšeli nad štědrovečerní stůl. V pražských měšťanských rodinách byl značně rozšířen již ve 40 . letech 19 . století. Roku 1843 psaly již Pražské noviny o nakupování stromku na vánoce jako o běžné věci. Na venkově se stromek ujal pod vlivem života na zámcích a ve městech s nepatrným zpožděním zhruba od 60 . let, rychleji v Čechách než na Moravě. Především na Valašsku a Slovácku nebyl běžný ještě ani koncem 19 . století. Vánoční stromky vytlačovaly ze světnic betlémy.

SE ŠTĚDRÝM DNEM byla vždy spojena nadílka. Již Jan z Holešova koncem 14 . století uváděl, že "staří nejen Údem, ale i dobytku vv tento večer projevovali štědrost". Řemeslničtí tovaryši připravovali dárky pro své mistry, kteří je za to dobře pohostili. Čeleď dostávala výslužku od hospodáře, dárky si navzájem nadělovali příbuzní, přátelé a dostávaly je pochopitelně také děti. - V německých zemích se obdarování dětí v předvečer Kristova narození objevuje v 16 . století a postupně

nahrazovalo nadílku mikulášskou. Je zajímavé, že snaha zatlačit kult sv. Mikuláše vychází z působení protestantského reformátora M. Luthera. Protože nechtěl svým dětem dávat dárky na katolický svátek sv. Mikuláše, začal jim je dávat na Štědrý den. Právě vlivem německého protestantismu se vánoce změnily ve svátky dětské radosti. - V českých zemích dostávaly děti dárky většinou na Štědrý den, někdy až ráno na Boží hod vánoční.

ŠTĚDRÝ DEN byl podle lidové víry pro předvídám budoucnosti nejvhodnějším dnem roku. Ráno se lidé chodili umýt ke studni či potoku, aby byli celý rok zdraví. Po večeři rozkrajovali jablka a podle tvaru jaderníku odhadovali osud. Pokud měl jaderník podobu kříže, měla přijít nemoc či dokonce smrt, hvězda přinášela štěstí, majetek. Červivé nebo zkažené jádro rozlousknutého ořechu také předvídalo nepříznivou budoucnost. Do vody se lilo ze lžíce rozžhavené olovo. Jeho ztuhlý tvar napověděl, co se stane. Pokud v noci vyšel člověk mimo ves do polí, mohl spatřit, co obec očekává v příštím roce. - V žádné sféře života neexistovalo tolik pověr, jako byly praktiky svobodných děvčat, jimiž chtěla poznat budoucího muže, zjistit dobu svatby či osud manželství. Děvčata pouštěla po vodě skořápky vlašských ořechů s malými svíčkami; jedna představovala děvče a druhá milého. Pokud se přibližovaly, bylo to dobré znamení. Přes rameno házela ke dveřím střevíc a pokud dopadl špičkou směrem z domu, měla být do roka svatba. Tvář nastávajícího ženicha bylo vidět na hladině vody.

* 25 . PROSINEC
BOŽÍ HOD VÁNOČNÍ
STAROKŘESŤANSKÁ církev v Římě stanovila Ježíšovo narození na tento den již ve 4 . století, aby vytvořila protiváhu starší pohanské slavnosti "nepřemoženého slunce", související se zimním slunovratem. Z Říma se tento zvyk rozšířil do všech katolických zemí, zatímco východní církev (dnes pravoslavná)

slavila narození Krista až 6 . ledna v den Zjevení Páně (Epiphanie). - V polovině 5 . století povolil papež sv. Lev Veliký, aby každý kněz mohl toho dne sloužit tři mše - prvou o půlnoci, druhou za úsvitu a třetí ve dne. - Na Boží hod vánoční měli věřící zbožně rozjímat, podle lidové víry se vůbec nesmělo pracovat, ani lůžka se neustýlala a někde dokonce zavazovali dobytku huby, aby nemohl přežvykovat a neznesvěcoval tak tento den.

* 26 . PROSINEC
Sv. ŠTĚPÁN
DOVEDL ohnivě kázat a ve svých vystoupeních hlásal, že Kristus je Mesiáš předpověděný proroky. Proto ho nenáviděli židovští horlivci, obžalovali ho z velezrady židovstva, odsoudili a před hradbami Jeruzaléma roku 37 ukamenovali.

SV. ŠTĚPÁN se považoval za patrona koní. Proto se toho dne před východem slunce nechávalo koním pouštět žilou, aby byli celý rok zdraví a čilí. Světil se oves a někdy i jiné obilí, určené pro jarní setbu. Světilo se v kostele, při mši někdy hospodáři hodili na kněze hrst ovsa (symbolická upomínka ukamenováni).

I KDYŽ byly obchůzky po domácnostech a koledování znakem mnoha lidových svátků, nikde se nerozvinulo do tak bohaté podoby, nebylo tak oblíbené a četné, jako právě na vánoce. Koledování kdysi souviselo s vírou v magické ovlivnění osudu. Proto se obřadům, spojeným s přáním zdaru, věnovala veliká pozornost. Tyto obřady vykonávali obvykle nejváženější členové obce. Se šířením křesťanství se víra v účinek magických obřadů ztrácela a nahrazovala je modlitba a mše. Některé obřady však nezanikly, ale změnil se jejich smysl. Přání zdaru spojené s obchůzkami rodin se stalo společenskou událostí, tradičním zvykem konaným pro radost a zábavu. Ještě později se některé koledy staly příležitostí pro méně majetné obyvatele venkova, aby si u zámožnějších sousedů vyprosili nějaký dárek. - Vá-

noční koledování začínalo již na Štědrý den, pokračovalo na sv. Štěpána a v různé podobě trvalo až do sv. Tří králů. - V 19 . století chodívali někdy koledníci s malým betlémem uspořádaným ve skříňce, jindy s velikou hvězdou na hůlce. - Koleda, koleda, Štěpáne! - Co to neseš ve džbáně? - Nesu, nesu koledu, - upad jsem s ní na ledu, psi se na mě seběhli, - koledu mi snědli. - Co mám smutný dělati? - Musím jinou žebrati. - Koledu mi dejte, - jen se mi nesmějte! - Koledu mi dali, - přece se mi smáli.
Štěstí, zdraví, pokoj svatý, vinšujeme vám.
Napřed panu hospodáři, pak všem dítkám.
Z daleka se neseme, novinu vám neseme,
co se stalo, přihodilo, v městě Betlémě.
Narodil se nám Spasitel, jenž jest Kristus Pán.
Toť děťátko, nemluvňátko, posílá mne k vám,
abyste mu něco dali, však já mu to dám.
Chlebíček nechce bráti, nakrmila jej máti.
Jen tolárek nebo dukátek máte poslati.
Pěkně prosím, odbuďte mne, nemám tu kdy stát,
ještě musím do Betléma dítě kolíbat.
To dítě je Pán velký, ono vám to zaplatí.
Budete se radovati v nebi na věky.

* Sv. JAN EVANGELISTA

APOŠTOL sv. Jan Evangelista byl spolu s bratrem Jakubem nejprve učedníkem sv. Jana Křtitele, později se oba stali apoštoly a učedníky Krista. Sv. Jana nazývali "miláček Páně". Po Kristově ukřižování pečoval sv. Jan o Pannu Marii. Po její smrti se odebral do Efezu, kde sepsal své evangelium. Roku 94 byl zajat, odveden do Říma a vržen do kotle s vroucím olejem. Boží vůlí však byl ochráněn a olej mu neublížil. Následovalo vyhnanství na ostrov Pathmos, kde sepsal knihu Zjevení. Později se vrátil do Efezu a tam zemřel ve věku devadesáti let klidnou smrtí.

PODLE jedné z legend podali nepřátelé sv. Janovi číši s otráveným vínem. Apoštol ji požehnal a víno bez úhony vypil. Proto se dávalo toho dne světit víno, jež se podávalo se slovy: "Pij lásku sv. Jana." Zprávy o tomto zvyku existují již ze 12 . století. Ve středověku bylo zvykem žehnat a pít víno ke cti sv. Jana i při

jiných příležitostech - při zahájení pouti do Svaté země, před odchodem do války. Přípitky na sv. Jana převzala také renesanční pijácká bratrstva. Na venkově lidé věřili, že víno vypité v den svátku sv. Jana ochrání .před hadím uštknutím.

* 28 . PROSINEC
S SVÁTEK MLÁĎÁTEK
PODLE textu evangelia: "Když Herodes poznal, že ho mudrci oklamali, rozlítil se a dal povraždit všechny chlapce nejen v Betlémě a v celém okolí ve stáří do dvou let, podle času, který vyzvěděl od mudrců."
S touto událostí se spojuje památka Mláďátek. - V lidové víře má tento den zvláštní význam pro osud malých dětí. V Rovensku pod Troskami lidé tvrdili, že pokud toho dne prší, dostanou děti osypky. Někde matka šlehala dítě proutkem tak dlouho, dokud neodpovědělo, že Mláďátek bylo 4444 . - Protože se po tomto svátku smělo opět začít příst, říkávaly ženy: "Dnes je ještě Mláďátek, ale zejtra je Přáďátek".

* 31 . PROSINEC
Sv. SILVESTR
Sv. SILVESTR se narodil koncem 3 . století v Římě, jako křesťan přečkal pronásledování a roku 311 byl zvolen papežem. V té době císař Konstantin povolil křesťanství. Papež sv. Silvestr vydal četné předpisy o obřadech a liturgická nařízení (např. aby se oltáře zřizovaly z kamene a nikoli ze dřeva). Roku 325 se konal Nicejský koncil, který se kromě jiného zabýval odchylkou hlásanou Ariem, popírající božskou přirozenost Ježíše Krista. Podle legendy sv. Silvestr pokřtil císaře Konstantina Velikého i jeho ženu sv. Helenu, císaře dokonce uzdravil z malomocenství. Zemřel roku 335 a je pochován na hřbitově sv. Priscilly; na hrobě má prostý nápis: "Katolík a vyznavač odpočívá (tuto)".

PROTOŽE SE teprve během středověku sjednotil konec roku na den 31 . prosince, nespojoval se původně se svátkem sv. Silvestra žádný vý-

znamnější zvyk. Teprve později se zařadil do cyklu lidových oslav. Jeho podoba však nebyla výrazná a vyhraněná. Lidé navštěvovali kostel, aby poděkovali za vše dobré v uplynulém roce. Mnohde očekávali s modlitbou příchod nového roku, jinde provázelo tento den bujaré veselí. Často se podávala podobná jídla jako na Štědrý den. - Přes silvestrovskou noc nesměla hospodyně nechat sušit prádlo; posměchu byl vystaven ten člen rodiny, který vstal tento den z postele nejpozději.

NĚKDE chodívaly o silvestrovské noci po staveních "Ometačky". Staré černě oděné chudé ženy měly hlavu zavázanou bílým šátkem tak, aby vpředu vybíhala nad čelo stříška. Třikrát zaklepaly, vešly do stavení a aniž cokoli pronesly, přistoupily k plotně a třikrát ji přejely (ometly) se slovy: "Ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého." Tím se mělo zabránit, aby na plotnu přišlo v novém roce něco nezdravého. Nakonec popřály hospodáři šťastný nový rok a poprosily o almužnu.

KONEC starého roku a začátek nového provázel vždy a všude přípitek s přáním zdraví a štěstí. Tak činili lidé nezávisle na čase, majetku a víře.
"Dej Bůh štěstí tomu domu"
(Z Klatovska)
Den přeslavný jest k nám přišel,
v němž má býti každý vesel;
radujme se, veselme se
v tomto novém roce.
Jak jsem do pokoje vešel,
paní jsem s pánem tam našel -
léto mine a pomine -
paní s pánem našel.
Pán s paní za stolem sedí,
jeden na druhého hledí -
léto mine a pomine -
oba v karty hrají.
Panáčku! mně se chce spát,
já půjdu sobě lůžko stlát -
léto mine a pomine -
já půjdu lůžko stlát.
Jak sobě lůžko ustlala,
do něho se odebrala -
léto mine a pomine -
hned se odebrala.
Pěkná paní a pěknej pán,
nedá-li paní koledy, dá pán sám -

léto mine a pomine -
dá pán koledy sám.
Nového léta vinšujem,
syna neb dceru darujem -
léto mine a pomine -
dobrého vám přejem.
Abysme k vám přes rok přišli,
a vás ve zdraví zas našli -
léto mine a pomine -
vás ve zdraví našli.
"LÉTO MINE A POMINE..."

PŘÍLOHA 3

# ZE STAROČESKÉ KUCHAŘKY

* Boží milosti - pečivo k různým svátkům. Těsto se připraví z 28 dkg hladké mouky, 7 dkg cukru, 2 žloutků a 1 celého vejce, 3 lžic vína, 3 lžic mléka. Těsto se pečlivě vypracuje, až je hladké a lesklé. Potom se rozválí na tloušťku 2-3 mm a nožem nebo vroubkovaným rádýlkem se vykrajují čtverečky, obdélníky, trojúhelníky a proužky, také kolečka a hvězdice. Mohou se libovolně spojovat a stáčet. Smaží se na rozpáleném oleji, po usmažení možno posypat skořicí a cukrem.

* Bochánek (mazanec, svěceník) - velikonoční pečivo z tužšího koláčového těsta, připravovaného z 50 dkg polohrubé mouky, 5 velkých lžic cukru, 4 žloutků, 5 lžic rozpuštěného másla, 2 ,5 dcl mléka, špetky soli, vanilky, citrónové kůry, 5 dkg droždí, 2 lžic hrozinek a 2 lžic mandlí. Připravené těsto se nechá vykynout, potom se přeloží do uzavřeného a oblého bochánku, který se nahoře nakrojí do kříže a nechá se opět kynout. Povrch se potírá rozšlehaným vejcem, při pečení také bohatě máslem. Může se posypat mandlemi. V Zásmukách u Kolína se na kraj kladl věnec z téhož těsta, do něhož byly zabodnuty mandle (symbol Kristovy koruny).

* Buchty - staročeské posvícenské i sváteční pečivo. Těsto se připravovalo z 1 kg mouky, 1 žloutku, 2 lžic másla nebo sádla, 3 lžic cukru, kvásku ze 3 dkg kvasnic, trochy soli a mléka. Vláčné těsto se nechalo vy-

kynout, lžící se dávaly na vál malé kousky, do jejichž středu se balil tvaroh, povidla, mák či jiná náplň. Pak se rovnaly na máslem nebo sádlem vymaštěný pekáč a pekly se v dobře vyhřáté troubě.

* Hnětýnky (metýnky) - jednak pečivo ze zbytků chlebového těsta, jednak v Čechách i sváteční pečivo z dobrého koláčového těsta. Těsto se. připravilo z 1 kg polohrubé mouky, 1 kg másla, 25 dkg cukru, 3 vařených žloutků, 1 celého vejce syrového, citrónové kůry a 2 sáčků vanilkového cukru. Po zpracování se nechalo těsto odležet, potom se rozválelo a z placky se tvořítkem vypichovaly hvězdice a jiné tvary. Po upečení se povrch zdobil ořechy, mandlemi, později cukrovou nebo čokoládovou polevou.

* Jidáše - velikonoční pečivo. Těsto se připravilo z 1 kg vyhřáté polohrubé mouky, vykynutého kvásku ze 4 dkg droždí, 12 dkg rozpuštěného másla nebo jiného tuku, 10 dkg cukru, 1 lžičky soli. Podle potřeby se přililo teplé mléko, aby bylo těsto vláčné. Po zpracování se nechalo vykynout na teplém místě. Pak se vyválely asi 20 cm dlouhé válečky, z nichž se tvarovaly Jidáše, které se dávaly na pomaštěný plech, kde se nechaly mírně vykynout. Pak se potřely rozšlehaným vejcem a pekly v troubě do zlatová. Podávaly se pokapané medem.

* Klatovský perník - pouťové pečivo, připravované ze dvou dílů těsta. Prvý díl (záděl) se zhotovoval z 25 dkg medu, 25 dkg cukru, 25 dkg hladké mouky, 25 dkg žitné mouky, 0 ,6 dcl vody. Med a cukr se svařily s šestnáctinou litru vody v parní lázni. Vařící se nalily na mouku v míse, promíchaly a těsto se půl hodiny zpracovávalo na vále. Přitom se podsypávalo moukou, aby se nelepilo. Pak se vložilo zpět do mísy a dalo do studena odpočinout. Nechávalo se stranou nejméně 1 měsíc (ale i 10 let). Druhý díl se připravoval těsně před pečením. Braly se 2 žloutky, na špičku nože jedlé sody, 0 ,5 dkg amonia, po jedné

lžičce skořice, badyánu, hřebíčku, muškátového květu, 6 dkg strouhaných mandlí a trocha citrónové kůry. Mísa s prvým zádělem se postavila na mísu s horkou vodou, jež se nechala asi dvě hodiny vařit, aby těsto změklo. Pak se rozválelo na válu na placku a nožem se po ní rozetřely všechny přísady. Placka se stočila a znovu dobře zpracovala. Po vychladnutí se těsto rozválelo na tloušťku 0 ,75 cm, vykrojily se tvary a potřely žloutkem. Připravený perník se dával na dobře vyhřátý a voskem potřený plech péci.

* Medové pečivo - zjednodušená lidová varianta perníku. Do mísy se dal 1 kg pšeničné hladké mouky. V horké vodě (cca 2 ,5 dcl) se rozpustilo 25 dkg cukru a 50 dkg medu, jí se zalila mouka. Po vychladnutí se těsto dalo na vál, přidala se 2 vejce, 2 dkg cukrářského droždí, skořice, hřebíček a badyán. Těsto se pečlivě připravilo a peklo podobně jako klatovský perník.

* Mikulášské stromečky - v okolí Zlína dříve tradiční mikulášská nadílka. Těsto se připravilo z 40 dkg polohrubé mouky, 6 dkg másla, 1 dcl vlažné vody s rozkvedlaným vejcem, trochou soli a cukru. Těsto se připravovalo tak dlouho, až se již nelepilo. Potom se z něho vytvarovaly dva bochníčky, které se na povrchu omastily a nechaly přiklopené asi dvě hodiny stát. Mezitím se připraví větvička, podobná malému stromku, z níž se sloupne kůra. Po odpočinutí těsta se rozválejí válečky o průměru asi 1 cm a ty se spirálovitě jako hádci ovinou kolem větviček, až jsou všechny pokryté. Hotový stromek se potře rozšlehaným bílkem a dá se péci do vyhřáté trouby. Po upečení se zabodne do vhodného podstavce (řepná bulva obalená papírem), zdobí se jablky, ořechy a papírovými řetězy.

* Oplatkové trubičky - obřadní a sváteční pečivo z okolí Uherského Hradiště. Těsto se připravilo z 5 dcl teplého mléka, 12 ,5 dkg másla, 10 dkg mletého cukru, 3 špetek soli, 1 vejce a trochy hladké mouky. Těs-

to se ušlehalo, nalilo do oplatečnice a peklo přímo v ohni nebo na rozpálené plotně.

* Perníčky - pouťové a sváteční pečivo. Těsto se připravilo z 65 dkg hladké mouky, 25 dkg práškového cukru, 10 dkg tekutého medu, 5 dkg másla, 3 dkg sádla, 1 dkg jedlé sody, 4 vajec a koření (měřeno na malé lžičky - 1 tlučeného anýzu, 1 skořice, půl tlučeného hřebíčku, půl zázvoru, půl tlučeného nového koření a 2 hvězdičky badyánu). Těsto se dobře zpracovalo a nechalo ležet bez přístupu vzduchu do příštího dne. Potom se rozválelo a vykrajovaly se perníčky, které se pekly ve středně teplé troubě. Upečené ještě horké se jednou nebo dvakrát potíraly rozšlehaným vejcem. Studené se zdobily bílým dekorem z polevy. Na polevu se bral 1 bílek, 15 dkg cukru, 1 lžička citrónové šťávy a 1 lžička Solamylu. Poleva se důkladně ušlehala, aby byla hustá a lesklá.

* Povidlák (trnkáč) - koláče pečené na svatby, posvícení a při dalších slavnostech na Moravě. Těsto se připravilo z 1 kg mouky, 20 dkg cukru, 20 dkg másla, 5 dkg kvasnic, 2 žloutků a citrónové kůry. Nechalo se vykynout, potom se lžící oddělovaly malé kousky, do jejichž středu se dala švestková povidla, trocha citrónové kůry a rum, potom se okraje přeložily přes náplň do středu, aby vznikly pevné šátečky. Někdy se ještě po obvodu nastřihly či přizdobily posýpkou.

* Štramberské uši - již tři století se pečou jednou do roka na štramberskou pouť (15 . srpna), prý v upominku na plenění Štramberka Turky, kteří lidem uřezávali uši. Těsto se připravilo z 1 kg hladké mouky, 50 dkg cukru, 50 dkg medu, 6 vajec, 1 lžičky vody a koření (3 lžiček skořice, 6 hvězdiček badyánu, 2 lžiček nového koření a 50 kousků hřebíčku). Těsto se vypracovalo na vále, přidalo se koření a v chladnu se nechalo uležet do příštího dne. Pak se rozválelo, tvořítkem se vykrojila kolečka nebo elipsy, které se pekly v horké troubě. Po zrůžovění se ko-

lečka hned stáčela do kornoutku (podobajícího se uchu).

* Trdelník - jihomoravské pečivo k masopustům, svatbám a křtinám. Název pochází od rožně (trdla), na němž se pečivo opékalo. Do mísy se daly 2 kg polohrubé mouky, 25 dkg cukru, 3 špetky soli, vanilkový cukr, vše se promíchalo a ve středu se udělal dolíček pro zákvasek (10 dkg kvasnic zalitých 7 ,5 dcl teplého mléka). Když začal kvásek kynout, přidalo se 8 žloutků, 20 dkg rozpuštěného másla a 1 šlehačka. Těsto se pak vypracovalo, muselo být vláčné, nechalo se v teple vykynout. Po druhém vykynutí se rozdělilo na bochánky, které se vyválely do válečků dlouhých asi 1 metr a širokých 5 až 6 cm. Potom se navinulo spirálovitým obtáčením na formu pro trdelník (dřevěný válec 55 cm dlouhý, kónicky se rozšiřující - dolní obvod 22 cm, horní 26 cm). Trdelník musel být dobře promaštěný, nejlépe rozpuštěným máslem, a dobře nahřátý. Navinuté těsto se převálelo nejprve v posýpce (25 dkg másla, 1 žloutek a trocha mouky, půl hladké a půl hrubé, cukru málo) a potom v máku s cukrem (2 dkg celého máku a 10 dkg mletého cukru). Takto připravený se otáčel nad ohněm, aby se dokonale opekl na všech místech. Jakmile se začne na povrchu tvořit jemná kůrka světlé barvy, potře se rozšlehaným žloutkem s mlékem a také rozpuštěným máslem, to se několikrát opakuje, až začne zlátnout a červenat. Po upečení se opatrně sklepl a forma se vytáhla. Aby se zachoval tvar trubice, bylo třeba rychle střídavě z obou stran vyfukovat horký vzduch, jakmile se začal zplošťovat, musel se pootočit. Když vychladl, posypal se cukrem a nožem se z něj vykrajovaly prstence (krůželky).

# ZE ŠTĚDROVEČERNÍHO STOLU

*
Staročeská rybí polévka - jeden z tradičních způsobů přípravy. Vzala se očištěná rybí hlava, která se zbavila žáber, dále ocas a vnitřnosti,

to vše se dobře povařilo v hrnci. Potom se vše procedilo, zahustilo světlou jíškou a přidala se osmažená zelenina. Mezi tím se z kostí obralo rybí maso, které se přidalo do polévky spolu s jikrami a mlíčím, vše se povařilo, okořenilo květem a zelenou petrželí. Do hotové polévky se sypala na drobno nakrájená osmažená houska.

* Ryba na černo - způsob úpravy se sladkou omáčkou. Do hrnce s litrem vody se daly 4 lžíce vinného octa, půl malé cibule, půl lžíce rozkrájené mrkve, půl lžíce celeru a petržele, jeden malý bobkový list, jeden hřebíček, tři zrna nového koření, čtyři zrnka pepře, lžička soli, dvě lžíce piva a vše se nechalo zvolna vařit. Když zelenina změkla, přidal se porcovaný nasolený kapr, který se na mírném plameni vařil asi čtvrt hodiny. Potom se maso vyndalo a nechalo se na míse někde v teple. Do šťávy v hrnci se přidalo šest jader vlašských ořechů, tři tabulky strouhaného perníku a vše se chvíli vařilo, aby omáčka mírně zhoustla. Potom se přidala špetka citrónové kůry, lžička citrónové šťávy, dvě lžíce červeného vína a lžíce malinové zavařeniny. Vše se důkladně rozmíchalo a mírně povařilo. Jakmile měla omáčka správnou chuť, procedila se, vložila se do ní zpět ryba, k tomu lžíce hroznek a lžíce loupaných, na kousky pokrájených mandlí. Hospodyně doporučovaly připravit vše den předem, rozleželá omáčka byla chutnější.

* Vánoční kuba - nazýval se též černý. V hrnci se uvařily vyprané krupky, ve druhém se udusily na másle - a cibulce nakrájené sušené houby; aby byl kuba skutečně "černý", doporučovaly se zvláště hřiby modráky. Obsah obou hrnců se promíchal, přidala se podle chuti sůl, pepř, majoránka, proti nečistým silám nesměl chybět česnek, někdy se také přidávala vepřová krev. Promíchaná směs se dala na vymaštěný pekáč a upekla v troubě.

* Povidlová omáčka - patřila v Polabí k tradičním sladkým omáčkám, často se podávala s vařeným uzeným

a bramborovými knedlíky. Do hrnce s půllitrem horké vody se dala lžíce žluté jíšky a přidalo se tolik švestkových povidel, aby omáčka byla podle chuti hustá. Na dochucení se přidala trocha skořice, citrónové kůry a lžička rumu. Vše se nechalo přejít varem. Tento jednoduchý postup někde doplňovali dalším ovocem - rybízem, višněmi, hrozinkami, mandlemi a také později fíky.

* Jahelník - spaří se dva díly jáhel a jeden díl rýže, dobře se promíchají; k tomu se přidají sušené švestky, nakrájená jablka a omastek, podle chuti se přisolí či přisladí. Vše se důkladně promíchá, vloží se do vymaštěné formy a zaleje mlékem, potom se jahelník peče v troubě.

*
Vánoční muzika - tradiční vánoční "dezert" z ovoce. Sušené švestky, jablka, hrušky či meruňky se rozvařily s kouskem skořice, badyánu, několika hřebíčky, kouskem vanilky a citrónové kůry. Dobře uvařená směs se prolisovala přes plátýnko či cedník, přidala se lžíce švestkových povidel, hrozinky,, nastrouhané ořechy, loupané mandle a strouhaný perník. Vše se chvíli povařilo, potom se odstavilo a dochutilo cukrem, medem a trochou rumu, promíchalo a podávalo na miskách.

*
Pučálka - starobylé jídlo, které se objevovalo při různých obřadech. Celý neloupaný hrách se namočil do slané vody a nechal několik hodin, aby nabobtnal. Potom se rozestřel na desce či plátýnku na teplém místě a nechal se dva až tři dny klíčit. Po vyklíčení se buď na sucho nebo na omastku upražil a podle chuti buď osladil medem nebo osolil a opepřil.

* Zázvorky - vánoční pečivo, které se na venkově objevilo po vzoru městských kuchyní ve 2 . polovině 19 . století a rychle se rozšířilo. 25 dkg moučkového cukru, 2 vejce a 1 dkg zázvoru se utřelo, přidala se špetka amonia a 30 dkg polohrubé mouky. Ze všeho se na válu vypracovalo těsto, rozválelo se na slabou

placku a z ní se vykrajovaly různé tvary. Ty se rozložily na povoskovaný plech a na něm asi 3 hodiny sušily; teprve potom se pomalu pekly v mírně vyhřáté troubě. Po upečení se nechávaly několik dnů rozležet.

* Medové certle - oblíbená dětská pochoutka. V menším hrnečku se rozvařilo několik lžic medu a chvíli se nechal vyškvařit, až voněl jako přeškvařené máslo. Potom se hrneček odstavil a do medu se rychle zamíchaly strouhané burské ořechy. Lžičkou namočenou ve vodě se medová hmota nabírala a lila do hromádek na plech potřený voskem. Když ztuhla, odloupla se nožem a medové certle byly hotové.

* Karamely - na pánvi se rozpustilo asi 30 dkg cukru a nechalo se zkaramelizovat dohněda. Potom se na něj opatrně nalily 2 dcl silné kávy, stejné množství mléka nebo smetany, přidala se vanilka a 9 dkg másla. Vše se znovu postavilo na mírný plamen a za stálého míchání se ohřívalo. Když hmota zhoustla, vylila se na plech vymaštěný máslem. Po mírném zatuhnutí se nožem vyryly příčné i podélné rýhy, podle nichž se po úplném zatuhnutí odlamovaly karamelové čtverečky.

* Zavařeninové cukroví - na vál posypaný cukrem se dalo 10 dkg strouhaných nebo mletých loupaných mandlí, 25 dkg práškového cukru, půl lžíce citrónové šťávy a stejné množství citrónové kůry, na špičku nože skořice a 2 lžíce šípkové, malinové či jiné zavařeniny. Těsto se dobře zpracovalo a rozválelo na placku, z níž se formičkou vykrajovaly různé tvary, které se ještě posypaly krystalovým cukrem. Bylo také možno vykrajovat nožem proužky těsta a ty svinovat do trubiček nebo kornoutků a zdobit je polevou. Zavařeninové cukroví se nepeklo, ale jen sušilo na prkénku nebo na povoskovaném plechu.

* Sněhové pusinky - jsou rovněž pečivem, které se dostalo z městského prostředí na venkov až někdy počátkem tohoto století. Z bílků se ušlehal

sníh a do něj se postupně zašlehával cukr (na 1 bílek připadalo 7 dkg cukru - polovina pískového a polovina moučkového). Nádobu s tuhým sněhem dala hospodyně do horké vodní lázně a dál šlehala, až sníh zhoustl. Po vychladnutí naplnila sněhovou hmotou plátěný sáček s trubičkou (tvořítko) a na plech jím vstřikovala různě tvarované "pusinky". Plechy pak dávala na několik hodin do mírně vyhřáté trouby, neboť se sněhová hmota nepekla, ale pouze pozvolna sušila. Po zatuhnutí se seškrábla nožem, bylo dobré nechat pečivo několik dnů rozležet.

* Kutelky (peciválky) - vánoční pečivo oblíbené v Polabí. Těsto se připravilo podobně jako k pečení vánočky; 50 dkg hladké nebo polohrubé mouky, 10 dkg cukru, 10 dkg tuku, 2 žloutky, 2 a 1/2 dkg droždí, 1/2 dkg soli, trocha citrónové kůry a vanilky - vše se zpracovalo na těsto a nechalo se vykynout. Potom se z něho dělaly malé buchtičky nebo bochánky, které se plnily mákem. Pekly se v dobře vyhřáté troubě. Než se nesly na stůl, polily se vařícím mlékem nebo jen vodou. Potom se podle chuti polévaly ještě medem nebo sirupem, mohly se sypat strouhaným perníkem, skořicovým cukrem nebo pracharandou (tlučenými sušenými hruškami).

* Švestkový salám - 35 dkg švestkových povidel se smíchalo s 25 dkg práškového cukru a vanilkou, přidaly se nakrájené mandle a kandované ovoce. Hmota se důkladně promísila a potom vyválela v dlouhý válec, který se posypal cukrem a zabalil do pergamenového papíru. Potom se vše uložilo na suchém místě do chladna; když ztuhl, odkrajovaly se z válce plátky jako ze salámu.

* Škvarkové cukroví - tradiční vánoční pečivo z 19 . století. Do 30 dkg mouky se vmíchalo 25 dkg mletých změklých škvarků, 15 dkg cukru, 2 lžíce kakaa, 1 vejce, lžička mleté skořice a tlučeného hřebíčku, kůra nastrouhaná z poloviny citrónu a vše se vypracovalo na vláčné těsto. To se nechalo odležet v chladu, po určité

době se vtlačovalo do tukem vymazaných formiček. Peklo se v předehřáté troubě; hotové pečivo se obalilo v cukru a nechalo tři týdny v suchu a chladnu rozležet.

* Oříšková kolečka - pečivo upravené podle receptu M. D. Rettigove. Smíchalo se 14 dkg cukru, 14 dkg lískových oříšků, tlučená skořice, hřebíček, 4 zrnka drcené kávy, 1 vejce a trocha citrónové kůry, vypracovalo se těsto, které se rozválelo na placku. Z něho se vykrojila kolečka s otvorem ve středu (pro zavěšení, i na vánoční stromek), potřela se ušlehaným bílkem a posypala krystalovým cukrem. Potom se krátce pekla v dobře roztopené troubě.

* Domácí přítel - ojediněle dochovaný recept z Polabí, pro pečivo neznáme ani tradiční název, ale až současný novotvar. Těsto se připravilo ze 1/4 kg hrubé mouky, 28 dkg cukru, 10 dkg nasekaných oříšků (či drobně pokrájeného kandovaného ovoce), lžičky tlučeného anýzu a 3 vajec. Vyválely se koule podobné ovocným knedlíkům a daly se na vymaštěném plechu péci. Ještě teplé se nakrájely na středně silné řezy.

* Preclíky - oblíbené pečivo minulosti, zhotovované doma i prodávané pekaři. Nejprve se ze 2 až 3 dkg kvasnic a trochy mléka připravil kvásek a potom se jím zadělalo těsto z 25 dkg mouky, 15 dkg másla, 1 žloutku, trochy cukru a soli. Těsto se nenechávalo kynout, ale ihned se na válu vyválely preclíky, potřely se rozšlehaným bílkem a posypaly mákem smíchaným se špetkou soli.

* Medáky - v hrnci se za stálého míchání vařilo až do zhnědnutí 30 dkg cukru, 2 lžíce medu, 2 vejce, 4 až 5 lžic mléka a 5 dkg másla. Na vál se připravilo 50 dkg hladké mouky se lžičkou jedlé sody, s ní se na těsto smíchala vařená hmota. Těsto se rozdělilo na čtyři díly (3 se nechaly v hrnci nad párou, aby nevystydly) a vyválela se slabá placka (asi jako na nudle), která se dala péct na pomoučeném plechu. Po upečení se placky nechaly delší dobu uležet.

Pak se připravila náplň: uvařil se vanilkový pudink, rozetřel se s 25 dkg másla, 1 žloutkem a trochou cukru. Touto náplní a zavařeninou se všechny čtyři placky spojily a vršek se ještě polil čokoládou. Potom se nechaly den uležet a vše se rozkrájelo na kostky.

# TRADIČNÍ ZVYKOSLOVNÉ PŘEDMĚTY

* Čert ze švestek - figurka, která se prodávala na předvánočních trzích. Zhotovíme ji ze špejlí, na něž navlékneme sušené švestky (tvoří ruce a nohy), a ze sušených hrušek (hlava, tělo). Tělo čerta můžeme zhotovit i z pěkného červeného jablka. Do ruky dáme čertu papírový řetěz a metličku, pozlacená dřívka na hlavě představují rohy. K němu lze zhotovit čertici s červenou sukní

* Líto - na větvičku jívy upevníme pomocí stuh bílé nebo barevné vejdumky (vyfouknuté skořápky vajec), zavěsíme řetězy (z papíru nebo na niti navlečených papírků, odstřižků textilu a slámy), ptáčky z těsta. Lze připevnit i holubičku - její tělo je z vejdumku, křídla a ocásek z papíru skládaného do varhánků. Líto bylo velikonočním zvykoslovným předmětem, později ozdobou na jihovýchodní Moravě a na Slovácku. Na západní Moravě a v Čechách se objevovalo stromové líto. Základ tvoří asi 70 cm vysoký vršek smrčku, zdobený bílými vejdumky na šňůrce, řetězy ze slámy a ústřižků textilu navlékaných střídavě na nit; na vršku bývala panenka z hadříků.

* Májíček - dolní dvě třetiny asi 50 cm vysokého vršku stromku (smrčku, jedličky, břízky) zbavíme větviček, kmínek ovineme červenou stuhou a zabodneme do středu dřevěného talíře. Vršek stromku ozdobíme stužkami, pozlátkem a cukrovím. Malý máj byl určen k vybírání peněz do talíře na večerních zábavách při svatodušních svátcích na Plzeňsku a Hořovicku.

* Muší ráj - konstrukce ze slámy, zavěšovaná pod strop světnice v řadě

moravských regionů. Z delších stébel slámy upleteme konstrukci šestihranných a čtyřhranných plošek, propojených navzájem řetízky s kousky slámy a ústřižky látek. Lze přivěsit papírové holubičky, barvené vejdumky apod. Dříve se často pomazal medem nebo sirupem a sloužil tak i jako dnešní mucholapka (proto muší ráj).

* Polaz - do středové koule z těsta nebo brambory o průměru asi 10 cm zabodneme paprskovitě do stran špejle se sušeným ovocem a ozdobami z papíru, případně i peříčka. Hotový polaz zavěsíme šňůrkou ke stropu. Na vánoce zdobil jizby v severovýchodním cípu Moravy.

* Pomlázka - pleteme ji z čerstvých vrbových prutů, jichž je obvykle 4 až 8 , někdy se odlišně plete držadlo. Pomlázky zdobíme krátkými stužkami a mašličkami, které vplétáme do horní poloviny. Sloužily k velikonočnímu šlehání.

* Svět (ježek, král) - do spodku červeného jablka vbodneme 3 dřívka, tvořící nožky; můžeme je obtočit červeným papírem nebo stužkou. Do horní poloviny jablka vbodneme paprskovitě několik krátkých špejlí se sušenými švestkami, zlacenými ořechy, hrášky, cukrovím, rozinkami apod., mezi ně ještě zelené větvičky zimostrázu. Na vršky nejdelších špejlí můžeme zavěsit řetěz z papíru, na spodní stopku jablka druhé menší jablíčko (zvoneček). Jablko můžeme přizdobit zlaceným papírem, dříve se přidával také svatý obrázek. Prodávalo se na mikulášských trzích a zhotovovalo se jako vánoční ozdoba a pro potěšení dětí.

* Vrkoč - podklad tvoří věncovitý pletenec z kynutého těsta (o průměru cca 20 cm). Do něj napícháme špejle asi 25 cm dlouhé, na něž navlečeme sušené švestky, křížaly (lze i fíky) a další pamlsky. Špejle se sbíhají do jablka, tvořícího vrchol kuželu. Do vrchní poloviny jablka napícháme paprskovitě do stran kratší špejle se sušeným ovocem, na šňůrky zavěsíme cukroví balené do pes-

trých papírů, sušenky apod. Vrkoč se strojil ve východních Čechách o Mikuláši dětem.

* Třesolka - do jablka na místo stopky kolmo vbodneme stéblo slámy, jehož vršek opatrně rozřízneme na podélná vlákna, na jejichž konce připevníme mandle nebo hrášky. Vánoční ozdoba byla současně jednoduchou dětskou hračkou.

* Zahrádka - zhotovíme ji z 5 jablek. Čtyři navzájem spojíme dřívky do čtverce, páté na dřívkách tvoří vrchol jehlanu. Středy jablek vyzdobíme větvičkami zeleného zimostrázu a klacíky s nabodnutým nabobtnalým hrachem. Zahrádky se zhotovovaly pro děti v jižních Čechách jako mikulášská ozdoba.

* Vánoční ozdoby ze slámy - nejprve je třeba slámu pro práci připravit. Od stébla se odstřihnou jednotlivé dílky (vždy části mezi kolínky) a sloupnou se listeny. Tak zůstanou jen vnitřní čisté ústřižky slámy (krátké "trubičky)". Z nich se dají připravit dva druhy vánočních ozdob.

* Řetěz - na nit střídavě navlékáme slámu a pestré odstřižky látek, barevných papírků i barevné kuličky.

* Čtyřboké a šestiboké jehlany a krychle - vezmeme několik nití, na něž navlékáme slaměné "trubičky", jak horizontálně, tak vertikálně, až dosáhneme příslušného tvaru.

* Panenka z kukuřičného šustí - na deseticentimetrový drát, který nahoře ohneme do háčku, namotáme vatu, kterou upevníme převázanou nití. Tento základ pro hlavičku obalíme šustím a těsně nad hlavičkou zavážeme tak, aby větší díl listu zůstal ve formě jakéhosi trychtýře nahoře. Pak jej převrátíme a přetáhneme dolů přes hlavičku a těsně pod ní opět zavážeme. Nit zakryjeme proužkem šustí, který přes ni omotáme a tím zároveň vytvoříme krk. Na ruce figurky použijeme druhý drát, dlouhý 15 ,5 cm, který na koncích ovineme proužkem šustí. Pak tyto konce zahneme a vytvoříme jakási

očka, která budou představovat dlaně. Připravíme široké nabírané rukávy - nejprve ovineme menším kouskem šustí (velikosti tak asi 2 krát 8 cm) očka na konci drátu a v místě zápěstí omotáme nití. Ruce panenky tak jsou zpola zakryty. Na totéž místo přiváženeme další proužek šustí (5 ,5 krát 8 cm), aby větší část vytvořila trychtýř směřující ven z drátu; ten pak převrátíme naruby zpět ke středu drátu a tam přivážeme. Pokračujeme zhotovením hrudi panenky. Dva kousky šustí široké 3 krát 4 cm přiložíme zepředu a zezadu k hlavičce a těsně pod ní přivážeme tak, aby se vytvořil trychtýř (podobně jako u hlavičky), který budeme moci zase obrátit dolů. Než to však uděláme, přivážeme pod krčkem připravené ruce křížem silnou nití (tyto ruce přiložíme ke krčku ze zadní strany). Sem také přiložíme kousek vaty a upevníme jej nití, aby hruď dostala plnější tvar. Teprve potom převrátíme dolů připravené listy, nejprve zadní díl a pak přední, pod hrudí vytvořenou z vaty je převážeme. Pokračujeme zhotovením sukní, které navazujeme postupně v pase tak, že se vytvoří kolem hlavičky trychtýř. Nejprve uvážeme vpředu zástěrku (8 ,5 krát 15 cm), potom vzadu sukni (12 krát 15 cm) a nakonec spodničky z proužků šustí širokých asi 1 cm. Pak převrátíme dolů nejprve spodničky, pak sukni a nakonec zástěrku. Přečnívající okraje spodniček zastřihneme, všechny sukně urovnáme a převážeme navlhčeným proužkem šustí, které odstraníme, až figurka dokonale vyschne. Z koudele připravíme ještě vlasy - urovnáme ji do podélných pruhů (cca 18 krát 5 cm) a uprostřed prošijeme; toto prošití vytvoří pěšinku ve vlasech panenky. Vlasy potom stáhneme a přivážeme nití ke krku, vzadu upevníme mašli. Nakonec namalujeme černou tužkou oči.

# RAKOVNICKÁ VÁNOČNÍ HRA (úryvek)
(kolem roku 1680)

Anděl:
Buď Bohu v nebi chvála, čest!
Vašeho základu dost jest!

Toto vám pravím v té době,
že ste rovní všickní sobě,
Však vám větší věc zvěstuji
a radostnou oznamuji:
že se vám pastýřům dítě
této noci na úsvitě
v Betlémě, v tom malém městě,
narodilo se zajisté,
které bude ovce pásti
a svou duši za ně klásti.
Pastýři:
Dojděmež až do Betléma
a vizme to slovo, které se stalo,
ješto je nám Pán ukázal!
Tityrus:
Poďmež tehdy - však víš cestu
k tomu přeslavnému městu!
Pindarus:
Co stojíme a meškáme,
když tak dobrou zprávu máme?
Corydon:
Nu, pospěšme tedy hbitě -
hyn, zdá mi se, leží to dítě!
Slyš, Pindare, na mou přisou:
již s tím dítětem tuto sou,
vo kterém nám anděl pravil,
když s námi při stádě mluvil.
Poďmež tedy a nestůjme
a něco mu obětujme!
Všickní spolu :
Zdrávo buď, malý děťátko,
přeroztomilé robátko!
Tebe nyní pozdravujem,
dary naše obětujem,
přijmi je od nás sprostáků,
a tvého dvoru sedláků!
Přijmi je teď vděčně od nás,
abys, když vyrosteš, znal nás!
Corydon:
Dám ti některou homolku,
až jen rozvážu tobolku:
ty sou dost pěkně dělány,
křehký, mastný i dost slaný.
Má žena, když je dělala,
často ruce oplivala,
aby se jich nechytaly,
než pěkný hladký zůstaly.
Dívej, jak sou hezky čistý -
mohou se bez chleba jísti.
Tityrus:
Já ti dám plucar smetany
od naší krávy Mazleny.
Ta kráva sladkou dojívá,
neb ji má žena chválívá.
Přinesuť krupice k tomu,
až se vrátím spátkem domů:
můžeš mu navařit kaše,
neb vím, že již bude nad vše!

Pindarus:
Já pak dám některý vejce,
které jsem od mého strejce
koupil - však neklekce žádný,
vím, že taky nejsou prázdny.
Dám ti s níma i tobolku.
Můžeš mu nadělat vdolků,
aby je často jídalo,
po nich kalánsky hlídalo.
Corydon:
Pohlídni, jakýsi panstvo
bere se sem a zemanstvo.
Ustupme! Co pak mluviti
budou aneb co činiti?
Tři králové :
Laeti Betlehem.
Kašpar:
Zdrávo buď, děťátko malý,
tobě se nyní klaním!
zdráv buď, ó, veliký králi,
tobě poklonu činím!
Melichar:
Vítej, dítě, v lidském těle,
však tě Boha uznávám,
žes skrytý Bůh, věřím cele,
teď se tobě poddávám!
Baltazar:
Tebe nyní pozdravuji,
činím chvály všeliké,
tobě mé srdce daruji,
ó, děťátko veliké!
Zdráv buď i s milou mátí!
Corydon:
Cha, cha, cha, musím se smáti,
když slyším řeči takové,
jaké mluvějí králové:
by to dítě velké bylo,
které se teď narodilo!
Tityrus:
Snad to dítě neuloudí,
když mu tak pěkně lahodí?!
Pindarus:
Snaže vlk beranem bude,
než to dítě jejich bude!
Všickní spolu :
Naše je to děťátko,
radujme se,
naše je nemluvňátko,
veselme se,
naše je outličký
to dítě maličký;
raduj - radujme se!
Neleží v tykytě,
radujme se,
ani v aksamitě,
veselme se,
než leží na seně
to nebeské plémě,

raduj - radujme se!
Má chudičkou matku,
radujme se,
bez královských statků,
veselme se;
vůl, osel - dvořáci,
my - jeho sedláci,
raduj - radujme se!
Kašpar:
Král jest, neb se tak jmenuje;
krásně na seně leží,
však svou mocí vše spravuje;
tak tehdy nám náleží!
Tityrus:
Kdo tomu jen věřit může,
by měl král slaměný lůže,
jak toho vidím míti?
Zdá mi se, máte ustoupiti!
Melichar:
Anjelské dvorstvo potupil,
chtěl bydlet mezi námi,
nebeský palác opustil,
aby přebýval s námi.
Pindarus:
Opustil palác královskej
a vybral si chlívek selskej,
na seně, slámě chtěl ležet,
by náš byl, máte to vědět!
Baltazar:
Slunce, pravím, jest to dítě,
jenž všecky osvěcuje,
které se dnes na úsvitě
každému ukazuje.
Corydon:
Vím o tom, kdy jest to bylo
a slunce ve tmách svítilo,
které jsme nejdřív viděli,
když jsme nad stádem stráž měli.
Všickní spolu :
Anjelové, anjelové jsou zpívali
a pastýřů zvěstovali,
že se právě, že se právě narodil nám
Bůh pravý a nebeský pán.

# NEJDŮLEŽITĚJŠÍ LITERATURA:

Bečák, J.: Lidové umění na Hané. Velký Týnec u Olomouce 1941 .
Brauner, B.: O lidových pořekadlech ze stránky chronologické. In: Český lid 13,
1904 , s. 298-301 .
Čečetka, F. J.: Od kolébky do hrobu. Praha 1900 .
Československá vlastivěda 3 . Lidová kultura. Praha 1968 .
Československá vlastivěda, řada 2 . Národopis. Praha 1936 .
Dufek, J.: Naše Horácko jindy a nyní. Velké Meziříčí 1893 .
Erben, K. J.: Prostonárodní české písně a říkadla. Praha 1937 .
Fiala, Z.: Přemyslovské Čechy. Praha 1975 .
Frolec, V. a kol.: Vánoce v české lidové kultuře. Praha 1988 .
Fryšová, E.: Jihočeská Blata. Praha 1913 .

Hasalová, V.-Vajdiš, J.: Die Volkskunst in der Tschechoslowakei. Praha 1974 .
Havrlík, S.: Lidové umění na Příbramsku. Pardubice s. d. Horňácko. Brno 1966 .
Hrabák, J.: Lidové drama pobělohorské. Praha 1951 .
Jeřábek, R.: Valašské malované betlémy. In: Český lid 54 , 1967 , s. 333-341 .
Jeřábek, R. - Frolec, V. - Holý, J.: Podluží. Brno 1962 .
Jindřich, J.: Chodsko. Praha 1956 .
Lábek, L: Lid na Plzeňsku. Praha 1927 .
Langhammerová, J.: Zvykoslovné předměty. In: Technologie lidové výroby 4 ,
Praha 1979 .
Laudová, H.: Konopická - lidový zvyk, zábava a slavnost jihočeského Pošumaví.
In: Český lid 47 , 1960 , s. 120-129 , 157-170 .
Máchal, J.: Staročeské skladby dramatické původu liturgického. Praha 1908 .
Menčík, F.: Velikonoční hry. Holešov 1895 .
Merell, J. a kol: Malý bohovědný slovník. Praha 1963 .
Munzar, J.: Medardova kápě aneb pranostiky očima meteorologa. Praha 1985 .
Národopis lidu československého. Moravské Slovensko. Praha 1922 .
Orel, J.: O kraslicích. In: Technologie lidové výroby 2, Uherské Hradiště 1973
Pejml, K.: Český lid ve svých názorech, obyčejích a pověrách. Praha 1941 .
Pokorný, L. a kol.: Obnovená liturgie. Praha 1976 .
Procházka, K.: Lid český z hlediska prostonárodně náboženského. Praha 1910 .
Svoboda, J. F.: Moravské Horácko. Sv. 3, seš. 1 , Praha 1930 .
Šťastná, J. - Prachařová, L.: Lidové pečivo v Čechách a na Moravě. In: Technologie
lidové výroby 7 , Praha 1988 .
Václavík, A.: Luhačovické Zálesí. Luhačovice 1930 .
Václavík, A.: Výroční obyčeje a lidové umění. Praha 1956 .
Vaclík, V.: Lidové betlémy v Čechách a na Moravě. Praha 1987 .
Vondruska, I.: Životopisy svatých v pořadí dějin církevních 1-4 . Praha 1930-31 Vondruska, V.: Pozůstatky tradičních pověr a zvyků spojených s chovem skotu
na severozápadní Šumavě v 1 . polovině 19 . století. In: Vlastivědné zprávy Muzea
Šumavy 1 , Sušice 1989 , s. 88-101 .
Vondruska, V.: Život staré Šumavy. Plzeň 1989 .
Vondrušková, A. - Vondruska, V.: Tradice lidové tvorby. Lidová hmotná kultura
v Čechách a na Moravě. Praha 1988 .
Vykoukal, F.: Rok v starodávných slavnostech našeho lidu. Praha 1901 .
Zíbrt, Č.: Veselé chvíle v životě lidu českého 1-8 . Praha 1909-11.


Vlastimil Vondruška
CÍRKEVNÍ ROK. a lidové obyčeje
Ilustroval František Skála.
Grafická úprava Milan Kopřiva.
V roce 1991 vydalo nakladatelství DONA,
Alena a Vladimír Doležalovi, ul. K. Štěcha 22 ,
370 12 České Budějovice.

Vydání první.
Ilustrace FRANTIŠEK SKÁLA
DOPLNĚNO 11 LIDOVÝMI DŘEVOŘEZY
A 42 DŘEVOŘEZY Z 15 . STOLETÍ
A ŠESTNÁCTISTRÁNKOVOU BAREVNOU PŘÍLOHOU
NAKLADATELSTVÍ
Vytiskla tiskárna Spektrum, s.p.,
Brno-Horní Heršpice, Vídeňská 113 .
Cena 75 ,- Kčs.
ISBN 80-85463-03-2